

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

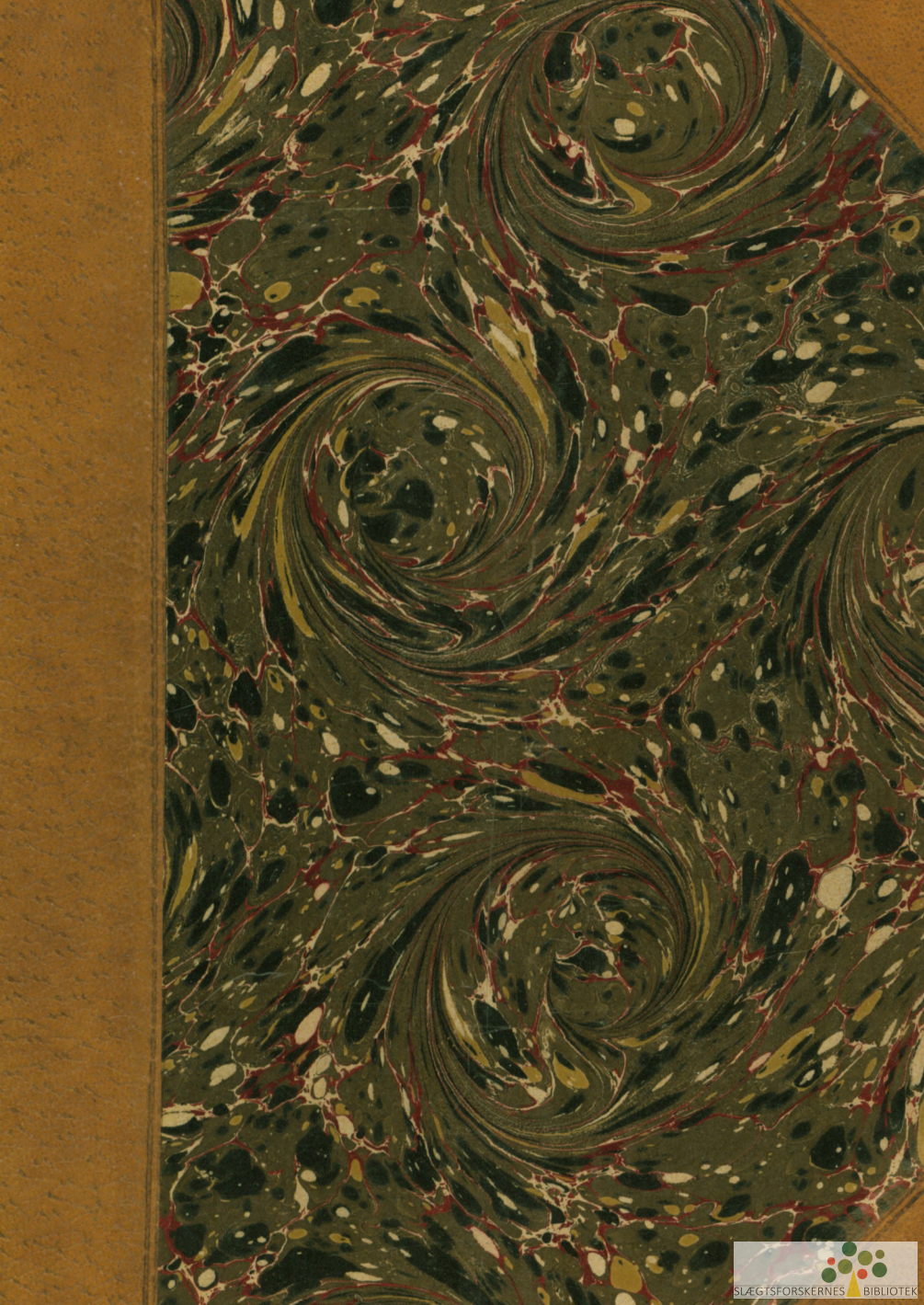
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FREDERIK V. HEGEL

ET MINDESKRIFT

I

FREDERIK V. HEGEL
Efter Maleri af P. S. Krøyer,

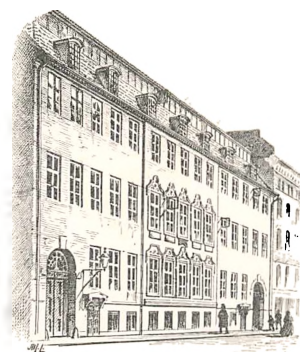
FREDERIK V. HEGEL

HANS FORGÆNGERE OG HANS SLÆGT

ET MINDESKRIFT

VED

L. C. NIELSEN

KØBENHAVN

FR. BAGGES KGL. HOF-BOGTRYKKERI

1909

TRYKT SOM MANUSKRIFT

Under Udarbejdelsen af denne Bog er det gaaet mig saaledes, at Stoffets Volumen voksede, jo dybere jeg trængte ind deri.

Menneskelige Dokumenter har ligesom Menneskene selv den Egenskab, at jo mere man giver sig af med dem, des mere aabenbarer de for en. Ofte kan der læses meget ud af en tilsyneladende ligegyldig Bemærkning, og vanskeligt er det at vide, om ikke just den Ting, man vrager, for andre kunde have en uanet Værdi eller være et Nøglehul, gennem hvilket Øjet gaves Adgang til aflukkede og hidtil ukendte Kamre. Hvor er Grænsen mellem det, der maa medtages, og det, der bør udelukkes, naar Talen er om Mennesker, hvis Liv ad mange synlige og usynlige Veje har været med til at skabe deres Samtids Historie?

I Memoire-Litteraturen er det altid en Skønssag, hvor meget eller hvor lidt der skal tages med, og Skønnet bestemmes igen af det Formaal, der tilsigtes. For mig har dette været: ikke blot at give en Skildring af Jacob Deichmann og Frederik Vilhelm Hegel — og af den Gyldendalske Boghandels Forlag under dem — men tillige gennem det samlede Materiale at bidrage til Belysningen af et af de ejendommeligste og stærkeste Afsnit af den danske og norske Litteratur Historie. Meget er medtaget, som indenfor en snævrere Begrænsning af Formaalet burde være udeladt, men intet, som ikke kaster sit skarpere eller svagere Lys over Forhold, Personer og Tid.

Ingen af de i Bogen skildrede har jeg kendt; Hegel selv har jeg aldrig set. Den hele Fremstilling er bygget paa

Breve og Papirer, paa mundtlige Meddelelser fra enkelte nulevende samt paa Artikler, private Optegnelser og Nekrologer. Og den er bleven til, omspændt af det stiltiende Spørgsmaal, hvilke aandelige Paavirkninger Danmark havde maattet undvære og hvorledes Norges unge Literatur vilde have formet sig, om ikke Hegel havde skabt et forenet Danmark-Norge paa sit Forlag.

Til de første Kapitler, om Søren Gyldendal og Jacob Deichmann, har jeg laant adskillige Oplysninger fra C. Nyrops Værk: Den danske Boghandels Historie. Desuden har Forfatteren Hr. Julius Clausen bistaaet mig med Oplysninger og gode Raad, for hvilke jeg skylder ham Tak.

Tidspunktet for Udgivelsen er valgt uden Hensigt og alene bestemt af, at Bogen nu er færdig; men det falder sammen med, at det netop i dette Efteraar er hundrede Aar, siden Jacob Deichmann overtog den Gyldendalske Boghandel.

Man vil maaske kunne finde, at Billedet af Hegel mangler Skygge, og at jeg har set for meget bort fra hans menneskelige Mangler og Svagheder. Jeg svarer hertil, at de Fejl, et Menneske er i Besiddelse af, dør med ham; kun hvad han har udrettet, hvad han har givet Liv eller hjulpet til at leve og udfolde sig, overlever ham. Og kun med *det* har Eftertiden at gøre.

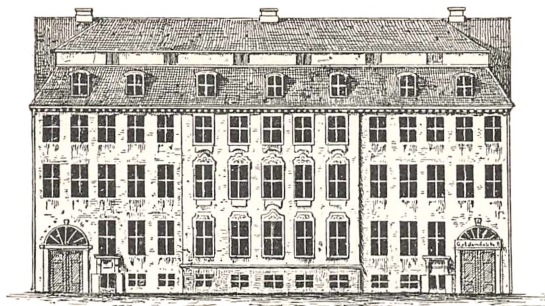
At Billedets Lighed i dets Hovedtræk er i Overensstemmelse med Sandheden har jeg desuden de tre afsluttende Breves Ord for. De er alle tre skrevne uafhængigt af min Skildring, hvilken de bekræfter i højere Grad, end jeg havde kunnet vente.

Bogen er et Mindeskrift, en Søns Monument over sin Fader. Den er af privat Karakter, for saa vidt den trykkes kun som Manuskript, men af almen, fordi den Mand, om hvem den i det væsentligste handler, har haft almen Betydning.

Under dette dobbelte Synspunkt har jeg arbejdet.

Oktober 1909.

L. C. NIELSEN.

INDLEDNING.

Da det »Gyldendalske Boghandels Forlag« i 1904 blev forenet med »Det nordiske Forlag« og omdannet til et Aktieselskab, var det Afslutningen paa en, ikke blot i den danske Boghandels, men i hele den danske Handels Historie enestaaende Virksomhed, Fuldførelsen af en Bygning, hvis Grund blev lagt for c. 135 Aar siden. En Tradition randt ud, men for at fortsættes under en ny Form; en organisk Udvikling standsedes, men for at skyde Vækst paa et nyt Grundlag. Det var ikke et af Ælde hensygnende Foretagende, der skulde reddes ved nyt Blod; Gyldendalske Boghandels Forlag stod i sin højeste Kraft; det var selve Virksomhedens Storhed, der medførte Forandringen.

Hyppigere sker det, at hvad en Mand i sit Liv samvittighedsfuldt har opbygget, forødes af hans Efterfølger, end at det opretholdes, styrkes, øges. Hyppigere er en stor Virksomhed en enkelt Mands Værk, der staar og falder med ham, end Resultatet af flere, paa hinanden følgende, hinanden udfyldende Mænds Energi og Fremsyn.

Men det karakteristiske for den Gyldendalske Boghandels Historie og det bestemmende for dens stigende

Udvikling er netop, at de Mænd, der har ejet og ledet Forlaget i de 135 Aar, stadig har arbejdet den ene i ansvarsfuld Forstaaelse og Fortsættelse af den anden. Og at de tre Ejere, paa hvem Virksomheden væsentligt har hvilet, har udfyldt hinanden paa ualmindelig Vis.

Søren Gyldendal var den praktiske, nøjeregnende, driftige Forretningsmand, der fra bar Bund skabte sig en Formue ved at regne med smaa Beløb, til han havde de store; men ikke i særlig Grad Boghandler, for saa vidt han, skønt han var en studeret Mand, ikke synes at have næret anden Interesse for Bøger end den, de havde for ham som Handelsvare.

Jacob Deichmann var den æstetisk og videnskabeligt interesserede, klog og varsom, offervillig og forsigtig, med mere Kultur end Forretningsaand, og dog med et videre Syn og klarere Aarvaagenhed end hans samtidige Kolleger.

Frederik Hegel endelig var Boghandleren, Forlæggeren, opdraget til og i Virksomheden, nøgtern og letvakt, streng og hjælpsom, punktlig til det yderste, tilbageholdende og fremadførende, en kølig Arbejdsevne og en varmhjertet Vilje.

Ikke blot var det en Lykke for Forretningen, at disse tre Mænd fulgte efter hinanden, men ogsaa, at hver især naaede at virke saa længe. Søren Gyldendal fra 1770—1802, Deichmann fra 1809—1850, Hegel fra 1850—1887.

I Løbet af 117 Aar havde Forlaget saaledes kun tre Ejere, hvad der sikkert er et sjældent Tilfælde.

Naar Gyldendalske Boghandels Forlag tilsidst, forinden Sammenslutningen, stod som det største ikke blot i Danmark, men i Norden, skyldes det dog hovedsagelig Fr. Hegel, og senere hans Søn, Jacob Hegel, der gav det den Udvidelse i æstetisk Henseende, som Deichmann ikke havde vovet. Hverken i Søren Gyldendals eller i Deichmanns Tid var Forlaget i den Grad forbunden med den danske Skønliteratur, som det siden blev; skønt Deich-

mann var personlig kendt med flere af Danmarks største Digtere, udkom deres Bøger ikke hos ham; det var C. A. Reitzel, som da var den nationale Forlægger. Først i den Hegelske Periode samledes de danske — og norske — Forfattere her, lidt efter lidt, indtil det Gyldendalske Forlag efter Købet af det Reitzelske i 1896 sad inde med den betydeligste Del af den dansk-norske Literatur.

En Skildring af Gyldendalske Boghandels Forlag under Deichmann og Hegel former sig derfor samtidig som en Skildring af danske — og norske — Digtere og videnskabelige Forfattere i det nittende Aarhundrede. Men for at faa Billedet saa levende og fuldkomment som muligt, lader jeg de forskellige Personer tale selv, hvor de i deres Breve og efterladte Papirer har meddelt noget af karakteristisk Interesse.

Søren Gyldendals Signet.

Første Bog

„Boghandelens egenlige *gyldne* Periode
begynder med Agent *Gyldendal*“.

(Nyeste Skilderi. Kbhvn. 1824).

*Søren Gyldendal,
Jacob Deichmann.*

Med lykkelig Sans for, hvad der høres og huskes, gik Skoleholder Jens Mortensen i Giver ved Løgstør omkring 1761 hen og antog Tilnavnet *Gyldendal*, efter den grønne Sænkning, i hvilken Skolen laa. Han har været en Mand med Forstaaelse, med Opdrift, hvilket ogsaa fremgaar af, at han satte sin ældste Søn Søren Jensen i Aalborg Latin-skole.

Navnet fik sin Betydning. Ingen vilde have husket »Søren Jensens Boghandel«; der er ingen Lyd i det Navn, ingen Firmaklang, ingen Forhaandsanseelse; men »(Søren) Gyldendals Boghandel«, det toner og erindres og frister til Kendskab, det høres anseligt.

Jens Mortensen har uden Tvivl haft sine Sønners Fremtid i Tanke, da han valgte Tilnavnet — han raadførte sig, ifølge C. Nyrop, med Sønnerne —; rimeligvis har han drømt om at se Søren som Præst, og da vilde det give mere »Reputation« i Sognet at hedde Søren Gyldendal end Søren Jensen. Men at Navnet skulde fortsætte sin Eksistens udover dem, der bar det, blive knyttet til en varig Virksomhed og ikke blot til en Slægt, og kendt langt udenfor Landets Grænser, det har han ikke kunnet drømme om.

Heller ikke om, at Navnet blev et Symbol. Det var lyst og rigt, det tiltalte ham, og laa desuden lige for, da han boede i dets Skød; men som det varslede om Rigdom, fulgtes det af Rigdom, medførte og affødte Rigdom. Hvad Søren Gyldendal samlede, øgede Deichmann, og under

Hegels Hænder ynglede det paany. Saaledes fik Jens Mortensens betænksomme Skridt en uventet Rækkevidde.

Da hans Søn, Agent Søren Gyldendal, i Begyndelsen af 1802 fratraadte Brugen af Navnet, fordi han døde, var dette forlængst fastslaet i den almene Bevidsthed som hørende til den Virksomhed, fra hvilken det siden ikke er bleven skilt. Den »Gyldendalske Boghandling« var en levende Kendsgerning, som man var klog nok til ikke at ville udlette; Navnets Eksistens var rodfæstet.

Da Jacob Deichmann i Foraaret 1809 for sin Hustrus Formue tilkøbte sig Svigerfaderens Forretning, lod han Firmanavnet staa, ikke alene i taktfuld Ærbødighed mod den gamle Agent, hvem han aldrig havde kendt, men i praktisk Forstaaelse af dets Værdi. Anonymt gik han ind i den skabte Institution, overtog dens Traditioner, udvidede og forplantede dem.

Og under dette Navn førte Søren Gyldendals Enke, Frederikke Gyldendal f. Kraft, Forretningen i de syv mellemliggende Aar fra 1802—1809, bistaaet af Fuldmægtig N. A. Wahl, der forestod den daglige Ledelse. At ogsaa Hegel, da hans Tid kom, forstod Navnets Betydning og lod det urørt, siger sig selv.

Men det var heller ingen uanselig Værdi, der dækkedes af dette Navn, da Agent Gyldendal døde. I Løbet af de c. 30 Aar, han virkede, voksede hans Forretning fra saa godt som intet til en Formue.

Bogladens »sande Værdi for den, som overtager Afsættelsen deraf«, vurderedes, ifølge den endnu opbevarede Protokol, under Boets Behandling til 56,670 Rdl., en ikke ringe Kapital, som trods de ugunstige Tider under Wahls Interregnum dog stadig forøgedes.

Wahl var en forsigtig gammel Mand, men næppe nogen daarlig Forretningsmand; i hvert Fald overkom han foruden Boghandelen at varetage to private Forretninger, der ganske vist var i det smaa, men dog krævede sit

Søren Gyldendal.

Tilsyn. I sit Hus i »Trompetergaden No. 118«, samme Gade, i hvilken Søren Gyldendal boede en Tid, drev han i Kælderen en Handel, som hans Kone og Datter og siden Datteren alene passede; af hvilken Art Forretningen var, ses ikke. Derimod havde han »en Lærredsbod i Kirkemuren«, som han holdt Pige til at passe, og han synes ifølge Breve at have haft en ikke ubetydelig Handel med Hørlærred og især under Krigen at have spekuleret heldigt i denne Vare.

Selv var han fra Morgen til Aften i Bogladen og tog sig vistnok i det hele med trofast Omhu af Virksomheden. Tiderne var vanskelige; den økonomiske Opblomstring, under hvilken Søren Gyldendal havde levet, var ophørt, og tilsidst lagde Krigen sin døde Haand over alle Forhold og gik hærgende henover Hovedstaden. Indirekte ramte den Boghandelen derved, at det i mange Maaneder var saa at sige umuligt at forsende Bøger udenfor København end sige udenfor Sjælland, men ogsaa direkte rantes den Gyldendalske Boghandling. I et Brev fra Wahl til »Boghandler Lange i Bergen« skriver førstnævnte (22. Jan. 1808):

» — — Posterne gaaer nu mellem Norge og her meget uordentligt. Vi har rigtig nok overstaaet den første Dyst af Krigen, men hvorledes det vil gaae for Eftertiden er uvist. Frue Gyldendals Gaard saavel som mit eget Huus led ikke betydelig Skade, og vi alle beholdt heele Lemmer og er ved Helsen, som er den gode Gud at takke for; men min gode Frue led dog et betydelig Tab ved at Borchens Collegium brente, hvor hun havde et stort Pakloft, hvis Beløb allene efter sand Værdie eller en 8de Part af hvad det koster er ikke langt fra 20,000 Rdl. —«

Og i et Brev til »Hr. Pastor Friis til Havslund«:

» — — For Deres Deeltagelse i vor Skiebne takker jeg venkabelig, min Principalinde er ikke af de ulykkeligste eftersom hendes Gaard i Klareboderne blev redet, og derved hen-

des Bøger der. Men paa Borchens Collegium havde hun et stort Pakloft, fuldt af Bøger, som alle brente, hvorved hun har lidt et betydelig Tab af sand Værdie 20,000 Rdl. og efter Boglade Pris omtrent 70.000. Men Gud være lovet, hun og hendes Børn, jeg og mine Børn, beholdt Liv og heele Lemmer, her er mange, som har mistet alt hvad de eiede og Arme og Ben til, de er ulykkeligst! — —«.

Ogsaa Fru Gyldendals Landsted, Nyegaard, der laa mellem Frederiksdal og Bagsværd, berørtes af Krigen, dog uden at større Skade tilføjedes. Wahl fortæller herom i et Brev til »Cancelliraad Foghtman i Warde«:

»— — Paa Fruens Nyegaard gik det saavidt vel, de (3: Englænderne) vilde hugged Døren istykker og været ind men blev dog ikke færdig dermed, men hendes Havefrugter og Kartoffler ranede de bort; nu har hun 4 Ryttere og en Corporal med Heste i Indkvartering derude, som hun for det meste maae føde, og 6 Soldater heri Byen. Alle disse Fortrædeligheder uagtet er hun Gud ske Lov rask og vel«.

Imidlertid var der indenfor Fru Gyldendals Hus sket noget, som siden blev af den største Vigtighed for Boghandlingen, idet Jacob Deichmann indførtes i Huset som Svigersøn. At han snart skulde træde i sin afdøde Svigerfaders Fodspor, tænkte vel næppe nogen paa dette Tidspunkt, mindst han selv; men til Held for Bogladen og for den danske Boghandel i Almindelighed førte Forholdene det med sig.

Jacob Deichmann blev født 4. Juli 1788 i Bodum Præstegaard i Thy, hvor Faderen, Lauritz Bartholomæus Deichmann, var Præst i 26 Aar indtil sin Død 1811. Moderen, Elisabeth Sophie Buch, var Datter af Postkontrollør Buch i København; hun døde 1827 i København og synes at have haft megen Indflydelse paa Sønnen, der omtaler hende som en »elskelig, from og højtbegavet« Kvinde.

Han var en tidlig udviklet, ualmindelig lærelysten Dreng, der saa at sige fra Fødslen var bestemt til den stude-

rende Vej. Da han var syv Aar, sendtes han hjemmefra og kom i Huset hos Degnen i Faderens Anneks og senere hos Nabopræsten, Provst Rasbech i Hilligsø, hvor han tilbragte nogle meget strenge, tidligt modnende Aar. Herfra dimitteredes han 1802 til Studentereksamen, hvilken han, 14 Aar gammel, bestod med Laudabilis. Aaret efter tog han Filosofikum med Udmærkelse, og 1805, sytten Aar gammel, klarede han den afsluttende juridiske Eksamen med første Karakter, hvorefter han fik Ansættelse som Kopist i Rentekammeret. Han var straks ved sin Ankomst til Hovedstaden i 1802 bleven anbragt i Huset hos sin Onkel, Justitsraad Wadum, der var Kommitteret i det kgl. Rentekammer, og uden Tvivl skyldtes det dennes Indflydelse, at han fik den nævnte Stilling.

Jacob Deichmanns Moder.

En ungsympatisk Mand

var han, der tiltrods for sin Ungdom og sit Studium havde haft baade Evner og Tid til at samle sig adskillig anden Kundskab, især historisk. Et fint og tænksomt Hoved, et klogt og aabent Ansigt under et bølgende Haar, en kraftig Profil, Udtrykket mere en Digters end en Forretningsmands. Heller ikke var det en Forretningsmands Tilværelse, han stilede imod. I disse Ungdomsaar, fra 1802 til 1808, foresvævede ham et helt andet Liv, rimeligvis som Videnskabsmand eller Embedsmand. Men

da han i 1808 blev gift med Jomfru Bolette Cathrine Kraft Gyldendal, Søren Gyldendals eneste Datter, født i hans andet Ægteskab 6. April 1790, brød han sin hidtidige Bane af og opgav de Fremtidsforhaabninger, han havde næret.

Hvor Deichmann har truffet Bolette Gyldendal, den rige Agents unge og smukke Datter, vides ikke. Men da

Jacob Deichmann som ung.

Fru Deichmann som ung.

han gennem den Familie, han boede hos, tilhørte Byens bedste Kredse, er han sikkert bleven ført sammen med hende i Selskabslivet. Det maa være sket i Vinteren 1806, da han var 18 og hun 16½ Aar, og hurtig er han bleven fængslet af hendes livfulde Skønhed, og hun af hans mandige Ungdom. Thi allerede Nytaarsdag 1807 sender han hende følgende Kærlighedsdigt, skrevet med ungdommelig Sirlighed paa et sirligt Ark:

À Mademoiselle B. C. K. Gyldendal

*Brillante Aurore du nouvel an
Daigne me pardonner
Si j'veux mon cœur palpitant
Avide de la couronner:
Elle qui adoucit mes heures
Elle qui fait tout mon bonheur
Des vœux ardents de mon intérieur:*

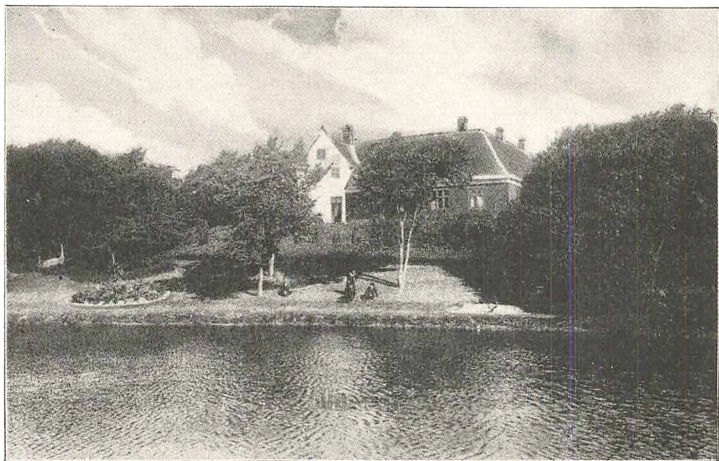
*le 1er janvier 1807. D'un heureux amant
Jacques Deichmann*

Det forelskede Galanteri har klædt ham. Lige som over Haanden, der har skrevet Billetten, er der en egen ung Ynde over den Lykke, der lyser gennem Verset. Halvt Børn i deres Kærlighed, har de været helt, troskyldigt fyldte af deres Fryd. I Løbet af Aaret blev de officielt forlovede, hun var da 17 Aar, og den 4. Marts 1808 giftede de sig. Wahl skriver i et Brev til Foghtman i Varde: »— — — I Aften Kl. 6 skal Jomfru Gyldendal og Deichmann for *Brudeskammelen*, dog jeg troer Jomfruen har meldt Deres Datter det — — —«

Hede og ivrige efter at komme sammen var de, og da det var opnaaet, drog de som to lykkelige Flygtninge, der søger Ensomhed for at kunne nyde Sødmen af det fulde, uforstyrrede Samvær, faa Uger efter Brylluppet fra den af Englænderne skamskudte Hovedstad til Herregaarden Hindsels paa Thyholm i Jylland, en Gaard, Deichmann kort forinden havde købt. Fra Copist blev *han* Landmand;

og fra det muntre, selskabelige Byliv blev *hun* flyttet ind i den store Gaards tavse Stuer, til en af Landets barskeste Egne og til en fremmed Befolkning.

De følte Forandringen, da den første Beruselse var bølget hen. Hun mest. Han tog fat paa Landvæsenet med samme grundige Iver som tidligere paa Studeringerne, havde desuden som barnefødt derovre lettere ved at gaa ind i Forholdene. For hendes Ungdom var Stedet derimod

Herregaarden Hindsels.

uvenligt, Omgivelserne uforenelige. I København levede Stedmoderen og den to Aar yngre Broder, Jens Kraft Gyldendal, og der fandtes alt, hvad hun var opdraget i og til.

Mange Maaneder var ikke gaaet, før de drøftede Muligheden af at vende tilbage, og under disse Samtaler blev hendes Faders Forretning berørt. Frederikke Gyldendal var svagelig og ønskede at afhænde den; Sønnen, Jens, var dels for ung til at overtage den, dels uden Interesse for Boghandel. Deichmann havde dog maaske næppe fat-

tet Planen om at købe den, hvis ikke Wahl, som det ses af følgende Brev, havde henledt hans Tanker derpaa.

20. Jan. 1809.

Til Secretair Deichmann, Hindsels pr. Tye.

Jeg har faaet i Comission at sende hervedfuldt 2 Par Støvler og faaer derved Leilighed at erkyndige mig om Deres og kiære gode Kones Velbefindende, som inderlig vil glæde mig at erfare de begge lever vel og fornøjet, og som endnu mere vilde glæde mig at see dem boesat og i en Vei her i Byen. Og dertil har jeg at foreslaae dem at kiøbe den Gyldendalske Gaard og Boghdl. og blive Boghandler og en Mand som Deres Svigerfader. Thi jeg haaber De ikke anseer det for uanstændig? Fruen vil nu skille sig derved, og Gyldendal (∴ Jens G.) har i det mindste nu ei Lyst til at blive derved, jeg forsikrer Dem, at De ikke bedre kan sætte Deres Penge paa Rente end deri, Fruen holder det hele nu i 90000 Rdl. men naar De havde Lyst dertil, fik De det maaskee noget Ringere. Boghandlingen har i 1804, 5 og 6 udbragt i reen Gevinst over 8000 Rdl., og uagtet Krigen, som gjør Boghandelen stort Afbræk, er dog Gevinsten for 1807 6650 Rdl. — for 1808 kan endnu ikke bestemt siges, da der er meget endnu som skal komme ind. De vil af dette see De kan have i det mindste 3000 Rdl. aarlig over Rentepengene, og desforuden er Husleien af Gaarden, der naar Skatterne fradrages er omtrent 1800 Rdl., og enda have den Leilighed som Fruen nu har med Boglade og alt frit. Jeg beder Dem begge tage dette i Betragtning og saa snart muligt melde

Fru Wadum, Søster til Deichmanns Moder.

Deres Tanker enten til Gyldendal, Dahl eller mig, og ifald De har Lyst da strax komme herover at slutte Kjøb. — Næst at tilønske Dem, Deres kiære Kone, Frue Wadum og Deres Forældre al Held og Selvønsket Velgaaende i dette og mange flere Aar har jeg den Ære at undertegne Deres Velbaarenheds ærbødige Tiener

N. A. Wahl.

P. S. Med Fruens Helbred er det meget maadelig, hun veed ikke at jeg skriver dette. Men at det er hendes Ønske, De fik det frem for nogen anden, kan De være for sikret om.

At Fru Gyldendal tænkte paa at sælge, fremgaar yderligere af dette Brev fra hende, dateret 23. Jan. 1809.

Til Prokurator Topp.

I Anledning af det Brev, Deres Velædelhed har viist mig fra Hr. Grosserer Beyer, giver jeg mig den Frihed bestemt at erklære, at min Gaard ikke bliver solgt, naar jeg ikke faaer 44000 Rdl. og Capitalen næst efter 12000 Rdl., som paa første Prioritet staae i Siællands Brandkasse, heel udbetalt til 11 Juny d. a. Samt at jeg beholder de 2 Stuer som Bogladen er i, og 2 Papiirkamre over Vognremissen, saavel som de Lofter i For- og Sidebygningen, hvor mine Bøger ligger, og den lille Stald med tilhørende Lofter og Rum, som aarlig leies med Skatter til 400 Rdl. — Dersom ikke Hr. Beyer eller enhver anden vil indgaae den Akort, saa vil jeg beholde min Gaard til jeg tillige kan sælge Bogladen.

Ærbødigst

Fr. Sal. Gyldendal.

Følgen blev imidlertid, at Jacob Deichmann i Foraaet 1809 rejste til København for at forhandle med Svigermoderen og saaledes førtes ind i den Virksomhed, han kom til at ofre al sin Kraft. Fra sit Ophold i København sendte han sin unge Hustru følgende Breve, der paa en Gang viser hans Kærlighed til hende og hans hele retskafne Karakter:

Kiøbenhavn den 8de April 1809.

Kiereste Bolette. Jeg skriver Dig nu til, det sidste Brev Du faaer fra mig da de senere vel ikke ville naae deres Bestemmel-
sessted før efter min Hiemkomst. Jeg haaber at saavel Du som

Trine lever vel, og at intet Uheld tilstøder i min Fraværelse. Jeg længes meget efter eder begge, men dog for alting mest efter Dig, sødste bedste Pige. Din Moder har endnu ikke talt med mig om Bogladen, saa Gud veed om det nu er hendes Hensigt. Wahl opmuntrer mig meget, og forsikkrer at var han ung, eller havde nogen som han kunde efterlade den, vilde han ikke betænke sig et Øieblik paa at købe den, og Du veed dog selv hvor forsigtig og tillige oprigtig han er. Nu skal jeg i Aften have talt med Dahl derom. Vær forvisset om at jeg skal bruge al den Forsigtighed som staaer i min Magt. Wahl har lovet mig i al Fald at blive hos mig og hielpe mig tilrette. Du kan ikke forestille dig med hvilken en besynderlig Følelse jeg betraadte Kiøbenhavn's kiere Brostene og hvor besynderligt alting forekommer mig. Jeg kan ikke nægte at jeg jo gjerne ønsker at kunne komme her og boe, endskiønt jeg under mit Ophold her dog føler at ogsaa Hindsels kan have sine Glæder.

Lev nu vel dyrebare Lette og vær vis paa snart efter Modtagelsen af dette at kunne modtage din evig hengivne og forbundne

Jacob Deichmann.

Lieutenant Jens Gyldendal,
senere Agent.

Tre Dage senere skriver han:

Bedste Pige! Jeg vil da Posten afgaaer i Dag tage Anledning til kort at melde Dig, at endnu er det ikke afgjort med Boghandelen. Din Moder forlanger som Du veed 90 tusinde, men da jeg endnu ikke kiender Tingen har jeg ikke gjort noget Bud. Paa Torsdag kommer Tikiøb her for tilligemed Wahl at gienemgaae Paklofterne og eftersee Tilstanden og først da vil jeg gjøre noget Bud. Jeg vil dog glæde Dig med den Efterretning at alle de som jeg hidtil har talt med synes godt om Ideen, og Collin (som jeg endnu ikke har været hos, men maaske efter at have skrevet dette jeg gaaer til) fortæller Wahl, bifalder ogsaa

Tingen. Du hilses meget omhyggelig fra alle dem, jeg har talt med, og jeg kan mærke, at din Moder har en overmaade stor Lyst til at faae Dig her til Byen. Jens (Jens Kraft Gylden- dal, Fru Deichmanns Broder) er da nu Officeer, og har 21 Rigsd. maanedlig. Han ønsker ogsaa gjerne at det blev til noget med Handelen. Iøvrigt maa du tro at det er en delicat Sag at handle med sin Svigermoder. Man vil dog gjerne, hvor det gaaer, skilles fornøiet. Næsten bestemt taler hun nu om at ville gieste os i Sommer, dog kommer hun ikke førend Terminen. Din Moder havde saa gjerne set Dig ved denne Leilighed, jeg siger at Du ingen Lyst eller rettere Mod havde formedelst den stærke Kulde. Gode lille Lette, det er umuligt at Du kan fore- stille Dig den inderlige Længsel jeg har efter Dig. Jeg tænker ogsaa at det skal blive den sidste Gang vi skilles, hvor vi end kommer hen. Jeg lykkelige, som har den søde indvortes Over- bevisning at være bundet med de kiereste Baand til den Person jeg elsker og vilde elske mest af alle. Naar jeg kommer hjem igien vil jeg endnu elske Dig mere end før om ellers min Kierlig- hed kan forøges. Lev nu vel Du over alle mest elskede Pige. Hils Trineungen og tænk paa din fraværende længselsfulde

Kbhvn., 11te April 1809.

Jacob Deichmann.

Endelig nogle Dage efter kan han meddele hende Rej- sens Resultat:

Kiøbenhavn den 22de April 1809.

Jeg havde vel billig Føie til at beklage mig over Dig, for- medelst Din Taushed; dog da jeg nu snart skal samles med Dig vil jeg bie til jeg kan straffe Dig mundtlig. Din kiere Fødegaard og Bogladen er nu mine paa Vilkaar, som Din Moder og jeg begge kan være tient med og som vi ikke paa nogen Maade bør fortryde. Begge Dele skal koste 80,000 rd. som først om 22 Aar skal være udbetalte. Med i Kiøbet følger et Tilgodehavende for Regninger etc. som kan anslaaes til c. 2000 rd. Dog for det før- ste skal Du ikke lade Dig mærke med noget derom; dog forstaaer det sig at Trine maa læse Brevet. Altsaa har Du nu Vished om at komme til Hovedstaden hvorom Du har tvivlet saa saare. Din Moder lover nu at komme til os i Terminen, og naar hun har været hos os et Par Maaneder og jeg imidlertid har faaet be- stemt det Fornødne om Hindsels, reise vi derover.

Det er ikke at udsige hvormeget Din Moder holder af Dig, og dette Skridt er ogsaa et Bevis paa hendes Yndest for os begge.

Fru Frederikke Gyldendal, f. Kraft.

Hils den lille gode Tante Wadum, at hendes Tøi er afsendt alt-sammen med Undtagelse af Sølvvet, som ikke maa sendes over, og nu desuden er paa Banken. Lev nu vel søde Lette og vent fra dettes Modtagelse hvert Øieblik Din Ven

J. Deichmann.

Bæltet er ganske sikkert, saa Du ikke behøver at være i nogen Angst.

Under Forhandlingerne har Fru Gyldendal paabegyndt følgende Brev til sin Steddatter, men først sluttet og af-sendt det to Dage, efter at Overdragelsen var gaaet i Orden:

Kiere gode Bolette;

Endnu er intet Kiøb sluttet mellem din Mand og mig men det er nu paa det nærmeste, thi om jeg endog skal lade det gaa under Prisen som jeg havde bestemt, saa gjør jeg det med Glæde, thi at tænke mig den Fornøjelse at faa Dig og min kiere Svigersøn hertil Byen er ikke til at beskrive, og nu tænker jeg, at jeg først skal komme til at leve ret fornøjet; med Jens har jeg vel overlagt alle Ting, og han er vel tilfreds med min Handlemaade. Gud give dem nu Lykke og Held til dette forestaaende, og han kan snart faa Indsigt i Handelen, og er got lit af alle. — Wahl lader til at være got fornøjet med denne Forandring, thi han frygtede bestandig for det skulde komme i fremmedes Hænder. — Jeg har nu paa nogen Tid enda været temmelig frisk, og din Mands besøg hertil har bidraget meget til mit gode humeur, kuns frygter jeg, at naar han nu reiser, at jeg meget vil komme til at savne ham. Du maa for alle Ting ikke være vred paa mig fordi jeg har overtalt Din Mand at bie her saa længe, men tiiden gaar saa got for mig saa længe han er her. — — — (Derefter tilføjet senere). Nu er din Mand og jeg bleven enig om Boghandelen og Gaarden for 80 Tusind rd.; dog staar det ham frit for endnu at betænke sig, thi skulde han fortryde det ved overlæg med Dig og Forældre, saa tager jeg alt tilbage, og derfor ere vi lige Gode Venner; — men han maa ikke tage sine or tilbage med at hente mig i Nyebor, saafremt det ellers bliver muligt at komme over for de Engelske — — —

Din hengivne Moder

Kiøbenh. d. 24. April 1809.

F. Gyldendal.

Med vel forrettet Sag rejste Jacob Deichmann da hjem til sin Gaard, hvor Budskabet om Handelen havde vakt

Glæde. Trods Afstanden tog han straks Del i Forretningens Ledelse. Allerede 20. Maj skriver Wahl til Deichmann:

»— Af Deres Velbyrdigheds Skrivelse til Fruen af 12 Maj seer jeg, De nu er ganske bestemt i Henseende til Handelen om Bogladen etc., som meget glæder mig, da her saa bliver Udsigt til at den Gyldendalske Boghandling kan blive i sin Fortgang i hans Familie Mand efter Mand, og jeg haaber. De aldrig vil fortryde det«.

Hvorefter han meddeler Deichmann, hvad der er sket i Bogladen siden Deichmanns Afrejse. Han vedbliver dog foreløbig i Forretningsbreve at undertegne for Fr. Sal. Gyldendal.

Efter Løfte hentede Deichmann Fru Gyldendal i Nyborg, og hun tilbragte Sommeren hos dem paa Hindsels, den sidste, de skulde bo der. Sammen med sin kære Steddatter vandrede den gamle Dame om paa Gaarden, begge lykkeligt optagne af den forestaaende Forandring, som skulde føre Bolette Deichmann tilbage til den hjemlige, længselsfuldt savnede Kreds. I et Par Breve fra Wahl kan man delvis følge Fru Gyldendal under denne Sommer.

Den 4. Juli 1809 skriver han:

»Ingen Brev har i langt Tid saa meget overrasket mig som Hierte Gode Frues af 1 July fra Nyeborg, eftersom det var mig saa ganske uventet; Clemens Kone var over hos mig og spurgte om jeg med Posten havde faaet nogen Efterretning fra Dem, jeg sagde hende, at Peter havde været paa Posthuset, men kom med den Besked, der var ingen Breve, og at vi ikke i Dag kunde vente Brev, eftersom jeg formoder Fruen enten igaar eller idag muelig kunde gaae over Bæltet; en Time derefter komer Postbudet og bringer mig 2 Breve, som jeg af Seilet seer begge er fra Secr. Deichmann. Jeg slutter det er breve han har skrevet, før han reiste hjemme fra, men da jeg aabner det, seer Fruens Haand og Nyeborg d. 1 July, blev jeg lige saa Electricert, springer op af Stolen med et (som jeg formedelst min daarlige Ryg heele Dagen næppe i 5 Minutter kunde komme op af) lige over til Clemens Kone med Brevet fra hendes Mand og raaber: Fruen er kommet til

Nyeborg! — Hvor inderlig glade vi alle blev, og er over Deres lykkelige Overkomst kan jeg ikke sige, nu er De paa fast Grund og kan lykkelig og rolig fortsætte Deres Reise, hvortil jeg fremdeles ønsker god Lykke. — Dette Brev haaber jeg kommer til Hindsels faa Dage efter Deres Ankomst, hvor De da er samlet med Deres kjære Datter og Svigersøn, men da jeg anseer hierte gode Frue endnu for min Principalinde, og til jeg seer lovlig oprettet Skiøde, saa er det min Pligt at berette Dem, hvad her siden Deres Afreise er passeret, uagtet det mest angaaer Hr. Deichmann. — — o. s. v.

N. A. Wahl.

Senere, 12. Aug. 1809:

»Jeg haaber hierte gode Frue har modtaget mit Brev af 1ste Aug. samt befinder Dem med god Helsen og al Fornøjelse, og eftersom De nu har selv Befordring hos Dem, saa formoder jeg, De besøger de fleste Steder i Jylland, især Aalborg, og paa Hiemveien Randers, Aarhus, Horsens og Weile, og jeg troer det bedst kunde skee, om Fruen skyndte paa Deichmann at bringe sine Sager i Stand saa de kunde følges ad hertil, da jeg formoder, at hvad han ikke kan faae i Rig-tighed selv, vil hans Fader ligesaa godt kunde bringe i Stand efter hans Bortreise, og jeg troer det vilde være behagelig naar De kommer hiem fra en Reise til Jylland at kunde have seet Dem videre omkring end allene i Tyeland eller ved Vesterhavet. — — — Alting er vel ude paa Gaarden (Fru G.s Landsted i Lyngby), og jeg formoder, de har i disse Dage faaet Høet ind, Gyldendal (Jens Gyldendal) var her i Aftes og han lovede i Dag at ride derover for at see om det er giort. Her i Gaarden er alt med det gamle, og hvorledes det gaaer med Bogladen har jeg skrevet paa forestaaende Side til Deichmann.

Med sand Ærbødighed er jeg hierte gode Frue Deres hengivne og Evig forbundne Tiener

N. A. Wahl.

Deichmann kunde dog ikke følge med Fru Gyldendal, da hun forlod Hindsels, hvad der fremgaar af et Brev til ham fra Wahl af 2. Septbr. Han skriver:

»Jeg takker meget for ærede Skrivelse af 23. Aug. og det glæder mig, De og ædle Kone, den gode Bolette, befinder Dem

vel; jeg seer deraf, De ikke endnu kan bestemme Deres Reise men vil nærmere hen skrive derom. Deres Svigermoder Fru Gyldendal veed jeg nu er i Warde hos Foghtman, thi Clemens Kone har igaar haft Brev fra hendes Mand derfra, han veed ikke, hvor længe de bliver der men han skriver, at Foghtman og hele hans Familie vil følge hende til Haderslev, Christiansfeldt og lige til det lille Belt — — —«

Da Deichmann ud paa Høsten fik Gaarden solgt — det er karakteristisk for hans Dygtighed, at han intet Tab led men tværtimod tjente ved Salget! — forlod det unge Par for bestandig Landlivet og vendte hjem med den Erfaring, som et frejdigt men bristet Forsøg giver.

I Efteraaret 1809, halvandet Aar efter deres Bortrejse, var de atter i København, hvor Deichmann straks med Iver tog sig af sin nye og store Virksomhed.

Han var da 21 Aar.

Søren Gyldendals Grav.

Jacob Deichmann som Boghandler.

Den »Gyldendalske Boghandling« var paa det Tidspunkt stagneret og ved at blive overfløjet af andre Forretninger. Dels var Aarene meget ugunstige paa Grund af Krigen med England, dels formaaede Niels Wahl ikke at oprettholde den Autoritet, som »Boghandlingen« havde haft under Søren Gyldendal. Der trængtes til ny Kraft, ny Foretagelse, og til en Leder, der ogsaa som Menneske nød større social Anseelse.

Deichmann forenede i sig, hvad der savnedes. Og selv om han til en Begyndelse ikke gjorde sig direkte gældende, men lod Wahl raade, varede det dog kun, til han fik sat sig grundigt ind i Tingene, før han greb ledende ind. Efter faa Aars Forløb tog Wahl sin Afsked, og Deichmann var fra nu af et med sin Forretning, dens Hoved og dens Sjæl. Men samtidig fandt han Lejlighed til, med sine Studenteraars Studietrang, stadig at forøge sine Kundskaber, at udvide sin Viden, i Sprog, Historie, Handelsvidenskab, Mathematik o. s. fr., alsidigt søgte han at udvikle sig, saa at han i Dannelse hævede sig lige saa højt over sine samtidige som i Dygtighed.

Klogt gik han i Boghandelen frem med smaa Skridt, afventende bedre Tider, prøvende og erfarende. Men allerede tidligt vovede han sig dog til en Udvidelse, idet han 1814 aabnede en Sortimentshandel med baade dansk og udenlandsk Literatur. Han knyttede Forbindelser i Tyskland, i Frankrig og England og var vistnok

den første Boghandler herhjemme, der med nogen Fuldkommenhed besørgede Ordre paa fremmed Literatur. I sin korte Biografi af Deichmann skriver Chr. Molbech herom: »Da Deichmann først stiftede sin Forbindelse med en londonsk Boghandling, og man benyttede denne for at forsyne en Læseforening i Kiøbenhavn med nye engelske Bøger til Circulation imellem Medlemmerne; da var det i Begyndelsen ikke uden et Slags Forundring, ligesom ved Synet af kostbare fremmede Sielenheder, at man betragtede de ellers uoverkommelige, dyre Original- Udgaver af Walter Scotts Romaner, Lord Byrons Digterværker, eller andre Produkter af Dagens nyeste engelske Literatur.«

For tysk Literaturs Vedkommende satte Deichmann sig i Maj 1814 i Forbindelse med F. C. N. Vogel i Leipzig, og hans Omsætning med dette Firma blev hurtig ret betydelig; han sendte allerede samme Efteraar Vogel flere store Bestillinger. Som et Bidrag til Oplysning om, hvad der efterspurgtes af tyske Originaler, kan anføres, at hans første Bestillingsseddel bl. a. indeholder: 2 Ekspl. af »Schillers Theater«, 1 Goethe: »Aus meinem Leben«, 1 Goethe: »Herman und Dorothea«, 1 Voss: »Louise« o. s. v. For engelsk Literaturs Vedkommende traadte han samme Aar i Forbindelse med Constable i Edinburgh og med Longmann, Hurst & Co. i London. Et Par Aar senere fik han Forbindelse med Firmaet Paschoud, rue Mazarine, i Paris; og fra nu af var han før nogen anden nordisk Boghandler i Stand til at forsyne Læseverdenen med den udenlandske Literatur til dennes almindelige Pris.

Om Deichmanns tidlige Anseelse vidner det, at Konferensraad Moldenhawer, der var Bibliothekar ved det store kgl. Bibliothek, snart overdrog ham alle Bibliothekets udenlandske Bestillinger. Denne Forbindelse med det kgl. Bibliothek varede til Deichmanns Død og blev, som

efterfølgende Brev fra Bibliothekar Werlauff viser, afsluttet paa den smukkeste Maade.

»Fru Cancelliraadinde B. C. Deichmann».

»Jeg opfylder en kjær Pligt, i det jeg bevidner Dem Høist-ærede Fru! det store kongelige Bibliotheks og min forbindtligste og hierteligste Tak for den Bibliotheket af Deres afdøde Mands efterladte Bogsamling tilstillede værdifulde Gave. Den henstaar her som Minde om en Mand, hvis Forbindelse med Bibliotheket i fulde 30 Aar paa begge Sider var til Held og Tilfredshed.

Som Bibliothekets Bestyrer har jeg havt Anledning til at kien- de og agte de Egenskaber, der udmærkede den Afdøde som Forretningsmand. Uden for saadanne Forhold har jeg paa Livets Bane kiendt Faa, hvis Aandsretning, Character og hele Personlighed tiltalte mig i den Grad som hans, og det bliver mig altid en kjær Tanke, at ogsaa han for mig nærede personligt Venskab og Hengivenhed.

Et Pragtværk som det modtagne vilde næppe nogensinde have kommet til at pryde vore Bogrækker, uden skienket af en kierlig velvillig Haand. Bibliothekets Gavebog vil derfor, ved Siden af den fordums Eiers høiagtede Navn, ogsaa opbevare Navnet af hans ædle Hustrue.

Med sand Høiagtelse

Kiøbenhavn 10. Juli 1854.

Deres ærbødigste
Werlauff.

— Desuden inddrog Deichmann Papirhandel i sin Forretning, idet han fik Bevilling til at føre Udsalg af Strandmøllens Papir, og støttede derved yderligere sit Forlag.

Imidlertid var det i det store og hele mere Bivirksomheder, han i sine første Aar syslede med; den egentlige Forlagsvirksomhed var endnu ikke bleven genoplivet. Tiderne var i uafbrudt Nedadgaaen. Pengenes Værdi faldt, Formuer svandt ind, det hele Næringsliv sygnede under Krigens Saar. 1813 kom den store Pengekrise, hvis Eftervirkninger følte i mange Aar.

Forsigtighed var da ikke blot en Dyd, men en Nødvendighed, som Forholdene paatvang ham. Kun faa Bøger

udgik fra hans Forlag, væsentligst videnskabelige, som »Historisk Kalender« fra 1814—1817, »Dansk-Norsk Literaturlexikon« osv. Ogsaa for et af disse Maanedsskrifter, der i Reglen i Danmark har haft en krank Tilværelse, var han Forlægger, nemlig for »Athene«, som hans Ven Chr. Molbech redigerede, og som levede fra 1813 til 1818. Men for den nationale Digtning, som netop i disse Aar sprang ud i ukendt Fylde, blev hans Forlag derimod intet. Deichmann var tidlig kommen i Berøring med flere af Datidens Digtere, nogle har han truffet i sin Studentertid, hos Wadums, hvor bl. a. Rahbek kom; enkelte kom senere i hans Hus, men han lod ikke sin Boghandel tage praktisk Del i den literære Bevægelse. Udover Molbechs »Athene«, som han sandsynligvis har forlagt af venskabelige Grunde, synes Deichmann ikke at have næret nogen Forlæggerinteresse for den unge, dansktionende Digtning, som brød frem. Her tilkommer Æren andre Boghandlere. Hvad Deichmann paa dette Tidspunkt udgav af æstetisk Literatur, var nærmest Oversættelser, f. Eks. af Walter Scotts Romaner, eller Optryk af ældre Ting, f. Eks. af Peder Paars.

Overhovedet blev Deichmann aldrig danske Forfatters Forlægger i den Forstand, som siden Hegel, hvad enten Grunden var en altfor vidtdreven Ængstelighed eller Usikkerhed i Bedømmelsen af slige Arbejder. Ingen af hans Samtids største Digtere fandtes paa hans Forlag. Hvad Hegel blev for sin Tid, var som nævnt ikke Deichmann men Reitzel for sin. Deichmann derimod tog sig, som den videnskabeligt anlagte Mand han var, med des større Interesse og Offervillighed af videnskabelige Værker, og ikke faa store og betydelige Arbejder, hvis Udgivelse krævede Kapital og var forbunden med megen Risiko, sendtes ud fra hans Forlag. F. Eks.: Finn Magnussens: Eddalære (4 Bind); P. C. Müllers Udgave af Saxo; Madvigs Udgave af Cicero's de finibus; flere store Ordbøger; bl. a. Chr. Molbechs: Danske Ordbog.

Foreløbig holdt han sig tøvende tilbage. Ved Hjælp af en Prisnedsættelse i 1815 ryddede han op i Gyldendals Efterladenskaber, der oversvømmede hans Lofter; en Del usolgte og usælgelige Skrifter tilintetgjorde han.

Forøvrigt arbejdede han med sin Commissions- og Sortimentshandel, og for at knytte nye Forbindelser i Tyskland besøgte han to Gange, 1818 og 1821, den store Messe i Leipzig. Messen holdtes i »Paulinum« (Pauliner-Hof), der tidligere havde været Pauliner-Munkenes Refectorium, og besøgtes aarlig af flere Hundrede Boghandlere. Dette Bogmarked gaar tilbage til 1475 og er den første Oprindelse til Kommissionshandelen. Antallet af tilførte nye Bøger og Oplag var ret anseligt, f. Eks. i 1779 c. 400, paa Deichmanns Tid betydelig større. Under Messen gaves Boghandler-Baller, musikalske Soiréer i »det Richterske Kaffehus«, Theaterforestillinger og »Promenader i Rosenthal og Schimmel's Gut«, ligesom Messen i det hele taget bød Deltagerne rig Lejlighed til at stifte personligt Bekendtskab.

Fra den første Rejse sender han sin Hustru følgende tre Breve, der er af Interesse baade ved den Skildring, de giver af den tyske Boghandler-Verden, og ved det Billede, de meddeler af Deichmann selv.

Leipzig, den 13. April 1818.

Elskede, dyrebare Bolette. Jeg er da nu ankommen i denne Boghandelens Hovedstad og vil, saa godt jeg kan, fortælle Dig om mine Hændelser og Skiebner siden sidst. I Hamburg befandt jeg mig fortræffeligt og samlede i Hotellet zum schwarzen Adler, hvilket jeg vil have enhver anbefalet, gode Kræfter til Rejsens Fortsættelse, hvilket, som følgende vil lære, kunde behøves. Da jeg i Kiøbenhavn, Gud ske Lov, aldrig er vant til at komme paa saadanne Steder, saa var alt mig her nyt. En overmaade geskiæftig og med en for hans Metier superb Levemaade forsynet Person, under Navn af Taffeldækker, sørger for alle en Reisendes Bekvemmeligheder og man faaer sine Ønsker tilfredsstillede næsten i det Øjeblik man har yttret dem. Vel veed man, at det

skeer kun um des lieben Geldes willen, men imidlertid er det altid behageligt. Denne Person, Taffeldækkeren, vidste at give sig en Mine af den største Deltagelse i alt hvad der nu f. E. angik mig, og som om een eller anden Ting, hvorom det just var at gøre, interesserede ham ligesaa meget som Vedkommende selv, hvilken Egenskab man altsaa som Politik og Vane tilsidst kan gøre til Natur. Jeg reiste i Selskab med Koch, hvem jeg skylder stor Forbindtlighed men dog endnu ikke holder saameget af som jeg ønskede, den hele Vej til Leipzig med den praktiske Post, som befordres i en Art uhyre store, bedækkede holstenske Vogne, som var mig overordentlig vel tilpas da vi paa den Tour havde overmaade megen Regn, een Nat endogsaa megen Torden og Lynild. Mandag Middag forlode vi Hamburg, reiste den Nat og kom Tirsdag Aften til Lenzen i det Brandenburgske. Vi tilbragte Natten i et maadeligt Værtshus, afreiste Onsdag Middag over Magdeburg og andre Steder og kom efter 3 Dages og Nætters uafbrudte Reise, her til Løverdag Middag. — — — Klokken 10 næste Dag besøgte jeg Vogel, som bad mig til Middag; iforveien ledsagede mig til Prinds Emil, hvem vi dog ikke traf hjemme. Saa godt, som man kan det paa et fremmed Sted, morede jeg mig hos Vogel. Han skal være fortræffelig gift; saa vidt man efter første Anseelse kan dømme derom lod det ogsaa saa, jeg blev modtaget af hans Kone med samme Fordomsfrihed og Venlighed, som af ham selv. Imidlertid syntes hun ikke at have nogen egentlig Dannelse og derfor var det mig just ikke let at komme i nogen Discours med hende. Om Aftenen skulde den hele Familie spise sammen paa et offentligt Sted (efter en gammel Skik den første Messesøndag.). Jeg var indbudt at følge med, men jeg skiøttede ikke om det og gik derfor hjem Kl. 8, hvor jeg gik det halve Messekatalog igennem til Kl. 9, da jeg gik til Sengs og stod op i Dag Kl. 5¹/₉, hvilket er tidligt i Leipzig. Jeg har i Dag besøgt en Mængde Boghandlere og har den største Aarsag til at være fornøiet med Modtagelsen. Jeg spiser til Middag paa et Sted, hvor en stor Mængde Boghandlere forsamle sig, der seer jeg ogsaa Reimer fra Berlin, hvorom jeg nærmere skal skrive til Dig eller Molbech. Og nu maa jeg slutte med inderlig Tak for Dit Brev, som jeg i dette Øjeblik modtog. Jeg elsker Dig ubeskrivelig højt og tænker bestandig paa Dig. Jeg tror virkelig ikke jeg oftere kan overtale mig til at reise fra Dig, og nu kan det alene glæde mig at tænke paa Gienforeningen med Dig. Gud velsigne Dig ædle, eigode Pige, og gøre Dig saa glad og lykkelig som Din sieldne Tænkemaade fortienner. Hils

min ædle Ven Molbech, tak ham mange Gange. Med næste Post faaer han Brev fra mig. Din evig hengivne og trofaste

J. Deichmann.

Jeg haaber Du herefter skal faae Brev med hver Post! Beed Holm sende et Messe-Katalog til Bølling NB. foruden det Moldenhawer faaer. Jeg er virkelig rørt over dennes Godhed for mig.

Nogle Dage efter følgende udførlige Skildring:

Leipzig, 18. April 1818.

Elskeligste, bedste Bolette! Jeg har nu ogsaa modtaget Dit Brev af 11. April og takker dig ret af mit ganske Hierte for dit Løfte at skrive mig ofte til. Jeg føler nu ret, hvad jeg forhen ikke har faaet ret Idee om, hvad det er at faae Efterretning fra de Elskede man har efterladt, og jeg skammer mig ikke ved at tilstaa den Svaghed, om det er saa, at jeg længes ret inderligt efter mit Hjem. Her har jeg kun fundet lidt, som kunde erstatte mig dette Savn, thi Vogel, som skulde være den, jeg fornemmelig maatte holde mig til, er som en Hovedperson ved Messen, der nu er i sit Culminationspunkt, saa af-faireret, at han næppe faar Tid at tale om Forretninger og mindre om andre Sager. Han har desuden en Dag lagt til Sengs og endnu er han upasselig. Hans Kone skal være meget brav, men da hun er ligesaa stille og tilbageholdende, som jeg, saa vil der neppe blive synderligt af Bekiendtskabet. Da jeg har en Mængde Bestillinger at ud- og afskrive og en heel Deel andre Smaating at tage vare, saa har jeg hidtil bestandig været paa mit Værelse. Jeg boer hos en Magister Siebek ligeoverfor Paulinum, hvor Vogel har sin Boglade og hvor Boghandlerens Børs er. Den sidste besøger jeg imidlertid ikke, da mit hele Regnskab er opgjort og Vogel gjør Udbetalingerne. Min daglige Levemaade er som følger: om Morgenen oppe i det sildigste Kl. 6, jeg faaer da Kaffe med et Franskbrød til. Jeg er da hjemme hele Formiddagen og skriver. Kl. 12 spises til Middag. Dette skeer i et helt Selskab af Boghandlere, hvoraf jeg dog har gjort Bekiendtskab med faa eller ingen. Naar man har spist gaar man ud i en Have udenfor Porten, kaldet Rudolfs Garten, der drikkes Caffé og converseres. Den øvrige Tid af Dagen er jeg atter hjemme til Kl. 5 eller 6, da jeg forretter eet eller andet Ærinde, gaar paa Comedie og besøger gode Venner. Paa Comedie har jeg været een Gang og saae da et Stykke af Calderon, hvis Titel jeg nu ikke erindrer, jeg troer

det var das Leben ein Traum. Spillet var bedre end jeg havde forestillet mig, og den Slags Vers, korte rimede, falde fortræffeligt for Øret. Calderon er virkelig en stor Digter. En særdeles elskværdig Mand har jeg funden i Reimer fra Berlin, og det er mig kiært at mit Haab om denne Mand ikke blot er bleven opfyldt men endog overgaaet. Ham besøger jeg ofte og heldigvis befatter han sig ikke med at regne, (NB. dette er her et Konststudtryk og betyder at gjøre Afregning), men besørger dette ved to Medhielpere. I Gaar var jeg hos ham og gik med ham til en Trakteur, og derefter gik han hiem med mig, hvor han blev til Kl. 11. En saadan Boghandler til eksisterer der ikke i hele Tydskland, og jeg undrer ikke over at saa udmærkede Mænd, som Niebuhr, Arndt og mange flere ere Venner af ham. Han vil endelig have mig til Berlin med sig og har inviteret mig til sig, men jeg maa nok forbeholde mig en anden Gang at profitere deraf, da jeg, naar Messen er forbi, dog ingen Ro vil have paa mig førend jeg kommer hiem. Han erindrer Sibbern meget godt, hvem han siger har været hos ham, og har spurgt mig om det ikke var et udmærket Hoved. Han har fortalt mig at han har 7 Børn og snart venter det 8de, og man kan se og mærke paa ham, hvor lykkelig hans huuslige Stilling er. Han er i øvrigt en god Nytydsker, noget Mystiker, ivrig religiøs og en stor Fiende af Jøderne, hvilken sidste Egenskab, jeg veed vist vil recommandere ham hos dig.

Leipzig er i Forhold til sit betydelige Folketal overordentlig lille, men ogsaa overmaade tæt beboet. Det skal være eet af de usundeste Opholdssteder i hele Tydskland, som skal have sin Grund deels i dette Overtal af Mennesker og deels i andre Aarsager. Det forekommer mig at Folket, hverken Mandfolk eller Fruentimmer, her ere saa smukke, som hos os. Maaske ligger dette noget i den forskellige Carakteer, men saameget er vist, at jeg endnu ikke, hverken paa Comedien eller andre Steder, veed at have set noget ret smukt Fruentimmer. Derimod forekommer Folk i Almindelighed mig her at være mere sløbne og fine end hos os. Den tydske Gemytlighed troer jeg findes i det mindste ikke her. Jeg var to Gange hos Prinds Emil uden at træffe ham hiemme. I Dag kom han, til min Forbauselse, op til mig, og gjorde mig en Mængde Spørgsmaal om alting i Danmark, hvilket jeg efter bedste Evne besvarede med al mulig Aabenhjertighed. Sibbern og Petersen nævnede han for mig, begge med megen Berømmelse Han er aldeles jævn og man mærker intet prindseligt hos ham. Imidlertid

kan det ikke have nogen stor Interesse for mig at gaa til ham, hvilket jeg imidlertid vil blive nødt til at giøre en Gang inden min Afreise.

I Aften, saavel som i Morgen Aften, har jeg isinde at gaa paa Comedie. I Aften gaar en komisk Opera, hvori den bekiendte Komiker Wurm synger. I Morgen Holbergs politiske Kandestøber i sin tydske Omarbeidelse, hvortil jeg især glæder mig meget. Comediehuset er lidet, men meget net; Bænkene i Parquettet ere bolstrede, som er bequem og behageligt, og imellem hver Plads er der en opstaaende Kant til Skillerum, hvorved man stedse sikres den nødvendige Plads. Hvad vi kalder Loge, kalder de for Gallerie, derfor blev jeg meget forundret, da Vogel raadte mig til (for desto bedre at høre) at tage Plads enten i Parquettet eller Galleriet. Det vi kalder Gallerie, kaldes for das Himmelreich, hvilket er en meget fornem Benævnelse.

I en saadan stor Boghandling, som Vogels, beskieftiger Principalen sig gierne med Correspondancen med de Lærde, og det almindelige som hører til Handelen. De fremmede Boghandlere, hvis Forretninger de besørge, ere som Provindser underlagte denne eller hin Commis, her kaldet Diener. Min Patron er en Hr. Hahn, et ungt Menneske, som ved sin virkelige eller foregivne Ivrigheid for mit Bedste ofte morer mig. Naar der møder nogen Vanskelighed fra een eller anden, saa er han ganske vred paa mine Vegne; skielder Vedkommende for Schufften eller infame Kerls, saa jeg maa bede ham ikke at forivrv sig. De som høre til de store Boghandlinger, Herrene og Svendene, ere meget store paa det, og det gielder med Hensyn til dem, hvad Politiet siger »ingen resonneren her«. Den fremmede lider ofte under disse mægtige Personers Uenigheder. Den omtalte Hahn er ganske af det Slags Folk og ifølge ham maa man intet taale af nogen; han fortæller mig hvorledes han har feiet denne og hin; kort sagt en ægte Tydsker, men som jeg dog troer er et iegodt Menneske. Han har iøvrigt skrevet og ladet trykke et Par Comedier, som jeg gierne gad læst. Paa Forlæggeren af disse er han, formedelst nogle virkelige eller formentlige Fornærmelser, yderlig forbittret og erklærer, at om han blot kom til Leipzig skulde han arrestere ham, hvorpaa han dog vel betænkte sig. Feldttogene i 1813 —15 har han giørt med, hvilket her er Tilfældet med mange udenfor Militairstanden — — — —

Jeg kunde ingen Billet faa i Aften; denne Tid kan jeg da

anvende paa at underholde mig med Dig min Siels inderlig elskede, og Gud veed at denne Anvendelse af Tiden ogsaa er mig behageligere end hiin, men man bør paa et fremmed Sted dog gjøre sig bekendt med en saa væsentlig Ingredients som dets Skuespil — — — Da det nu er saa silde, maae jeg for denne Gang tage Afsked. Hils nu alle mine kiære Venner og Slægt. Lev vel Du yndige og hulde, elsk stedse Din evigt og inderligt hengivne Mand

J. Deichmann.

Og endelig dette, som udmærket supplerer de to foregaaende:

Leipzig, 27. April 1818.

Elskeligste Bolette. I Gaar tilbragte jeg een af de behageligste Dage her. Boghandlerne pleje at beslutte deres Forretninger her ved et stort Diner, som holdes i et herværende Auberger, nemlig hotel de Prusse. I Gaar fandt dette Sted, hvorved jeg, som jeg troer alt at have meldt Dig, var nærværende, i et Selskab af omtr. 150 Colleger. Jeg sad hos 8 til 10 andre, med hvem jeg især har gjort Bekiendtskab og iblandt hvilke det vel er uforødent at sige Reimer var. Efter Bordet drak vi Caffen i Haugen og derefter gik Reimer, Mohr og jeg ud til et Sted, kaldet Rosenthal, omtrent en god fjerdingmil fra Leipzig, hvortil man gaar igennem en Skov og hvor en lille Flod slynger sig igennem. Veiret var det deiligste man kunde forestille sig; reen Foraarsluft, som man fra Kiøbenhavns Clima ingen Forestilling kan gjøre sig om. Himlen var aldeles klar og Veiret stille og mildt, uden at man dog følte sig besværet af Hede. Dette og den deilige unge Natur, thi nu er alt her grønt, udbredte over mit hele Væsen en Glæde, som var ubeskrivelig, og da mine Ledsagere stode under samme Indvirkning, saa blev Samtalen snart meget levende og for mig underholdende. Reimer saavelsom Mohr kiendte noget til vor Holberg fra Krak (?), som har oplæst for dem nogle Stykker han har oversat. R. havde desuden læst den gamle tydske Oversættelse. Da Reimer sagde at han foretrak Ulysses von Ithacia for alle de andre, saa nævnede jeg et Par andre, som efter min Mening kunde kappes med hiint om Forrangen; deriblandt Hexerie eller blind Allarm, hvis Indhold jeg i Korthed fortalte dem og som morede dem meget. Efter denne Spadseretur gik vi i Hotel de Saxe og derefter i en Kielder paa det store Torv, saa dyb at vi vare ganske under Jorden, men dog

ganske fuld af Herrer og Damer. Det er næsten utroeligt, saa stærkt som alle slige Steder her besøges, og, hvad der i Begyndelsen paafalder, af Damer ligesaagodt som af Herrer. For den Fremmede er dette imidlertid moersomt, da det er yderst kied-sommeligt at være paa et Sted, uden i det mindste at se denne skjønneste, og, sans compliment, tillige bedste Deel af Skabningen. Endskiøndt jeg bliver ved min forhen yttrede Formening, at smukke Fruentimmer just ikke her ere mange, saa har jeg dog nu seet nogle ret vakkre. Adelen fra Omegnen kommer i Messen herind med Deres Fruer og Døttre. Et Selskab af disse var i Gaar i Hotel de Saxe, og deriblant nogle smukke og elegante Damer. Beau-monde er i Leipzig selv, troer jeg, ikke ret hyppig. I den Henseende føler man Mangelen af et Hof, og mig forekommer det, som om mange her ikke forstaaer at leve. Naar jeg sammenligner een af de store Boghandlere her med mig selv, saa kan jeg ikke andet end antage at han har i det mindste 10 Gange mine Indkomster, og dog er der i det højste een eller to, som leve paa en ordentlig Fod og nyde det selskabelige Livs Behageligheder. Heste og Vogn holder i dette qualme Hul, hvor man saa godt kan trænge til at komme ud i det frie, kun een eneste, Brockhaus, og dette taler man om, som om den største Luxus. I det hele skal her i Leipzig ikke herske den bedste Tone; alle de store Boghandlinger staae paa en fiendtlig Fod med hinanden og saaledes skal det ogsaa staae til med de øvrige af Handelsstanden. I Aften er jeg indbudt hos Hr. Brockhaus. I Fredags var jeg hos Hammerich, uindbudet, og der var ingen andre der end hans Commissionair Steinacker. Denne Hammerich er en brav Mand, som jeg agter meget højt. Hans Kone skal være meget nøje-seende, og tage sig meget af hans Affairer, men forresten er hun meget artig og venskabelig og jeg kommer med Fornøielse hos dem. Der er virkelig adskillige af Tydsklands Boghandlere, som ere ganske ferme Folk og behagelige i Omgang. — Min bedste Kone! maae jeg bede dig at sige til Holm at Listen til Bibliotheket bliver liggende til min Hiemkomst, og Molbech maa du trøste med den Efterretning, at paa faae Bøger nær vil jeg faa alt Nyt af nogen Værd, og at altsaa kun faae Bøger vil blive at forskrive ekstra til Bibliotheket.

I Morgen Aften er jeg da endelig buden til Vogels. Jeg kan ikke beskrive Dig, hvor genert det Forhold har været mig, hvori jeg hidtil har befundet mig; daglig at komme til en Mand, see hans Familie og dog være fremmed for dem. Men hvert Land

har sin Skik, og det forstaar sig ogsaa, at naar Vogel skulde aabne sit Hus i Messetiden her for sine 38 Committenter, foruden andre Bekjendtere, saa fik han et ganske artigt Selskab. Jeg beder Dig saa lidt som muligt at vise disse mine Breve til nogen. Du seer selv jeg skriver deri, hvad der falder mig ind, og yttre mig om alting saa uforbeholdent, som om jeg talte alene med Dig. I Dag modtog jeg Brev fra Molbech og Rosenvinge. Hils begge de gode Venner, som vist næppe kan tænke saa meget paa mig, som jeg paa dem. Den allerglædeligste Følelse jeg besidder, er den at tænke mig elsket af nogle gode og ædle Mennesker, og jeg glæder mig ret til at se dem alle igien. Hvor behageligt havde det dog været, om jeg nu havde haft Molbech eller Rosenvinge eller Sibbern med, og hvor meget havde jeg ikke lært; hvor frugtbar var mangen Bemærkning bleven mig, naar jeg videre kunde have afhandlet den med en saadan Ven. Jeg vil rimeligvis aarligen foretage denne Reise, især om jeg kan komme til at drive min Handel med den Kraft jeg attraaer, thi Fordelen af at see og tale med Vedkommende er altfor stor, og een eller anden vil jeg ogsaa længes efter at see. Fatalt er det Uvenskab, der finder Sted imellem de fleste af de Herrer Boghandlere; saaledes kan Reimer ikke udstaae Brockhaus og tager vist mig det ilde op at jeg kommer til ham, hvilket jeg dog dels ikke ret kunde undgaae, heller ikke vilde, da man kommer paa fremmede Steder, ikke for at mure sig inde paa sit Kammer, men for at see og komme til Mennesker. I Dag da Vogel bad mig komme til sig, var mit Svar: ich danke Ihnen recht sehr! og hvor forundredes jeg ikke, da han ganske stødt replicerede: Sie kommen nicht, Sie wollen nicht? Jeg erfarede da, at mit Svar, som jeg troede var en Bekræftelse, efter Brugen her er en Nægtelse, og at danken altsaa i visse Tilfælde har samme Mening, som bedanken, kun at det er noget høfligere. . . . Hils ret mange Gange din bedste Moder og Tante, samt Hanne med Drengene. Lev vel min ædle Kone og ynd stedse din troe hengivne

J. D.

I det hele synes Rejsen at have haft en driftig Indflydelse paa Deichmann. Han bliver efter sin Hjemkomst mere foretagsom, dristigere, hvis det Ord kan bruges om ham, villigere til at forlægge. De trykkende Tider er nu ogsaa ved at bedre sig, Livet begynder at vaagne paa alle Om-

raader, Hovedstaden vokser, det puster gennem den af friskere Luftninge.

Ganske vist var Landets Tilstand elendig, en alvorlig Krise for Landbruget indlededes i disse Aar og varede langt ind i Tyverne. Men i Hovedstaden selv var Tiden opadgaaende. Handelen, der i de lange Krigsaaer næsten var bleven tilintetgjort, vovede sig til paany, atter kunde Skibsfarten foregaa trygt og uhindret, og den daglige Omsætning øgedes. Og, hvad der her har størst Betydning, i Hovedstadens literære og teaterinteresserede Verden rørte Livet sig stærkest. Teatret var Byens aandelige Centrum, de hjemlige Dramer, Skuespil, Vaudeviller delte Befolkningen i Partier, der bekæmpede hinanden med en Iver, som var de æstetiske Spørgsmaal Tidens betydningsfuldeste. Baggesen-Oehenschläger Fejden havde sat Sindene i Bevægelse, Grundtvigs nordiske Vælde udfoldede sig, efter Ingemanns sværmeriske Helte henrev nu Heibergs Vaudeviller Publikum. Det var en bevæget Tid, en kunstnerisk rig og befrugtende Tid, og det var i første Række Boghandelen, den økonomisk kom tilgode.

Det var i denne Tid, at C. A. Reitzel skabte sit Forlag, som hurtig vandt Anseelse, og andre, ældre Forlag tiltog i Betydning. Ogsaa »Den Gyldendalske Boghandling«'s Omsætning steg, uden at Deichmann dog fraveg sit Forsigtighedsprincip. Et af hans væsentligste Bidrag til Litteraturen i disse Aar var »Den danske Børneven«, som hans Ven Professor Peder Hjort paa hans Opfordring udarbejdede efter en tysk Udgave, og som i Løbet af faa Aar oplevede adskillige Oplag. Trods sin vidtdrevne Varsomhed hævdede han ikke desto mindre ved sine øvrige Forlagsartikler Stillingen som en af Nordens største Forlæggere, og hans Indflydelse paa Boghandelens indre Udvikling var betydningsfuldere end nogen andens.

Allerede hans Udvidelse af Sortimentetsvirksomheden til ogsaa at omfatte udenlandsk Literatur var et Skridt i

Boghdl. Dahl i Kristiania.

denne Retning, hvilket han yderligere befæstede ved sine to Besøg i Leipzig. Men endnu stærkere lagde han sin Forstaaelse af Boghandelens Tarv for Dagen ved at indføre ordnede Tilstande i den hjemlige Omsætning og ved at sikre danske Forlagsartikler Marked i Norge og Sverrig. Det første skete gennem Boghandlerforeningen, der paa hans Initiativ og hovedsagelig ved hans Energi stiftedes i Januar 1837; det andet ved at etablere nogle af sine dygtigste Medhjælpere i norske og svenske Byer. Saaledes Joh. Dahl i Kristiania (1832); A. W. Møhl i Bergen (1836), 1853 efterfulgt af C. Floor; M. W. Feilberg i Kristiania (1843), J. Møller i Gøteborg (1830), og C. W. K. Gleerup i Lund 1826, maaske den af dem alle, der fik størst Omsætning for dansk Boghandel. At disse »Filialer« i første Led tjente den Gyldendalske Boghandel, er en Selvfølge; men de opretholdt i mange Aar en æstetisk Skandinavisme, som var af ikke ringe Betydning.

Historisk set var Stiftelsen af Boghandlerforeningen, til hvilken han rimeligvis har hentet Planen i Tyskland, imidlertid af større Rækkevidde; den sikrede den danske Boghandel en naturlig og sund Udvikling og gav Standen, ved at forhindre Dannelsen af et Boghandler-Proletariat, en vis aristokratisk Værdighed; langsomt voksede den til at omspænde saa godt som alle Boghandlere, indtil den naaede sin nuværende korpelige Fasthed og Styrke. Til en Begyndelse var Medlemsantallet ikke stort, i mange Aar 12 à 16; men det var Landets største Boghandlere, og Foreningen havde derfor ikke ringe Magt. Deichmann

var dens første, fleraarige Formand og blev senere Æresmedlem. Møderne afholdtes paa Omgang hos det Medlem, hvis Tur det var at føre Forsædet. I Reglen ved 5—6-Tiden om Eftermiddagen, og det var Skik, at der serveredes Te og Tvebakker, mens de foreliggende Sager drøftedes.

Otto B. Wroblewski giver i sin Pjece: »Om Boghandelen i Danmark« et flygtigt Billede af et Møde, der i 1844 holdtes hos Reitzel paa Købmagergade: »Her kom gamle Deichmann, fin, højtidelig, i en bredskiødet, blaa Kjole med blanke Knapper, høj Krave og snævre Ærmer, gul Vest og perlegraa Benklæder samt hvidt Halstørklæde og Guldbriller, umaadelig høflig, meget sagtetalende; C. Steen sen., med det lange kridhvide Haar, der i Modsætning til Deichmanns tætklippede, bølgede nedover Frakkekraven«.

Deichmann viste ved at skabe denne Forening, hvilken klog Forstaaelse han havde af sin Tid og af sin Virksomhed; der tiltrængtes en Ordning af Boghandlernes Forhold, og han gennemførte den i Danmark, ligesom han ved sine ovenfor nævnte Elever søgte at forplante den til Norge og Sverrig.

Paa disse Omraader havde Deichmann videre Blik end sine Samtidige. Overhovedet anvendte han meget Arbejde til den danske Bogindustri Fremme; det skyldtes ligeledes ham, at der i 1839 stiftedes en Forlagsforening, hvis Opgave skulde være at fordele Omkostningerne og Risikoen ved større Værkers

Boghdl. Feilberg i Kristiania.

Udgivelse. Foreningen fik imidlertid ikke den Betydning, som Deichmann havde tilsigtet, og allerede 1851 ophørte den.

Var Jacob Deichmann ofte forsigtig paa urette Sted, frygtede han til Gengæld ikke for Foretagender, der krævede betydelige Omkostninger. Forsigtighed og Or-

Boghdl. Gleerup i Lund.

den var hans Princip og det Paalæg, han gav sine Medhjælpere med ud i Verden. Forsigtighed og Orden lærte de i hans Boghandel, hvor Princippet hævdedes næsten pedantisk. Som han selv fra sine tidligste Drengaar var vant til strengt, pligt-opfyldende Arbejde, krævede han det af sine Folk. Det var en udviklende Skole, de gik igennem hos ham, men der var heller ingen anden Boghandler, der opdrog saa mange dygtige Arv-

tagere som han. Deres Liv beviste det. At det ikke var nogen uvenlig Strengthed, han gennemførte, ses af den Tid, de fleste blev hos ham, og af det gode Forhold, der vedblev at bestaa, efter at de havde forladt ham. Hertil bidrog hans høje Kultur, hans stilfærdige, retskafne Personlighed, der indgød Tillid og aftvang Respekt. Han havde Evne til at gøre sig afholdt, satte stor Pris paa at eje sine Medhjælperes Venskab, og fulgte dem trofast siden med Raad og Støtte. I et Brev til Gleerup (1832) udtrykker han sin Glæde derved: »Idet De siger, at jeg sidder omkranset af Elever, som ville fortjene min Tillid, nævner De Noget, som mere og mere bliver mit Livs kæreste Forestilling. Det er sandt, at jeg betragter Dem, Møller og nu Dahl paa

en Maade som mine Egne, og imellem hvem og mig det er ganske anderledes end med Fremmede. Det er en Følelse, som ligner den af Forældre til Børn.«

Udtalelsen aabner Indblik tilbage til det daglige Samvær, og man ser, i hvilken hensynsfuld Form det førtes. Forretningen laa i de store, smukke Lokaler i Stueetagen i Forhuset, det samme Hus som staar endnu. I Lejligheden ved Siden af boede Familien, nærmest Købmagergade. Paa Lofterne i Hoved- og Sidebygningen havde Lageret Plads. Den daglige Styrke bestod af to-tre Voksne og et Par Lærlinge, af hvilke Lærlingene som Regel boede i Huset.

— — Deichmanns Anseelse, hans omfattende Viden, hans kloge Forretningsledelse, drog ham efterhaanden ind i flere Tillidsposter, end han ønskede; hans Tid beslaglagdes, men som den Arbejdsnatur, han var, formaaede han at udrette mere end almindeligt. I 1834 blev han valgt til de raadgivende Stænderforsamlinger, som tredie Suppleant for København, og han kom som saadan til at deltage i Forsamlingerne 1838 og 1840. Disse holdtes i Roskilde, i Palæet, og Deichmann maatte altsaa i længere Tid være borte fra Forretningen, hvis daglige Drift væsentligt varetoges af hans Fuldmægtig Langballe. I Regelen tog Deichmann om Lørdagen ind til sit Hjem for Mandag igen at vende tilbage til Roskilde. De politiske Diskussioner interesserede ham ikke stærkt, han var yderlig konservativ og havde kun ringe Forstaaelse af Tidens Frihedstrang; men med sin pligtstro Grundighed fulgte han Forhandlingerne og satte sig ind i de foreliggende Spørgsmaal. Nogen politisk Indflydelse havde han ikke og attraaede han ikke; paa enkelte saglige Omraader gjorde han sig derimod gældende, bl. a. ved sit Arbejde »for en retfærdig og fornuftig Ordning af Bladenes Postforsendelse«.

Imidlertid begyndte hans Forretninger og de mange Hverv at trætte ham, sjældnere og sjældnere blev der Tid

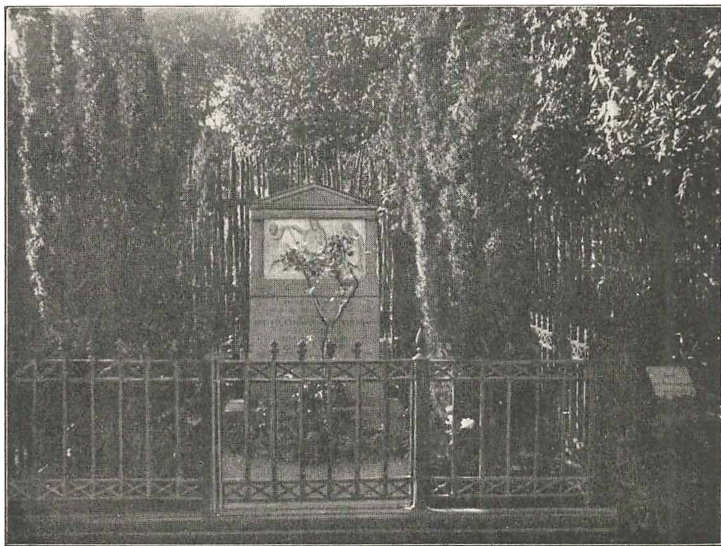
tilovers, saa at han kunde pleje sine videnskabelige Interesser. »En Boghandler har aldrig nogen Tid, han kan kalde sin,« klager Deichmann i et Brev, og senere: »det bliver i Længden uudholdeligt at staa for aabne Døre, man kaldes uafladeligt til alle Slags Samlinger, Kommitteer og deslige.« Det er let i disse Linjer at høre Længslen efter at slippe den Virksomhed, som bandt hans Kraft, og til hvilken han oprindelig ikke havde uddannet sig. Livet havde ført ham ind i den, og med Opofrelse af sine dybeste Interesser havde han taget den op og baaret den frem, men hans inderste Hu stod nu som i hans Ungdom til Studier, og mange har de Øjeblikke været, hvor han taus ønskede at kunne følge sin Trang. Ofte gik han i sin Boglade og syslede i Tankerne med at overdrage den til andre, og iagttog med Opmærksomhed den Medhjælper, hvem han tidligt synes at have udset til sin Efterfølger. Børn havde han ikke.

Omsider overdrog Deichmann, d. 1. Januar 1846, Sortiments- og Papirhandelen til F. V. Hegel, som havde været hos ham fra 1833, og allerede i flere Aar været hans højre Haand. Forlagshandelen beholdt han derimod selv og virkede under Firmaet »J. Deichmann's (forhen Gyldendals) Forlag« endnu i fire Aar, indtil han paa Hegels Fødselsdag den 11te Maj 1850 afstod ham ogsaa denne.

Fra dette Tidspunkt havde han direkte intet at gøre med den store Virksomhed, som han havde ejet og ledet med saa fast og varsom Omhu i over 40 Aar; han kunde nu give efter for sin Tilbøjelighed og fordybe sig i de Studier, fortrinsvis historiske, mod hvilke han altid havde følt sig draget, og som han aldrig helt havde forsømt. Trods sin Alder tog han ivrigt fat, lærte sig saa meget Græsk, at han kunde læse Homer og Herodot, udvidede sit Kendskab til Italiensk og Spansk og dyrkede tillige Mathematik. Paa alle Omraader søgte hans længe bundne Kundskabstørst Tilfredsstillelse, til alle Sider vilde han

fuldstændiggøre sin Viden. Uforstaaende overfor den nye Tid trak han sig mer og mer tilbage, ængstet af Begivenhedernes Gang, mismodig overfor Fremtiden.

»Med al sin store Kundskabsfylde var Deichmann dog en saare beskeden Mand, der nærrede en mærkelig Mangel paa Tillid til sine egne Evner, et Forhold, der utvivlsomt kan føres tilbage til hans Opdragelse med den stærke

Jacob Deichmanns Grav.

Betoning paa Underordnelse og Lydighed. Han holdt mere af at lytte til andres Tale end selv at udtale sine egne Meninger, uagtet han meget ofte havde langt større Kendskab til det paagældende Æmne end den, med hvem han underholdt sig. Han var en udpræget Eneboernatur . . .

Det var dog kun faa Aar, han fik til sit ensomme Studieliv. Hans Helbred havde længe været angrebet, og efter et Par Dages Sygdom døde han paa sit Landsted i Lyngby den 23ende August 1853. Ligesom Søren Gyldendal blev

han begravet paa Assistents Kirkegaard, hvor hans Hustru lod rejse et smukt Monument over ham. Hun overlevede ham i mange Aar, længe nok til at se Firmaets mægtige Fremgang under Hegels Haand.

Det sidste Brev fra Deichmann til Hegel er skrevet et Par Maaneder før hans Død og lyder:

Torsdag 2. Juni (1853).

Kiære Hegel!

Torde jeg bede Dem at gaae op paa mit Værelse og tage mine Uhre, som jeg glemte at faae med, i Bevaring, til jeg kommer ind paa Løverdag.

Maa jeg bede Dem hilse Deres kiære Frue og takke hende for al hendes Godhed. En anden kiær lille Person vilde jeg ogsaa hilse naar han forstod sig derpaa. Jeg kan ordentlig længes efter den venlige og muntre Dreng, hvis Livsglæde, naar man seer ham, ogsaa meddeler sig til Andre og mildner Livets Alvor.

Deres hengivneste

J. Deichmann.

Det Deichmannske Hus.

Det unge Ægtepar, som i Efteraaret 1809 vendte tilbage til Hovedstaden efter Hvedebrødsaarets landlige Idyl, kom ikke tilbage til Fremmede men til en Kreds af Slægt og Venner, der glædede sig over Gensynet. Saa unge og saa friske var de begge, og dog hver paa sin Vis saa moden og erfaren, at det var let for dem at samle Sympathi omkring sig; med aabne Arme blev de modtaget af Byens gode Selskab, der talmæssigt vel var snævrere end vore Dages, men af en rummeligere og værdigere Kultur.

Gennem Bolette Deichmanns Slægt stod de ved hendes Moder, Datteren af den bekendte Sorø-Professor, i Forbindelse med den lærde Verden, og ved hendes Broder, Jens Gyldendal, med Officersstanden; gennem Deichmann selv med flere af Tidens yngre fremragende Mænd, til hvilke han var bleven knyttet under sine Studieaar. Endelig gav den anselige og ansete Virksomhed, som han nu tiltraadte, ikke ringe Lejlighed til at stifte Forbindelse med ledende Personligheder.

Saaledes var deres Kreds forud bestemt og paa forskellig Vis i Stand til at paavirke deres Udvikling gavnligt. Efter Ensomheden og Stilheden paa Hindsels nød de nu med livfuld Modtagelighed Samværet med dem, de havde savnet; og deres Hjem, der efter Datidens Forhold var stort og smukt, blev snart et gæstfrit Sted, som genlød af muntre Stemmer eller af alvorlig og fortrolig Samtale.

Sammen med »Boghandlingen« og Forlaget havde Jacob Deichmann ogsaa købt den store, fornemme Gyldendalske Gaard i Klareboderne, daværende Nr. 8, og her flyttede de ind, medens Fru Gyldendal tog Ophold andetsteds. De boede i Stuen, ved Siden af Boghandelen, i samme Lejlighed som siden Hegels; Bygningens to øvre Etager var udlejede; paa første Sal havde Borgerdydskolen Lokaler.

I Forretningen laa et stort Arbejde for den unge Chef, han skulde sætte sig ind i alt fra nyt, og havde derfor Anvendelse for al sin Tid; ikke desto mindre overkom han at tage Del i det selskabelige Liv og ligeledes i Klublivet, som spillede en væsentlig Rolle i Datidens København. For den nittenaarige Fru Deichmann, der ikke havde noget Barn at ofre sig for, kunde Dagene nok være faldet lange, hvis hun ikke havde haft sin Familie og sine gamle Veninder at dele dem med. Desuden fik hun tidligt Selskab i Jacob Deichmanns Søster, Hanne Deichmann, der kom i Huset hos dem og forblev der til sin Død. Med sin sunde, djærve Natur bidrog Hanne Deichmann fornøjeligt til Husets Liv, ved sit gode Hjærte og sin klare Forstand blev hun snart en uundværlig Del af det Deichmannske Hjem. En kort Tid var hun forlovet med Jens Gyldendal, der som nævnt var Officer; men af Grunde, der tjente til Ære for Hanne Deichmanns Karakter, hævede hun Forlovelsen, og Jens Gyldendal blev siden gift med en Jomfru Henningsen, som stod langt under ham i Stand, uden dog at det gode Forhold til Hanne Deichmann forstyrredes. Selv forblev hun ugift.

De to Kvinder, Bolette og Hanne Deichmann, udfyldte hinanden paa en sjælden forstaaende Maade; skønt Jomfru Deichmann var den, der havde personligst Evne til at gøre sig gældende, var Fru Deichmann dog som Værtinden Husets Midtpunkt.

Forholdet mellem hende og hendes Mand var af en øm

og ridderlig Finhed. Hans Breve vidner derom, ligesom de Breve, der endnu findes fra hendes Haand, indtil hendes Død er prægede af en trofast Hengivenhed. Og naar Deichmann trods sin aldrig afbrudte Flid deltog saa meget i Selskabeligheden ude, i hvert Tilfælde i de første Aaringer, og ligeledes ofte samlede Gæster i sit Hus, var det utvivlsomt mere for hendes Skyld end af egen Tilbøjelighed. Molbech skriver herom: »Hans Huus hørte til de meget giæstfrie og meget besøgte; selv fandt han dog sit hele Liv igiennem mest Behag i den Hvile, han kunde nyde i sin Familie«.

Om Sommeren laa de i Reglen paa Landet; men som det ses af efterfølgende Brev, tilbragte Deichmann ogsaa da sin meste Tid i Byen, hvor Forretningen bandt ham. Ligesom af Molbechs Dagbog fra de Aar (se senere) ses af Brevet, hvilke Mænd det var, Deichmann stod i Venskabsforbindelse med; hans Omgang med disse er den bedste Maalestok for hans egen Personligheds Værd.

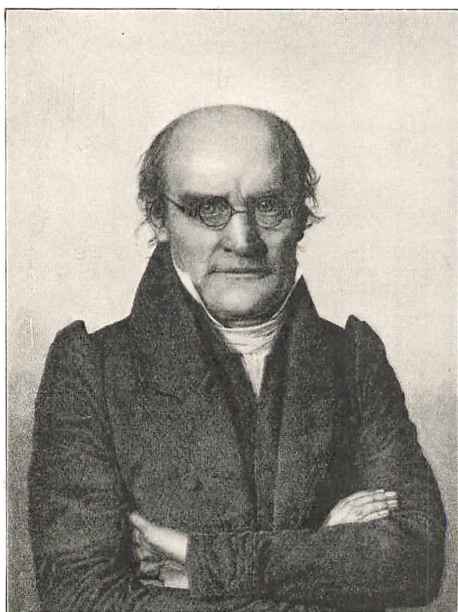
Jfr. Johanne Deichmann
som ung.

Kjøbenhavn, 29. Junii 1815.

Elskeligste Bolette! Ved at begynde mit Brev til Dig, dette kiereste af alle Arbeider, rører den levende Tanke om Dig mig saa inderligt, at Taarerne briste mig af Øinene. Du gode fromme Siel. Skulde jeg behøve at sige dig, hvormeget jeg i min Eensomhed længes efter Dig, især om Aftenerne efter Dagens fuldbragte Arbeide? Derfor kan Du heller ikke forestille Dig, hvor kiert Dit lille Brev har været mig. Jeg havde ogsaa

før besvaret det, men du veed jeg er lidt tilbøielig til at opsætte. Dette har jeg ogsaa nu giort og saa er jeg sædvanlig bleven forstyrret. Nu har jeg lukket mig inde i mit lille Værelse og er ikke hiemme for nogen, førend jeg er færdig hermed.

Jeg har ret glædet mig ved det gode Veir, som det i de sidste Dage er blevet, og som jeg haaber giver jer retskaffen

F. Chr. Sibbern.

Leilighed til at komme omkring. Fredr. Salicath mødte mig i Overgaars paa Gaden og fortalte, at de alle havde været paa Fredensborg i Søndags og som naturligt blevet tilgavnsvaade. Hvad mig angaaer da lever jeg, paa Savnet af dig og Hanne nær, vel og har naturligvis den priste Rolighed i den Grad jeg kan forlange; Morgen og Aften faaer jeg bestilt endel, endskiønt jeg paa den sidste Tid (Aftenen) gierne gaaer ud at spadserere (eengang med Drengene) en Timestid.

Af Touren til Roskilde blev der intet, da Sibbern, Anstif-

teren, pludselig kom i Tanker om at vi vilde blive for mange og derover blev omsindet. I dens Sted var betænkt en Tour til Dronninggaard og derfra over Dyrehaugen hjem, men da vi ikke kunde faa nogen til at deeltage og det desuden blev saamegen Regn gik ogsaa den Reise overstyr. I dets Sted indfandt Sibbern sig hos mig Løverdag Aften og laae her Natten til Søndag, da Regnen holdt ham saavel som mig hiemme til Kl. 8 om Aftenen. Vi fordrev imidlertid Tiden ved Discours, Læsning og Porter, hvoraf han er en Elsker. Klokken halv-elleve kom han, meget uformodet, igien, tog atter sit Nattekvarteer og kom op Kl. 7 om Morgenen, begge Dage, i hvilken ham uvante tidlige Opstaaen han fandt stor Behag. Mandagen og Tirsdagen var han her den meste Tid og laae her atter fra Tirsdag til Onsdag, da han med Heyse reiste til Roeskilde, hvor et Barn af en Fætter, han der har, skal i Kirke, ham til stor Glæde da han endnu ikke har staaet Fadder for nogen af sin Slægt. Siden han reiste har jeg det endeel mere roligt. Det er en besynderlig original Person, den gode Sibbern, godmodig, uskyldig som et Barn, men hidsig som Fyr og Flamme. Man kan ellers med ham skikkelig godt blive ved sine Ting, da han skjøtter sig selv naar han enten faaer en Bog eller faaer trukket sine Papirer eller Collegier op af Lommen og lagt dem fra sig paa Bordet, som gierne er det første han gjør. Han erklærede da han havde været hos mig den hele Søndag, at han ikke kunde erindre den Dag han saaledes uafbrudt havde siddet inde. Molbech har jeg faaet Brev fra saavel i Fredags som i Mandags og venter et nyt i Morgen. Byen er deelt i 2 heftige Partier. Napoleoniderne benægter Sandheden af Efterretningen om det af de allierede vundne Slag og dette Parti er saa forbittet over deres Helts Uheld og saa krænkede over at deres Spaadomme slaar feil (maaske ogsaa over at deres Specier og Varer falder) at de i Klubber og paa slige Steder, hvor Tingen bringes paa Bane, ikke kan afholde sig fra aabenbare Grovheder. Saaledes var der en Scene i den ellers maneerlige Fabritius's Klub. Den ene sagde til den anden, at det maatte være en Æsel og Slyngel som kunde holde med Napoleon og omvendt. Dog jeg frygter for at kiede Dig med disse Fortællinger, Lysten til at underholde mig med Dig bringer mig til at skrive saameget. Maatte du dog have hele den Fornøielse af mit Brev som jeg følte ved at faae og læse dit.

Lev nu vel, du gode og oprigtige Bolette. Hils og tak mange

Gange Din Vært og Værtinde, de kiere Mennesker. Naturligvis glemmer du ikke Hanne. Nu seer jeg dig altsaa snart. Din oprigtige og evigt hengivne Mand

Jacob Deichmann.

Ungdomsbillede af
Chr. Molbech.

Hvor Deichmann har gjort Bekendtskab med den omtrent jævnaldrende Sibbern, vides ikke; men denne sære, romantiske Digter-Filosof blev snart en hyppig Gæst i den Gyldendalske Gaard og stod i lang Tid ligesom Molbech i fortrolig Brevveksling med Fru Bolette. Han angiver den Verden, som det Deichmannske Hus droges ind i, og af hvilken de nedenstaaende Uddrag af Molbechs Dagbog glimtvis giver Indtryk. Af de mange udmærkede Mænd i denne Kreds var Molbech den, der havde den intimeste Lejlighed til Samvær med Jacob og Bolette Deichmann, og med hvem Deich-

mann selv følte sig inderligst forbundet. Hans smaa Optegnelser giver derfor i al deres Ubetydelighed et paalideligt og levende Billede af de to Mennesker.

Af Chr. Molbechs Dagbog.

1813.

20. Februar: talte jeg først med Secr. Deichmann i Anl. af det Forslag, han havde gjort mig, at udgive en dansk *Haandordbog*, liig den over det tydske Sprog, som er udk. hos Rabenhorst i Lpz. Han yttrede at kunne tilstaae mig et Honorarium af 15—16 Rgd. Arket, naar Bogens Størrelse ikke kom til at overskride 30—40 Ark. — Titlen kunde være: »Dansk Ordbog, indeholdende de vigtigste Ord i det danske

Sprog, med deres Hovedbøielser, latinske Fortolkning, dansk Forklaring og oplysende Talemaader.«

13. *August*; tilbragt en ret behagelig Aften hos Secretair Deichmann, hvis godmodige Artighed og Venskabelighed jeg skylder mangan fornøielig Time.

1814.

17. *April* i Selskab hos Deichmanns, hvor ogsaa Sibbern var, som jeg virkelig ved nærmere Bekiendtskab finder meer og mere Smag i og faar mere Interesse for.

27. *Mai* flyttede fra Christianshavn til Secr. Deichmanns Gaard i Klareboderne Nr. 8.

20. *August* gik med Winge ud til Fru Gyldendals Gaard Christianelyst ved Bagsværd.

14. *September* med Deichmanns hos Fru Gyldendal paa hendes Gaard ved Bagsværd — en inderlig behagelig Eftermiddag.

8. *Oktober* — Jeg tilbragte Aftenen paa denne min 31te Fødselsdag ret glad hos Deichmanns, hvor ogsaa Sibbern var. Har jeg tabt meget i dette Aar, saa har jeg dog ogsaa vundet — og disse inderlig gode Menneskers Venskab har forsødet mig mangan bitter Sorg.

24. *December*, Juleaften var jeg hos Wiborgs. D. 25d. hos Deichmanns; den 26de om Efterm. besøgte Prof. Sibbern med Deichmanns og fandt mig saa vel og saa fornøiet, som jeg længe ikke har været.

Fra Sorø, hvor Molbech tilbragte Nytaarsaften i sit Hjem, har han sendt følgende Digt til Klareboderne:

1815.

Til

Bolette og Haane Deichmann.

Ei, liig den store Digtters, kan min Sang
Sødt tolke Eder ved Guldharpens Klang,
Hvad dybt sig rører i mit skjulte Indre,
Da atter jeg i dunkle Vinterstund
Indtræder i min Ungdoms Skyggelund
Og seer min Ungdoms Aftenstjerne tindre.

Dog vil jeg negte ei den svage Røst,
 Som klinger stille i mit fulde Bryst,
 Imedens Stormen raser høit derude,
 At svinge sig paa vaade Vintersky
 For hist at finde luunt og kiærligt Ly,
 Naar Sneen flyger mod den frosne Rude.

Da sidst jeg foer ved hellig Juletid
 Til Hiemmet, var min Stjerne mere blid,
 Den lyste ungdomsklar paa Nattens Bue:
 De Vinterlilier blomstrede paa Snee,
 Jeg troede Blomsten Underskiøn at see,
 Og Hiertet blussed varmt i Haabets Lue.

Da kneiste end i gammel trofast Pragt
 Den høie Borg, hvor, i en hellig Pagt
 Med Fromhed, Lærdom eied sig et Sæde:
 Men Timen slog paa Sorøes Dødninguhr,
 Den røde Hane goel fra Klosters Muur,
 Og anden Gang i Gruus laa *Axels* Glæde.

Hvor fordum Brødrene, i skumle Gang,
 Den lille Klokke vækkede til Sang,
 Hvor de til Gud i stille Andagt bade:
 Der svæve Skygger nu i sorte Nat,
 Og til den brystne Hvælving styrter brat,
 Det gamle Hiem de ikke vil forlade.

Her saae jeg først Naturens søde Smil,
 Her fødtes og her svandt med grusom Iil
 Min Barndomsfryd og Haabets lyse Morgen:
 Her lærte jeg, ved Taarens bitre Trøst,
 Forgængelig er Livets bedste Lyst,
 Og nærmest boer dets Salighed ved Sorgen.

Min Stjerne sluktes, Blomsten sank i Muld,
 Da gyste jeg ved Verdens Vinterkuld,
 Der sneg sig giftig i mit tomme Hierte:
 Og Sundheds Rose mig fra Kinden veg,
 Og Modet sank, da kraftløs, mat og bleg,
 Jeg stod i Natten ene med min Smerte.

Den dulmede mig Livets ydre Lyst,
 Og medens Ormen nagede mit Bryst
 Jeg søgte Kundskab hist i fierne Egne;
 Men *den* ei fristede mit Hiertes Rod,
 Paa Upsals Kæmpehøi jeg eensom stod,
 Og førte Savnet med mig allevegne.

Saamangen Torn mig saarede til Blod,
 Naar Glædens Rose yndig for mig stod,
 Naar alt jeg sikker troede den at bryde;
 Men tidligt fandt jeg Sorgens dunkle Hiem,
 Dér leded underligt mig Skiebnen frem;
 Den bød med Strenghed, og jeg maatte lyde.

Saamangen Drøm endnu mig trylled sødt,
 Og stundom hvilte jeg paa Blomster blødt
 I Phantasiens eviggørnne Lunde;
 Men naar den himmelske med Drømmen veg,
 Det tomme Liv min hede Længsel sveg,
 Og ingen jordisk Lyst mig trøste kunde.

Men saa, da Tiden øde for mig laae,
 Og overalt den fierne Himmels Blaa
 Var tæt af Smertens Taareslør tilhyllet:
 Da havde Gud dog ei min Siæl forladt,
 Han kaldte Stjernen frem i Sorgens Nat,
 Og venligt end dens Aftenglands mig trylled.

Maaskee kun kort den tindrer mig saa sød,
 Maaskee den snart i Havets mørke Skiød,
 For aldrig at oprinde mere, daler;
 Men dog jeg glemmer ei i sidste Stund,
 Naar Ro mig skienker Gravens dybe Blund,
 Hvad end saa lyst mig Vesterhimlen maler.

De hulde Roser, som I spire lod
 Saa venligt for den trætte Vandrers Fod,
 Dem er det, som nu paa hans Himmel gløde;
 Og svandt end Eros med sin Morgenglands,
 Dog smiler Hesperus til friske Krands,
 Som har endnu af Vaarens Blomster søde.

Saa lad da Stormen rase vildt fra Nord,
 Og Sorgens Klæde dække nøgne Jord,
 Naturen gyse over Vintrens Harme:
 Jeg synger dog, selv under mørke Sky,
 Om Kiærligheds og Ømheds milde Ly,
 Der smiler sødt i evig Sommervarme.

Og hører, Elskte! I min stille Sang
 Saa gierne, som I hørte mangengang
 En Andens bedre Qvad fra mine Læber:
 Da er jeg glad, skjøndt hvad i Hiertet boer
 At tolke lige varmt i Sangens Ord
 Jeg her og overalt forgieves stræber!

Sorøe, d. 5te Jan. 1815

C. Molbech.

22. *Januar* med Deichmanns paa Amager, hos Præsten Bruun i Taarnby.

6. *Februar* om Midd. hos Wiborgs, og en meget munter Aften hos Rosenvinge, hvor Deichmanns, Sibbern, Heiberg og Bruun vare.

4. *Marts* Deichmanns Bryllupsdag. Gud velsigne disse mine kiere, gode, elskværdige Venner!

I Sommeren 1815 foretog Molbech en af disse »Vandring« omkring i Landet, som han omhyggelig beskrev og udgav som en Slags poetisk Topografi over Danmark, og fra hvilke han jævnlig sendte Deichmann, men særlig Fru Deichmann, lange og længselsfulde Breve. I et saadant, fra Mosgaard i Jylland, henkaster han følgende, flygtige lille Billede fra Klareboderne:

Mosgaard 9. Juni 1815.

Min hulde, elskværdige Veninde!

Fiernet fra Dem og fra Andre, som ingen Afstand kan fierne mit Hierte fra, er ogsaa min Tanke Dem saare ofte nær, og jeg har mange Gange siden min Ankomst hertil havt i Sinde at vise Dem dette ved et Brev, der nogenlunde kunde fortiene at læses af Dem — maaske ogsaa forskaffe mig den Glæde, som nogle Linier fra Deres Haand vilde give mig. — — Da jeg nu virkelig ogsaa i Dag er heel ilde oplagt til at skrive

til Dem, som jeg ønskede det, beder jeg Dem først og fremfor Alt at modtage dette ikke som et Brev; men kun som en skriftlig Morgenhilsen, som De kan forestille Dem, at jeg giver Dem ved at gaae forbi Deres Vindue i Klareboderne. Jeg er der virkelig i dette Øieblik og seer Dem nikke venligt og mildt og lidt skielsk til mig, i det jeg temmelig alvorligt og temmelig hurtigt — thi Klokken er henimod 11 — hilser Dem, og i det samme faaer Øie paa den brogede Mis, der med roligt Phlegma ligger udstrakt bag den klare Rude paa det sorte Bolster. — Men hvem i al Verden sidder hos Dem og hviler den runde, hvide, nydelige Arm paa Vinduespudden og leer saa overgivent til mig med det hele klare, aabne, skielske Ansigt? Er nu Bine igien i Kiøbenhavn og forstyrrer Lynges i hans Concepter? — Men det er sandt, han har vel endelig faaet den sure Examen paa Døren, og seer nu selv lidt mere mild og fornøiet ud; og Bine er vel kommen ind, for at hente Dem og ham og hendes gamle Ven Jacob ud til det skønne, sommergrønne Frederiksborg, hvor der vil foregaae tusinde Løier og Galskaber, som jeg ikke duer til; og derfor lader man mig ogsaa helst blive hjemme — og jeg sidder ogsaa ganske rolig oppe paa mit snevre opfyldte Værelse, ved Skrivebordet blandt opstabilede Bøger og opdyngede Arbeider, og skriver paa den politiske Artikel til Athene — — — —

8. Oktober hos Wiborgs om Middagen, hos Deichmanns om Aftenen. Denne min Fødselsdag oplevede jeg ved Guds Bistand i bedre Siæls og Legemstilstand, end jeg for 3 Maaneder siden turde haabe.

21. December med Deichmanns og Fl. hos Winge om Aftenen, hvor jeg blev usædvanlig munter og kunde mere mig — endog ved Panteleg. (H. Deichmanns Fødselsdag.)

22. Dec. hos Deichmanns om Aftenen, hvor der dandsedes.

26. December om Aftenen i Selskab hos Deichmanns, hvor jeg gjorde Bekiendtskab med Fru Becher.

27. Dec. talt med Conf. Moldenhawer om at overdrage Deichmanns Bibliothekets tyske Commissioner, og han syntes hertil ikke at være uvillig.

31 Dec. Aarets sidste Aften tilbragte jeg hos Deichmanns. Hvor inderlig erkiender jeg, hvad jeg skylder disse mig saa inderlig kiere Menneskers Godhed, og hvor føler jeg ikke Dag for Dag mere, hvormeget deres Hengivenhed bidrager til mit Livs Lykke og Tilfredshed.

1816.

11te Marts. Erholdt Deichmann den første Bestilling af
tydske Bøger til Kongens Bibl.

Til Frø Bolette Deichmann.

Jvit snart maatte du løste Wandens Løfte
 Paa Søvat Fod sin brüde Pilgrimflod,
 Og Braudan, fri for Nødvæls Løfte, Jætte
 Til Lyttel Jætte Løve Løfte mærke Qvart:
 Du skint fand, Du, som nærlig til sam smille,
 Fremt Du saa sam Søvat Jætte præ Fod,
 Du Løve Blomst, Du altid Jædig Jætte
 I Mindet Løfte, naar Jætte Jætte du Jætte.
 Men Hal Du Jætte mig, Løve Jætte at vand
 I Hætte Gang ad Løve Hætte Jætte —
 Maatte forlød af Mangen blandt de Andre,
 Som nu mig Jætte, man forlød mig si:
 Du vand Jætte, Du, nu Løve og Jætte Hætte,
 Og Jætte, som nu Dit Jætte Jætte Jætte,
 Vil aldrig mindet Løve og vand mig Jætte
 Du Hætte Løve, I Jætte mig vand Jætte.

C. Molbech.

25. Marts. Om Aftenen hos Fru Gyllembourg og hørte med
inderlig Glæde Heiberg forelæse den 1ste Akt af sin usigelig
dejlige Psyche. Gjorde Bekjendtskab med Studenten Poul
Møller!

6. April (Af et Brev fra Molbech til Fru Deichmanns Fød-
selsdag): — — — Hvor gierne vilde jeg idag udtrykt for Dem

med Ord, hvad der lever i min Følelse — hvor gjerne vilde jeg sagt Dem paa en ikke gandske uværdig Maade, at jeg ogsaa er blandt dem, for hvem denne Dag er en kier og glad Dag, som ønske af Hiertets Inderste, at den saaledes endnu mange, mange Gange maa oprinde for Dem og for os; men — desværre for mig selv — jeg kan ikke sige Dem det saaledes, som jeg ønskede det. — — — —

27. *April* var Heiberg hos mig om Efterm. og læste for Fru D., Hanne D., min Broder Anton og mig sin deilige *Amor og Psyche* 1ste Akt.

9 *November*. Om Aftenen med Deichmanns hos Rosenvinge — en meget munter og fornøielig Aften.

24 *Dec.* Læste jeg Heibergs *Comedie* (Julespøg og Nytaarsløjer) for Fru D. og Hanne D. og var siden hos Wiborgs.

25 *Dec.* om Aftenen hos Mad. Deichmann.

1817.

14 *Jun.* til Kiøbenhavn (fra Gl. Køgegaard). Kl. 9 om Aftenen var jeg atter hos mine kiere Venner, og med dyb og inderlig Følelse traadte jeg ind i den Kreds, hvor jeg kunde være lykkelig, om ikke en evig forfølgende Skiebne havde kaaret mig til et Offer for tunge Lidelser og smertelige Savn af Ro, Sundhed og Tilfredshed.

11 *Febr.* om Aftenen hos Fru Gyldendal paa Vesterbro, hvor Hanne var — de lykkeligste Øieblik, jeg længe har nydt.

16 *Febr.* Med Fru D. og Hanne paa *Comedie*, hvor jeg første Gang saae *Kiærlighed uden Strømper*. Ikke nylig har jeg moret mig bedre — og hvor meget hører der dog til, at jeg i denne Tid skal kunne sige at have moret mig!

17 *F.* med Fru D., Hanne (D.) og Sibbern hos Bruuns paa Amager.

6. *April* en meget behagelig Aften hos Deichmanns. Gid den gode Bolette opleve mange glade Fødselsdage!

21 *April* med B. og Hanne D. hos Wiborgs, hvor jeg morede mig meget godt.

30. *Maj* flyttede Deichmanns ud paa Vesterbro.

5te *Juni* med Fru D. og Hanne en yderst behagelig Tour i Frederiksberg Have, som var paa det skønneste. Jeg kan ikke minde den Tid, at jeg morede mig saa meget og følte mig saa glad paa en Spadseretour.

11 *Sept.* med Fru D., Hanne og Fru Gyldendal en deilig Tour til Lyngby og Brede.

8 *Okth.* om Aftenen med Deichmanns hos Wiborgs. Kunde jeg dog engang, som tilforn, med ublandet Glæde nyde mine Venners Godhed og Kiærlighed! Denne Dag var udmærket skøn og varm.

31 *Dec.* endte jeg Aaret hos Deichmanns, mine kiære Venner, som jeg skylder saa meget, i Selskab med Hr. Winge o. fl.

1818.

Af et Brev til Fru Deichmann.

Sorøe 4. Januar 1818.

Min kiære Veninde.

— — — Jeg sidder hos Dem i den fortroelige Sofa, og det brænder rask i Kakkellovnen; Stuen er deilig varm, og De klager ikke vred over Kulden, men sidder fornøiet i Færd med at ordne en Halskruse (?) eller andet Stads; lige for mig sidder Hanne, og seer bestandig ned paa Strikketøiet, eller paa Kraverne, som hun er ivrig sysselsat med at kruse; Emma sidder stiv og stille paa Stolen med en Bog for sig; jeg fortæller, De hører godmodigen paa min Snak, som ikke hænger meget sammen — saaledes at jeg aldrig kan faa at vide, om den kieder Dem; dog gjør De vel undertiden en og anden Bemærkning, om det ogsaa kun er et lille Udraab, og Hanne, naar hun er i godt Humeur, confunderer mig undertiden ved et morsomt Spørgsmaal — — — — —

Jeg takker Dem meget for Deres Hilsen til mine Forældre. Min Moder har spurgt mig, om De var en Datter af *den* Fru Gyldendal, hun havde kiendt saa godt, og hun lagde til, at De maatte være meget god, dersom De var saa god som Deres Moder, hvilket jeg forsikrede hende, jeg ikke tvivlte om — — — — —

25 *Jan.* i Selskab hos Deichm.s om Aftenen. Der var mange Folk og ret behageligt, da en Del ikke spillede Kort, hvoribl. den saare interessante Fru Becher, Engelstoft, Sibbern o. f.

8. *Oktober* med Deichm.s hos Wiborgs om Aftenen (Le premier — seroit-il le dernier aussi?)

1819.

31 *Jan.* Om Aftenen hos Deichmanns; Sibbern og hans Kiæreste, som jeg første Gang saae, Heise, Rosenvinge og hans

Kone; Petersen var der. Jomfru Ibsen (senere Fru Sibbern) er meget lille, et ret vakkert Ansigt, forstandige, delige Øine, men ingen egentlig Ynde og ingen smuk Profil. Et meget behageligt Selskab; men jeg var ikke munter eller glad; Sibbern des mere. Hvor gode er dog alle disse Mennesker.

4 Febr. Jeg var en Times Tid nede hos Deichmanns. Frk. Recke fra Fredensborg var kommen i Gaar; hun forekom mig

Hanne Langberg, Molbechs Forlovede.

virkelig smuk i Aften, skiondt høiere, end det næsten kan gaa an.

14 Febr. — — Bal om Aftenen hos Deichmanns.

15 Febr. Om Eftermiddagen, i et fortræffeligt Veir gik jeg en Tour med Fru Deichmann og vi besøgte Fru Wiborg, der ikke var ganske vel.

16. Febr. Om Aftenen hos Deichm.s, hvor Sibbern og hans Kiæreste vare. Hun forekom mig denne Aften behageligere, og lidt mere livlig, end første Gang, jeg saae hende.

20 Febr. Det var den gode Mad. Deichmanns Fødselsdag, og jeg var der om Aftenen med Deichmanns; men det er forbi med min Glæde ved saadanne Aftener!

22 Febr. Fastelavns Mandag. Et deiligt Frostveir. Jeg gik Volden rundt ud til Sibbern, hvor Deichmanns, Fru Gyldendal, Jfr. Ibsen og alle hendes Brødre vare i Besøg.

25 Febr. Et usigelig deiligt Veir; klar Luft, varmt Solskin; en Mængde Folk spadserede paa Volden. Om Aftenen allene hos Fru Deichmann og Hanne D. Deichmann var hos Engelstoft.

5 Marts. — I en meget lykkelig Stemning gik jeg ned til Deichmann, og vilde foreslaaet ham at gaae ud med mig, da Fru Deichmann var gaaet ud til hendes Moder; men Jomfru Bruun var der; de øvrige kom siden hjem; og Fru D. havde, uden ret at kiende mig, mødt mig, da jeg gik hjem med Hanne og Marie. Jeg endte denne Dag i en ganske uformodet Munterhed.

22 Marts. — Bølling fortalte jeg paa Bibliotheket min Forlovelse. — Om Eftermiddagen talte jeg med Fru Deichmann (om Forlovelsen), som jeg Mandag Morgen havde skrevet til. Hun var, som det syntes, ikke i godt Humeur, og hendes Alvor opmuntrede mig ikke. Hanne D. viste mig en ret elskværdig og venlig Deeltagelse, der var mit Hiærte meget kiær.

24 Marts. Om Eftermiddagen var jeg med Hanne hos Fru Deichmann og hos Fru Rosenvinge; og begge modtog hende med den hierteligste Venlighed, som hun kunde vente sig af disse gode, elskværdige Koner.

31 Marts. — Deichmann var hos mig om Morgenen og talte med mig om Sanders Udfald imod ham i Skilderiet No 26, angaaende det nye Oplag af hans Odeum. Jeg kunde ikke andet end sige ham, at han ikke vel kan lade det ubesvaret.

1820.

23 Okt. mit hidtil giennemgaaede Livs vigtigste Dag, der gav mig min elskede Hanne til Hustrue. Kl. 6 om Aft. viedes vi af Provst Engelsbreth i Frederiksberg Kirke. Paa Bakkehuset vare om Aft. Deichmanns, Prof. Wiborg, Stifts-Provst Claussen, Rahbek, Swanes, Rosenvinge, Fr. Dreyer, og nogle flere. Kl. 1¹/₂ vare vi hiemme i vor Bolig.

Samme Dag skrev Molbech følgende Brev til Deichmanns:

den 23de Oktober 1820.

Kan jeg vel uden Smerte forlade et Huus, under hvis Tag jeg fandt det venligste Ly, som et af indre Storme bevæget Liv kunde give mig? — Kan jeg uden at røres dybt sige Farvel til disse tause Vægge, der have hørt mangen et Suk, mangen Klage

C. Molbech. Efter en Blyantstegning.

fra mit af Sorg og Lidelse omspændte Bryst? De have været Vidne til min Ulykke, min Svaghed, mine Taarer og Smerter; ogsaa *derved* er de mig kiære. — Men mangen tilfreds og glad Time er dog rundet for mig i dette Værelse; og den hidtil meget betydningsfulde og daadrige Periode i mit Liv har her udviklet sig. — Men hvor uendelig mindre havde dette stille Asyl været mig, naar ikke det troeste Venskab havde indviet mig det til et Hiem, hvor jeg fandt Hvile, Trøst og Husværelse i tunge og

mørke Timer, og hvor man ømt og fortroeligt pleiede og delte enhver Glæde, som kunde oprinde for mig. Med evig Taknemmelighed er mit Hierte bundet til dette Huus, til den venlige Kreds, som det har aabnet mig. Jeg forlader det med dyb Følelse af det jeg skylder de gode, fortræffelige Mennesker, som ikke min Tak og Erkiendtlighed, men kun den herlige, velgiørende Følelse, at have virket saameget til en kiær Vens Glæde og Lykke, kan lønne. Lad dog mit Hiertes Tak finde Veien til Dem, min hulde Veninde! og ved Dem til min elskede Deichmann, der nu er min *eneste* Ven for min hele Siæl, — den eneste, for hvem jeg føler, at han stedse vil komme mit Hierte nærmere. — De ved, mine Læber have ikke mange Ord; men De kiender ogsaa det hos mig, som ligger dybere. Gid det maatte fremlyse af mit hele Liv og af alle mine Handlinger! Gid jeg ogsaa skilt fra Dem med hver Dag mere maatte kunne overbevise Dem om, hvor kiære De ere mig, og hvor lykkelig jeg føler mig ved Deres varme, trofaste Venskab! — Og dette, haaber jeg til Gud, skal blomstre uforstyrret saalænge noget af min svage Livsflamme endnu brænder; det skal følge mig, som en af mit Livs lykkeligste Stierner, der endnu med Erintringens venlige Glands vil tindre over min Grav.

Modtager da her mit Farvel, som et rørt og taknemmeligt Hierte bringer. Tillader mig, i Følelsen af det Savn, den Smerte, som Afskeden føder, at blande det trøstende Haab, at jeg vel skal gaae ud af dette Huus, men ikke forlade de Hierte, som der ynde mig og have mig kiær. — Mig følger den varmeste taknemmeligste Hengivenhed, og den Bøn til Gud: at Hans Naade, Fred og Kiærlighed altid maa være over dette Huus, og over de elskelige Venner, jeg her forlader!

Endnu en Gang Farvel — og det kiærligste Lev vel!
fra

Eders
tro og taknemmelige Ven
Christian Molbech.

1821.

2 Februar hos Deichmanns om Aft. Mandfolkeselskab; meget muntert ved Bordet. Jeg var i en Stemning, der tilbagekaldte mange gamle Erindringer, der levende blandede sig med det Nærværendes ikke altfor lyse Billeder.

19 April hos Deichmanns om Aft., hvor P. Hiort var, som den 14 kom hertil fra sin Udenlandsreise. Han er omtrent den samme; levende og aandrig, flygtig, af mange Ord og af megen Selvtillid, støiende, høirøstet.

26 August med Deichmanns paa Dronninggaard — en fornuelig Dag, tilbragt paa et saare skjønt Sted og i en behagelig Stemning.

12 November. Med Hanne om Aftenen hos Deichmanns — — kiedede mig.

1822.

1 Januar. Drak The allene med Deichmann Kl. 6 $\frac{1}{2}$ og var allene med ham i Mynsters Froprædiken.

Gennem de knappe Optegnelser lyser Skæret af ungt, lykkefyldt Liv. Man faar Indtrykket af, at Jacob og Blette Deichmann i disse Aar har haft livlig selskabelig Omgang, unge og barnløse som de var, og at denne har hørt til Byens bedste. Det er literære og videnskabelige Kredse, der omtales i Optegnelserne, med baade den Rahbekske og den Heibergske har Deichmann haft Forbindelse; derimod synes han ikke at have omgaaedes sine Kolleger. Boghandlerne, der heller ikke, — paa et Par enkelte Undtagelser nær — tilhørte samme Dannelses-Niveau som han. Af de mere fremragende Mænd var det dog fortrinsvis Molbech og Sibbern, der stod det Deichmannske Hus nær.

Efter Molbechs Dagbog synes han og Sibbern at have gjort hinandens Bekendtskab hos Deichmann, der maa have lært Sibbern at kende temmelig snart efter sin Ankomst til København. Thi allerede i April 1812, da den »lille Hr. Doctor«, som Sofie Ørsted kaldte Sibbern, var paa en Udenlandsrejse, korresponderede de venskabeligt. I et Brev, der er medtaget i Mynsters Udvalg af »Breve til og fra Sibbern«, fortæller Deichmann bl. a.:

». . . Af Nyheder, især litterariske, som jeg formoder vil interessere Dem meest, har jeg kun faae. Der kommer næ-

sten intet ud uden Skole og Examensbøger; det øvrige er umaadelig dyrt og koster, som Faruk og Stærkodder, næsten 2 ½ Arket. Dog har vi havt nogen litteraire Stridigheder, hvori Soldin har spillet en Rolle. — Rahbek, som havde forivret sig over, at Soldin i »Skilderiet« i en Fortælling, som ikke var saa megen Opmærksomhed værd, havde indført en Professor Appius Herdonius, som han (Rahbek) med Magt vilde, skulde være den afdøde Ahildgaard, tog deraf Anledning med sine sædvanlige Ophævelser og i det Sprog, som De kiender, til at kalde Soldin, dog uden at nævne ham, en Usling, og hans Fremfærd, som jeg dog troer var temmelig uskyldig, den største Niddingsdaad, der havde besmittet vor Litteratur osv. . . . Naar De engang skriver til Deres Brøder, der gjerne er saa god at meddele mig Indholdet af Deres Breve, eller om jeg tør vente den sande Fornøjelse at modtage et Brev fra Dem, meld mig saa, om De har talt med nogen af de store Mænd, som vi kiender her og hvorledes De har fundet dem, f. Ex. Göthe. Deres Bestræbelser at bringe Ørsted og mig i Forbindelse med hinanden havde ikke den Følge, som jeg havde ønsket. Jeg var hos ham og spurgte, om han vilde overlade mit Forlag hans Criminalret; men da Indledningen dertil havde staaet i juridisk Archiv, saa troede han at maatte tilbyde A. Seidelin det først. Denne har taget imod det. Saaledes blev her intet af, hvilket gjør mig mere ondt for Tabet af den Fornøjelse at have en Ørsteds Skrift i Forlag end for Tabet af den deraf forventede Fordeel, som neppe kan være stor af nogen Artikel i disse Tider! — — —«

Efter sin Hjemkomst knyttede Sibbern sig nærmere til det Deichmannske Hjem, der tiltrak med Fru Deichmanns Ynde og Ungdom og med Deichmanns fine og forstaaende Personlighed. Undertiden blev der spillet Kort, ved hvilke Lejligheder dog — som Molbech meddeler — »Conversationen blev Hovedsagen«; undertiden musiceredes der, og Fru Deichmann, der var musikalsk og selv dyrkede Musikken, sang for den lyttende Vennekreds. I et Brev til Kamma Rahbek fra 1814 (¹⁰/₁₀) skriver Molbech: »Jeg kunde skrive hundrede Ark — og disse vilde ikke sige Dem saa klart, hvorledes De maa tænke Dem mit Hiertes

Uro, som det ene Vers af Schillers »Jüngling am Bache«, som Fru Deichmann synger saa nydeligt, og som jeg heller aldrig bliver kied af at høre:

Was soll mir die Freude frommen,
Die der schöne Lenz mir beut?«

Har Fru Deichmann selv følt den Længsel, Digtet udtrykker? Har hun sunget det »saa nydeligt«, fordi et Suk fra hendes eget Sind forløstes i Ynglingens Ord:

Und so fliehen meine Tage,
Wie die Quelle, rastlos hin!
Und so bleichet meine Jugend,
Wie die Kränze schnell verblüten?

Det er muligt, at Fru Deichmann i disse Aar kan have følt nogen Utilfredsstillelse. Hun var ung, havde ingen Børn, var gift med en til det yderste retskaffen, hensynsfuld og fin, men lidenskabsløs Mand, der tidlig var modnet i Alvor og Arbejde og nu ofrede sin Tid og sine Interesser for den Virksomhed, han havde overtaget. Tiden har kunnet falde hende lang, selv om hun havde Hanne Deichmann til Selskab.

At hendes Ægteskab i det hele og store var lykkeligt, udelukker ikke, at der kan have været en Periode i Fru Deichmanns Ungdom, hvor hun har længtes efter et fyldigere Liv. Desværre er hendes Breve fra disse Aar ikke opbevarede; men der findes hist og her Tegn, som tyder paa en Brist i hendes Lykke. Det er især i Molbechs Breve til hende, at en romantisk Tilbøjelighed hos hende skimtes, en sværmerisk Følsomhed, som er karakteristisk for Tiden, men som den mere nøgterne Deichmann næppe har næret.

Alt i alt formede Livet sig dog lyst og lykkeligt for dem. Naturligvis indskrænkedes den selskabelige Omgang med Aarene, Venner døde, og Deichmanns tilbageholdne Natur

havde vanskelig ved at knytte ny til sig. »Min Kone og jeg«, skriver han i et Brev fra 1833, »holde altfor meget af vore gamle Venner, til at vi let kunde komme i Misforstaaelse med dem. Vi føle begge mere og mere, at de ny ikke erstatte dem.« Men det var dog stadig en ikke ringe Kreds af betydelige Mænd, der samlede hos dem.

I det nævnte Aar — 1833 — skete forøvrigt noget, som snart fik varig Interesse for dem. Det var nemlig i dette Aar, at Frederik Vilhelm Hegel som sekstenaarigt ungt Menneske blev Lærling i Boghandelen og som saadan kom til at bo i Huset. De synes begge paa Forhaand at have interesseret sig for Drengen; mulig kendte de ham fra Fredensborg, hvor de i nogle Aar havde Sommerophold; mulig var det gennem den bekendte Læge Frederik Vilhelm Mansa, der havde sørget for at faa ham i Huset hos Kobberstikker O. O. Bagge, at de havde lært ham at kende. I hvert Tilfælde fik Deichmann hurtig Øje for Hegels ualmindelige Egenskaber, og der udviklede sig, efterhaanden som Hegel modnedes, det Tillidsforhold mellem ham og hans Chef, som siden førte til Hegels Overtagelse af Forretningen. Og ligesom han i Bogladen i Løbet af faa Aar blev Deichmanns højre Haand, vandt han indenfor Husets Vægge i lige Grad Fru Deichmanns og Hanne Deichmanns Hjærte og har sikkert ofte ved sin friske, lune-rige og energiske Ungdom bidraget til at udfylde Hverdagens Tomhed, saaledes som den kan føles i et barnløst Hus.

Efterhaanden som Forretningen voksede, samtidig med at Deichmanns offentlige Hverv i stigende Grad optog hans Tid, blev de to Kvinder mer og mer overladt til dem selv. Saa sad de der i de høje, smukt udstyrede Stuer og arbejdede, eller de spadserede — som i Molbechs Tid — paa de skyggefulde Volde, eller besøgte Venner og Bekendte. Som af Molbechs Digt, der er rettet til de to Damer i uadskillelig Forening, ses det ogsaa af efterfølgende, langt senere Brev, hvorledes de begge samhørende

har været Midtpunktet for alle dem, der færdedes i den Gyldendalske Gaard:

TT. Fru Bolette Deichmann.

Neu-Strelitz d. 11 April 1841.

Ved en af mine *kjæreste* og trofasteste Venner, Cand. Carl Petersen, tillader jeg mig herfra at sende Dem, kjære Fru

Christian Winther.

Deichmann! en hiertelig Hilsen i Anledning af Deres Fødselsdag. I al Stilhed drak jeg Deres Skaal ved Storhertugens Taffel. Jeg kan ikke sige Dem, hvor inderlig taknemlig jeg er Dem og Deres for al den Godhed, De viser mig, der i Grunden saa lidt har fortjent det; og jeg skal aldrig glemme, at De med samme Hjertelighed og Velvillie igjen optog mig i Deres Kreds, mig, der paa en — mildt talt — saa ubehøvlet Maade ganske og i saa lang Tid havde forladt og forsømt den.

Dog maa jeg ikke gjøre mig selv for slem; om jeg end forsømmer Besøg og deslige, saa *glemmer* jeg dog aldrig dem, der saa kraftigt og kjærligt have viist sig som mine Venner, og mit Hjerte hører dem stedse og med usvækket Hengivenhed til. — Tør jeg bede Dem at hilse Deres Svigerinde, at jeg, om hun end nok saa meget protesterer derimod, fremdeles vil ansee hende som den, der har medvirket til min Lykke; og at det er mig en sand Stolthed, som jeg paa ingen Maade vil give Slip paa, at være hendes fordeelagtige Omdømme inderlig Tak skyldig —! Om mit Ophold her vil jeg ikke her vidtløftigen udbrede mig; hvis De ønsker det, vil Carl Petersen vist meddele Dem det Lidet, jeg har fortalt ham. Kun dette vil jeg nævne: at jeg er usigelig lykkelig, og at Alt her — hvad *mig* angaaer — er langt over Forventning og Fortjeneste godt og herligt.

Med tusind Hilsener til Cancelliraaden, Jomfru Hanne Deichmann, Frøken Wiborg, Giødwad og andre af Deres Omgangsvenner, der *maaskee* skjøtte om en Hilsen fra mig, forbliver jeg stedse

Fru Deichmanns

hengivne, ærbødige

Christian Winther.

— Imidlertid randt Aarene, og Deichmann begyndte at tynges af Forretningens Besvær. Efter at han havde afstaaet Sortimentshandelen til Hegel, trak han sig mer og mer tilbage i sit eget stille Liv, og Husets Kreds indskrænkedes. Kun de ældste Venner samledes der fremdeles, nu og da Forlagets Personale, samt enkelte af Deichmanns Slægt, f. Eks. Broderen P. Chr. Deichmann, der en Tid ledede Havreholm Papirfabrik. Deres Ungdom var forbi, og ingen anden Ungdom var vokset op hos dem; hvor de en Menneskealder tidligere havde været omgivet af Liv og Munterhed, var der nu faldet Stilhed, og med regelmæssig Ro skred Dagene og Aarene. — Efterstaaende Breve fra Fru Deichmann til Deichmanns Broderdatter, der havde modtaget en Stilling som Lærerinde paa Buskerud Herregaard i Norge og siden blev gift med en Boghandler Samuelson i Hamar, giver et Indtryk af, hvor-

ledes Livet formede sig for dem i disse Aar, i og udenfor deres Hus.

Kiøbenhavn d. 20. Oct. 1849.

Kiæreste Jacobine!

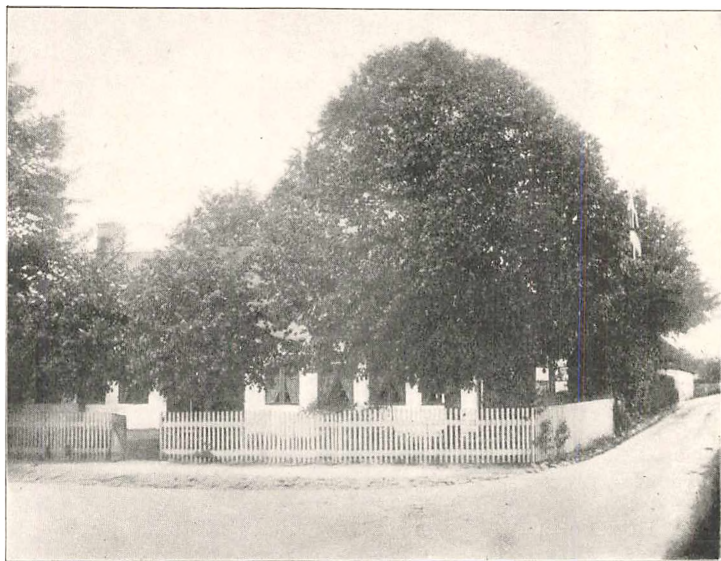
Da jeg formoder at det norske Dampskib gaar for sidste-gang i Aar, imorgen, vil jeg ikke længere opsætte at takke Dig for Dit Brev af 22 Aug: hvoraf jeg til min Glæde seer, at Du har det i alle Henseender godt paa Buskerud. Og at det saaledes maa vedblive, ønsker vi alle 3 paa det inderligste! — Det er nu et Aar siden Du reiste til Norge, og af Dine Breve kan jeg spore at Du der har det Godt og er særdeles fornøiet og tilfreds, som er mig usigelig kiært da det vel nok bliver Dit fremtidige Opholdssted og Dit andet Fædreland. — Vi haver det Gudskelov godt og ere raske og lever ved det Gamle. — Din Broder Lauritz var her for en 8te Dage siden og var rask. Han gaar nu ikke mere med Bandage og klager kun over, hans Øine har lidt noget, men dette vil nok efterhaanden gaae over, naar Nerverne blive noget styrkede. — Jeg har udrettet dit Ærinde at formane ham til at svare paa Dit Brev som han ogsaa lovede mig. — At denne slemme Krig nu maa blive endt med Vaabenstilstandens Udgang er mit og mange, mange fleres inderlige Ønske, men Gud veed om det gaaer i Opfyldelse! —

Jeg skal udtrykkelig hilse Dig fra Frøken Beyer, som jeg talte med til Fru Salicaths Fødselsdag. Da levede hun godt og var rask. Dannelsesanstalten existerer endnu og gaaer saavidt jeg veed ret godt. Jfr. Sibbern beder Dig ogsaa hilses. Du kan nok tænke det morede hende at høre, Du var Lærerinde for Drengene, som hun mente Du ikke behøvede at være bange for. Hun kan nok dømme herom, som i en Alder af 70 Aar daglig informerer 20 Drengene i sin Skole. — Af Aviserne seer jeg at Kulden allerede er begyndt hos eder, ja jeg synes endog der stod talt om Frost og Sne? Først i Oct:maaned var det ogsaa meget koldt her, men nu har vi de skønneste Efteraarsdage. Vi har i det Hele havt en velsignet frugtbar Sommer. I Lyngby staaer Hessene talrigt udenfor hver Gaard; og fra vores lille Have havde vi 6 Tønder og 2 Skp ind med.

I Onsdags havde jeg ret en Nydelse ved at høre Henneke Nissens kunstrige og smukke, klangfulde Sang og i Aften synger hun i Casino, hvor vi ogsaa skal høre hende. Maaskee Du ogsaa har hørt hende da hun i Sommer var i Christiania? — Men det

er dog ikke Jenny Linds yndefulde, hierteindtrængende Tonefald hun er i Besiddelse af. —

Nu kiæreste Bine! ønsker jeg Dig at leve ret inderlig vel! i dette Aar faaer Du ikke mere Brev fra mig. Du hilses ligeledes kiærligst fra Din Oncle Jacob og Tante Hanne. Frøken Schlegel som var her igaar, kan jeg ogsaa hilse fra, saavel som fra Hegels.

Deichmanns Landsted i Lyngby, set fra Vejen.

De har en lille svensk Pige af Boghandler Glerups i Besøg i denne Tid, som giver dem megen Fornøjelse.

Hils Din Kiæreste naar Du skriver til ham, og hvem Du ellers seer som kiender lidt til mig. Selv hilses Du kiærligst fra Din hengivne Tante

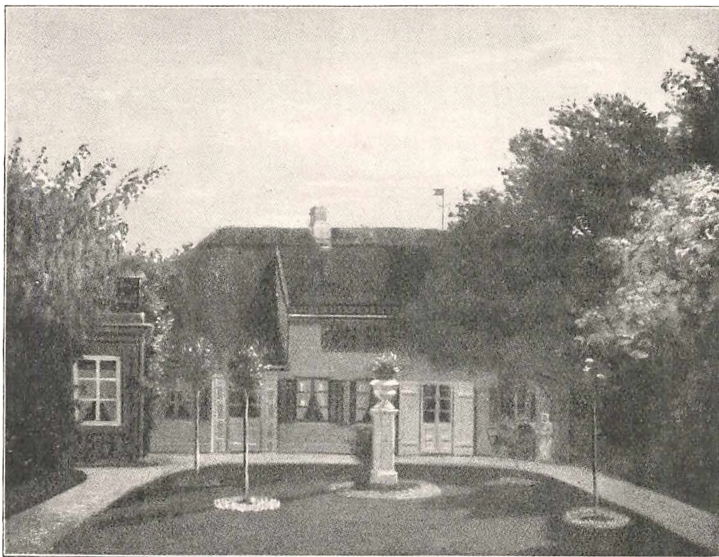
Bolette Deichmann.

Lyngby d. 27. August 1850.

Kiæreste Bine!

Det er nu saalænge siden jeg skrev til Dig, at jeg har besluttet at ofre denne eensomme Formiddag (Jacob og Hanne ere i Kbh.)

til at underholde mig lidt med Dig. — Jeg vil da begynde med at fortælle Dig, at vi alle 3 lever Godt og ved det Gamle, hvilket jeg veed glæder Dig; og saavidt jeg veed gaaer det ogsaa Dine Søskende godt. Lauritz have vi hørt er sluppen Heelskindet fra det blodige Slag, Du vel nok veed der har staaet i det Slesvigske; men det forundrer os rigtignok høielig at han ikke med en Tød-

Deichmanns Landsted i Lyngby, set fra Haven.

del har underrettet os om hvor han er, eller hvorledes det er gaaet ham, det vi først har erfaret igiennem Fremmede; men Gudskelov! at han har beholdt Liv og hele Lemmer. Der er desværre saa mange Forældre der sørger over Tabet af Deres unge haabefulde Sønner og saamange ulykkelige Koner der savner Deres Forsørger efter dette grusomme Myrderi. Men Gud være evig lovet og takket at vi have vunden Seier! Ingen skal herefter kunde sige Andet end at den lille danske Nation er Kiæk og rede til at Slaa til sidste Mand. Maatte det nu kun hermed være endt! men Mange mener at der endnu forestaaer en Dyst. Andre derimod — og deriblandt er min Mand — tror at Underhandlinger nu vil slutte Freden. Gid det var saa vel! —

Fra Din Søster kan jeg bringe Dig en varm og levende Hilsen, da Hanne og jeg har været i Aalborg i Sommer. Hun har det godt, er vel lidt og lystig og munter. Hun har meget Talent til Musik. Synger med baade i Duetter og Terzetter efter Gehør. Hvorfor Din Oncle paa min Opfordring har tilladt, at hun i Vinter faaer Undervisning paa Fortepiano af Nathan, den bedste Informator i Aalborg. Tillige skal hun ogsaa have noget Fransk og Tydsk at hun med Tiden kan paatage sig en Gouvernanteplads i Jylland.

— — — — Hvad nu Dig selv angaaer, kiæreste Bine! da glæder det mig meget at Du har gjort saadan en behagelig Reise i Sommer og at Colletts har været saa nette og opmærksomme imod Dig. Din Plan at reise til Amerika kan jeg for saavidt billige, naar Du er gandske sikker paa at faa en fordelagtig Plads der; men paa det Uvisse maa Du endelig ikke indlade Dig. Det gjør mig ogsaa Ondt at vide Dig saa langt borte. Om vi end ikke sees, synes mig dog altid at Norge er ikke saa fremmed for os som andre Lande, og at Du ligesom hører os mere til *der* end Andensteds; men dette er kun Indbildning, og Gud holder sin Haand over Dig enten Du er i den ny eller i den gamle Verdensdeel. Jeg længes nu ret efter snart at høre fra Dig! og sender Dig mange Hilsener fra Din Oncle og Tante Hanne, der har saa travlt med en stor Bazar der skal være om nogle Dage i Rosenborg Have for de Faldnes Efterladte. Fra Hegels skal jeg hilse, og vær Du selv kiærligst hilset fra Din

hengivne Tante

B. Deichmann.

Kiøbenhavn d. 28. Jan. 1852.

Kiæreste Bine!

Da jeg er alene Hiemme i Aften vil jeg benytte denne Tid til at Underholde mig lidt med Dig. Tante Hanne er med Fru Münter i Theateret for at see Hamlet for Andengang. Jeg er tilfreds med at have seet dette Mesterværk een Gang; thi det trækker saa langt ud, at Kl: bliver 11 $\frac{1}{3}$ inden man kommer derfra, som jeg finder er altfor trættende, om endogsaa Stykket, som dette er nok saa gedigent og Underholdende. Hr. Høedt en ung Debutant giver Tittelrollen og trækker, som der siges om Dyret i Recensenten og Dyret, som den værste spanske

Flue, dette er nu roende Gang dette Stykke gaaer og endnu er der ligestor Rift om Billetter. —

Tak kiære Bine! for Dit Brev fra Nytaarsaften! det glæder mig deraf at see at Du er saa fornøiet i Dit Hiem og at det tegner til at det vil gaa godt med Handelen. Ogsaa er det rart at Du har faaet en Skole igang, da Du derved selv kan forskaaffe Dig en god Indtægt og derved ogsaa for Din Mand kommer i Bekiendtskab og Forbindelse med de anseeteste Familier i Byen, som altid er godt for en Boghandler.

Igaar reiste Hr. Backe med sin unge Kone. De ventede længe paa Slædeføre, da Veiene igiennem Sverrig næsten skal være ufremkommelige naar det ikke er paa Slæde; men nu tillod hans Forretninger ham ikke at opsætte Reisen længer. De have været i Paris i Revolutionstiden og i Bryssel hvorfra hun har bragt de superbeste Kniplinger og Kravelininger med. Hun er slet ikke smuk, men Hun har en høi anselig Figur og et godlidende Væsen og i det hele et mildt og venligt Udvortes hvorved Hun vist vil vinde alle Fremmede for sig. Gid hun maa blive lykkelig i sit nye Hiem! Her forlader hun et høist kiærligt og lykkeligt Familieliv. — Din Tante Hanne var i Dag henne hos Din Moder for at spørge hende, om hun ikke vilde have et lille Brev herindeni; men Hun troede ikke hun kunde faae et færdig saasnt og bad Dig derfor kiærligst hilse at hun lever vel. Din Søster reiste til A. (Aalborg) midt i Nov. Maaned, og Hanne fik Brev fra hende til hendes Fødselsdag af 21 Dec: hvor hun var meget munter og fornøiet. Det er saa glædeligt at Hun og Dorothea harmonere saa Godt. Lauritz er endnu i det Slesvigske ved Armeen, men nu bliver Reserven vist snart opløst, da Du vil see af de norske Blade, at vore Politiske Anliggender om Statens Ordning nu ere Tilendebragte. — — — Vi have her hidindtil havt en mageløs mild Vinter; saa mild at Konditorne begynder at mangle Iis. Storken skal, efter Sigende, allerede være ankommen til Roeskilde. Den lille Stakkel! bare den ikke bliver narret! da Febr. og Marts endnu kan bringe Frost og Sne. Men den har formodentlig ogsaa følt Kulden i Syden og derfor i Tide vendt om til Norden igien; thi Italien skal være med Frost og Sne i Aar. — Jeg skal hilse Dig fra Hegels, der lever godt med samt deres lille Jacob, der nu bliver 1 Aar i næste Maaned.

Med de kiærligste Hilsener fra min Mand og fra Hanne til Dig og Din Mand slutter jeg denne Epistel med et hierteligt

Ønske til Dig og Din Mand om et glædeligt Nytaar og en Søn
inden Aaret gaaer om, fra Din

hengivne Tante

B. Deichmann.

p. Vores Christiane beder dig hilse og
lykønske. Hun har nu fra 1ste Nov. tient
os i 34 Aar. — Jeg vil ret ønske Dig det
Held at faa saadan en paalidelig og ret-
skaffen Pige.

*

Mærkeligt nok omtaler Fru Deichmann i disse Breve
ikke den Forandring, som netop fandt Sted i deres hus-
lige Forhold i 1850, da Deichmann overdrog Hegel selve
Forlagsvirksomheden. Men Brevenes smaa Indblik i deres
Familieliv forener sig til et elskværdigt Billede af Fru
Deichmanns kærlige og omsorgsfulde Karakter.

Som tidligere nævnt døde Jacob Deichmann i August
1853, 65 Aar gammel.

Familien var et Par Aar forinden flyttet fra Stue-
lejligheden i Klareboderne op paa første Sal, og her i disse
store, herskabelige Stuer fortsatte Bolette Deichmann og
Hanne Deichmann deres Liv, medens et nyt Afsnit af
Firmaets Historie blev til neden under dem.

*Bolette Deichmann,
hendes sidste Aar.*

To sunde, livskraftige Kvinder var Bolette og Hanne Deichmann, to stærke Naturer, der holdt trofast sammen i deres Alderdom, som de havde gjort det i deres Ungdom. Hanne var den aktive, Bolette mere passiv men ligesom Hanne med et aabent Blik og et varmt, menneskeligt Hjærte. Levende i Mindet om den Mand, som for mange Aar tilbage havde vundet hendes unge, syttenaarige Sind, vedblev hun at være hans Venner en god Ven og at anvende sin Rigdom paa saa godgørende Maade, som han tidligere selv havde gjort. Og skønt hun intet direkte havde med Forretningen at gøre, som allerede i flere Aar havde været Hegels, opretholdt hun dog ogsaa overfor denne den selskabelige Tradition og saa nogle Gange hvert Aar Personalet hos sig, bevarede stadig den personlige Forbindelse med det og fulgte med usvækket Interesse dem af Hegels Medarbejdere, som ogsaa havde tjent hendes Mand. Ligeledes overfor Gaardens underordnede Folk holdt hun det patriarkalske Forhold vedlige, tog Del i deres Glæder og Sorger og var dem en god Frue — saaledes som det fremgaar af de efterfølgende Breve.

Aaret efter Deichmanns Død foretog de to Damer, ledsaget af Prof. Høyen og hans Hustru, en længere Udenlandsrejse til Italien, den første Rejse, Fru Deichmann tillod sig efter Bryllupsrejsen til Hindsels i 1808. To Aar senere opholdt hun sig, efter Dr. Mansas Tilskyndelse, nogle

Uger ved Marienbad i Tyskland for at gennemgaa en Kur, og nu rejste hun i en Aarrække, altid sammen med Hanne og undertiden desuden med en eller anden, som hun inviterede, aarlig til dette Sted, sidste Gang i 1866. Efter hendes Ytringer i Brevene synes Kurene ikke at have haft større Virkning, men Rejserne forfriskede hende, ud-

Fru B. Deichmann.

Frk. J. Deichmann.

viklede hendes Menneskekundskab og hendes Natursans; det er beundringsværdigt at se, hvorledes hun som en gammel 75aarig Dame endnu formaar levende og stærkt at glæde sig over den landskabelige Skønhed.

Ved Siden af de faa ældre Venner var Hegel og Fru Hegel nu hendes og Hannes Trøst. Til ham meddeler hun sig, paa ham overfører hun sin Hengivenhed, i ham og hans lever hun forstaaende med; han er Forbindelsen mellem hendes Liv nu og det, som er tilendebragt; og naar hun er ude, er han Hjemmet. I samstemmende For-
ening omfatter hun og Hanne Hegels Hus med en Kærlighed, som blev gengældt. Og i deres hjemlige Ensomhed blev Husets Søn, Jacob Hegel, dem en daglig Oplivelse,

særlig for Hanne, hvis muntre og mere umiddelbare Sind havde let ved at give sig hen i Leg med Barnet, som paaskønnede hende med sin Naade.

Baade Fru Deichmanns hosstaaende Breve fra hendes forskellige Rejser og Hegels, som følger senere, efterlader et smukt Billede af Samlivet mellem disse Mennesker.

München d. 29. April 1854.

Kiære Hegel!

Allerede i Nürnberg var det mit Forsæt at skrive til Dem; men da vi kun blev en Dag over fik jeg ikke Tid for alle de Ting vi skulle see. — Hertil kom vi Kl: 4¹/₂ med Banetoget; og nu vil jeg benytte denne Eftermiddag til at fortælle Dem at vi friske og vel, uden Søesyge, ankom Kl: 6 til Lübeck, hvor vi bleve den Dag over; besaae 2 smukke Kirker, hvori der i den ene var en meget skøn Altertavle, som jeg tænker De vil faa Beskrivelsen over af Høyen i Selskabet for nordisk Kunst. Den følgende Morgen Kl. 6¹/₂ kørte vi til Leipzig og ankom dertil Kl. 10 om Aftenen efterat have reist 50 Miil; men det trættede mig ikke da Waggonerne ere saa magelige, og da vi fordetmeste havde Een for os selv, kunde man ligge og sidde som man vilde, og jeg sov bedre der end i Sengene paa Hotellerne. Hannes Fod har havt besynderligt godt af at hvile i disse Vogne. Paa en Station var der en Dame, som bad om at være i Vogn med os da hun var allene, og jeg benyttede mig af Leiligheden til at perfectionere mig udi Tydsken, som jeg kom saa vel fra at hun mente vi sædvanlig talte Tydsk i Danmark; nu kan De tænke dem hvorledes dette klingede i H.'s Øren. Da vi indbyrdes talte Dansk troede Hun, førend vi fortalte hende hvorfra vi vare, at vi vare Spaniere. Gud veed hvorfra hun fik den Formodning, uden det skulde være fra Fru Høyens gule Ansigtifarve og brune Øine.

Ved Ankomsten til Leipzig kom jeg ret i en vemodig Steming ved Tanken om, at dette var den eneste Bye, hvori min elskede Jacob havde været og som han havde fortalt mig om; og at nu alle de 4 som dengang reiste sammen (Rosenvinge, Schouw og With) vare langt, langt ophøiede over denne Jords Goder og Onder. Da vi kun bleve i L: til Kl: 11 den følgende Dag, gik vi tidlig ud for at bese Byen. Messen var nemlig begyndt og det myldrede af Mennesker og Boder paa Gaderne. Herfra reiste vi til Hof hvor vi bleve om Natten. I denne Bye

døde Geheimeraad Adler. Paa Veien hertil kørte vi over en Viaduct der var bygget over en Kløft 140 Alen høi. Denne, Kirken i Magdeburg og en gammel Riddersborg omgivet af Ringmure ved Kulmbach er for mig det Mærkeligste, jeg endnu har seet. I Nürnberg besaae vi et par Malerisamlinger og et par smukke Kirker med Glasmalerier. Paa Gaden kom en høi militair Mand os imøde og Tilkiendegav sig som en gammel Ven og Dusammerat af Høyen. Paa Tydskviis kyssedes de 3 Gange, 2 paa Kind og 1 paa Mund midt paa Gaden, som saae meget latterligt ud. Det var en Major og Pladscommandant v. Semming. Han indførte os hos sin Familie, meget elskværdige Folk, og gik med os op paa »der Burg«, hvor der var fuldt op af Haandværksfolk for at istandsætte Værelserne til Kongen af Bayern og hans Familie som vil tilbringe nogle Uger i Maimaaned der. Imorgen agter vi os paa Operaen og høre Tryllefløiten, hvortil jeg glæder mig; ogsaa til at gjøre Wolffs Bekiendtskab igien som jeg næsten rent har glemmt. — Nu siger jeg som Børnene: Snip, Snap, Snude, nu er mit Eventyr ude. Tip, Tap, Tønde, nu maa De tage fat og fortælle mig noget om mine kiære Venner i mit kiære Hiem. Ak ja: Hvem der kunde tage Disse og dette med sig! Men det var et for begierligt Ønske, saaledes at ville have baade i Pose og i Sæk.

Lev nu vel! kiære Hegel! Hils Deres Kone og den kiære lille Abba fra Hanne og mig. Hils ogsaa alle Husets Folk. Det gjorde mig ondt at jeg i den Hurlumhei, der var ved Toldboden glemte at sige Farvel til min gode Peter. Hils alle gode Venner og Veninder, Mansas, Foghs, min Broder og hans Familie. (Høyens beder Dem venligst hilset.) Deres

hengivne

B. Deichmann.

Florentz d. 1ste Junii 1854.

Kiære Hegel!

Tusind Tak! for Deres venlige Brev af 23. Mai. Jeg længes bestandig saameget efter at høre fra mit kiære Hiem, og er saa glad ved at faa Efterretning om at Alt staaer sig Godt der. At lille Jacob har havt Mæslinger og nu, som jeg haaber, har dem vel overstaaet glæder mig, da det er en Sygdom som de fleste Børn dog skal have. Jeg tænker at De nu flytte ud paa Strandveien til Pintsen og faaer det Godt og Fornøieligt der. Det kan Deres Kone ogsaa trænge til efter al den Ængstelse og Møie hun har havt. De skriver at Kirsebærrene staaer i

Fru Bolette Deichmann.

Otto Bache pinx.

Blomster hos Dem. Her have vi allerede i Venedig spist Jordbær og Kirsebær hver Dag. Grønne Ærter, Snittebønner og nye Kartoffler hører til Dagens Orden, og her trækkes med saadan en Masse Kirsebær i Gaderne at man er ganske kied af at se derpaa. Nu vil jeg fortælle Dem lidt om vores Reise hertil. I Venedig havde vi det meget morsomt, formedelst de gode Landsmænd vi der fandt. Foruden Marstrands og Skovgaards, vare ogsaa Hofjægermester Bertouchs og Kone der. Fru B. er en Frøken Walmoden som jeg har kiendt fra Fru Münter, hvor hun inden hendes Giftermaal var en daglig Giæst.

Alle vi Danske gjorde en Dag en meget moersom Tour til en af de længst bortliggende Øer Torcella. En halvanden Miil roede vi ud i 3 Gondoler, for at besee en gammel Kirke der. Vi bleve modtagne af nogle grimme gamle Koner, der kom med en Mængde Roser som vi ogsaa købte af dem. I Nærheden laa en anden lille Øe Burano, hvor det heed sig der var en Kaffée hvor vi skulle drikke Kaffe. Vi roede da ind i en Kanal der gik langt ind i Byen; det var en ussel Fiskerby og ikke de Kongelige kunde vække mere Opsigt end vi. Unge og Gamle og Børn løb paa begge Sider efter Baadene. Da vi kom til Stedet hvor Kafféen skulde være, steg M. og H. i Land for at besee Leiligheden, og som jeg nok tænkte kom med uforrettet Sag tilbage; det var umuligt at nyde noget der. Vi vendte da ud i Søen igien, lagde vore 3 Gondoler tæt sammen og nød saaledes det vi havde med, Kager, Appelsiner og Syracuser Viin, hvormed M. trakterede. Og det var langt morsommere end at sidde i det smudsige Værtshuus. Vi vare 11 Danske med den lille Paul M. Der har vist aldrig været saamange Danske samlede tilforn. — Søndag Morgen toge vi Afskeed fra Venedig og tog til Padua hvori vi bleve om Natten, da Høyen maatte accordere om en Veturin hertil. Vi fik da en god Reise-Wienervogn med 4 Heste og kørte Kl. 7 om Morgen til Ferrara, hvor vi bleve den Nat. Den følgende Dag kom vi ved Middagstid til Bologne og gik efter at have spist til Middag hen i Galleriet for at see Raphaels berømte Hellige Cecilia. — Den næste Dag var en svær Dag for de stakkels Heste, da Veien gik over Appeninerne. Over de høieste Bierge maatte vi endnu have et par Oxer til Hielp. Paa denne Vei saae vi en lille Vulkan, som Kudskene forklarede det var; thi for mine Øine saae den ud som en stor Lygte der var sadt ud paa Marken. Vi tilbragte denne Nat i et Værtshuus midt i Appeninerne, og eftersom det laa saa vildt og øde havde vi det meget godt, men da Landeveien gaar her-

fra til Florentz og vi mødte mange Veturiner med Reisende maatte vel ogsaa Opholdet gøres saa beqvemt som muligt. Den følgende Dag kom vi hertil Kl. 5 omtrent, og efterat have opholdt os et par Dage i Hotel de l'Europe, have vi nu faaet et meget net Logie hos en engelsk Familie og jeg tænker vi blive her en 3 à 4 Uger. Da her gaaer Jernbane til Pisa og Livorno kunne vi nemt gjøre smaa Udflugter. Omegnen her er ogsaa meget skøn og da her boer en Vognmand eller Hyrekudsk ligeoverfor bruge vi en Vogn i Timeviis. Her er ogsaa en deilig Have heri Byen hvori vi gaae hen i Eftermiddag Boboli, der ligger ved Medicæernes Palads Pitti og er aaben for Publikum Søndag og Torsdag. I Pitti er en meget kostbar og riig Malerisamling som Hertugen af Toscana med megen Liberalitet lader staae aaben fra 9 til 3 for Enhver, endskiønt Han med Familie boer der. Her er ogsaa et meget stort og brillant Billedgalleri. Jeg har været engang paa begge Steder; — men skiønt jeg som De veed sætter megen Pris paa Malerier og glæder mig ved at betragte enkelte Stykker som jeg ynder, saa er dog denne Billedrigdom og dette blændende Farvespil saa trættende for mine Sandser og Øine at jeg ikke kan holde ud at gaae der saa ofte som H. ønsker det. Mine Øine løber ogsaa saa let i Vand som aldrig tilforn har været Tilfældet, men det er maaskee Følgen af den store Sorg jeg har lidt, maaskee ogsaa det stærke Sollys og den daarlige Nattesøvn, da jeg ikke rigtig kan finde Hvile i de italienske Senge, er Skyld heri. Forresten befinder jeg mig vel, Svimmelen er næsten reent ophørt og Susningen for Ørene er ogsaa meget bedere. Hovedpine har jeg ikke mærket til paa den hele Reise. — Kiære Hegel! De er vel saa god at erindre at lægge en smuk Krands paa min Jacobs Grav for mig d. 4. July.

Hils og Lykønsk Ole og Sine fra H. og mig. Det glæder mig at de boer saa smukt. Hils ogsaa Christiane og Peter. Jeg haaber at Hesten nu er rask igien. Hils deres kiære gode Kone og Jacob fra os begge. Hils ogsaa Justitsraad Bølling og Lykønsk ham fra mig med hans Datters Forlovelse, da jeg vil haabe at Manden er lige saa brav som han er riig. — Hils ogsaa ret meget min Broder og hans Kone og Børn. Jeg haaber de ere alle raske. — Hils ogsaa Gundorphs og alle mine kiære Venner, deriblandt Mansa fra Deres

hengivne

B. Deichmann.

Milano d. 11te July 1854.

Kiære gode Hegel!

Nu ere vi da komne hertil hvor vi blive til Fredag eller Lø-
verdag; og jeg vil derfor benytte denne Formiddag til at Under-
holde mig lidt med Dem, da jeg herefter vist ikke faaer Tid til
at skrive førend vi kommer til Neapel, jeg tænker sidst i Maa-
neden. — D. 4 July tilbragte vi paa Reisen til Parma og da

Freunds Relief paa Jacob Deichmanns Gravmonument.

Veien gik imellem Biergene, havde vi Oxer for som gaaer Fod
for Fod saa jeg havde god Tid til at giennemtænke hvorledes
denne Dag var tilbragt i Fior, hvor vi havde Fætter Rasmus
D: og hans hele Familie ude hos os; og hvor langt fra jeg dengang
var at tænke paa hvad der saa snart efter skete. — De
kan nok tænke kiære Ven! at jeg intet Øieblik tvivlede om, at
jo baade De og Deres Kone erindrede denne Dag; men just
derfor bad jeg Dem ogsaa at lægge en Erindring fra mig; thi
vel har jeg ikke den Tro at de saligt Hensovede har nogen For-
nemmelse af hvad der skeer hernede. Men det er en Tilfreds-

stillelse for os selv at hædre Stedet, hvor deres Støvhviler som vi have elsket her i Livet. I August Maaned har Freund tænkt at Monumentet skulde blive færdigt og Opført, og Giid det da maa blive et værdigt Minde over den elskede Bortgangne. August Maaned vil blive en sørgelig Maaned for mig, thi da jeg i visse Retninger er begavet med en stærk Hukommelse, husker jeg næsten hver Dag i denne Maaned. Det var i denne Maaned jeg først for Alvor begyndte at ane og frygte for det sørgelige Udfald denne Sygdom vilde faa. Og, tro ikke at man reiser fra Sorgen. Nej! tvertimod, disse lange, eensformige Dagsreiser give just Leilighed til en dyb og alvorlig Eftertanke. Og, de smertelige Erindringer hænger Hiertet dog ogsaa gjerne ved og man ønsker dem *aldrig* Udslettede. — Maatte kun disse smertefulde Følelser tiene til at gjøre een blidere og mere deeltagende imod sine lidende Medmennesker, da var der meget vundet for den udødelige Siæl! —

I Florentz havde vi megen Adspredelse de sidste Dage. Det skønneste Fyrværkeri jeg har seet blev givet paa en Bro over Arnoen. Bygningerne paa begge Sider af Floden, Domkirken og de høie Taarne vare behængte med Lamper, og de couleure Raquetter gave det deiligste Gienskin i Vandet. Dagen efter var der Hestevæddeløb, uden Rytter. Der var 13 Heste, der langsomt bleve trukne forbi op til Stor-Hertugens Loge, hvorfra Løbet begyndte. (Jeg synes det snarere burde have endt der for saa havde Han dog seet Resultatet), det der forbausede mig var, at der slet ingen Cordon var trukken hvor Hestene løb; men Fruentimmer med smaa Børn og alleslags Folk fyldte Gaden kort før Løbet begyndte, og da dette begyndte blev der en Raaben og Klappen i Hænderne, og nu gjorde Publikum selv Plads. Der løb for det meste 2 og 2 ved Siden af hinanden. En stakkels Hvid kom tilsidst, som fattig Peder Eriksen bag efter. Det var i et Nu at dette Løb var forbi; men en god Time førend det begyndte, samlede hele le beau Monde for at kiøre Corso op og ned af de samme Gader, hvor der var bestrøet med Sand for Løbenes Skyld. Vi vare da naturligviis ogsaa med i en Fiacre og det morede mig meget at see alle disse Damer og udpyntede Børn passere forbi i fuld Toilet i deres brillante Equipager (som De nok veed jeg har megen Sands for). Stor-Hertugen og hans Familie i 3 Karether bespændte med 6 Heste vare ogsaa med. Det Hele gik saa ordentligt og stille af at man maatte undre sig over den Menneskemasse der gik paa begge Sider af de 2 Vognrækker, uden at der skete noget Uheld. —

Fra Florenz reiste vi om Søndagen til Lucca. Den følgende Dag gjorde vi en Tour til Badene ved Lucca, hvor der er meget Skiønt. Meget Biergrigt; men Spadseregangene ere anlagde saa beqvemme at Opstigningen dog ikke falder saameget Besværligt, synes mig; men vor Ledsager fortalte os at Mængden gjorde denne Tour paa Æsler, og jeg frydede mig i mit stille Sind over at mine egne og ikke Æselbeen havde bragt mig op. De varme Kilder ligger høit oppe paa Bierget. Da vi kom Hiem saae vi mange opsadlede Æsler holde udenfor de dovne Badegiæsters Boliger, og en Dame mødte vi paa en Bærestol som hængte imellem 2 Mænds Skuldre. Jeg troede virkelig at hun havde ondt i Benene. Men Nei! det var Mode at lade sig befordre saaledes. Om Aftenen da vi kørte Hiem havde vi det skiønne Syn af smaa flyvende Insecter der lyser ligesom vore St. Hansorme. Markerne glimrede af dem. Fra L: tog vi til Pisa. Det skiæve Taarn saa meget curiøst ud. Her er det eneste Sted i Europa hvor der opdrættes Kameler. Vi kørte ud i en stor Skov hvor de opholdt dem, og det var just saa heldigt at de 24 Gamle der blive brugt til Arbeide kom Hiem og drev langsomt En efter En ind i Skoven. Jeg følte mig selv i Østerland ved dette Syn. 160 K: med deres Unger blive tillagte her. Jeg vilde giærne have seet en Unge men de vare ikke tilstede. Vildsvin var her ogsaa i denne Skov, da Hertugen er en Ynder af denne Jagt, og Oppasseren viste os et Sted, hvor Een havde oprodet Jorden; men den Slags betakker jeg mig rigtignok for at møde. Fra Pisa fik vi en Veturin til Parma, dette var 3 Dagsreiser; men vi kom først til P: den 4de Dag, fordi H. ikke havde tænkt paa at der hørte Tilladelse til at passere den Piemontesiske Grændse ikkun $1\frac{1}{2}$ Mil. Den første Nat laa vi i Carara, hvor De nok veed Marmorbrudene er. Da vores Kudsk den næste Dag for at undgaa Biergene kørte til Grændsen, bleve vi hæderlige Folk afviste, endskiønt H. tilbød at betale en Gens-d'arme for at ledsage os; men Nei! vi maatte vende tilbage i Carara og begynde den besværlige men yderst interessante Bierreise, men de stakkels Heste havde gaaet 3 Miil forgiæves og i denne Dag gjorde de 12 Miil og hvilede ikkun i 2 Timer; det er utroligt hvad de Dyr kan udholde; 4 à 5 Timer kjøres i Træk uden at de faaer en Drik Vand. Vand tør de ikke give dem; men de komme en Mængde Meel i Vandet til det bliver som en Vælling, hvilket de drikke med stor Lyst. Saadan en Veturin som man kjører med i flere Dage, faaer man saa kiær som det kunde være Eens Egen, især naar man træffer paa saa beleven og

ærlig en Mand som vores Giovanni, hvorfor vi ogsaa leiede ham igien fra Parma hertil som er 2 Dagsreiser. De kan ikke tro hvor saadan en Biergreise er mærkelig. Man kører i en Zigsak opad, saaledes at man som paa en Terasse kan see, hvor man skal op ved næste Omdreining. Efterat have kiørt en Time og længere og troer at nu er man langt borte, seer man den samme By man har forladt ligge dybt, dybt under sig. Og nu det øde og stille naar man endelig har naaet Toppen og seer disse nøgne Biergotte ligge strøet rundt omkring. Det seer snart ud, som Hanne bemærkede, som om Vor Herre ikke var bleven færdig med at skabe. — Disse Veie ere meget godt og kunstigt anlagte; men paa disse sidste vi kiørte paa var der ingen Rækværk, saa det saae ud ved hver Omdreining, især naar der vare Oxer for, som man skulde styrte ligned i Afgrunden. Ned ad spændes Oxerne fra. En Hemscoe bliver sadt for Hiulet og nu gaaer det rask ned. Endelig ere vi da komne ned; men, Bardaus — der ligger vi — en Axel er knækket paa Vognen. Til Lykke vare vi nær ved en Bye. Folk kom med Løftestænger. Vi kom ud af Vognen. En Smed kom at istandsætte Vognen, og kort efter kom vi Lykkelig og vel til vores Natteqvarteer. Saadan en Biergreise er en stor Sundhed for mig da jeg der ikke nyder meer end accurat til Livets Ophold, og jeg troer saamænd jeg kunde blive 100 Aar gammel (som da forresten ikke var Ønskeligt) dersom jeg altid førte denne Levemaade. — Paa Veien hertil kiørte General Radetzki forbi os. Hvor ofte har jeg ikke hørt Deichmann omtale og beundre ham. Dengang kunde det aldrig falde mig ind at jeg Nogentid skulde komme ham saa nær; og boe i den samme By som han. Igaar Morges Kl: 5 bleve vi vækkede af stor Kanonade, da han holdt Revue over Tropperne paa Fælleden. Her er en forfærdelig Hoben østrigske Tropper i Byen og i alle de Byer vi have været i, de fordyrer Opholdet meget. I Parma og Piacenza havde der været nogen Bevægelse iblandt Folket, da de forlangte Nedsættelse af Brødet hvilket ogsaa blev tilstaaet.

Lev nu vel! Kiære Hegel! Hils Deres Kone og alle mine kiære Venner og Slægtninge! Jeg kan nu ikke udholde at skrive mere. Skriv nu snart til mig, enten til Dalgas i Livorno hvor jeg venter et Brev fra Dem, eller til Neapel. Jeg længes saameget.

Et lille Brev følger hermed til Christiane som De vel er saa God at give hende fra

Deres hengivne

B. Deichmann.

P. S. Tak kiære Hegel! for Mynsters Prædikener. Hver Søndag naar vi ere i Ro paa et Sted, læser enten H. (anne) eller jeg en Prædiken. Jeg takker Gud, at jeg er født og opdragen i den Luthersk-evangeliske Kirke og ikke i alt dette catholske Afguderie.

Ischia d. 7. September 1854.

Kiæreste Hegel!

I Morges fik jeg Deres kiære Brev af 22 August; og nu er jeg allerede ifærd med at besvare det, da jeg veed der vist vil hengaa en 12 à 14 Dage inden De faaer det. I den senere Tid har jeg ikke havt det Godt, da min Kiære Hanne har været temmelig Upasselig. I Neapel blev baade Hun og jeg (men hun især) saa forstukne af nogle smaa Myg, at hun saae ud som hun havde Rosen i Ansigtet og som ikke tillod hende at sove om Natten, og hun gik ligesom i en Feber hele Dagen. Da der var Cholera i N. (som jeg ikke nænte at Underrette Dem om for ikke at Forurolige Dem) toge vi saasart som muligt hertil; men nu blev hun saa daarlig af Brækning, Madlede og Mathed, at vi antog en Læge, som Gudskelov! beroligede mig med at Sygdommen ikke er farlig; men han har taget hende alvorlig i Kuur med Iglar, Laxering, og om nogle Dage naar hun bliver lidt stærkere, skal hun have varme Bade der skulle være meget Nervestyrkende. De kan ikke forestille Dem, hvor det Vand der vælder op af disse varme Kilder er kogende hedt. Jeg faaer hver Dag en Spand hentet temmelig langt herfra, og det er endnu saa varmt naar det kommer, at jeg maa lade det staae en Tid inden jeg kan benytte det. — Ja: De kan tro jeg har havt en sørgelig Tid! især var d: 23 Aug: en pinlig Dag. Høyens maatte den Dag til Neapel da vores Leiecontract var udløben (og jeg vilde sandt at sige ogsaa helst være Ene med Hanne den Dag, hvorfor jeg raadte Fru Høyen som vilde blive hos os at tage med sin Mand). Men den Dag var H. just saa meget daarlig. Hun laa hen i en Døs og Søvn hele Dagen uden at kunde nyde noget, accurat syntes mig ligesom min elskede Jacob havde havt det, at jeg tænkte med Gru paa om det ikke skulde være den samme Sygdom; og gik der Ene imellem fremmede Mennesker, som jeg ikke kunde forstaa og de ikke mig. Men Gudskelov! for den gode Doctor.

Vi boer her dejligt paa en Gaard som hedder Sentinellen, et Navn der er meget passende, thi den ligger som en Skildvagt og seer fra sin Høide over alle Huse og over det deilige Mittel-

hav, hvor vi fra en Altan der gaaer langs med Huset udenfor vore Vinduer, eller rettere Døre, seer Solen gaae pragtfuld ned, efterladende den skønneste Aftenrøde; thi det er godt Veir hver evige Dag og det har kun regnet en halv Dag siden vi kom her. — Skovgaards ere komne hertil for et Par Dage siden, som er meget morsomt, og Skovgaard er meget henrykt over den skønne Natur her.

Jeg tog i Grunden helst Hiem naar H: kommer sig; men jeg

Bolette og Hanne Deichmann.

skammer mig over at have været saa nær Rom uden at have været der, ogsaa for Høyens Skyld vilde det gjøre mig Ondt, om vi ikke kom der, at jeg faaer gjøre mig stærk og holde ud endskiønt det koster mig megen Overvindelse; thi jeg længes meget efter mit kiære Hiem og mine kiære Venner der, og der gaaer aldrig nogen Dag uden at jeg er glad fordi den er gaaet og jeg nu er saa meget nærmere ved Maalet. —

16 Sept. I Dag modtog jeg Deres kiære Brev af 30 Aug: hvorfor jeg ikke nok kan takke Dem. Naar det har varet længe inden jeg faaer Brev fra Dem, saa længes jeg, og naar jeg saa

faaar Brev længes jeg igien efter at see og tale med Dem selv istedet for de døde Bogstaver, som dog ere mig saa kiære da disse bringe gode Efterretninger fra mine kiære Venner og mit kiære Hiem! — Da jeg nu kan vide at De har modtaget mit Brev af 7de Sept. hvori jeg meldte Dem H's Upasselighed, kan jeg nok tænke at De er urolig for Hende og længes efter at vide, hvorledes hun har det. Jeg kan da glæde Dem med at det nu gaaer godt fremad med Hende. — Jeg har alle mine Dage holdt meget af H. Men siden denne Sygdom og den Angest, jeg har udstaaet herfor, er Baandet imellem os endnu blevet stærkere, og jeg synes ikke jeg kunde undvære hende. — — Værten her Hr. Sirabelle er den elskværdigste Mand med det rareste Udvotes. — — — — Vore Navne maatte jeg skrive for ham i en Notérbog, han havde med. Signora Giovanna faldt nu meget let for ham; men mig kalder han Signora Catharina. Bolette paastaar han kommer af Polet, Polly, Poulina, og jeg lader ham blive i den Tro, da jeg ikke kan komme ud af at forklare ham, at Bolette stammer af et gammelt nordisk Navn: Boel. — Ja kiære Hegel: De maa tilgive mig et Forædderi jeg har begaaet imod Dem. Jeg havde nemlig i Florenz kjøbt et smukt Skomynster til at sye Morgensko, som jeg glædede mig ved at sye til Dem; men nu forærede jeg Doctoren disse til en Erindring om mig; og jeg tænker De under ham dem godt, da han har cureret vores kiære Hanne. Men De skal ikke blive glemmt; om ikke før saa naar jeg kommer i mit elskede Hiem igien. — — — — Tør jeg nu bede Dem Hilse Deres Kone og lille Jacob paa det kiærligste! Ligeledes alle Gaardens Folk. Lev nu saa vel! som det ønskes Dem af

Deres hengivne

B. Deichmann.

Denne deres første Rejse blev den længste, de foretog; siden besøgte de aarligt Marienbad og lagde saa i Reglen Hjemrejsen ad en eller anden Omvej, en Gang bl. a. over Paris. Fra en af de senere Rejser følgende Brev:

Cadenabbia ved Comosøen

d. 15. Julii 1861.

Kiære Hegel!

Tusind Tak for Deres og Mansas kiære Breve, som den gode Holmer for en Time siden hentede fra Posthuset. — Nu har jeg da opnaaet at see denne berømte og af Alle saa yndede Sø; og som det gaaer med Alt, hvad man hører saameget

prise, gjør sig Overdrevne Forestillinger om. Her er jo særdeles Skjønt; men da vi alt har seet saamange Søer omgivne af Bierge, var Synet heraf ikke nyt for os. Igaar roede vi over paa den anden Side af Søen for at see en Villa, som eies af en Hertug, hvor der især var en deilig Have med de siældneste Blomster og Væk-

Bolette og Hanne Deichmann.

ter; og da det var en Festdag (Gud veed for hvilken Helgen) var der Musik i Haven, var der en Mængde Mennesker. Veiret var Skjønt, og ved Nymaanes Skin roede vi Hiem; det var en yndig Aften! I Eftermiddag skal vi hen for at see en anden Villa Carlotto troer jeg den hedder, hvor der er et af Thorvaldsens Arbeider, som er en Siældenhed, da de fleste Billedhugger-Arbeider her ere af Canova. I Morgen Kl. 9, reiser vi herfra til Lugano og Lago Maggiore for over St. Gothardt at gaae til Luzern, hvor jeg ret glæder mig til at komme for at hilse paa en gammel

Bekjendt (Schweizerløven), der bliver vi vel en Dag over for at see Vandfaldet. Derfra til Basel. Endelig til Heidelberg, Cassel og Hamborg og saa Hiem. — — —

Det glæder mig, at De har været til saadant et fornøieligt Bryllup med den smukke Poulina Gleerup. Naar De skriver til G., maa De hilse og lykønske ham og hans rare Kone til deres kiære Datters Giftermaal. Det er jo ogsaa saa heldigt at de beholder hende hos dem i Lund. Til næste Sommer — ifald Vorherre ikke har bestemt en længere Reise for mig — kunde vi maaskee samlede gjøre et lille Besøg over til dem, jeg tænker nok, G. vil tage imod Hanne og mig. — — —

I Venedig var jeg nær bleven ædt op af Myg. Mit Ansigt var ganske broderet og ophovnet og jeg bærer endnu Mærker paa min Haand af disse smaa giftige Canailler.—Hvad det dog ellers er en mærkelig Bye! Den eneste i Verden vel, hvad Beliggenheden angaaer? Hanne var ganske betagen af denne svømmende By med dens mange forfaldne Paladser, som dog indeholder saa mange kostbare Malerier og Billedhuggerarbejder; og nu dens prægtige Kirker, især Markuskirken; dog syntes Holmer og jeg bedre om Domkirken i Mailand, imedens Hanne med sin historiske Sands foretrak Markuskirken. — Jeg kunde endnu ligesaagodt som for 7 Aar siden stige de 500 Trin for at komme op paa Taget af Kirken i Mailand; men dennegang lønnede Touren sig ikke saa godt da Biergene laa i en Taage; men jeg var ikke mere angrebet af at stige saa Høit, end at vi om Eftermiddagen kørte Corso i en stor Allée af Plataner og spadserede i en Have med Restaurationer i Smag som vores Tivoli — men ikke saa smuk. — — — Lev nu vel, kiære Hegel! Mange mange Hilsener sendes Dem fra Hanne og fra Holmer. De, saavel som jeg beder Dem hilse Deres Kone, hendes Søster og Broder og Svigerinde, min lille Gudsøn ikke at forglemme. Alle i Bogladen. Langballe maa De lykønske fra mig af 22. July. Christiane, Peter, Sophie og Ane og sige: At nu komme vi snart paa Nakken af dem! Hils ogsaa Halds, Flensborgs, Giødwad og Gundorph, og vær selv paa det kiærligste Hilset fra

Deres hengivne

B. Deichmann.

Endelig dette Brev fra en af Fru Deichmanns sidste Rejser.

Muggendorf d. 4. Julij
in Franchishen Schweiz 1863.

Kiære Hegel!

Af Overskriften seer De, at vi nu gjør en lille Omvei Hiem til vores kiære Danmark; Her befinder vi os i en Dal imellem temmelig høie Bierge — ikke som i selve Schweiz — langt fra — men dog ret anseelige. Jeg skulde i Morges have været op at see en Hule, her giøres Valfarter til; men maatte vende om paa Halvveien, da det var for anstrengende for mig at stige saa høit. — Kiære Ven! Jeg veed at jeg ikke behøver at erindre Dem om, hvilken Dag det er i Dag! — For 10 Aar siden havde vi mange Fremmede den Dag, som var en Sieldenhed, da min Deichmann aldrig vilde have nogen paa sin Fødselsdag; men da Provst Deichmanns just vare her for at høitidelig holde

deres Sølvbryllup, overtalte jeg ham til at indbyde dem den Dag, med Løfte om ikke at omtale Fødselsdagen som da ogsaa blev holdt, skjønt jeg havde Møie med at forhindre Provsten fra at udbringe Skaalen. Alle disse Erindringer staaer nu saa levende for mig, og vækker mange vemodige og dog saa kiære Minde-der, som forstærkes ved det alvorlige Indtryk en Biergnatur altid gjør paa mig!

I Førgaars vare vi fra Baireuth i en Phantasiehave, som var meget Skiøn og just efter min Smag. Derefter kiørte vi til Eremitagen og saa de kunstigste Springvande jeg endnu har seet. De gik op i alle Retninger og lignede et Fyrværkeri, især naar Solen skinnede derpaa. — —

Lev nu vel kiære Ven! Hils Deres Kone, Jacob og alle, alle gode Venner. — —

Skjønt vi have det Godt og Behageligt i mange Henseender, glæder jeg mig dog saa inderligt og hierteligt til at komme Hiem til min kiære gamle Stad og til alle de kiære Mennesker der! —

Lev vel saalænge! og med Hilsen fra min Hanne og Thielemann er jeg

Deres hengivne

B. Deichmann.

Endnu en Gang, 1866, tog de to gamle Damer til Marienbad, men det blev deres sidste Rejse. Under Opholdet ved Badet blev Hanne Deichmann pludselig syg, og efter et Par Dages Sygdom døde hun, omtrent 80 Aar gammel.

Ved Efterretningen om Hannes Sygdom rejste Hegel sammen med sin Søn straks derned, men naaede ikke at komme, før hun var død. De ledsagede da Fru Deichmann, for hvem Dødsfaldet havde været et haardt Slag, tilbage til København.

For Bolette Deichmann var disse aarlige Ture ogsaa efterhaanden blevne besværlige, selv om de styrkede hende og bidrog til hendes aandelige Friskhed. Hun længtes stærkt hjem, og taler i sine Breve mere og mere om Savnet af dem, der har forladt hende, eller hvem hun har forladt. Saaledes skriver hun fra Marienbad 1858: »Vi følte os ret saa ensomme og forladte imellem alle disse fremmede Mennesker; og jeg tænkte med Vemod og Savn paa min kiære

Deichmann ved at see de mange Koner, der gik saa glade med deres Mænd ved Armen.« Ogsaa Forlaget, hele den store Virksomhed, som hun var vant til at have for Øje, længtes hun efter, og med Trofasthed mindes hun de gamle Medarbejdere. »Hils Langballe fra Hanne og mig!

Fru Deichmanns Dagligstue.

Vi have talt om hans 72aarige Fødselsdag i Dag og ønsket ham alt godt. Han er nu vores ældste Ven og den, som vi have kiendt Længst af alle. Jeg troer, han var kun 13 eller 14 Aar da jeg saae ham Førstegang paa det Sted, Moder dengang eiede i Lyngby: Nyegaard«. (²²/₇ 1860). Endelig bebrejder hun sig disse Rejser, som Dr. Mansa foreskrev hende: »— — Jeg kan i det hele ikke sige Dem, hvormegen Samvittighed jeg har gjort mig over denne Reise

i Aar, da jeg ikke synes jeg trænger dertil og øder saa mange Penge paa mig selv, istedet at hielpe mine nødlidende Medmennesker hermed.«

Med Hannes Død hørte naturligvis disse Sommerrejser

Fru Deichmanns Dagligstue.

op, uden hende kunde Fru Deichmann aldeles ikke tænke sig at tage bort. Det var ogsaa et langt og harmonisk Samvær, Døden afsluttede; i mer end et halvt hundrede Aar havde Hanne taget daglig Del i Bolette Deichmanns Liv, staaet hende trofast bi fra hendes lykkelige Ungdom til hendes ensomme Alderdom, været det gode, ukuelige Humør i hendes Hus og den livfulde Ledsagerske

udenfor dette. Nu efterlod hun sig en tom Plads, som ingen anden kunde udfylde, og Tiden lagde sig mere tungt over Fru Deichmanns Skuldre, end den havde gjort det før. Thi, som det blev sagt om Hanne Deichmann ved hendes Grav den 19. September 1866: »Hun bragte ikke blot Iveren med, men Kundskaben . . . Hun var en Kvinde, der elskede Danmark, dets Folk, dets dejlige Natur, vort Modersmaal, vore Fortidsminder«.

Fru Deichmanns Køretøj med »Peter« paa Bukken.

Ved Johanne Deichmanns Død standsedes ogsaa for en stor Del det selskabelige Liv, som var vedligeholdt med Husets gamle og yngre Venner. Hver Vinter boede de to enlige Damer i den herskabelige Lejlighed paa første Sal, og her samledes da hyppigt til stille Aftenselskaber de endnu levende af Kredsen fra Jacob Deichmanns Dage og faa andre, som stod dem nær. Da aabnedes ind til »Salen«, den store, anselige Stue ud til Gaden, og Be-trækket toges af de kostbare, rødt betrukne og hvidlakerede Møbler. Spilleborde blev stillet frem, og Forfriskninger

budt stilfærdigt om, medens der musiceredes i den lange Spisesal, til hvilken Dørene stod aabne. Her sad Damerne og lyttede til Musikken, der ofte udførtes af en Strygekvartet, som den musikalske Dr. Mansa havde dannet, selv spillede han Bratsch; eller Dagens brændende Spørgsmaal diskuteredes, i Reglen paa Foranledning af den politisk interesserede Hanne, der tog ivrigt Del i Debatten. Til de stadige Gæster hørte nu som før Christian Molbech og Kolderup-Rosenvinge, ogsaa Prof. Høyen kom der ofte, Justitsminister Simony, Stiftsprovst Rothe, Prof. A. Munch, Justitsraad Nyegaard, der bestyrede Fru Deichmanns Formue, Kmh. Münter, hvis Enke en Tid boede hos Fru Deichmann, Redaktør Gjødwad, Bibliothekar Gundorph, Prof. Bagge o. fl. Endelig O. B. Cruse, Fuldmægtig i Nationalbanken, som i mange Aar var de to Damers opvartende Kavaller og punktlig mødte hver Morgen, før han gik til sit Arbejde i Banken, for at høre til deres Befindende eller ledsage Damerne paa en Spadseretur, naar Vejret tillod det. Hjælpsom, opmærksom, uegennyttig som han var, blev han efterhaanden næsten uundværlig for dem, og han vandt i saa høj Grad Fru Deichmanns Venskab, at hun tog ham paa Raad angaaende sin store Formues Anvendelse. Selv om det mulig ikke var paa hans Tilskyndelse, at hun testamenterede Formuen til et Legat, der skulde bære Jacob Deichmanns og hendes Navn, er han næppe uden Fortjeneste deraf. — At Hegels, som boede nedenunder og i intimere Forstand end alle andre var knyttet til det Deichmannske Hus, ogsaa hørte til de faste Gæster, er en Selvfølge. Hver Sommer gjorde Fru Deichmann desuden paa Landstedet i Lyngby stort Selskab for Bogladens Personale.

Forøvrigt gik disse Vinterdage ensformigt og stille. Naar der ikke holdtes Selskab, var Salen og de øvrige tilstødende Værelser lukket, og de to Damer tilbragte Dagen

i en af Stuerne mod Gaarden. Ved hvert sit Vindue sad de der med deres Haandarbejde og fulgte Livet i Gaarden, hvor de store Bogkasser ankom og aabnedes, og hvor der uafbrudt var Færdsel og Bevægelse;

Otto Bache pinx.

Fru Deichmann, Cruse, Frk. Spreckelsen.
Fru Deichmanns Dagligstue.

eller Hanne læste højt, medens Fru Deichmann strikkede og i Tankerne mindedes den forbigangne Tid. Hver Dag besøgte Hegel dem, og en munter Adspredelse særlig for Hanne Deichmann var det, naar han havde Sønnen med sig, eller Drengen selv dristede sig op til den ordknappe, noget strengt udseende Frue. Som det meddeles nedenfor abonnerede Fru Deichmann i det kgl. Theater, hvor hun

en Gang om Ugen havde forbeholdt sig den bekendte Spejlloge.

Af og til kom Molbech der til Middag ligesom i Deichmanns Tid, og »der blev sat for ham særskilt den obligate Risengrød, som han altid gjorde Krav paa.« Eller ubemidlede Studerende spiste ved hendes Bord, som Overbibliothekar Bruun fortæller: »I de Aar, jeg laa som Alumnus paa Borch's Kollegium (fra 1855), spiste jeg om Vinteren to Gange om Ugen hos Kancelliraadinde Bolette Deichmann, hos hvem jeg fremdeles kom og ofte ledsagede baade til Koncerter og til Teatret; hun havde abonneret i den saakaldte Spejlloge, hvor man sad ugenert og kunde nyde Forfriskninger, The og Kage, bragte i Mellemakten fra Konditoriet.«

Alt dette blev imidlertid nu forandret. Tiden selv havde gjort sig gældende, mange af Vennerne var døde, men med Hanne Deichmann faldt den, der i disse Enkeaar havde bidraget mest til Husets Opretholdelse.

Fru Deichmann vedblev at bo om Vinteren i Klareboderne, om Sommeren i Lyngby, men Alderen og Ensomheden angreb hende nu føleligt.

I et Brev til Bjørnson skriver Hegel (1870): »Fru Deichmann er nu 81 Aar gammel, og hendes tidligere saa livlige Aand er i de sidste Par Aar stærkt begyndt at sløves. Hun er en elskelig Personlighed og godgjørende efter en stor Maalestok; daglig faaer hun Anmodninger om Gaver, og sjeldent giver hun nogen Afslag . . . «

Hanne Deichmanns Gerning i Huset overtoges af Frk. Spreckelsen, der var en Søsterdatter af Jacob Deichmann, men forøvrigt var det Hegel, den trofaste Cruse og den gamle Etatsraad Mansa, der udfyldte det Savn, som Svigerinden havde efterladt, og lettede hendes sidste Aar. Efter Jacob Hegels Bryllup den 9. Oktober 1874 skriver Hegel til hende: »Igaar var det mig en Hjertets Trang, paa min Søns og Julies Bryllupsdag, at

bevidne Dem, kjære Fru Deichmann, min inderlige Taknemmelighed over alle de utallige Beviser paa Godhed, jeg har modtaget lige fra det Øjeblik, jeg for mere end 40 Aar siden kom i Deres velsignede Hus. Den udmærket smukke Modtagelse, de Nygifte fik iaftes ved Indtrædelsen i deres tilkommende Hjem, skyldes atter Deres Godhed og Kjærlighed imod os og forøger de Unges og min Taknemmelighed, som jeg ønsker jeg kunde udtrykke for Dem, saaledes som jeg føler den — — —.«

Endnu et Par Aar levede Fru Deichmann. I Begyndelsen af 1876 skriver Hegel til Bjørnson: »— — — Min elskelige gamle Velgjørerinde Fru Deichmann, der nu snart er 86 Aar, er sund og rask, og hende besøger jeg næsten daglig — — —.«

I Aaret 1876 opførte Hegel i den Gyldendalske Gaard, som et ydre Tegn paa den Storhed, Virksomheden havde naaet, den anselige og stilfulde Bygning, i hvilken Forlagsboghandelen havde Lokaler indtil Sammenslutningen 1904. Paa dens Façade, over den høje, fornemme Indgang lod han en Portrætmedaillon af Forlagets Grundlægger anbringe. Men paa første Sal i Forhuset, ved Vinduet ud mod Gaarden, sad endnu Søren Gyldendals Datter og saa til og forbandt ved sin levende Nærværelse de forskellige Tidsafsnit af Forlagets Historie til et stort og samlet Hele. Gammel og sammensunken, med den hvide Kappe over det sølvagtige Haar, sad hun dér og var Vidne til Bygningens Vækst, som hun fra sin Fødsel i et forlængst svundet Aarhundrede havde været Vidne til »Boghandlingens« Vækst.

Midt paa Vinteren blev hun imidlertid syg, og efter et Par Ugers Sygdom døde hun 1. Februar 1877, 87 Aar gammel.

»Hun var et af de ædlest og elskeligste Mennesker, jeg har kjendt« — skrev Hegel til Bjørnson — »hun vil blive savnet af Mange.«

— Nogen betydelig Kvinde var Bolette Deichmann ikke, men hun var et godt Menneske. Ved sin Godhed gjorde hun sig afholdt, mens hun levede, og i Kraft af den vil hendes Navn blive bevaret gennem det Legat, til hvilket hun testamenterede hele sin betydelige Formue. I dette satte hun sig og sin Mand det smukkeste og varigste Minde; gennem dette virker Søren Gyldendals og Jacob Deichmanns Liv den Dag i Dag.

Søren Gyldendal.

Oluf Olufsen Bagge

Oluf Olufsen Bagge.

O. O. Bagge.

Miniature af C. W. Eckersberg.

Ved en lykkelig Omstændighed kom Frederik Vilhelm Hegel i Huset hos Kobberstikkeren O. O. Bagge, en Mand, der ikke alene var i Besiddelse af medfødt Kultur og en efter Tidens Forhold alsidig Dannelse, men tillige var en ejendommelig, foretagsom, livfuldt virkende Personlighed. Han kom ikke blot til et Hjem, hvor der maatte arbejdes strengt for det daglige Udkomme, men hvor

Arbejdet var Liv, Betingelsen for Lykke — som det siden blev det for ham selv. Og ikke blot optoges han i en Familiekreds, hvor en ren og troskyldig Kærlighed raadede, men han lærte ogsaa her det Barn at kende, der senere som voksen skulde blive hans Hustru.

Oluf Olufsen Bagge er saaledes nøje knyttet til Fr. Hegels Historie og yderligere til Slægten Hegel som Farfader til Fru Julie Hegel. Der skal derfor her gives en Skildring af denne Mand, saa meget mere som han i sig selv fortjener at mindes. Han var en af Oplysningstidens Mænd, med Præg af det attende Aarhundredes humane Idéer; en følsom og sværmerisk Natur med digteriske Evner; en ærlig og virksom Kunstner, der bar sine trange Kaar uden at

kues; en aaben og trofast Karakter, hvis Retskaffenhed vandt ham Sympathi og Venskab, hvor han kom.

O. O. Bagge blev født i København den 22. December 1780; hans Fader, Svend Olufsen Bagge, var Arkivar ved Generalitet-Kommissariatet, en anset og betroet Mand, hvis Hus hørte til Hovedstadens bedste. Han var af fornem Slægt og havde nære Forbindelser med Hoffet, men synes selv ikke at have staaet højt anskrevet der. Gennem Læsning af fransk Literatur var han bleven paa-virket i liberal Aand, og han søgte Selskab med Datidens frisindede Intelligens, hvilket naturligvis ikke har gjort ham velanskreven ved Hove. Ogsaa i literære Kredse kom han; ifølge en Overlevering skal han have været Omgangsven af Johannes Ewald og Wessel.

Af en eller anden ukendt Grund tog han sin Afsked og flyttede, endnu i kraftig Alder, til Kolding, fra hvis Latinskole Oluf Olufsen i Aaret 1800 »relegeredes« til Student. Medens Sønnen i Forsommeren var undervejs til København for at tage sin Eksamen ved Universitetet, døde Faderen. Hans Hustru, der skal have været meget smuk, overlevede ham længe og blev 100 Aar paa sytten Dage nær. Hun døde i Fredericia i 1848. »En Dag, hun sad paa sin Forhøjning ved Vinduet, faldt en Bombe udenfor paa Gaden; skrækslagen og rystet af Braget faldt hun ned og slog sig ihjæl.«

Oluf Olufsen kom ved sin Ankomst til Hovedstaden til at logere hos en af Faderens tidligere Underordnede, Ekstraskriver Høyer, der boede i Adelgade, »skraas for Helsingørsgade«. Et Par Aar levede han her og studerede Theologi, men uden Lyst og Iver; han var usikker med Hensyn til sig selv, følte sig ikke kaldet til præstelig Virksomhed og havde muligvis heller ikke Midler til at fuldende Studiet for, men han kunde dog ikke træffe noget afgørende Valg for sin Fremtid. Kunsten fristede ham; men ogsaa her var han usikker, han synes at have følt en

lige saa stærk Drift mod Poesien som mod den bildende Kunst.

Det var i den gærende Periode omkring Aarhundredskiftet. De Digtere, hvis Navne faa Aar efter kendtes

J. L. Camradt pinx.

O. O. Bagges Moder.

Landet over, var af samme Ungdom som han. Tiden var, især efter Slaget paa Rheden, poetisk bspændt. Mellem de syngende Røster, som rejste sig efter Slaget, høres Bagges ikke; men rimeligvis har han gjort Vers derom som Alverden dengang. Et enkelt Digt fra dette Tidspunkt findes fra hans Haand, »Landsbybouquetten eller Emmas Blomsterhauge«, skrevet i Sommeren 1801, men

først udgivet 1832 med følgende Tilegnelse: »En kjær Hustru, kjærlig Moder og øm Veninde tilegnet:

Hvad Hjertet skrev i Løn, i Vaarens Dage,
Da Haabet blomsterstrø'de Livets Vei:
Paa Høstens travle Aften du modtage,
Med Tak til Gud, hvis Godhed glipped' ei.«

Digtet er en landlig Idyl i traditionel Stil, men giver dog i sine almindelige Former et Udtryk for Bagges sværmeriske Naturfølelse.

Studietiden i København blev snart afbrudt, idet han i 1803 tog Ansættelse som Kateket hos Provst Gutfeldt i Fredensborg, og blev Huslærer hos den bekendte Gartner og Slotsforvalter ved Fredensborg Slot, Johan Ludvig Mansa. En af hans Elever her var den 8-gaarige Frederik Vilhelm Mansa, den senere saa ansete Læge, der flere Aar efter blev Huslæge hos Bagge, gjorde Bekendtskab med Deichmanns og til sin Død var knyttet venskabeligt til deres Hus. Hvor fuldt Bagge forstod at vinde den gamle Slotsforvalters og Børnenes Tillid, fremgaar af dette Brev:

Kiæreste Herr Bagge.

De veed hvor meget det er mig Magtpaaliggende at see mine Børn oplært i de for dem behørende undervisninger, og hvortil jeg troede i Deres Sted at have faaet et retskaffen Menneske i Andersen; men erfarer desværre det ganske modsatte, saa jeg paa ingen Maade kan være tient med hans Ophold her til mine Børn — — jeg tiltroer Dem altsaa saa megen Kiærlighed for mine Børns vel, hvis første Grundlærere De dog have været, om det er Dem Mueligt: at da Forskaffe et Fornuftig og skikkelig Menneske til Informator for Dem, paa samme Vilkaar som De havde det; — — — dette Paalægger jeg Dem Kiæreste Herr Ven! at drage Mueligst omsorg for; da jeg som oven Melt Tiltroer Dem saa megen Kiærlighed og Venskab for mine Børn, at De attraaer deres sande vel og Gavn; og ønsker jeg det gerne at han havde nogen

Oluf Olufsen Bagge.

Sprog i Sin magt, at De ey glemmer hvad kiære Ven haver lært Dem!

Gjør nu Deres fliid hertil Kiæreste Herr Ven! og dette formoder jeg sikkert; da det fornemmelig er for mine Børns sande Gavn. De hilses Kiærligst fra mine og

Deres oprigtige Ven

J. L. Mansa.

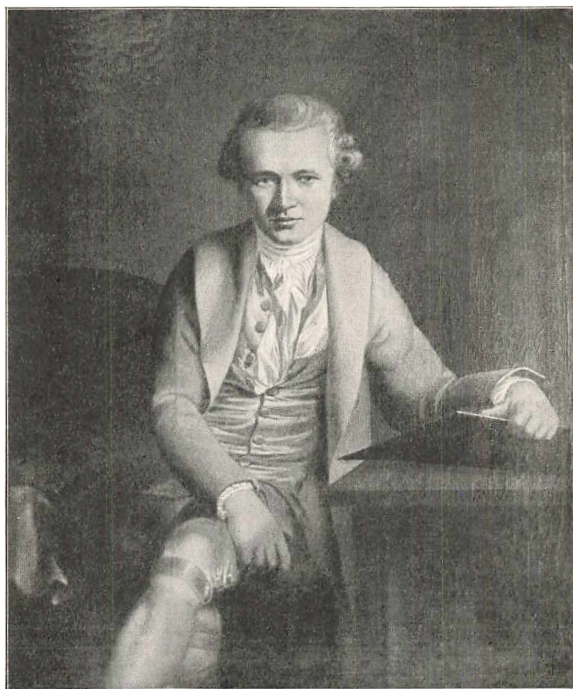
Fredensborg den 22de July 1804.

Bagge har sikkert løst Hvervet tilfredsstillende; han vedblev at staa i Forbindelse med Familien, og det skyldtes dette Bekendtskab, at Frederik Vilhelm Hegel en Snes Aar senere overdroges til hans Omsorg.

Imidlertid havde han efter sin Tilbagevenden til Hovedstaden overgivet sig til Kunsten og var bleven Elev hos Clemens, »den udmærkede Kobberstikker og det endnu bedre Menneske«, som den Gang boede paa Charlottenborg, hvorhen det citerede Brev fra Mansa er adresseret. Han blev samtidig Kammerat og Ven med de betydeligste af Datidens unge Kunstnere, først og fremmest med Eckersberg, hvem han sit Liv igennem viede et trofast Venskab, desuden med Gebauer, J. C. Møller, Koop o. fl. Med Eckersberg skal han efter Sigende have gjort Bekendtskab paa følgende Maade: »Bagge boede paany hos Høyer i Adelgade, paa anden Sal, og paa tredie Sal i samme Hus logerede Eckersberg. En Nat genlød Huset af Skrig. Bagge ilede ud og op mod Kvisten, hvorfra Skrigene kom, og Eckersberg, der boede sammen med en Broder, viste sig ogsaa paa Trappen. Spektaklet stammede fra en Smed, som pryglede sin Kone, men som nu ved at se de hidkaldte blev rasende paa disse og gik løs mod dem. Under den hastige Flugt maatte Bagge sammen med Eckersberg ty ind paa dennes Værelse, hvor de slog Slaaen for og maatte tilbringe flere Timer. Under dette ufrivillige Samvær fik Bagge at vide, at hans Husfælle var Maler, og Eckersberg, der selv kort Tid forinden havde vovet sig ud

i Livet paa Lykke og Fromme, tilskyndede ham til at følge sin Trang og give sig Kunsten i Vold.«

Som Kammeraternes var hans Kaar fattige, Kunstnerne levede dengang under uslere Forhold end nu, og

I. F. Clemens.

Efter Jens Juels Maleri paa Frederiksborg Slot.

han maatte søge sit Udkomme ved Undervisning i andre Fag. Gennem Clemens, der fattede Interesse for ham og til sin Død blev ham en god Ven, støttede ham med Raad og Daad og forskaffede ham Arbejde, er han rimeligvis bleven indført i Maleren Jens Juels Hus. I hvert Tilfælde blev han Huslærer for Juels Døtre, samtidig med at han fortsatte sin Uddannelse som Kobberstikker. Ogsaa sine

digteriske Evner plejede han, og hans første offentliggjorte Forsøg er et »Venskabsminde helliget Julie Juel (der senere blev Eckersbergs Hustru) paa hendes Konfirmationsdag«. Eckersbergs Datter, Julie E., fortæller i nogle Optegnelser: »Om Søndagen havde disse (Juels Døtre) ofte deres Veninder hos sig; men da maatte Bagge uundgaaeligt være med.

Han spillede da lystige Danse for dem paa sin Violin, og de svang sig til Tonerne; men efterhaanden blev Tempoet langsommere, Melodien mere rørende, indtil de tilsidst hensank i Taarer over al den Følsomhed«. Skiltringen er fra en noget senere Tid, men den giver et smukt og karakteristisk Billede af Bagges selskabeligt anlagte, ind-

Sanderumgaard.

O. O. Bagge.

tagende og følelsesfulde Personlighed. Man ser, at han har haft adskillige Talenter, fremfor alt Evnen til at vinde unge saa vel som gamle.

Gennem Clemens kom Bagge ligeledes i Berøring med en af Datidens rigeste og mest fremragende Mænd, den højtansete Gehejmekonferensraad Johan Bülow til Sanderumgaard, en Mand, der rundhaandet støttede Kunst og Videnskab, og hvem ogsaa Bagge blev meget skyldig. I

Sommeren 1806 besøgte han og Eckersberg Sanderumgaard og opholdt sig der i flere Uger. Eckersberg malede, Bagge tegnede, stak et Parti af Haven og forfattede desuden et større Digt: »Sommeraftener paa Sanderumgaard. Et Forsøg i Digtekunsten paa den landlige Lyra«. (Udgivet i København 1808).

I en Stambog, »Tankefuldbogen«, som tilhørte Bülow, og som endnu opbevares i Sanderumgaards Arkiv, skrev han:

»O Eensomhed! for Kammers Søn saa sød,
 Men ak! saa farlig for et saaret Hjerter!
 O! vee den Arme, som sank i dit Skjød,
 Med skuffet Venskabs, Haabs og Elskovs Smerte!
 Du fører Staalet i den højre Haand,
 Og i den Venstre Tungsinds Tryllebæger!
 Han griber hiint — og løst er Livets Baand!
 Han tømmer dette — Jorden meer ej læger!«

Bagges økonomiske Forhold var imidlertid stadig i en daarlig Forfatning, og vant som han var til at undersøge, begyndte han at tænke paa at opgive Kunsten og søge Lærerembede. De landlige Omgivelser, i hvilke han havde levet paa Sanderumgaard, fristede ham; Bülow selv synes at have opfordret ham dertil og stillede ham et Embede i Landsbyen Davinde i Udsigt. Foreløbig blev han dog i Hovedstaden, arbejdede med sin Kunst, baade den »digteriske« — han udgav 1807 »Fredens Flugt, Elegi i Anledning af Krigen med England« — og Kobberstikkeriet, omgikkes sine Venner og tog, trods sit lidt sentimentale Hang til Tungsind, livligt Del i de omskiftelige Begivenheders Gang. Hvor fortroligt hans Venskab med Eckersberg var allerede nu, viser et Rimbrev fra ham (fra ²¹/₁₁ 1807), som opbevares mellem de Eckersbergske Papirer paa Universitetets Bibliotek. Eckersberg har søgt Bagge men ikke truffet ham, og Bagge sender ham da

*Paa lette Vinger atter svandt et Aar,
 Og brat for Tidens hvæfse Læe nedregned!
 Men skönt det sank, dets Minde ei forgaaer,
 Thi Krig med skyldfri Blod dets Dage tegnede!
 Et Nytt af Tidens skjulle Skjød fremstaaer!
 Den Gode sukker, seer det taus imøde --
 Thi ak! kun blodig Kirigs Raad sel spaaer
 Dets Alders föjle spæde Morgenvøde.!!!*

Fremtiden.

Stik af O. O. Bagge efter Tegning af C. W. Eckersberg.

dette Brev, i hvilket han giver Muserne Skylden for sin Fraværelse. Brevet slutter:

»Bedste Ven! Hvorfor jeg dette skrev,
O, det veed jeg sikkert grant du veed:
mangen Stund du jo hos mig bortdrev,
derfor takkes du! — men bliv ej vred,
fordi du tilsidst forgæves gik!
Snart jeg skal besøge dig min Ven,
see saa ogsaa smukt til mig igien;
thi Sligt hører med til Venneskik.

Musemanden
O. O. Bagge.

Under alt dette opgav han alligevel ikke Tanken om at blive Landsbylærer, hvad følgende Brev fra den utrættelige Clemens godtgør:

Kiøbenhavn 23. August 1808.

Kiære Herr Bagge.

Deres Brev af 5te d. M. har ieg imodtaget, men med sammes Indhold er ieg ikke saa ganske tilfreds. Deres gode Moders og Broders Sygdom maae vist gaae Dem nær det kan ieg meget got indsee, men at De selv er Syg er noget ieg slet ikke kan lide; ieg veed Deres humeur lider ved Gienvortigheder, men De maae gjøre vold paa Dem selv; det er Roesværdigt at være medlidende, ieg veed selv af Erfaring at man ikke kan være Ligegyldig ved Familie og Venners Modgang, men den Sten man ikke kan flytte bør man lade ligge, og ved et got humeur og sundt Lægeme gavner man vist mere end ved at sørge sig Syg og blive udygtig for sig selv og andre; dog, hvad kan ieg vel sige Dem mere end De selv veed! tilgiv, ieg vilde saa gjerne see Dem saa Lykkelig som De fortiener. — — — Det gjør mig ont at ieg ikke inden Deres Bortreise herfra gjorde Dem Bekiendt med Kammerherre Bülow, Deputeret i det danske Kancelli her; igaar havde ieg en lang Samtale med ham Dem angaaende og resultatet deraf var at gjøre Dem følgende Forslag: Har De Lyst til at være Huslærer hos ham indtil Deres Kaar bliver bestemt hos hans oncle i Fyen? ieg troer det vil være lige saa Behagelig som fordelagtig for Dem; Kammerherren har 2de vakre Børn, hvis hidtil værende Lærer har faaet et Præstekald

i Norge, hvad om De blev Præst i Steden for Degn og Skoleholder? overlæg nu dette kære Hr. Bagge og svar mig saa snart som mueligt — —. ieg troer og at De derved vil faae saa megen Tiid for Dem selv at De kan fortsætte Deres egne Studier.

Mange Hilsner fra min Kone og mine smaae, selv er ieg med oprigtig Venskab

Deres

I. F. Clemens.

Bagge tog mod den tilbudte Huslærerplads og rejste til København. Under sit Ophold i Jylland havde han forlovet sig med en ung Pige, Karen Nielsen, hvis Fader var Landmand, Ejer af Straarupgaard i Nærheden af Kolding, og det var ham derfor magtpaaliggende saa hurtig som muligt at skaffe sig en Stilling, der kunde sikre hans Eksistens og tillade ham at gifte sig. Som det af et senere Brev vil ses, havde han allerede tidligere været forlovet, men hans Kæreste var død. Vinteren 1808—og tilbragte han da i Hovedstaden hos Kammerherre C. S. Bülow, der var en Nevø af Johan Bülow til Sanderumgaard, men samtidig benyttede han Lejligheden til at uddanne sig videre i sin Kunst. I et Brev fra Februar 1809 til sin Kæreste fortæller han om sine egne og Byens Forhold:

K.havn 17de Febr. 1809.

Min bedste Karen!

Tak for dit sidste Brev af 3die Februar, hvilket jeg rigtig har faaet. Jeg seer deraf at I atter skal have Indquartering af Franske Tropper, og at eders Frygt er grundet og snart vil opfyldes, troer jeg desværre alt for gjerne. Vore Tropper ere endnu ikke i Sverrig og vil nok heller neppe komme der. Vel taler man hver Dag her om Deres Tilberedelser til dette Tog, og man gjør virkelig store Anstalter, bygger Iisbaade og Slæder: som man nok gjerne kan spare; men Tropperne ere her endnu — — — —. Ieg morer mig meget med Musik. Kammerherren spiller mesterlig paa Fortepiano saavel som Datteren, og jeg spiller altid paa Fiolin til og saaledes har vi hver Aften Concert. Jeg lærer nu ogsaa min Dreng Henrik (Bülow's Søn) at spille Fiolin. I May Maaned rejser vi til Nordfeldt paa Møen. Det vil baade være godt

for mit Humeur og min Helbred. Du veed jeg er altid glad og munter i Naturens Arme, og naar jeg først kommer til Fyen, saa vil den Tungsind som nu ofte svæver over mig snart forsvinde. Jeg har ofte Brev fra Gehejmraaden i Fyen. O! den slemme Krig. — Min gode Ven Clemens har jeg foræret et lille Kobberstik, som jeg har stukket selv og dertil forfattet et lidet Digt, som jeg snart skal sende dig. Han er altid den

Karen Nielsen.

samme gode Clemens imod mig. Naar jeg fattes noget henvender jeg mig blot til ham. Han kommer over til os paa Møen en Maanedstid i Sommer. Af Nyt veed jeg intet at fortælle dig. Vort viise Kjøbenhavn har hver Dag Maskerader, Baller, og andre Fæstiviteter. Her spores slet ingen Mangel paa fordums Forlystelser. Comediehuset er proptfuldt. — — — — — Gode Karen, naar skal den Tid komme at vi atter skal sees? Jeg har ofte troet at være Maalet for mine Ønsker nær, men naar jeg griber derefter, forsvinder det som Lygtemanden der hop-

per paa Vandringsmandens eensomme Sti. Er Kjærlighed da en Lygtemand eller Livet en Drøm? — Er jeg da saa ustadig i min Kjærlighed eller ere mit Livs Drømme saa overspændte? Nej elskte Karen! min eneste Brøde er Elskov og Længsel, og denne Brøde ophører ikke før det Hjerte der slaar saa varmt for dig min gode Karen! ikke mere slaar! Gud velsigne dig du gode Pige og holde sin Haand over dig, dine gode Forældre, dine Sødskende og eder alle!!!

Din stadig lige ømme og troe

Elsker O. Bagge.

Samme Foraar fulgte han saa med den Bülow'ske Familie til Nordfeldt, hvilket Gods Kammerherren havde

købt i 1806, og som i flere Aar (til Bülow's Fallit i 1818), ligesom Sanderumgaard var et gæstfrit Opholdssted for Kunstnere.

Et lille Indblik i hans Forhold her giver dette Brev fra Clemens, der vedblivende viser sig at være hans fortrolige:

Kjøbh. d. 26. Junii 1809.

Kiære Hrr Bagge.

Jeg har rigtig faaet Deres 2de Breve af 11te og 18de d. M. Den Beskrivelse De gjør over Nordfeldt og sammes Omegn forøger min Længsel efter at see alt det delilige med egne Øjne, og ieg venter at være der i Begyndelsen af nædste Maaned. — Med sand Deltagelse seer ieg at den Fornøjelse De der i mange Henseender nyder skal undertrykkes ved saa mistrøstende Efterretninger fra Deres Elskelige, det var vist tungt om De anden Gang skulde fristes af den Skiebne at miste den De har valgt til Deres Egtemage, ieg føler saa meget mere for Dem da ieg i saafald kiender Deres Tænkemaade; men gode Ven! tænk paa mig der har vidst at overvinde saa fuldmaalte Gienvortigheder, og hvorved? eene ved den overbevisning at intet er for bestandig og intet Fuldkomment i dette Liv, og hvo kan vide Hensigten af hvad som skeer! — — — Nu frisk Mod, snart kommer ieg og deler med Dem baade Glæde og Sorg! — — Min Bedste respect til Kammerherreinden samt mange Hilsener til Deres rare Frøken Isabelle og flinke Henrich og en reverence til Mademoiselle. — Nædst flittig Hilsen fra min Kone og mine smaa er ieg stedse

Deres Tienstberedvilligste
J. F. Clemens

Eckersberg hilser, han glæder sig ret over den forestaaende Reise.

Bagge har ikke udgivet noget poetisk Vidnesbyrd om sit Ophold paa Nordfeldt, hvor han tilbragte en lykkelig Sommer i Selskab med Clemens, Eckersberg, Carl Molbech (en Broder til Deichmanns Ven) o. fl., saaledes som han gjorde det om Sanderumgaard. Af et paabegyndt Digt, »Landlivet paa Nordfeldt«, har han kun faaet skrevet disse to Vers:

Nordfeldt.

O. O. Bagge.

Alt bortflygter Nattens sorte Skygger
 Dybt i Skovens mørke Bolig ind,
 Der hvor Uglen skumle Reder bygger
 Ræd for Dagens Larm og Solens Skin;
 Maanen med sit Stjernerfølge viger
 Bort med matte Smil paa Himmelen,
 Og bag Østerhavets Bølge stiger
 Dagens Forbud — Morgendæmringen.

Mørket svinder — for dit svage Øje
 Gradvis glimter Morgenrødens Skjær,
 Snart oplyser den de stejle Høje,
 Kirkens Tinde, Skovens stolte Trær.
 Over Jorden Nattens Taage svæver,
 Hyller Alting ind som i et Slør,
 Men for Sephyrs mindste Pust den bæver,
 Skilles ad, bortviftes, blegner — døer.

— Sommeren fik imidlertid Ende, og ud paa Efteraaret vendte Bagge sammen med Familien Bülow tilbage til Hovedstaden, til Vennekredsen og de kunstneriske Sysler;

men han vedblev vistnok fremdeles at undervise Bülow's Børn.

Selv om han har følt sig lykkelig paa Nordfeldt, længtes han dog efter Sanderumgaard. Sommerdagene der havde gjort et uforglemmeligt Indtryk paa ham, og han sysler stadig med Tanken om for Livstid at lænke sig til en Skolelærervirksomhed i Sanderumgaards Omegn. Han skriver til sin Kæreste: »Gid vi vare i Fyen; thi didhen stunder altid min kjæreste Hue og Tanke!« Hvor megen Pris Sanderumgaards Ejer har sat paa Bagge, og hvor gerne han har ønsket ham i sin Nærhed, ses af følgende Brev:

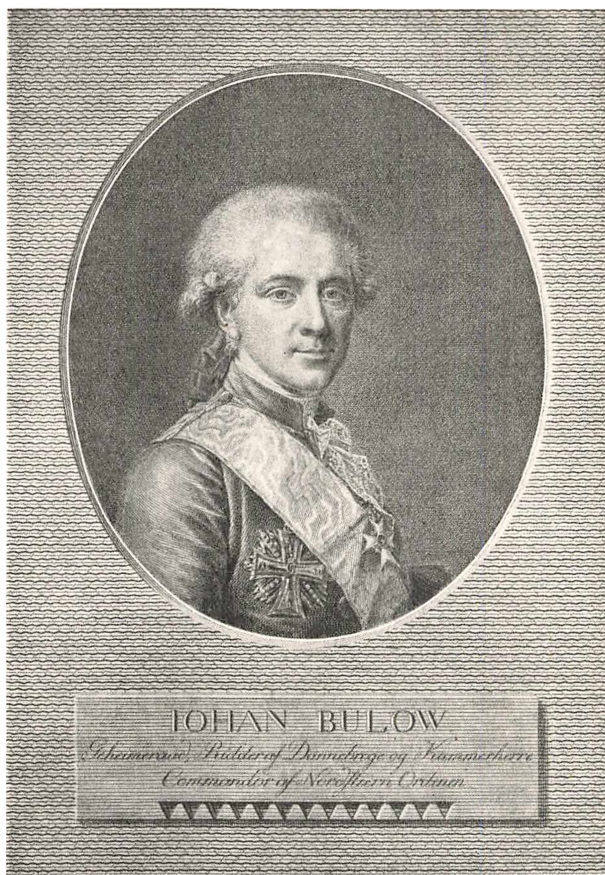
Høystærede Hr. Bagge!

Deres Brev har jeg med megen Fornøjelse modtaget. Det er mig kiært, at De, ved at modtage det jeg i en god Hensigt tilbød Dem, under mig den Glæde som Selvbevistheden om opfyldt almindelig Menneskepligt giver — mere var ikke min Attraa, og det er nok for mig — og derfor bør det ej forundre Dem. — Den Agtelse jeg har for Deres Tænkemaade, og at vise den, ogsaa det havde været nok for at handle efter mit Hjertes Følelse. Gid De snart maae vorde lykkelig i en lykkelig Families Skjød. — Naar Skole Sagen i Davinde er bragt i Rigtighed, som man har lovet mig skal skee i dette Foraar, og en Skolelærer da kan udnævnes, da vil De kunde vælge, hvilket der er Dem tjenligst: enten det Levebrød De til den Tid haver eller hiint. Det Valg bør være mig det kiæreste hvorved De bliver lykkeligst; men behageligst som bringer Dem i Nærheden af mit Opholdssted, og at see Dem virke til sand Religions, Oplysnings og gode Sæders Udbredelse i min Kreds. — — — — Vær De altid forsikret om, at enhver Leilighed, hvorved jeg kan give Dem Beviis paa min sande Høiyagtelse og Venskab, skal med Fornøjelse gribes af

Deres
hengivne og ærbødige
Bülow.

Sandergd. 13. Jan. 1810.

Først paa Sommeren 1810, da han atter var flyttet til Nordfeldt, giftede Bagge sig; nogen endelig Bestemmelse

Johan Bülow til Sanderumgaard.

angaaende sin Fremtid havde han dog ikke truffet. Den 25. August skriver Johan Bülow til ham fra Sanderumgaard:

— — — Behøver jeg vel at forsiikre Dem om, at det altid skal glæde mig at erfare, at De, gode Herr Bagge, er lykkelig, og at kunne bidrage til Deres Tilfredshed. Jeg lykønsker Dem til Deres Giftermaal af mit ganske Hjerte. Den Beskrivelse som min unge Brodersøn har givet over Deres Kone har inderlig glædet mig. Gid de maa leve lykkelig med hinanden i mange Aar! Den Dag kommer vel at jeg kan gjøre nærmere Bekiendtskab med Deres Elskte og være selv Vidne til Deres Huuslige Lykke, som vist nok er den Bedste af alle. Dr. Münter har været her. Vi talte meget om Dem. Han troede, at De gjorde meget vel i at tage end en Examen. Jeg tilstaar at være af samme Tanke. De forøgede derved Udsigterne til Levebrød, og fik mere at vælge i. De veed, hvor jeg ønskede De kunde leve lykkeligst. — — — De ville formelde min Hilsen til Deres Kone. Jeg længes, af mere end een Aarsag, efter at gjøre hendes personlige Bekiendtskab. Jeg tvivler ikke om, at Beskrivelsen om hende ikke (er) for smigrende.

Om Bagges andet Ophold paa Nordfeldt findes ingen Oplysninger fra hans egen Haand, han rejste fra Stedet ud paa Efteraaret, rimeligvis ligesom tidligere i Følge med Familien, og vendte tilbage til Hovedstaden. Af Skolelærerplanen blev der intet. I et udateret Brev skriver Gehejmerraad Bülow til ham: »Jeg er nu i Arbejde med at skaffe Dem en Bopæl — — Indtil videre vil jeg fryde mig med de Haab, at De aldrig vil faa Aarsag til at fortryde Deres Beslutning«, men af en eller anden Grund blev Planen opgivet. Bagge tog som før Bopæl i København og ernærede sig ved sin Kunst. Mulig har han dog vedblivende undervist Bülows Børn, da Familien plejede at tilbringe Vinteren i Hovedstaden.

I København samledes Bagge nu paany med sine Venner, de unge Kunstnere; Clemens støttede ham med Arbejde, og med hele sin foretagsomme Natur vidste han

at skaffe sig en Del at udføre. Men smaat var det for ham, og uden Gehejmr. Bülow's trofaste Støtte havde han næppe kunnet skaffe sig sit Livsophold. I et Brev fra Clemens af 27. Juli 1810 meddeler denne Bagge: »Geheimeraaden skrev for nylig, at det som han Aarlig har tilstaaet Dem skulde

tage sin Begyndelse fra 11. Junii dette Aar, indtil Deres Kaar er bedre end hvad De kan vente hos ham. De veed altsaa, hvad De fra ham har at hæve naar De kommer her tilbage.«

Det var da ikke paa fuldkommen bar Bund, at Bagge begyndte sin selvstændige Virksomhed efter Hjemkomsten fra Møen. Selv om hans Forhold var mere end beskedne, — han udgav i 1809 et Digt med Titlen »Clara og Maria, eller Næringssorg«, — har han dog næppe haft det ringere end sine Kammerater i Almindelighed; dertil havde han for rige Velyndere og for alsidige Egenskaber at virke

Adelgade Nr. 302, nuv. Nr. 17.

med. Lykkelig over sin unge Brud og sit Hjem tog han fat med al sit »muntre« Sinds Frimodighed, tegnede og stak i Kobber, digtede, oversatte, underviste, og gjorde i det hele sine Evner anvendelige, som han kunde. Rimeligvis har det været i disse Aar, at han underviste Juels Døtre.

Han boede i Adelgade Nr. 302, Stuen. Værelserne var smaa, Pladsen indskrænket, men en lys og venlig Aand præ-

gede alt derinde, en tillidsfuld og varm Stemning, som udstraalede fra de to, der færdedes her. Smukke var de i deres sunde Ungdom, hun med sit milde, gode Udtryk i de stærke Øjne, han med de fine og følsomme Træk, med den høje, klare Pande over de meget lyse Øjne, den lige, kraftige Næseryg og den ømt formede Mund. Ofte kom Vennerne her, Eckersberg først og fremmest, endvidere Gebauer, J. C. Møller, J. Holm, J. L. Camradt o. fl., en Kreds, i hvilken Bagges poetiske Natur gjorde ham til det naturlige Midtpunkt.

Imidlertid forøgedes Familien. Den 4. Marts 1811 fødte hans Hustru deres første Barn, en Pige, der blev døbt Elisabeth Ulrica Eleonora Bagge, og som senere, efter sin Konfirmation i »Frue Menighed« den 29. April 1827, blev Frederik Vilhelm Hegels kæreste Plejesøster. Godt et Aar efter, i Foraaret 1812, fik de et Plejebarn i Huset, nemlig Eckersbergs Søn Erling af hans første, ulykkelige Ægteskab, hvem Bagge opofrende tog til sig under Eckersbergs lange Udenlandsrejse.

Bagge havde faa Maaneder forinden gennemgaaet en alvorlig Sygdom, om hvilken han i et Brev fra 5. November 1811 fortæller sine to i Paris værende Venner:

Mine ædle, konstdyrkende Venner Eckersberg og Møller!

Eder mig kjærkomne Skrivelse har jeg faaet og benytter denne mig af Hr. Clemens forundte Leilighed ogsaa at tilskrive Eder et Par Ord. Og hvor glad er jeg ikke i dette Øjeblik, da jeg kan tilmelde Eder, at jeg er fuldkommen lykkelig. Dette er meget sagt, — og dog kan jeg sige dette med Sandhed. Efter i 9 Maaneder at have slæbt paa en tung Byrde — jeg mener et sygt, smertefuldt Legeme — er jeg endelig befriet fra samme, har faaet min tabte Helbred, aander atter frit og ligner saaledes en sand Gjenfødning paa engang given tilbage en elsket Mage og et kjært Barn. Hvad Under da at jeg kalder mig *lykkelig!* eller gives der maaske nogen større jordisk Lyksalighed end en god Helbred? — Min lange 9 Maaneders Sygdom var Vandbrok forenet med Kræft. Det er nu 8 Uger siden jeg

lod mig operere og efter den radicale Operation jeg har udstaaet føler jeg mig frisk, sund og dobbelt lykkelig! Lykkelig! siger jeg — ja, hvorledes kan jeg andet? Forenet ved Venskabs og Kjærligheds nøjeste og ømmeste Baand med en ædel Pige, nyder jeg i en lille huslig Kreds sand Lyksalighed! — — — Med mit Stikkeri fortjener jeg det Nødvendige til mig og mine, og det er meget i disse Tider — — — De litterære Sysler derimod ligger næsten ganske stille. Dagen gaar bort under Pligtarbejder, og Aftenen helliger jeg Venskab, Kjærlighed og huslige Glæder. Dog har jeg i den senere Tid skreven adskillige smaa religieuse Digte, og et lille Landligt Digt over Nordfeldt har jeg alt siden forrige Sommer havt under Arbejde; men i denne Sommer har jeg slet ikke været oplagt til Digte af dette Slags. Skoven har jeg ikke set, Nattegalen har jeg ikke hørt. Alt det Grønne som i Sommer har forlystet mit Øie var 6 Urtepotter i mit Vindue. Disse udgjorde min Skov og min Hauge. Dog, de lærte min Sjæl — hvilken herlig Vinding! — Nøjsomhed. — — Fra din Kone kjære Eckersberg kan jeg hilse dig, da jeg har talt med hende hos Mülendorfs. Din kjære Erling er frisk og lider vel.

Ofte kalder jeg tilbage i min Erindring de glade Timer jeg har nydt i Eders Omgang og Selskab og ønsker dem med vemodig Længsel tilbage. For disse samnydt glade Timer saavel som for enhver Venskabsprøve, I har givet mig, takker jeg Eder. Gid de engang maatte smile til os igjen her i Kjøbenhavn i vor lille Vennekreds.

Ikke lang Tid efter var det som sagt, at Bagge maatte tage sig af Eckersbergs ægteskabelige Forhold og fik Sønnen i Pleje. Efterstaaende Breve fra Eckersberg vedrører denne Sag, men giver samtidig et saa levende Bidrag til Bagges Karakteristik, at de bør medtages.

Paris den 16. Febr. 1812.

Min gode Ven Bagge! Dit sidste Brev af 20. Jan. imodtog jeg den 1. Febr., det gav mig et nyt, og meget skjønt Beviis paa at Dit ædle og oprigtige Venskab, hvormed Du siden vort første Bekjendskab har gjort mig lykkelig, er endnu det samme, og jeg kan ikke noksom takke Dig, for den Deeltagelse Du i Dit sidste Brev har beviist Din ulykkelige Ven. I Modgangstimer er det hvor en Vens Trøst og Fortrolighed er det første

af alt, og Held den, der kan stole derpaa. Du kan vel tænke hvor smertelige de Efterretninger fra mine der hjemme maae have været for mig, da jeg dog næsten aldrig havde troet, jeg saaledes skulde være bleven anført. Det er sørgeligt, at vi ofte maae betale vore Erfaringer saa dyre. Det gjorde mig saa lykkelig hidindtil at have en Punct at fixere mit stræben og Handlen, og Du vil nu selv vide hvor sødt det er at virke for en

C. Petersen pinx.

C. W. Eckersberg.

Kone og et Barn, desuden tænkte jeg mig endnu en Salighed deri at en fattig Pige engang skulde takke mig for hendes Lykke. Jeg troede ogsaa engang at jeg ikke havde taget feil af en brav Pige — men Gud veed, det har da siden min Afreise forandret sig gandske til det værste og saaledes, og under mit Navn at begaae en saadan skammelig Handling, er gyselig, og for mig i høyeste Grad smerteligt der hun dog er mig Moder til et kjært Barn. For Fremtiden vil da ene mit Barns Vel ligge mig paa Hjærtet. Gud! kunde jeg kuns vendte noget godt af ham, som kunde være mig til nogen Erstatning, det vil endnu

vare længe førend jeg kan faae ham under mit Opsyn, han voxer nu til, og Tiden kan snart nærme sig hvor der maatte tænkes videre paa ham, jeg ønskede ham derfor gjerne anbragt hos nogen, hvor han itide kunde begynde at have gode Begreber. Du har kjære Bagge i Dit Brev ogsaa gjort mig et Vennetilbud i denne Henseende, ogsaa for at jeg ogsaa gjerne beeder Dig om Du i Tide kunde give mig nogen Raad eller om Du skulde finde Lejlighed til at træffe nogen, som man kunde betro ham antaget hos, det vil vel ikke blive let. Det er slemt nok at tage et Barn fra Moderens Arm, men i dette Tilfælde vil det vel være bedst for dem begge. Ak! at dette Uheld skulde ramme, jeg kunde derfor dog have været lykkelig, endskjøndt jeg var langt borte fra Kone og Barn, havde hun været fornuftig, Ret-sindet, ædel og brav. Jeg har den beroligelse for mig, at jeg har sørget saameget som det var mig muligt for mine Efterladte, det var min Pligt, men gjerne fulgte jeg den, jeg søger nu for fremtiden min Aandelige Moerskab i Kunsten, denne himmelske uskyldige Gudinde, og lever indtil jeg igen omfavner mine sande Venner ganske allene med mig selv, jeg har ogsaa for nogle Dage siden imodtaget et meeget skjønt Brev fra Hs. Højhed Prinds Christian, hvori han skjænker mig meegen Opmuntring, og tilfredshed, og giver mig Haab om, at kunde endnu, naar jeg ønskede det, leve udenlands en 5 à 6 Aar, saa vil Du da see mig igjen som en gammel Mand. Men jeg taler i dette Brev ikkun om mig selv, og mine sorger, Du maae undskyldte mig Ven at Du ikke faaer andet denne Gang. Men end gjæntager jeg min Tak til Dig kjære Bagge for din meddelelse, den Drik var vel bedsk, men den vil i Tiden have sin gode Virkning j'en suis sur. Jeg glæder mig hjærtelig over Din lykke, at have en brav Kone, og et kjært Barn ved Din Side, og Sundhed og Arbejde, Gud give at Du stedse maae nyde det med Held og Velsignelse, Du har fortjent det, og ingen vil med Glæde tænke meere paa Dig end jeg. En lignende Lykke vil nok aldrig meere blive mig til Deel, men jeg har dog endnu en Søn og gid han maatte blive min Trøst.

Hils den gode Hr: Clemens vor fælleds sande Ven og fader og alle andre Venner, tillige min lille Erling, og jeg vil nu længes efter Brev fra Dig igjen. Din Kone og Datter hilses venskabeligst fra din sande Ven

C. W. Eckersberg.

Paris den 12. July 1812.

Min kjære Ven Bagge! Jeg takker Dig hjerteligen for Din meget kjærkomne Skrivelse, som jeg modtog den 10. July. Et Brev fra en Ven er alletider kjærkommet. Det glæder mig usigeligt at Du Ven med Din brave Kone og Barn befinder eder vel, og at affairerne gaaer godt fremad, ikke mindre: at Du har min lille stakkels forladte Søn hos Dig, hvor jeg veed han er i saa gode hænder; alle Efterretninger, Du gav mig i Dit Brev, takker jeg Dig meget for, omendskjøndt de ikke vil kunde lindre min Sorg, som jeg desuden vel aldrig gandske vil kunde forvinde. Jeg har nok tænkt mig, at Skilsmissen ikke saa hastig vilde gaa til Ende, hvilket jeg dog saa gjerne ønskede, var forbie. Ak Ven! Du vil indsee, hvor ulykkelig jeg er, at maae saa haardt fortryde det Skridt jeg gjordte, som ikke burde, som ikke skulle have gaaet saa skjævt, det kunde snart bringe mig til at tvivle paa alt — men dog nej — jeg har endnu Venner, som jeg tør give Tillid. Var det en brøde, ikke at kunde bestemme i forvejen hvad der vilde skee, da havde jeg meedet at bebrejde mig selv, men nu efter min Overbevisning har jeg det ikke, det eneste som beroliger mig. Hvor vil jeg fremdeles kunde tænke, eller see paa mit Barn, uden at mindes hans Moder? O! den fæle Dæmon som forblindede hende, jeg beklager hende, og kan for min Part ey ønske andet end at Skilsmissen var tilendebragt, og at jeg kunde glemme det skeete. Nu er dette ogsaa ærgerligt igjen, at hun med hendes Modstand kan trække det længe nok hen i Tiden, og at hun i hendes Forfatning kan gjøre mig Ubehageligheder nok. At hun vil rejse til Paris er ikke at befrygte, da det vil blive hende umueligt, men var det mueligt, hun vilde sætte mig endnu i en værre forlegenhed. Jeg gad vidst, hvor hun opholder sig, og hvoraf hun lever; gid hun dog aldrig meere maatte gjøre saa dumme Streger meere, jeg vilde af mit Hjærte ønske det for hendes egen Velfærd Skyld. Jeg beeder Dig gode Ven! skriv mig til igjen, saasnart Du har faaet nogen oplysning om Sagen. Jeg takker baade Dig og Din gode Kone at I alt haver imodtaget min stakkels Dreng; han er mig det dyrebareste jeg eyer. O! maatte jeg dog endnu see ham, maatte jeg dog endnu hørste glæde og fornøjelse af ham; jeg er saa glad, at han nu hos Dig vil faae de Nødvendigheder, som han vel kun kan have manglet hidindtil, som vil bidrage meeget til at styrke ham aandelig og legemlig; det hvad jeg befrygter meest, er: om han skulde have en Slags Anlæg til Slag eller attaque de nerf.

Vilde Du vel Ven underrette mig om dette som om alt hvad der er ham vedkommende, i Dit neste Brev, naar han f. E. er kommet til Dig, og hvormeget Du omtrent Aarligt maae have til ham, og sligt meere.

Dit Ønske kjære Ven angaaende Brodeer-mønstere og sligt skal jeg med glæde opfylde, og jeg tør love Dig at tilvejebringe meeget smagfulde og skønne Ting af den Slags, til Dit Brug, som sikkert skal blive Dig tilsendt med det første. Hvad jeg kan være Dig til Tjeneste med, skal aldrig mangle.

Jeg lever her ret lykkeligt for saavidt, hvad mit Studium angaar, da jeg ganske kand leve for samme, og betaler gjerne for den lykke de Ubehageligheder, som desuden almindeligen gjerne er forbunden med en lignende Etat, som min nærværende; men der er ofte en slags tomme Timer, jeg ved ey selv hvorledes — som jeg ikke alletider kan bortphilosofere, ligemeget, jeg *kan* være tilfreds. Da det nu alletider har været min behageligste Beskjæftigelse at bemærke Menneskenes Handlemaade fra uden og inden, samt at beundre den heele Guds skønne Natur, saa morer det mig ofte at gjøre smaae Opsætninger over de Iagttagelser jeg har gjort. Paris giver Stof til Betragtninger, naar det kan fornøye Dig, skal jeg med fornøjelse meddele Dig et og andet inden jeg forlader Paris.

Jeg har sendt flere Arbejder hjem til Kjøbenhavn og adresseret dem til Hr. Clemens, de maae nu formodentligen nok være ankommet, der er især en Kopie efter Raphael, og et andet stort Stykke af min egen Komposition til en Altertavle, gid Du vilde sige mig Din oprigtige Mening over disse Ting, som ogsaa andres Meninger, om mueligt, om man finder at jeg har forbedret eller forværret mig. Du maae troe, at min Smule Talent kuns gjælder lidet her i Paris.ommen over et Malerie som ethvert andet Kunstprodukt er ofte meget forskjellig, jeg holder det nu for bedst at slaae mig til den Opinion, der har de fleste Stemmer, om den er slettere eller bedre. Konkureres der for Guldmedaillen i denne Sommer? Det vil glæde mig at se vores brave Ven Gebauer, han kommer dog vel til Paris? Hils ham venligst fra mig og Møller og sig ham, at han maa gjøre sig fattet paa, at blive ret Djævels encourageret og opmuntret af vores danske Kunstentusiaster her i Paris, som i en hast vil skaffe ham 10 Mestre og 10 Atelierer for en. Seer Du imellem min Broder? hvad mon han tager sig for? Det er ret hæsligt, at hvor jeg fæster mit Øye paa mine Paarørende, skjærer det. — Dog tilgiv ædle Ven at jeg ud-

tømmer mit Hjærte for Dig, Du veed hvilken Lindring Meddelelse giver. Hils nu venligst vores sande Ven Clemens meeget fra mig, beed ham om han kunde arrangere og forevise mine hjemsendte Ting til vedkommende, og om han vilde beholde hos sig de enkelte Figurer som ere malte hos Hr. David, det er ikke værd at vise dem til nogen. Gid jeg dog endnu maatte see ham for at bevidne ham den Tak og Erkjendtlighed jeg skylder ham, det er ham som har befordret min heele Lykke. Jeg længes ogsaa meeget efter, at høre hans Mening over mine Arbeider. Hils Din gode Kone, min Søns Plejemoder, og min lille kjære Dreng fra sin Fader, iligemaade alle gode Venner.

Du hilses meget fra vores Ven Møller som lever meget vel. Den Tid vil nu ogsaa snart komme hvor vi maae skilles ad, saa har jeg ingen som jeg mundtlig kan meddele og vendte Deltagelse af, førend vi igjen skal samles om Gud vil i vore rolige Vennekredse, hvor vi vil være fjærnet langt fra al Verdens Tummel, falskhed, Egennytte og Bedragerie.

adieu

Din Ven C. W. Eckersberg.

Af et senere Brev fra Eckersberg (²⁸/₅ 1813) ses det, at Bagge udgav eller havde Arbejde til en Almanak for 1814. Brevet ledsager nogle Tegninger, som Eckersberg havde lovet ham til Almanakken (et Titelblad og 4 Allegorier: Foraaret, Sommeren, Efteraaret og Vinteren.)

I et Brev til Eckersberg skriver Clemens (Juni 1814) om ham: »Deres Ven Bagge og Deres lille Erling ere vel og hilse flittig; Bagge har brav at bestille og er meget flittig.« Skolelærer-Planen er dog paa dette Tidspunkt endnu ikke skrinlagt; i December 1815 skriver Clemens til E.: »Bagge skal rigtignok til Fyen og være Degn og Skoleholder, men jeg tror at De faaer ham endnu at see her i Kjøbenhavn, som De og Bagge vil være tilfreds med.«

Som tidligere nævnt kom Bagge imidlertid ikke til Fyen, men blev ved Kobberstikkeriet.

For Erling vedblev han at være en omsorgsfuld Plejefader, til Eckersberg i Sommeren 1816 vendte hjem. Det kan her tilføjes, at det var gennem Bagge, at Eckersberg

blev bekendt med Julie Juel, med hvem han forlovede sig et halvt Aars Tid efter sin Hjemkomst.

I nogle Aar formede Bagges stræbsomme Liv sig jævnt og fredeligt. Familien forøgedes stadig — en Datter, Wilhelmine Sophie, fødtes 19. April 1813; i Juli 1815 ligeledes en Datter, Henriette Oline; 29. Juli 1817 Sønnen Svend Hendrik Olufsen; og endelig 3. August 1819 Sønnen August Adolf. Vanskelighederne og Bekymringerne voksede, men ogsaa Vennernes Kreds. Hans lykkelige Evne til ikke at lade sig knuge af Dagenes Byrder bevarede Ungdommen i ham, gjorde hans Hjem til et godt og frugtbart Sted og ham selv til en værdifuld Ven. Af Brevene ses det, at han stod i personlig Forbindelse med saa godt som alle Tidens unge Kunstnere, og da han i 1821 rejste udenlands, savnede de ham føleligt. Eckersberg skriver til ham til München:

— — Gud skee Tak at Du befinder Dig vel, og at Du er flittig og virksom er der vidst ingen Tvivl. Det er vidst nok behageligt at være paa et Sted hvor der hersker Fliid og Driftighed i alting, hvor de skønne Konster blomstre og hvor den der har Evne og Lyst til at arbejde kan vinde sin Løn derfor, altsammen Ting som ikke findes i Kiøbenhavn i Almindelighed — — — Din Reise vil vidst ogsaa blive dig til stor Nytte, naar Du kommer tilbage igien, det vilde glæde mig om vi ogsaa kunde faa Steentrykkeriet i Gang hos os. Nu ere de 6 Maaneder gangne, men endnu mange tilbage inden vi skal sees igien, og ingen vil meere kunde glæde sig dertil end min Kone og jeg; thi vi savne Dig vor trofaste ædle Ven.

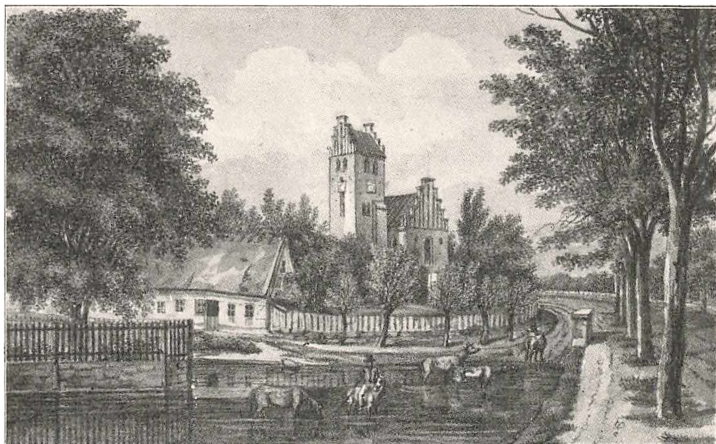
I 1821 fik Bagge ved anbefaling af Etatsraad Collin og Professor Schumacher offentlig Understøttelse til en Udenlandsrejse paa Kobberstikkunstens Vegne. En af de første Dage i September drog han afsted. Eckersberg havde forinden malet hans Portræt, hvilket Erling Eckersberg senere (1827) stak i Kobber, og ligeledes hans Hustrus, der nu kun kendes i et Litografi af Bagge selv; Maleriet blev (ifg. en

Parti fra Furesøen.
Tegning af C. W. Eckersberg i Bagges Stambog.

Tradition) paa Bagges Rejse til England efterladt ved Grænsen paa Grund af den høje Told, som krævedes for dets Indførelse, og han fik det aldrig tilbage.

En Udenlandsrejse havde i de Tider, da Befordrings-

Parti fra Lyngby.
Tegning af J. Holm i Bagges Stambog.

midlerne var primitivere, saa at man ikke kunde ile hjem ved det første truende Budskab, en alvorligere Betoning end nu. Og for Bagges bløde Hjærte har det næppe været nogen let Sag at løsrive sig fra Hjemmet, hvor hans Hustru nu under trange Forhold skulde sidde tilbage med deres fem smaa Børn, eller fra den Vennekreds, til hvilken han var saa inderlig knyttet. I sin Rejse-Stambog medtog han Vennernes »Erindringer«, Vers og Tegninger, efter Datidens Skik. Eckersberg tegnede omstaaende smukke Parti fra Furesøen; Sønnen Erling en Skitse af Møens Klint; J. Holm et lille minutiøst udført, koloreret Landsbybillede; Gebauer en Pennetegning af Bagge til Hest undervejs til det vinkende fjerne — — osv. Julie Eckersberg skrev et tysk Digt om Venskabets violette Farve, og hendes Søster Sanne følgende franske Strofe:

*Le temps; qui change tous;
change aussi mon humeur;
mais Bagge! contre vous;
rien ne change mon cœur. —*

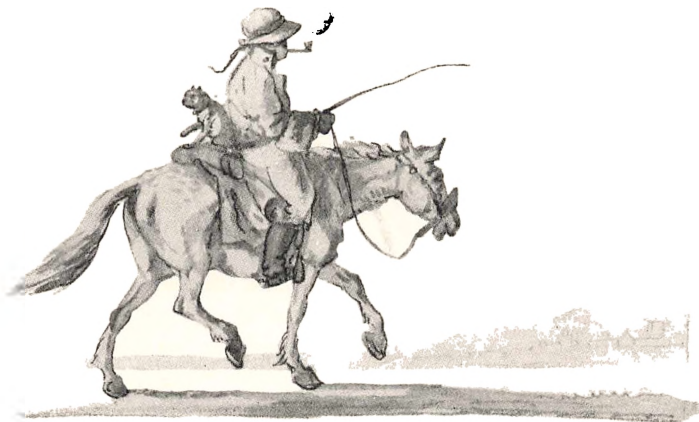
De votre fidèle amie
Sanne Juul

Copenhague le 29 August
1821. 7

Med disse Venskabsbeviser gik han den 3die September om Bord i Smakken, der skulde føre ham til Tyskland. Vinden blev imidlertid kontrær, saa at de ikke kunde lette, og Bagge gik i Land igen og tilbragte Dagen i sit Hjem. Mod Aften fulgtes han til Toldboden af sin Hustru og de grædende Smaabørn, der klyngede sig fast til ham,

saa han næppe formaaede at løsrive sig fra dem, men næste Morgen vendte han atter hjem, da Vinden endnu var imod. Saaledes gentog Afskeden sig tre Gange; paa den

Bagge paa Vej ud i Verden.
Tegning af Gebauer i Bagges Stambog.

fjerde Dags Morgen blev Vinden gunstig, og Smakken lettede fra Rheden og satte Kurs mod Østersøen.

Fra Stettin skriver Bagge hjem:

Elskede Karen!
Skiøndt fiernet en Stund fra hverandre,
Dog Hjerterne holde sig nær:
Thi Kjerligheds hellige Flamme,
Den blusser jo evig den samme,
Hvor Skiæbnen end byder os vandre
I Livets omtumlende Færd! —

Med disse Følelser i Hjertet sagde jeg Dig, vore Smaa, Venner og Fødeland Farvel, og med disse Ord paa Læben hilser jeg atter Eder Alle fra den Pommerske Kyst. Gud være med Eder Alle og holde sin Haand over Eder! — Underlig er jeg i dette Øjeblik tilmode! — At fortælle Dig noget Omstændeligt om denne min Søreise, dertil er jeg slet ikke oplagt; nok, at den er gaaen overmaade lykkelig af og dog indeholdt

Alt hvad som udfordres til Beskrivelsen af en Søreise-Roman: Havblik og Uveir, Lynild og Torden, Modvind og Medbør, dog det sidste kun sparsomt. — Men især havde Baadturen fra Svinemünde til Stettin noget usigeligt morsomt og underholdende for mig. Egnen her paa begge Sider af Frisische-Havet er overraskende og romantisk skøn; herlige Skove, Enge og veldyrkede Marker afvexle bestandig med hinanden og tilbyde Øiet et herligt Skue — — Tænk Dig en Lodsbaad fuld af Markedskram af alle Slags, stuvet sammen desuden af Kielinger, Handelsmænd, smukke Fiskerpiger, smægtende Madammer, skraalende Rollinger, Kunstnere (for ikke at glemme Hr. Koop og mig selv) etc. etc. tag hertil Maaneskin og stjerneklar Midnat — — dog jeg er ikke oplagt til at skrive mere — nok, Elskovs hulde Mindestierne tindrede over mig i dette midnatlige og høitidelige Stille, forhen ufølte Følelser bemægtigede sig mit Hierte og, hvi skal jeg skamme mig? — en stille Længselstaare, liig den der nu perler i mit Øje — gled ned over min Kind, mens Fantasien med himmelske Flammetræk i Hjertet skrev tvende Ord jeg aldrig glemmer! — — —

Faa Uger efter var han i München, hvor han foreløbig slog sig ned, og hvorfra han den 14. Oktober skriver til sin Hustru:

Inderlig elskede Karen!

I Dag er det først 6 Uger siden jeg sidst talte med dig og jeg sidder nu alt og længes saa inderlig efter det kiære Hjem, især i de stille Aftentimer, hvorledes vil det gaae mig dersom denne Længsel skal tiltage. Havde jeg blot det første kiære Brev fra dig og vidste hvorledes I har det hjemme, da vilde jeg være glad og haabe at Længselen i min Barm vilde sætte sig. Jeg er frisk og vel, og beder tit i stille Løndom Gud holde sin Haand over eder at vi alle glade og tilfredse, naar Længselens tunge Aar er omme, maae samles med hverandre igien. Dog, jeg vil være rolig og ansee denne Skilsmisse som en Styrelse af Forsynet til mit Vel i Fremtiden, trøste mig ved den gode Bevidsthed i min Barm og overgive den skiulte Fremtid i det kiærlige Væsens Hænder der dog altid lænker vore Skiæbner til det bedste for os efter en viis Grundlov i Naturens endeløse Rige. — Jeg haaber at jeg bliver her i Vinter og har som du seer tilskrevet Professor Schumacher herom. — — — Hvorledes gaaer det med Trykkeriet og

hvordan kommer du ud af det med Penge? Naar jeg faaer dit Brev haaber jeg at faae mange Nyheder: gid nu alle maae være gode. Du maae endelig snart skrive mig til igjen; tænk jeg Stakkel boer her saa ene og har ingen anden Glæde: men skriv tæt og smaat. Dit Portræt er mig dog altid en kjær Trøst, som jeg kan takke den gode Eckersberg for. — — — Jeg lærer at skiære i Steen her, saavelsom at stikke i Kobber hos en Kobberstikker Scitz; og har det Haab at lære Steentrykkeriet tilgavns; men det koster Penge; thi for Intet lærer jeg Intet, da det ikke er min Maade at snuse mig noget til. — — — Nu lidt om mine Rollinger — hvor gaaer med dem? Kan den søde August huske mig endnu? de andre glemmer mig vist ikke. Er Caroline konfirmeret? hvorledes har den gode Lovise det? Giv dem hver et Mindeblad eller en Blomst fra mig, plukket paa Carlsbads Klippetop. Du tager selv en Glemmigei (:Fru Eckersberg kan give dig Opløsningen derpaa:) og hver af Glutterne: den fiantede Lise, Spilopmageren Mine og Jette med Silkehaaret skal hver have en Blomst saavelsom min gode Hendrik og August. Cille faaer vel og have et Carlsbads-Mindeblad. — Bedste Karen! jeg eier i dette Øieblik en stor Rigdom i det jeg eier dig, en Trøstens-Engel for mig paa den Vei, jeg endnu har at vandre inden vi samles igjen; vær øm Moder for mine Børn og en fornuftig Kone for mit Huus: Gud være med dig du gode!

din Bagge.

Et Brev fra 16. November viser hans Kærlighed til Hjemmet i følgende spøgefuldt rørende Ord:

— Du kan ikke forestille dig med hvilken Glæde jeg modtog og læste dit første kiære Brev dat: 15. Oktob. og hvor usigeligt kiært det var mig efter 8 Ugers Længsel og Savn at erfare dit og alle mine kiære Børns Velbefindende, da jeg ikke uden Ængstelighed forlod Hjemmet paa en Tid da den slemme Kighoste og Nervefeber havde faaet Indpas i samme. Dit Brev elskte Karen! har altsaa udbredt Roe og Munterhed over min Sjæl igjen, og gives der endog tomme, længselsfulde Øieblikke saa læser jeg blot dit Brev for atter at vorde rolig og glad. — Jeg kan tænke hvor glad den søde Gustav har været i sine første, nye Buxer og — mon han ogsaa i den barnlige Alder han nu er, vil kunde bevare Erindringen om en Fader, efter hvem han hængte, den Stund jeg var hos ham, med hele sin

lille Sjæl? — At Hendrik længtes efter sin Sovekammerat, det kan jeg tænke mig, den gode Dreng! — Siig ham at Fader glemmer ham ikke, ligesaa lidt som hans engelske Hest; men han maae lære at læse til Fader kommer hjem; thi at ride uden at kunde læse, det vilde være altfor junkermæssigt. Jeg har kiøbt lidt Godt til ham og Gustavmand og en Münchensk Dukke til min gode Jette da jeg haaber hun læser flittig og slet ikke mere er egensindig. Til min Lise og Mine vil der maaske ogsaa vanke lidt; som de ældste behøver jeg vel ikke at formane dem til Flid saavel i Skole som hjemme, til Lydighed mod deres gode Moder, Omhyggelighed for deres mindre Sødskende og til Tienstagtighed indbyrdes selv, saavel som mod Andre —

Derefter giver han en lang begejstret Skildring af München, »hvor der findes 1200 Kunstnere«, og hvor han ikke har drukket »en saakaldet Snaps; thi den er næppe at faae, men Øl, som herligt er, drikker man her fra Morgen til Aften, og skulde du troe det, gode Karen! jeg som ingen Øldrikker var i Kiøbenhavn, er her saa forfalden at jeg tømmer mine 3 Flasker daglig; men derfor er jeg ogsaa bleven saa trind og feed som en Borgmester«.

Nær til den kærlige Tone i dette Brev slutter sig efterstaaende Digt, hvilket han synes at have hjemsendt sammen med de ovenfor nævnte Smaagaver til Børnene.

I vente Børn en Nytaarsgave
 Af eders Fader, eders Ven:
 O, kommer Smaa! modtager den
 Og lad den Værd for Eder have,
 En Glædestaare paa den ned
 Fra kiærlig Faders Øje rinder
 Idet den ham om Eder minder,
 Om Barndom og Uskyldighed!

I hulde Smaa, hvis fromme Lege,
 Hvis Kiærtegn og hvis ømme Smiil
 Tit gjorde, at med vinget Iil
 Mit Hjertes stille Sorger vege;
 Omskabte til et Himmerig
 Min lille Kreds, hvor Flid fortrolig
 Med Nøisomhed opslog sin Bolig
 Og gjorde den saa lykkelig.

En Faders Ønsker I modtage,
 Skønt fiern, han Eder dog er nær —
 Og som en Skytsaand stedse her
 I Livet Eder de ledsage.
 Vel veed jeg, Eders unge Bryst
 Mit Hjertes Graad end fatter ikke:
 I læser det i Faders Blikke
 Og hører det i Moders Røst.

Ja, Børn, en kiærlig Moders Øie
 Bevogted eders Barndoms Fied:
 Lad Haab og Flid og Kiærlighed
 Belønne hendes megen Møje.
 Kort smiler Barndoms gyldne Tid,
 Og svundne Taarer ikke kalder
 Tilbage Uskylds Rosenalder
 Dens Fryd og Sang og glade Tid.

Fra samme Tidspunkt er den smukke Tilegnelse, som han satte under det tidligere omtalte Litografi af sin Kones Portræt, og som lyder:

Dit Hierte Elskte! nær, et Himmerig,
 paa Jorden her mig Skiæbnen huld lod finde;
 fraværende, dit Billed trøster mig,
 som kierlig Moder, Hustru og Veninde!

Bagge arbejdede flittigt i München og sendte flere Prøver paa, hvad han havde opnaaet, hjem til sin Kone og til Vennerne samt til de to Mænd, der især havde været virksomme for hans Udenlandsrejse, og med hvem han stadig korresponderede om sine Resultater, nemlig Etatsraad Collin og Professor Schumacher. Desuden udførte han forskellige Smaaarbejder, som hans Hustru skulde sælge til Forøgelse af sit sparsomme Budget. »De 500 Aftryk maae du sælge for, hvad du kan faae for samme«, skriver han i Maj 1822; hvert Brev taler om Afsendelse og Salg af Tryk.

I Juni 1822 forlod han München, »hvor jeg har nydt saa meget godt i flere Familier og gjort Bekiendtskab med saa mange vakre Kunstnere i forskellige Fag og seet saa mange herlige Kunstskatte,« og rejste til Wien. Herfra skriver han til sin Hustru: »Endelig kan jeg da fra Tysklands store Keiserstad tilskrive dig. Jeg seilede eller rettere svømmede paa Isaren og den herlige Donau herhid og har paa denne Maade gjort et yderst behageligt og interessant Bekiendtskab med de fortryllende Donau-Egne.« Ogsaa i Wien fik han straks, »saa meget at bestille at jeg ikke faaer Tid at skrive dig til saa snart«, og kun faa Uger efter sin Ankomst sender han hende »nogle Plader som jeg haaber, du maaske endnu til Nytaaret kan sælge og faae lidt for til at hielpe paa de forfaldne Finanser med.«

Hans Wiener-Ophold blev dog ikke af lang Varighed, allerede den 18. Oktober vendte han, delvis til Fods, over Salzburg, Berchtesgaden, Kufstein osv. tilbage til München, hvor han blev nogle Maaneder, og hvor han bl. a traf Professor Ørsted og Arkitekt Bindsbøll. Vinteren var streng hjemme i Danmark, i hvilken Anledning han skriver til sin Kone: »at Børnene plages af Frost i Fødderne er noget man maae finde sig i.« Forøvrigt arbejder han energisk: »Jeg har et betydeligt Arbejde under Hænder som medtager al min Dagstid. Jeg begyndte paa samme i Wien, fortsætter det her og haaber, hvis Gud forlener mig Helbred og Kræfter, at fuldende samme i Paris.« Og han lover, at naar han kommer hjem, »skal Stentrykkeriet ret florere.«

Nogen Tid før han forlod München, oplevede han en Begivenhed, som blev meget omtalt den Gang, og som han skildrer saa levende, at hans Brev herom fortjener at medtages i dets Helhed. Brevet er fra den 22. Januar 1823 og lyder — efter nogle uvæsentlige Udtalelser om hans Arbejde og Salget af de hjemsendte Stik — saaledes:

Karen Bagge.

C. W. Eckersberg pinx.

Da her endnu, min elskte Karen! gives nogen Plads vil jeg fortælle dig lidt om den frygtelige Theaterbrand som fandt Sted her for 8te Dage siden. Det var mig kiært at jeg den Aften var paa Theateret. Man gav den Aften det hos os saakaldte Ungdom og Galskab, og derefter skulde den yndede Ballet »die Wildschützen« vorde given og Huset var propfuldt af Mennesker; men i Slutningen af 2den Akt af det første Stykke opkom pludselig Ild bag Kulisserne som greb om sig i faae Sekunder med saadan en frygtelig Kraft og Hurtighed, at al Hielp syntes umulig og enhver søgte blot at redde Livet. Jeg havde den Aften Plads i 4de Stock, altsaa temmelig høist nedenunder Galleriet, og da jeg vidste at der var et Jern-dække som skulde nedlades, i Ildebrandstilfælde, for at forhindre Ildens som Røgens Indtrængen paa Skuepladsen, at en Brandmuur deelte Scenen fra Skuepladsen, at Loftet over Theateret var uforbrændeligt og endelig at hele Theateret i slige Tilfælde kunde ved et kunstigt Vandværk, blot ved at omdreie en Hane, overskyldes med en Pladskregn, saa forblev jeg rolig paa Theateret saalænge det var mig mueligt for Ild og Røg — men ak! Ilden var saa frygtelig og Forvirringen saa grændseløs at Intet, slet Intet blev forsøgt til dets Redning; inden faa Minutter slog alt tyve alenlange Luer ind paa Skuepladsen selv, udbredte Skræk og Forvirring overalt, Ilden fik fat i Logerne selv, og inden et Qvarter stod Europas, om ikke største, saa dog sikkert skønneste og bedst indrettede Theater i lys Lue. Theateret laae tæt ved Residensen paa en Plads kaldet Josephs-Plads og var ved en smal Bygning, eller rettere sagt Gang, forbundet med Residens-theateret som umiddelbar støder op til Residensbygningerne selv; Faren for Slottet selv var altsaa stor, og blot ved at nedrive det meste af dette Theater saae man sig i stand til at kunde standse Ilden. En Lykke var det ogsaa at Vinden var ganske stille; thi ellers havde Ulykken bleven langt større fra hvilken Kant Vinden saa havde blæst, da Brandredskaberne her, som alt hvad der hører til Brandvæsenet er i den usleste Forfatning. Ilden opkom, som sædvanligst, blot ved Uforsigtighed og Skiødesløshed. En nedhængende Strikke blev antændt ved en af de paa Kulisserne anbragte Lamper, og denne antændte atter 400 Alen Gaze eller Flor hvorpaa Figurene til den vilde Hær i Freischützen ere heftede, og disse let brændbare Sager antændte nu Kulisserne selv, og da de sædvanlige Brandfolk den Aften ikke vare tilstede (en utilgivelig Feil!!) var der heller ingen

tilstede som kunde slukke; hvorfor slet ingen Brandfolk den Aften var tilstede paa Theateret, derom er nu optaget Forhør, og har som jeg hører Hof-Theater-Intendanten faaet Stuearrest. — Jeg haver seet mange Ildebrande; men ingen opstaae saa pludselig eller saa frygtelig paa eengang. Frygteligt-skiønt var det Syn, da Theaterets uhyre Hvælving styrtede sammen med skrækkelig Knagen og Bulder; en kulsort Skye af Røg svævede i samme Øieblik over Theateret, hvoraf atter pludselig reiste sig en uhyre Ild-Kolosse, der liig et Ildhav truede med at opluge alt, og udbredte en almindelig Skræk over hele Staden; — dog nok om disse Rædselsscener; at ingen af Tilskuerne omkom (saavidt jeg endnu veed), har man ene dette Theaters fortrinlige Bygningsmaade at takke for. Skaden anslaaes til to Millioner og Theateret vorder aldrig opbygget saaledes mere. Det er mig kiært ret ofte at have været paa dette herlige Theater, at have seet det i sin Flor ak! kun Skade, at jeg ogsaa skulde see det synke i sin Aske! — At jeg imidlertid dog var der, den sidste Aften der blev spillet, er mig ogsaa kiært; thi ved min længere Tøven paa Skuepladsen havde jeg den Glæde ved Hielp af 2de Andre at redde et bevimet Fruentimmer jeg fandt paa Trapperne.

Lev nu vel gode Karen! Hils din Søster Lovise, kys de kiære Smaa og erindre din trofaste

Bagge.

I Hast, Lev Vel.

Ud paa Foraaret naaede Bagge til Paris. »Jeg befinder mig vel og har ret været rask siden jeg kom her til Paris, som ret interesserer mig, naar det blot ikke var saa dyrt her. — At Trykkeriet ogsaa gaaer lidt i denne Tid var mig kiært at høre; thi jeg kan nok indsee at du kan behøve alt hvad du kan faae for at komme ud af det og for ikke at synke alt for dybt i Gield. — — — Jeg har saa meget at bestille og arbejder mig ganske træt hver Dag paa min Plade, saa jeg slet ingen Lyst har til at skrive — — — Kys nu alle de kiære Glutter, jeg tænker stedse paa dig og dem, og lever i Ordets egentlige Forstand kun for Eder.«

Imidlertid udløb hans Stipendium. Baade Etatsraad Collin og Professor Schumacher havde dog stillet ham i Ud-

Oluf Olufsen Bagge.

C. W. Eckersberg pinx.

sigt, at det skulde blive forlænget. Hans Studier var ikke afsluttede, han kunde ikke forlade Paris uden at have fuldført den omtalte Kort-Plade og lært, hvad nyt i hans Kunst der kunde læres; desuden ønskede han meget ogsaa at besøge London, særlig for at lære »at stikke Finskrift«. Altsaa blev han foreløbig i Paris for egen Regning, halvt i Tillid til at Stipendiet skulde blive forlænget, men ogsaa besluttet paa at føre sin Rejse til Ende, hvad det end maatte koste.

»Tab derfor ikke Modet, om det end seer lidt mørkt ud for Øieblikket, og sælg hellere Rup og Stup, før nogen af Eder skulde savne det nødvendige. Og skulde Collin spørge dig hvordan du kommer ud af det, da svar ham med Fasthed og Bestemthed, at derfor har jeg saavidt muligt som Mand og Fader sørget. Jeg skytter ikke om at ynkes eller beklages i nærværende Øieblik af nogen end ikke af mine Venner.«

Endnu forløb flere Uger, før han fik nogen Afgørelse angaaende Stipendiet, han lever i Uro for sin uvisse Fremtid og i Bekymring for sin Familie. »Jeg vil haabe, Collin vedbliver at vise sig mod dig som han altid har gjort, han gjorde gerne noget for mig endnu men venter først Ordre fra Schumacher. — — Ihvad du gør elskte Karen! da tab ikke Modet som er dobbelt nødvendig for dig i disse Prøvens Dage som jo vel og engang faar Ende. Mine Pligter som Mand og Fader kan jeg vel ikke opfylde saa godt her fiernet saa langt fra Eder, som naar jeg var hjemme; men i dette Øjeblik kan det ikke være anderledes. Paa den lade Side har jeg aldrig lagt, skjønt jeg kæmpede med Mangel hele mit Liv igiennem, og dog tør jeg ikke klage, da Himlen gav mig noget langt bedre end Guld — et nøjsomt Hierte og dig bedste Karen! og 5 kiære Børn — dette erstatte mig Savnet af mange andre Glæder, og opretholder mit Mod og min Virksomhed, jeg vil haabe til Livets sidste Fied.«

Sidst i November skriver han fremdeles:

Inderlig elskte Karen! Det lakker nu snart ad Aarets sidste Maaned og jeg sidder endnu i Paris og veed hverken ud eller ind. — — Jeg stoler paa dig i dette Øieblik mere end paa mig selv. Du vil i hvor tungt det end falder dig, som kiærlig Hustru, troe og være overbevist om, i hvad Folk end kunde sige om mig, at jeg ikke har handlet eller handler ubesindig ved at udsætte dig elskte Karen med en stor Børneflokk, for en snart indfindende mulig streng Vinter, men som fornuftig Kone indsee, at jeg, med al min Længsel, ikke kan komme hjem før jeg har dette store Arbeide fra Haanden. — — Den Tanke, hvorledes du kommer ud af det uden Penge, ængster mig da ofte saaledes at jeg ikke veed hvad jeg skal foretage mig for at trøste det svage Hierte — — —

Den 31. December skriver han til Eckersberg, stadig fra Paris, hvor hans vanskelige Pengeforhold holdt ham fast:

Kiæreste Ven Eckersberg!

Guds Fred med dig og alle dine i det nye Aar!

Min lange Taushed maa sikkert forundre dig som alle mine Venner; men Hiertet er sandelig! ikke mindre fuldt af Ven-skab, fordi Læben tier! — Jeg har, for at sige Sandhed, i et halvt Aar ikke været stemt til at skrive Breve, da Tiden er svunden for mig under idelig Pligtarbeide. Nu har jeg da endelig faaet det store Ulykkens-Kort fra Halsen, som var altfor stort til at stikke paa en Reise og maatte derfor blive en blot Læreklud for mig i det Store i Kortfaget. Jeg arbejder nu som Svend (:thi her er Kortgraveren et fabrikmæssigt Haandværk som det bør være hvis det skal blive godt) paa et af de bedste Kortstikkeres Værksted, neml. G. Tardiens, for ikke at sulte ihjel i Paris; thi du veed vel at jeg ligger paa min egen Pung siden mit Stipendium hørte op, foranlediget ved en Misfor-staaelse imellem mig og Professor Schumacher. — — — Jeg begynder alt nu at tælle Dagene til min Hiemreise — Maane-derne har jeg alt længe talt — som, hvis som jeg haaber, jeg beholder saamange Penge tilovers i Pungen som ere nødven-dige for at gaa til det dyre London og jeg nu tiener godt i Paris — vil skee i det seneste sidst i Mai; thi længere bliver jeg slet ikke ude. — — — Hils alle mine Venner, især Gebauer,

Rost, Mansa, Clemens etc. — — — Og nu Gud være med Dig, kiære Ven, din Julie, Erling og alle, alle dine kiære Smaaglutter i det nye Aar, det ønsker din

sande og oprigtige Ven

O. O. Bagge.

Vinteren gaar imidlertid, uden at hans eller Hjemmets Stilling bedres. Familien var under hans Fravær flyttet fra Adelgade og til »Hjørnet af Stokhuslængen og Jordgaden No. 486 hos Hr. Thehandler Fleierskou«, der var en naadig Husvært, som gav Henstand med Lejen og tilmed støttede Fru Bagge med Kredit og Laan. Men var Bagge nærved at fortvivle i Paris, var Familiens Forhold ikke mindre pinlige. Hans Hustru nødsagedes til at tage Børnene ud af Skolen: »thi — som B. skriver — min Stilling for Øieblikket tillader mig rigtig nok ikke at holde dem i Skole.« Tappert holder hun dog Modet oppe, trøster ham i sine Breve og strider trofast for at klare alt. Og endelig lysner det. Den 5. Marts 1824 skriver han: »Jeg vil haabe, at du, inden du modtager dette Brev, har faaet Penge ved Etatsraad Collin; thi som jeg hører faaer jeg det 3die Aars Stipendium heelt udbetalt.« Og han tilføjer: »Som jeg hører, gjør mit store Kort Opsigt, skjønt det er slet ikke smukt eller godt stukken.«

Omsider faar hans Pariserophold Ende, og midt i Maj bryder han op til London. Det var paa denne Rejse, at det tidligere omtalte Portræt af hans Kone forsvandt. I et hastigt Brev til Eckersberg frá 13. Maj 1824 skriver han:

... Jeg pakker nu ind og rejser om et Par Dage til London. Jeg nægter ikke at jeg hellere rejste til det kiære Hiem end som til Engeland; men ogsaa denne Omvei vil føre mig til mit længe ønskede Maal. — — — Det har været mig en Trøst paa hele min Reise, at Fraværelsen ikke kiølner Venskab og Kiærlighed, men knytter Baandet engere sammen. Gud lade mig finde Eder alle friske og vel naar jeg kommer hjem, da vil Erindringen om tre Aars Fraværelse vække mangan behage-

lig Følelse i min Sjæl, naar jeg tænker tilbage til de Lande jeg gennemreiste. — — Hils min Erling — gjerne havde jeg været med ved hans Konfirmation — siig ham, jeg ønsker ham samme Lykke i Livet som den hans gode Fader ønsker ham, og beed ham aldrig glemme at den sande Lykke boer hos os selv i vort eget Hjerte!

Forholdene i Hjemmet var dog stadig trykkede: »Hvorledes du kommer ud af det, begriber jeg ikke. Du er en fortræffelig Kone.«

I London blev han kun et Par Maaneder; »alt gaaer mig ogsaa efter Ønske her, og jeg har med Hensyn til Skriftstikning fundet, hvad jeg søgte«. Midt i August er han i Hamburg, hvorfra han skriver til sin Kone: »En god Engel har ført mig lykkelig og vel til Hamburg, og vil nu snart føre mig i dine og alle de kiære Børns Arme.« Og om sit Forhold til Schumacher: »Jeg har i Dag talt med Schumacher, og han er bleven saa indtaget for mig over det lille Kort jeg har stukket i London, at jeg frygter for at vi bliver gode Venner og Altona mit Opholdssted for Fremtiden. Jeg har nu de bedste Forhaabninger i Fremtiden og har paa den ædleste Maade hævnnet mig paa Schumacher ved mit Arbeides Værd, og jeg er ikke længere den maadelige men fortræffelige Kunstner, som jeg kun alt forvel frygter for, at han vil tage til Takke med og bruge.«

Faa Dage efter var Bagge tilbage i sit Hjem, hvor han havde været ventet med Længsel af sin Familie og sine Venner. Et stort Arbejde laa foran ham, først og fremmest Ordningen af hans eget Hus, men med god Fortrøstning tog han fat, og efterhaanden fik han sine økonomiske Forhold jævnt paa Fode igen. Altona blev ikke hans Opholdssted, men han har rimeligvis haft en Del Arbejde for Schumacher, før denne faa Aar efter døde. Ogsaa for Deichmann arbejdede han; allerede inden Rejsen stod han i Forbindelse med Deichmann, og senere fik han adskilligt at

gøre for ham. Med Rette blev han nu en søgt og anset Kobberstikker, og mange udmærkede Blade fremkom fra hans Haand. Hans Rejse blev ikke alene af Betydning for ham selv, men for den hjemlige Kobberstikningskunst i det hele taget saavel som for Stentrykkeriet, der hidtil ikke havde staaet højt. At Kunstakademiet 1826 anbefalede ham til Eneret paa »steno-grapherede« Blade, er et Vidnesbyrd om hans Dygtighed i sit Fag. Mange store Arbejder udførte han i disse første Aar efter sin Hjemkomst, og nu, da hans Lærer og Ven Clemens var død, indtog han Førstepladsen mellem de danske Kobberstikkere. Af de mere kendte og omfattende Arbejder, han udførte, maa nævnes »Flora Danica«, til hvilket Værk han stak og »illuminerede« de fleste Blade. Ogsaa »Blomstertegninger for Ungdommen«, som blev udgivet af hans Ven Blomstermaleren Camradt jun., blev stukket og koloreret af ham.

Damen med Harpen.
Kobberstik af O. O. Bagge.

Ogsaa paa andre Omraader udøvede han en livlig og fortjenstfuld Virksomhed. Som den Poet han var, kunde han naturligvis ikke lægge de literære Sysler til Side, men udnyttede ligesom tidligere sine Evner og forskaffede sig paa den Maade nødvendige Tilskud til sine knappe Indtægter. Før Rejsen havde han udgivet endnu nogle Digte foruden de allerede nævnte, saaledes i 1820 »Blom-

ster« i Liunges »Dana«, og i »Harpen« (Nr. 4, 1820) en Oversættelse fra Tysk: Foraaret, af Sturm. Desuden havde han i 1821 udgivet en Damekalender. Men nu fulgte flere dels originale, dels oversatte Smaaarbejder, og paa et enkelt Punkt, som Børnebogsforfatter, blev han saa at sige Foregangsmand herhjemme. Den første danske Børnebog skyldes ham, den udkom 1830 under Titlen »Den lille Fabelbog, Jule- og Nytaarsgave for Børn. Frit oversat, tildels efter det Tydske.« Fra 1830—33 udsendte han endvidere 3 Hefter »Fabler for Børn. Frit, metrisk oversatte,« alle illustrerede med Kobbere og farvelagte.

Trods al Anstregelse og Flid blev hans økonomiske Tilværelse dog aldrig betrygget. I Sommeren 1829 skriver han fra Fredensborg, hvor han opholdt sig nogen Tid og muligvis har lært den 12aarige Frederik Vilhelm Hegel og dennes Moder og Plejefader at kende, følgende til sin Hustru: »Kan du nu bare hiælpe dig med Penge, til jeg kommer ind — — — min tro Støtte i Livet, hvortil jeg skal hælde mig paa Livets Aften, naar det bliver mørkt for mit Blik.«

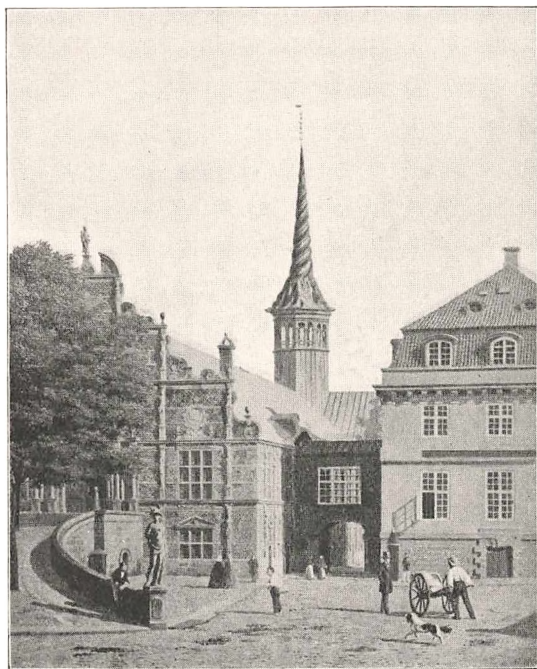
At Familien i disse Aar forøgedes, har heller ikke gjort hans Forhold lettere. Fem Børn havde han i Forvejen, nu fik han yderligere: i April 1826 en Søn, som døbttes Frederik Vilhelm (sandsynligvis efter hans fordums Elev F. V. Mansa), men døde Aaret efter; den 31. Maj 1828 en Datter, som efter den døde Broder fik Navnet Frederikke Vilhelmine; og endelig i Juli 1834 endnu en Datter, Karen, som døde 1835. Af de ældre Børn mistede han 1833 Sønnen August Adolph, som døde efter to Aars Sygdom og »blev begravet den 27. Februarii paa den ny Kierkegaard til Trinitatis kierke Nr. 118 uden Nørre portd.«

Selv var han bleven svagelig. Tidligere Sygdom, opslidende Arbejde og økonomiske Bekymringer nedbrød hans Helbred, og endnu før han havde naaet »Livets Aften«,

den 22. September 1836, døde han i sit Hjem paa Christianshavn, i Brogade Nr. 18, næppe 56 Aar gammel.

Staten havde nogle Aar forinden overdraget ham Trykningen af Nationalbankens Seddelpenge, en Gerning, som optog megen af hans Tid, og efter hans Død arvede hans

Den gamle Nationalbank.

Hustru, der nu sad tilbage med den store Børneflokk, dette Embede. For at være saa nær som muligt ved Banken, der havde Lokaler i Børsbygningen, flyttede hun ind i Bygningen »de seks Søstre« for Enden af Børsen. Hun antog efter et Par Aars Forløb sin Brodersøn Henrik Nielsen, der var gift med Datteren Henriette Oline, som Medbestyrer af Seddeltrykkeriet, men tog forøvrigt selv

med vanlig Energi Del i Arbejdet og tilbragte sin meste Tid i Trykkeriet.

Om hendes Liv foreligger kun faa positive Oplysninger, men det Billede, som træder frem gennem Bagges Breve til hende, viser hende som en stærk og dygtig Kvinde, der under alle Kaar var sin Mand en kærlig Hustru og sine Børn en omsorgsfuld Moder. Arbejdsom og uforknyt holdt hun sammen paa Hjemmet, og saa udmærket en Medhjælp havde hun været sin Mand, at

De seks Søstre.

hun efter hans Død paa egen Haand kunde fortsætte en væsentlig Del af hans Virksomhed. Hun døde den 12. August 1856 under et Sommerophold hos Hegels, som laa paa Landet ved Strandvejen, og Hegel giver hende i et Brev til Fru Deichmann det Eftermæle, at hun »tidligere som senere altid viste sig som den kjærlige Moder mod os, der stod hende nærmest«.

— — Hverken som Kunstner eller som Menneske hørte Bagge til de meget fremragende, der skaber nye Værdier; men baade kunstnerisk og menneskeligt var han en fin og sympatisk Personlighed, hvis retskafne Karakter og

hæderlige Virksomhed er værd at mindes, og hvis hele Færd giver et smukt Billede af Datidens Kunstnerliv. Født og opvokset i Oplysningstiden blev han ved at tilhøre denne Periode, kunde ikke naa ud over den, men staar som en interessant Skikkelse fra dens Afblomstring, en Kulturtype paa Grænsen mellem de to Aarhundreder.

Men det var hos denne Mand og i dette Hjem, at Frederik Vilhelm Hegel blev anbragt, da han som en ti-tolvaars Dreng kom fra Nøddebo til København. Valget kunde ikke været lykkeligere. Gennem Bagges hele Liv gaar den samme Energi, den samme Trofasthed, den samme pligt-opfyldende Ærlighed, som udmærkede Hegel, og af hvilke Egenskaber han uden Tvivl modtog blivende Indtryk i Bagges Hus. — —

Som et sidste Bidrag til denne Skildring skal her medtages efterfølgende to Breve, der er skrevne fyrretyve Aar efter Bagges Død; men der aander gennem dem saa varm og oprigtig en Hengivenhed for ham og hans Familie, at de paa deres enfoldige Maade er et smukt Vidnesbyrd om ham — ligesom ogsaa om Hegel, til hvem de er rettede.

Høistærede Hr. F. Hegel!

Jeg har seet af en Bog hæer i Jylland at en Hr. F. Hegel endnu er ved den Gyldendalske Boghandling i København, jeg kan ikke tvivle paa det jo er den samme Frederik Hegel jeg i Ongdommen haer havt den Ære at kjende, jeg har alletider kjendt Dem som et sjeldent godt Menneske, derfor tager jeg mig den Frihed at uleilige Dem med et par Ord, Jeg kan ikke vide om De endnu erindrer en Præstesøn ovre fra Jylland ved Navn Blicher Kobberstikker Elev hos Hr. Bagge, (:som den Gang var en dom Tossed Dreng:) den Gang var jeg vel ung, nu begønder jeg at blive vel Gammel, men kan dog ikke lade være at tænke paa min Ongdomstid. et stoert Ønske haer det længe været hos mig, at faae at vide hvorledes det gik min saae kjære gode Kobberstikker O. O. Bagges Familie at vide Hvad Løkke de haer havt i Verden, Alle sammen, især den nestøngste Jomfru Fredereke

Bagge. Verden haer alle Tider været mig imod, jeg har kons havt en daaerlig Løkke, jeg gav mig til Lanvæsenet eller Avlsvæsenet, men det haer aldrig kundet blive til noget for mig, da jeg alletider har havt for faae Penge; jeg eier kons et Huus herope i Nørre Jylland eller Vensyssel hvorved jeg kons kan Føde, og Gresse 2de Kjøer; der er jo ved en saadan en Landeiendom faae Indtegeter til at føde eller forsørge en Kone, og 5 Børn — — —

Min største, og eneste Fornøielse er Læsning gid jeg havde været noget nermere ved Dem at jeg kunde faae nogle af Deres gode Bøger at Læse, jeg fik jo bestandig af Dem da jeg var i Kjøbenhavn; Erindrer de ikke Vi Laae og Læste ved et Lys sommetider til langt ud paa Natten, især i de gode Kopers Skrefter. De sagde De foretrak Losen af Koper den Læste De mere en Een Gang igjennem, jeg holdt messt af *den Sisste Mohikaner af Koper*; Jeg havde stoer Løst til at Læse den indnu Engang men det haer aldrig kundet blive. Jeg har hørrt efter den i alle Bogladerne i Aalborg som er miin nermeste Kjøbstad jeg haer nok kundet faae adskillige af Kopers Skrivter, men *Den Sisste Mohikaner af Koper* haer jeg ikke kundet faae — — —

Men nu skal jeg vel Ende ellers taber De vel Taalmodigheden med at Læse længere Brev af denne Slags — — — Gud være med Dem og alle, ønsker Deres Ærbødigst

Blicher.

P. S. Forsender De ikke Bøger til Bogladerne i Aalborg til udsalg, vil de saa ikke sende *Den Sisste Mohikaner af Koper, helst med Afbildninger eller Belleter*; saae kunde jeg betale den tel den Boghandler De er saa god at sende den, naaer Han lader mig vide den er kommet

Blicher.

Huuseier. Krogdal Hellevad Sogn pr. Hjallerup Kro.
Nørre Jylland eller Vensyssel.

Krogdal 29. Februar 1876.

Brevskriveren var en Brodersøn af Steen Steensen Blicher. Om Hegels Svar paa hans Brev giver det efterfølgende Oplysning.

Høistærede kjære, Gode Hr. F. Hegel! Jeg tør ikke for ofte Bebyrde Dem med mit daarlige, og for Dem lidet indbrin-

gende Skriveri, denne bliver vel sidste Gang. Jeg kan ikke lade være Opregtig at takke Dem; den 7de Juli 76 modtog jeg Deres kjære Brev af 25. Juni, og en Pakke Bøger af 5 Pd. hvelken sjelden stoer Glæde for mig — men som Oersproget siger ingen Roser uden Torne, ingen Glæde uden Sorger — Jeg rev det mig saae kjærkomne Brev op, og læste deri at De sendte mig Deres Fotograf Portrait, Jeg skyndte mig at aabne Pakken, jeg blev saae Nysgjerrig for at see hvorledes den Mands Ansigt nu seer ud i Alderdommen, som Jeg fandt saae Smok i Ongdommen — Men Ak den Glæde var snaert forbi der fandtes ingen Billede af Hr. F. Hegel i Pakken, ei heller den *Sidste Mohikaner* af Koper, som vaer kons den ene Bog, jeg tog mig den Frihed at Bede Dem om, da jeg ikke haer kunet faae den i Bogladerne i mine nermeste Kjøbsteder; — bliv endelig ikke *vred* fordi jeg igjen taler om denne Boeg, De haer nu een Gang sendt mig Verdifulde Bøger nok, foruden at sende mig Regning paae hvad de kaaster — Jeg er jo, det veed jeg nok igronden fremed for Dem, og kunde ikke vente saae meget, især Da De er i en Rig Stelling, og Jeg i en Fattig, saae De ikke kan vente anden Fordeel af mig. Kons miin Hjerteligste Opregtigste *Tak*, mit Ønske til Gud, at *De*, og Deres Hr. Søn, og lille Datter Elisa Hegel, og alle O. O. Bagges Familie maae leve leve længe, og *Løkkelig*.

Blicher.

Krogdal Hellevad Sogn pr. Hjallerup Kro i Vensyssel 9,7 76.

P. S. Besønderligt at jeg først nu er kommen saae meget til at tenke paa min Ongdom; Jeg maae vel sagtens ikke være fornøiet med min Alderdom, og dens Omgivelser —

Deres hengivne Skyldner

Blicher.

Den gamle, fattige Mands Ønske for Hegel og Familien Bagge var allerede for en Del gaaet i Opfyldelse: Hegel sad i en stor Bedrift, og for »O. O. Bagges Børn« havde Livet i det hele og store formet sig lykkeligt. Den ældste, Elisabeth Ulrica Eleonora, blev Hegels Hustru og Moder til Jacob Hegel. Svend Hendrik Olufsen Bagge, der i 1849 var bleven gift med Julie Charlotte Augusta Emilie Reiersen, var Professor ved Landbohøjskolen. Af de tre Døtre endelig, Wilhelmine Sophie, Henriette Oline og Frede-

rikke Wilhelmine, var Henriette som tidligere nævnt gift med Henrik Nielsen, medens de to andre var ugifte. Af disse tre Søstre er Henriette Nielsen død 1890, Wilhelmine 1908, 95 Aar gammel; Frederikke lever derimod endnu.

Professor Svend Hendrik Olufsen Bagge, Bagges eneste Søn, som levede, havde 10 Børn, af hvilke Datteren Julie Louise Frederikke i 1874 blev gift med Jacob Hegel.

Af Professor Bagges øvrige Børn lever endnu Døtrene Elisa Vilhelmine, Eugenie Henriette, Oluffa Petra, samt Sønnerne Frederik August Vilhelm, Kgl. Hofbogtrykker (gift med Frk. Lissa Møller), og August Louis, Meddirektør for Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, (gift med Frk. Holga Wessel), medens Datteren Henriette Anna (gift med Godsejer H. M. Møller) døde i December 1907.

Saaledes er O. O. Bagges Efterkommere vokset lige saa vel i Anseelse som i Antal, i lykkelig Udvikling af den Blodsarv, som Oluf Olufsen efterlod dem.

Stik af O. O. Bagge.

Anden Bog

„Hvad *Gyldendal* grundede med Omsigt og
Forstand
en Stund før Pariser-Omvæltningens Brand ;
hvad *Deichmann* vogted for hvert Extrem,
det har nu *Hegel* sat helt i System —“
(Chr. Richardt).

Frederik Vilhelm Hegel

FREDERIK V. HEGEL
Efter Tegning af Erling Eckersberg.

Hegels Ungdom.

En Efteraarsdag i Slutningen af 1820erne, da Fragt-vognen fra Fredensborg skumplede ind gennem Nørreport, sad der ved Siden af Kusken en lille, ti-tolvaarig, fintbygget Dreng, som med store, tænksomme Øjne iagttog alt,

Udenfor Nørreport.

Efter S. H. Petersen.

hvad han saa. Han havde været med ude fra Nøddebo, hvor hans Hjem laa, og drog nu i spændt Forventning ind i den store By, som han havde hørt saa meget om og altid længtes efter at se, og som han fra nu af skulde tilhøre, — ind til et nyt Hjem, til nye Kammerater, og til nye Forhold. Dunkelt forstod han, at et Stykke af hans

Barndom var forbi, at et nyt Afsnit skulde begynde; og en Følelse af Hjemve, blandet med Frygten for det ukendte, fyldte hans barnlige Sind. Han vendte sig hurtigt tilbage, ligesom for endnu en Gang med sit Blik at holde *det* fast, som var ved at forsvinde, og fangede et Glimt af Glaciets grønne Flade, — saa lukkede Voldene sig om ham.

Langsomt kørte Vognen ned ad Voldgaden, drejede derpaa ind i Gotersgade, hvor til den ene Side Slotstaarnene optog Drengens Interesse, og til den anden hans spejdende Iver efter at faa Øje paa Rundetaarn, som Kusken havde sagt skulde ligge der, Rundetaarn, der i hans landlige Barnefantasi havde staaet som et af Verdens Underværker. Lidt skuffet blev han derfor, da Kusken udfor Landemærket med Pisken pegede mod Taarnet, der herfra synes uanseligt. Kirken i Nøddebo var jo næsten lige saa stor! — Snart blev dog hans Opmærksomhed henledet paa noget andet, Færdslen paa Gaden, Soldater, som kom marscherende; og nu svingede Vognen ind i Adelgade, og det var her, vidste han, at Maalet for hans Rejse var.

Lidt nede i Gaden holdt Kusken omsider stille. Det var udenfor Nummer 302, et pænt og venligt Hus. Drenge saa sig forventningsfuldt om, paa Landsbydrengervis noget usikker i de fremmede Omgivelser. I et Vindu i Stueetagen opdagede han bag blomstrende Potteplanter et ungt Pigeansigt, fra hvilket to lyse Øjne stirrede nysgerrigt ud paa ham. Et Øjeblik saa de paa hinanden, og han følte sig beroliget af hendes milde Blik; saa rejste hun sig og forsvandt — og ingen af dem anede, hvad der siden skulde udvikle sig mellem dem med sin Rod i dette første Møde. Straks efter kom en Mand og en Kone, fulgt af tre fire lyshaarede Børn, ud af Huset og hilste kærligt til ham, mens Kusken hjalp ham og hans lille Bagage ned fra Vognen.

Saaledes holdt Frederik Vilhelm Hegel sit Indtog i København, hos den Familie, i hvilken han skulde komme til at tilbringe saa mange gode, udviklingsrige Aar, og til hvilken han knyttede sig for Livstid. Det var Indledningen til en ærefuld Fremtid, om hvilken han næppe havde drømt i sin stille Barndom i Nøddebo.

Ved Nøddebo.

Carsten Henrichsen pinx.

— Frederik Vilhelm Hegel blev født i Fredensborg 11. Maj 1817. Hans Moder, Ane Kirstine Nielsdatter, havde været Husjomfru hos den tidligere omtalte Slotsgartner Mansa, men blev gift med en indvandret tysk Snedker, Jakob Ferdinand Hegel, efter Traditionen en Brodersøn af den berømte Filosof Hegel, og Barnet døbttes med hans Navn. Familien flyttede senere til Nøddebo, hvor Stedfaderen i mange Aar var en anset Haandværker,

og her tilbragte Drengen sin første Barndom under sin kærlige og dygtige Moders Omsorg.

Og en trofast Moder var Ane Hegel, en god Kvinde, der førte sit Liv igennem uden Klage. Kun faa Aar havde hun sin Søn hos sig, inden han paa Faderens Foranledning sattes i Huset hos Kobberstikker Bagge, men der er næppe Tvivl om, at hun i disse Aar lagde Grunden til den Pligttroskab, den stiltfærdige og sam-

Fr. Hegels Barndomshjem i Nøddebo.

vittighedsfulde Orden og Ansvarsfølelse, der senere var fremtrædende hos Hegel. Hvilke Evner han end kan have arvet fra Faderen, og hvilken sund Indflydelse Stedfaderen end kan have haft paa ham, det er Moderens Karakter-Egenskaber, som gaar igen hos Sønnen i forstærket Grad, ligesom det friske Lune, der ofte kom til smittende Udbrud hos ham, synes at have været Moderens, mens hun endnu var ung.

Drengen holdt inderligt af disse to jævne Mennesker, af den flittige, hæderlige, halvt tysktalende Stedfader, og af den ømme Moder. Efter at han var bleven skilt

fra dem, tilbragte han i flere Aar sin Sommerferie hos dem i det lille, hyggelige Hus i Nøddebo; og Stedfaderen drog aarlig flere Gange ind til Hovedstaden for at se til ham. Moderen selv kom aldrig, hvor stærkt hun end længtes efter Sønnen. Først som gammel Kone, da Fr. Hegel var gift og allerede en anset Mand, lykkedes det ham at bevæge hende til at fraflytte Huset i Nøddebo, hvor hendes Mand var død, og tage Ophold i hans Hjem i Klareboderne.

Her levede hun sit sidste Aar, omgivet af den Kærlighed, som hendes Søn først nu havde daglig Lejlighed til at lægge for Dagen, og lykkelig over hans Livs Fremgang. Hun døde her i Aaret 1850 og blev begravet paa Assistents Kirkegaard, hvor Hegel lod sætte en Sten paa hendes Grav.

Ogsaa Stedfaderen mindedes Hegel med Taknemmelighed. Mange Aar efter hans Død besøgte han, som en 70aarig Mand, sit beskedne Barndomshjem, gensaa de Steder, hvor han havde leget med de andre Landsbydrengene, og hvor han ved sin Moders Haand havde vandret Stedfaderen i Møde, naar denne kom fra sit Arbejde. At han ogsaa tidligere havde besøgt det lille venlige Sted, ses af de efterfølgende Breve til Fru Deichmann, i et af hvilke en saadan Valfart omtales.

Imidlertid var Hegel som ovenfor nævnt bleven anbragt i den Bagge'ske Familie, til hvilken han maaske forinden har haft noget Kendskab; i hvert Fald laa Bagge en af disse Somre paa Landet i Fredensborg, og Hegel kan her være bleven Legekammerat med Bagges ældste Søn, Svend Henrik, der var hans jævnaldrende. Han levede sig snart hjærteligt sammen med sine nye Omgivelser, livfuld nok, som han var, til hurtigt at finde sig tilrette, og barnlig nok til at glemme Sorgen over at være skilt fra Moderen.

Desuden var Olufsen Bagge og hans Kone i usædvan-

lig Grad skikkede til at tage sig af Børn; disse stærke og frimodige, driftige, følsomme men sanddru Mennesker forenede i sig netop de Egenskaber, som vinder og paavirker Barnenaturen. Luften i deres Hjem var sund at indaande, fuld af Renhed, Arbejdsomhed og Munterhed. Der var i Reglen ogsaa et eller andet fremmed Barn i Pleje hos dem, saaledes Erling Eckersberg, og nu Frederik Vilhelm Hegel; selv havde de seks Børn.

Med sikker Omhu var da disse Plejeforældre valgt, Hegers Fader havde kendt Bagge fra sin Barndom, da Bagge underviste ham i Fredensborg, og vidste, til hvem han betroede Sønnen. Desuden havde han her Lejlighed til at følge Drengens Udvikling paa nært Hold.

Hegel blev sat i Borgerdydskolen paa Christianshavn, medens Bagges egne Sønner gik i Borgerdydskolen i Klareboderne, hvis Bestyrer var en Ven af Bagge. Den lange Tur fra Hjemmet og til Skolen eller omvendt gav den livlige Dreng Lejlighed til mange Løjer, han holdt af at tumle sig paa Gaden sammen med Kammeraterne, og tit trak det saa længe ud med Hjemkomsten, at en Irettesættelse var uundgaaelig. Lille og spinkel var han, vild og snarraadig, en god Legekammerat, der altid var i godt Humør og havde lystige Paafund tilrede — en Dreng, der var lige afholdt af ældre som af sine jævnaldrende.

Med sin klare Forstand og sit modtagelige Temperament nød han den afvekslingsrige Tilværelse, som Hovedstaden frembød i Modsætning til Landet. Og det var næppe mange eller store Sorger, der mødte ham. Men nu og da fornåm han en smertelig Skygge over sig fra sin Oprindelse, en sky Saarbarhed, der gjorde hans ellers saa frejdige Sind tillukket og tungt. En Sørghedighed over den Hemmelighed, der havde indledet hans Liv, og som han kun halvt forstod, kunde gribe ham, tidligst maa-ske fremkaldt af drengeråa Hentydninger, og saa stærk

var denne Følelse, at den paa væsentlige Punkter bidrog til at danne hans senere Personlighed.

Georg Brandes skrev i sin Nekrolog over ham: »Rime­ligvis hang denne Ængstelse for det seksuelle Frisprog og denne Skyhed overfor slibrige Emner sammen med noget Sluttet og forbeholdent Tillukket i Hegels Person.

Den gamle Baggaard i Klareboderne 3.
(Paa 1ste Sal det Brännichske Trykkeri).

Han havde fra sin første Ungdom af havt en Hemmelighed at skjule. Denne korrekteste af alle korrekte Familiefædre og Statsborgere havde en Uregelmæssighed i sin Afstamning at dække over. Der laa en Roman bag ham, som sysselsatte ham og næppe nogensinde er kommen over hans Læber.«

Men i sit nye Hjem, i den Flok af Plejesøskende, for hvem han hurtigt var bleven en kær Broder, fandt han den Modvægt, han trængte til. Den Flidens og Nøjsom-

hedens Lykke, der raadede i Bagges Hus, og det umiddelbare Liv, han der fik Lov at leve, havde større Betydning for hans Udvikling og bevarede hans Sind sundt og aabent.

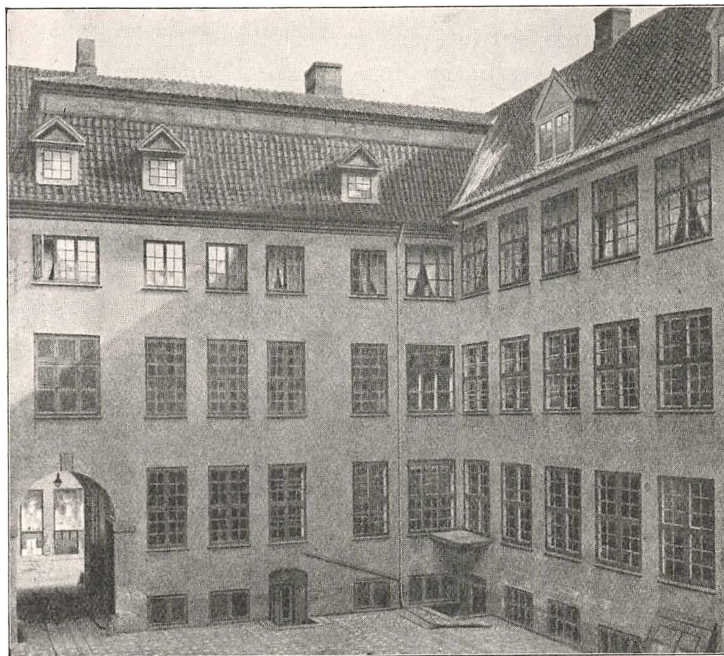
Fem-seks Aar varede Hegels Skoletid, hvorefter han i 1832 blev konfirmeret. Bagges boede i disse Aar forskellige Steder; fra Adelgade, »skraas overfor Bager Pipers«, (nu nedrevne Nr. 12, hvor den elektriske Lysstation er), flyttede de en Tid udenfor Voldene til Nørrebrogade »lige overfor Jødekirkegaarden«, men da det dels var for langt for Hegel at gaa til Skole, dels besværligt for Bagge derfra at lede Seddeltrykkeriet, som laa i Børsen, flyttede man til Ny Vestergade og siden til Christianshavn (Brogade Nr. 18), hvor Familien boede ved Bagges Død i 1836.

Men paa dette Tidspunkt var Hegel ikke længer i Huset, selv om han vedblivende betragtede det som sit Hjem og ogsaa undertiden boede der.

Det første Aar efter sin Konfirmation tilbragte Hegel som Lærling i det Brünnichske Bogtrykkeri, der havde Lokaler i Baghuset i den Gyldendalske Gaard, og med hvis Drift Deichmann netop nylig havde overtaget Tilsynet. Det var vistnok paa Bagges Initiativ, men efter Raadføring med Jacob Deichmann, med hvem Bagge stod i Forbindelse, at Hegel kom i Trykkerilære. Muligvis har Hegels Fader tænkt sig Sønnen uddannet i Kobberstikkunsten, og Hegel har sandsynligvis ogsaa nu og da været Bagge behjælpelig, ligesom dennes Børn, bl. a. med at »illuminere«; men af bitter Erfaring kendte Bagge de økonomiske Vanskeligheder ved denne Virksomhed, og da Hegel ikke røbede Anlæg for Kunsten, valgte Bagge en solidere Livsvej for ham.

Saaledes fik Hegel sin Gang i Klareboderne. Hver Morgen vandrede han ind ad den højtidelige Port for at begive sig til sit Arbejde i Baghuset, og hver Aften skyndte han sig fornøjet tilbage til sit Hjem, hvor hans Pleje-

søskende med Længsel ventede ham. Flere Gange daglig passerede han den gamle stilfulde Gaard, hvor det kunde hælde, at han mødte en midaldrende, værdig og venlig Mand, som nikkede mildt til ham eller standsede ham og vekslede nogle Ord med ham; eller han var i Ærinde

Parti af Gaarden i Klareboderne 3.

inde i »Boghandlingen« i Forhuset, hvor den samme Mand, Firmaets ansete Chef, undertiden kom til Syne fra Kontoret i Baggrunden og iagttog ham med et varmt og interesseret Blik. Hændte det ogsaa, at de to Damer i Forhuset kaldte ham ind til sig? Eller nøjedes de med at hilse ham kærligt, naar han strøg forbi derude og saa dem i Vinduet?

Hvorom alting er, Deichmann har i dette Aarstid haft Lejlighed til at følge Hegels Færd, og den barnløse Mand med det sikre Blik for Mennesker har næppe kunnet undgaa at se, at der i denne Trykkerlærling, som halvt var et Barn endnu, fandtes Evner, der kunde komme til videre Udvikling. Han har talt med Faderen og Bagge om ham, og Resultatet blev, at Hegel, da det første Lære-aar var omme, forflyttedes fra Baghuset til Forhuset.

Var denne Forandring for Hegel en Forfremmelse, der afgjorde hans Livs Bane, blev den for Deichmann en lang og lykkelig Tilfredsstillelse. Den unge Medhjælper vandt hurtigt hans Hjærte, og kun faa Aar efter havde Samarbejdet mellem dem et saa fortroligt Tillidspræg, som kun sjældent opnaaes mellem ældre og yngre.

Deichmann havde, som det tidligere er paavist, den gode Lærers Evne til at knytte sine Elever personligt til sig og Vilje til at staa dem bi i deres Selvstændighed, forenet med den kloge Forretningsmands Blik for den Vinding, de kunde bringe hans Virksomhed efter deres Etablering. Han vedblev at staa i Forbindelse med dem, efter at de havde forladt ham, og at være dem en Ven i godt og ondt, og han høstede sin Løn derfor.

Men af alle hans Elever blev Hegel ham den kæreste, den uundværligste, ligesom Hegel ogsaa blev den, der i fuldeste Maal formede sig efter hans Ideer og førte dem videre.

— Det var et heldigt Tidspunkt, paa hvilket Hegel kom ind i Boghandelen. Deichmann havde netop i det Aar og de nærmest foregaaende mistet flere af sine betydeligste Medarbejdere og havde ny Hjælp behov. Julius Møller var i 1830 kommen til Gøteborg; Joh. Dahl Aaret forinden til Kristiania, hvor han etablerede sig i 1832; og E. L. Thaarup, »saagodtsom den eneste af Deichmanns Lær-linge, der ikke har ham at takke for Hjælp ved sin Etablering«, forlod ham i 1833 og oprettede sin egen Boghandel. Til-

bage af ældre Medhjælpere var A. Langball, som havde været Bogholder hos Deichmann fra 1810 og var knyttet til Forlaget lige til 1864; og A. V. Møhl, som etablerede sig i Bergen 1836; desuden var M. W. Feilberg, som fik Forretning i Kristiania 1843, vistnok blevet antaget som

Fr. V. Hegel.
(1834).

Lærling Aaret før Hegel. Af andre, med hvem Hegel var samtidig, kan nævnes C. Floor, som ligeledes kom til Norge (1846), og J. Faber, der senere overtog Deichmanns Papirhandel.

Efter Datidens Forhold var Ekspeditionslokalet i den Gyldendalske. Boghandling anseligt, lyst og rummeligt. Det laa i Stuen ud til Gaarden, med Adgang fra Porten nærmest Pilestræde. En bred Mahogniskranke med drejede

Søjler skilte Publikum fra Ekspedienten; i høje Reoler langs Væggene stod Forlagets Bøger, heftede og indbundne. Ved Siden af, ud mod Gaden, laa to Kontorer, fra hvilke en Tapetdør førte ind til Familiens Lejlighed. Fra Trappen, hvortil der ligesom nu var Adgang i Porten, førte en Dør ind til Lageret ovenover Porten — et temmelig begrændset Rum, som snart viste sig altfor indskrænket. Det var Skik og Brug, at de unge Lærlinge boede paa Stedet, hvoraf fulgte, at der i dette som i andre lignende Forhold den Gang herskede en patriarkalsk Tilstand. Chefen kunde paa den Maade udøve en stadig Paavirkning paa sine Disciple, og det er forstaaeligt, at en saa højt kultiveret Personlighed som Deichmann maatte faa en Betydning for dem, der gik langt ud over det rent fagmæssige.

I denne Virksomhed og i dette Hus blev nu Hegel optaget. Han var da seksten Aar, endnu barnlig og modtagelig, men samtidig intelligent og moden nok til at forstaa Værdien deraf og til at lægge al sin Energi og Evne ind i sin Gerning. Ogsaa han fik Bolig i Baghuset til den lille Gaard, hvor han skulde dele Værelse med en anden Lærling (Feilberg); men han beholdt fremdeles sin Plads i det Baggeske Hjem og foretrak ofte som før at dele Værelse med Bagges ældste Søn. Her følte han sig bedst hjemme, her kunde hans kaade Lune finde Afløb efter Dagens strenge Gerning; og først og fremmest, her kunde han tilbringe sin Aften i Samvær med den af sine Plejesøstre, for hvem han nærede en stedse voksende Hengivenhed, den fem Aar ældre Elisabeth Ulrikke.

Hegels Lærlingetid faldt i en for Literaturen og derfor ogsaa for Boghandelen betydningsfuld Periode, i hvilken Danmarks største Digttere dels stod paa deres Højde, dels var i deres kraftigste Udvikling; men som tidligere bemærket var den Gyldendalske Boghandling ikke direkte med i denne Frodighed. At den dog ogsaa sporedes her-

inde, er en Selvfølge, og den unge, interesserede Medhjælper maatte nødvendigvis blive paavirket af den Driftighed, hvormed disse Digteres Forlæggere — frem for alle Reitzel — arbejdede, i Modsætning til den tilbageholdende, altfor besindige Deichmann. Han tilegnede sig sin Chefs kloge Forsigtighed, men har sikkert samtidig fulgt og taget Lære efter de dristigere Boghandlere, hvem han siden skulde overgaa i Foretagsomhed og Klogskab.

Forøvrigt gik disse Læreaar paa sædvanlig Maade, i en ensformig Regelmæssighed, som opmuntredes ved det gode Forhold til alle i Bogladen og ved det fornøjelige Samliv derinde. I Kraft af sin venlige og retskafne Karakter og støttet af Deichmanns aabenbare Sympathi havde Hegel let ved at gøre sig afholdt baade af sine Kolleger i Forretningen og af alle andre i Huset, af Fru Deichmann og Johanne Deichmann især. Hyppig blev han indbudt hos dem, og han kunde da ofte her mellem Husets mange Gæster møde den Mand, der var hans Fader og som Familiens Læge havde daglig Lejlighed til at færdes der.

Efter de reglementerede fem Aars Uddannelse som Lærling fortsatte Hegel fra 1838 som Medhjælper, og fra nu af blev han, saa at sige fra Dag til Dag, Deichmann mer og mere uundværlig og fik en stadig voksende Indflydelse i Forretningen, hvor hans Dygtighed, hans faste Karakter i Forbindelse med den Beskedenhed, som han bevarede Livet igennem, uvilkaarlig gav ham den ledende Stilling blandt Personalet. Et Vidnesbyrd herom og om Deichmanns Tillid til ham er, at Deichmann 1838, da Hegel avancerede til Medhjælper, overdrog ham Posten som Forretningsfører for den samme Aar stiftede Forlagsforening.

Hegel boede nu til Stadighed i den Gyldendalske Gaard. Efter Kobberstikker Bagges Død var Familien flyttet ind i Bygningen »de seks Søstre«, i en Lejlighed, hvor Pladsen var kneben nok. Ikke mindre end før var Hegel

en kærkommen Gæst, særlig for Elisabeth Ulrikke, med hvem han snart efter forlovede sig; men han kunde ikke som tidligere tage Ophold i Huset. Desuden havde Deichmann vænnet sig til hans Selskab ogsaa udenfor Forretningstiden og savnede ham, naar han ikke var tilstede.

Boghldr. Floor i Bergen.

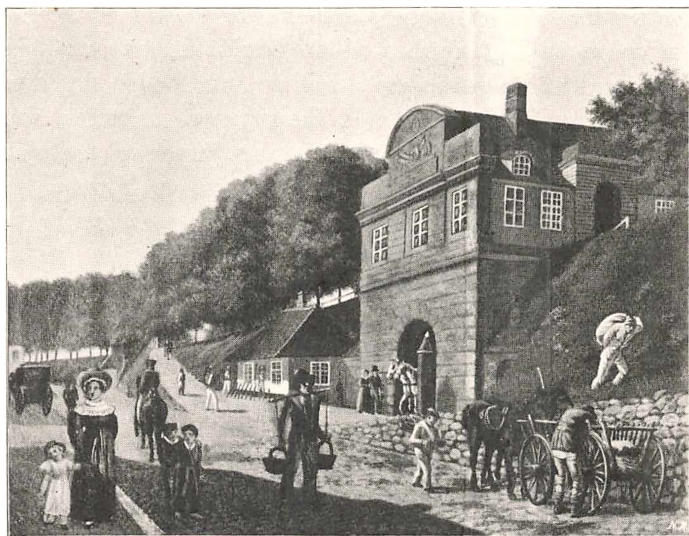
Saaledes blev han fastere og fastere knyttet til Huset, til Virksomheden, til selve den gamle Gaard, og førtes Skridt for Skridt, sig selv uafvidende, bestandig nærmere det Maal, om hvilket han endnu næppe drømte. Hver Morgen tidlig, før Bogladen aabnedes, gik Deichmann og han Tur paa Volden sammen, Sommer og Vinter, regelmæssigt og med den Punktighed, som de begge iagttog. »Hegel og Floor, senere Boghandler i Bergen, boede som unge Medhjælpere i den gamle Gaard

i Klareboderne,« meddeler H. F. Mansa, »og en Morgen kom Floor, som nok holdt af at more sig, hjem fra en Maskerade, iført spansk Ridderkostume, og var saa uheldig paa Trappen at møde Chafen og Hegel, som stod i Begreb med at gaa deres sædvanlige Morgentur — et Møde, der næppe har været behageligt for Floor.«

Paa disse Morgenvandringer har de to Mænd, der trods Aldersforskellen havde saa mange Lighedspunkter, sam-

talet om Forretningens Sager, drøftet Bøger og Mennesker og fordybet sig i en Meningsudveksling, som naturligvis først og fremmest kom den yngre tilgode. Ogsaa i det ydre var der noget ensartet over dem, som de fulgtes der, to værdige, ikke høje men slanke Skikkelser, som under Voldens lyse og løvrige eller mørke og øde

Parti af Nørreport.

Elter Maleri af C. W. Eckersberg (?), 1807. Frederiksborg Slot.

Kroner vandrede Side om Side, som en Fader med sin Søn, der lytter opmærksomt til hans erfarne Tale og henvender sine Svar til ham med høflig Alvor. Omkring dem vaagner Byens vante Liv, Portene aabner sig for Bøndervogne, som skal til Torvs, Kirkeklokkerne ringer Dagen ind, og Gaderne begynder at genlyde af den travle Uro, som hører Morgenen til. Omsider gaar de to ned fra Volden, hvor andre Morgenvandrere nu skynder sig afsted, og vender styrkede af den friske Luft tilbage til

Klareboderne, hvor snart efter det øvrige Personale indfinder sig, før der Klokkeren otte lukkes op.

Under disse fortrolige Vandringer erhvervede Deichmann sig et indgaaende Kendskab til Hegels sande, paalidelige Sind, ligesom han i Bogladen for længst havde vurderet hans praktiske Blik, hans stilfærdige men bestemte, taktfulde Optræden. Og Tanken om i ham at have fundet den Efterfølger, der havde Evne og Vilje til at føre den voksende Virksomhed videre, dukkede op hos ham, atter og atter, fæstnedes i Stilhed, modnedes lidt efter lidt, maaske i Samraad med Hustruen og Søsteren, indtil den endelig kom til Orde overfor Hegel selv. Deichmann var paa dette Tidspunkt endnu en Mand i sin bedste Alder, men Forretningen og de mange Hverv, han havde paataget sig, begyndte at trætte ham, og han længtes efter sin Ungdoms Studier, efter Tid og Fred til at kunne sysselsætte sig med de Ting, der var ham kærrest.

Resultatet blev da, at Deichmann, efter at Hegel kun faa Aar havde været hans Medhjælper, foreslog ham at overtage Sortimentshandelen, et Tilbud, som Hegel modtog med glad Taknemmelighed. I Løbet af Sommeren 1845 omhandlede Planen imellem dem, i Oktober løste Hegel Borgerskab som Boghandler, og den 1. Januar 1846 overtog han som selvstændig Chef, »den Gyldendalske Sortiments- og Kommissionshandel.«

Om Betingelserne for denne Overdragelse foreligger intet; men det er efter den ovenstaaende Udvikling indlysende, at disse har været ualmindelig fordelagtige. Hegel ejede intet den Gang, ud over sin Energi og Dygtighed; Overdragelsen har derfor nærmest haft Karakteren af en Gave, med hvilken den formuende Deichmann belønnede sin Lærling og Ven.

Forlagsvirksomheden beholdt Deichmann for sig og drev den, under Firma »J. Deichmanns (forhen Gyldendals) Forlag«, i fire Aar, væsentligst for ikke altfor brat at

slippe den Gerning, han i 41 Aar havde varetaget, og tillige for ikke paa én Gang at lægge dens Byrde af merkantilt og økonomisk Ansvar over paa Hegel, hvem han øjensynligt allerede havde udset til ogsaa at blive

Fru Elisabeth Hegel, født Bagge.

Forlagets Chef. Forretnings-Adskillelsen medførte ikke nogen større Forandring i det daglige Samvær; i det hele og store forblev Forholdet mellem dem som før.

Den 24. Januar 1846, faa Uger efter at være bleven selvstændig, holdt Hegel Bryllup med sin Barndoms Ven-

inde Elisabeth Ulrikke Eleonore Bagge, til hvem han trofast havde bevaret sin Kærlighed lige siden hin Dag, da han som Dreng kom til hendes Hjem og hun var den første, han saa; umiddelbart efter Brylluppet flyttede de ind i en lille Lejlighed i Bagbygningen ud mod den mindre Gyldendalske Gaard.

Fire Aar efter gjorde Deichmann det længe paatænkte Skridt helt ud. Paa Hegels 33aarige Fødselsdag den 11. Maj 1850 hædrede Deichmann ham med en Gave, der var betydningsfuldere end hans første, idet han paa overordentlig gunstige Vilkaar overdrog ham det værdifulde Forlag. Med denne smukke Overraskelse afsluttede Deichmann, som nu var 62 Aar, sin Virksomhed paa en Maade, der taler til Ære for dem begge. Den klartseende Chef gav herved sin anerkendende Forstaaelse af Lærlingen et højmodigt Udtryk og sikrede den allerede gamle og berømte Boghandel, ved at betro den i Hegels Haand, en Udvikling, hvis Storhed han trods alt ikke kunde forudse. For anden Gang skiftede Søren Gyldendals Bo Ejer. Det var vokset under Deichmanns kloge Administration, men havde dog endnu jævnbyrdige; nu gik det over til en Mand, der i kulturel Henseende gav det en langt videre Anseelse og Magt end noget andet samtidigt Forlag i Norden.

At den endelige Overdragelse for Hegel selv kom som en Overraskelse, synes at fremgaa af følgende Brev, i hvilket Deichmann endnu saa sent som den 20de Februar taler om Muligheden af at forlægge nye Bøger. Utvivlsomt har han forinden haft sin Beslutning rede, men ønsket at hemmeligholde den til Fødselsdagen.

Kiøbenhavn, den 20. Februar 1850.

Kiære Ven.

Efter Omstændighederne finder jeg mig foranlediget til at meddele Dem efterfølgende Par Ord skriftligt angaaende Bestemmelsen om Friexemplaret.

Ved nye Bøger, for hvilke man ønsker og behøver Boghandelens Medvirkning til at gjøre dem bekjendte og skaffe dem Udbredelse, kan der fra Forlæggerens Side være Grund til at gjøre en Opofrelse for dels at lønne Bestræbelserne og dernæst dække den Risiko, af Exemplarerne at beholde nogle liggende. Men om ældre Bøger eller Optryk af saadanne, saavel som om Fortsættelser, gielder dette ikke, da her ikke er Nødvendighed at gjøre dem bekjendte eller løbes nogen Risiko. Hvad de sidste angaaer maa jeg derhos bringe i Erindring, at jeg ogsaa giver ældre Sager i Condition. For den som driver Boghandel er Sagen iøvrigt ligegyldig, da Fordelen af Friexemplaret er gensidig, men for mig er dette anderledes. Af nye Bøger, som jeg endnu maatte forlægge, har jeg ikke tænkt paa at negte Friexemplarer.

Deres

J. Deichmann.

Af efterstaaende Brev, der er skrevet 14 Dage efter Afstaaelsen, faar man et lille Indblik i, med hvilken Hensynsfuldhed Deichmann har ordnet denne. Det er ham aabenbart magtpaaliggende at præcisere Ordningens Karakter af Handel, men dog at lægge Vilkaarene saa læmpeligt for Hegel som muligt.

d. 26. Maj 1850.

Kiære Ven.

Da Forlaget, som De har overtaget, er af den Natur, at det kun kan realiseres efterhaanden, saa finder jeg, at Forrentningen af Kiøbesummen ogsaa kun bør indtræde efterhaanden. Dette var allerede min Mening ved Handelens Slutning, og at jeg ikke allerede dengang udtalte den, var blot fordi jeg ikke var ret enig med mig selv om Maaden. Nu har jeg havt Tid til at overveie Sagen og foreslaaer Følgende.

Med hver Termin, fra 11. Juni 1851 inclusive, bliver $\frac{1}{10}$ af Kapitalen forrentelig; altsaa i 10de Termin 11. Dec. 1855 den hele Kapital eller hvad der da refterer af den. Hvad der afdrages, afskrives eller afgaaer paa den *Rentebærende Deel* af Kiøbesummen; saaledes de 4000 Rd, De betalte mig igaar, paa de 5000 Rd. hvoraf svares Rente 11. Juni 1851. Hvis De endvidere betalte, til Ex. 2000 Rd., saa afskrives de 1000 heraf paa hine 5000, som kommer til Forrentning 11. Dec. 1851.

Betaltes nu disse eksempelviis antagne 2000 Rd. før 11. Juni 1851, saa blev af det ene overskydende 1000 Rd. Renten til 11. Juni 1851 at godtgjøre Dem, og Renten til 11. Dec. 1851 liqvideredes i Renten af mine 5000 Rd. Dette seer maaske noget indviklet ud, men er i sig selv ganske simpelt, og jeg haaber nok at kunne gjøre det tydeligt.

Holdt nu Afbetalingerne lige Skridt med Forretningsterminerne, saa bliver ingen Rente at betale; kom de efter, bliver Rente kun at betale af det som resterer, og gik de fortere, kom jeg til at betale Rente.

Jeg haaber, De ikke vil negte mig at antage et Forslag, som jeg rigtig nok bebreider mig ikke strax at have giort, men jeg forsikkrer Dem, at det var i min Tanke, og, som det desuden er grundet i Billighed, saa betragter jeg det som et virkeligt Handelsvilkaar, hvormed jeg ikke skjænker eller bortgiver Noget.

I Beviset (Bogen), som De har givet mig, maa derefter gjøres en Forandring, hvormed vi kunne tale nærmere.

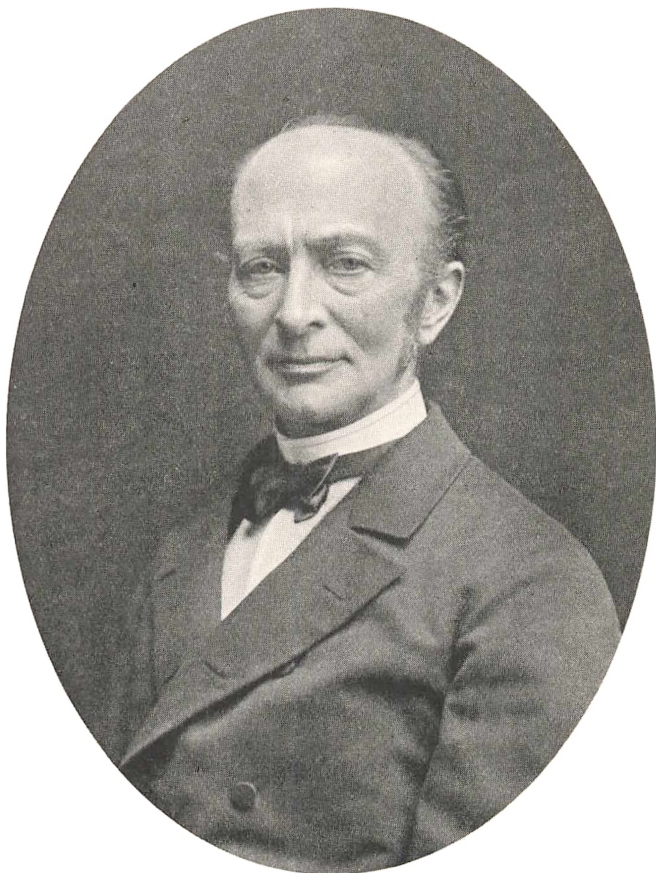
Deres

J. Deichmann.

Hermed var Hegel stillet foran sit Livs Opgave. Han løste den ikke blot til den Fuldkommenhed, som Deichmann ventede, men saaledes, at han kom til at give en betydelig Indsats i nordisk Aandsliv. Han gjorde det historisk.

Hegel som Chef for Gyldendal

Fr. V. Hegel.

Hegel som Chef for Gyldendal.

Der er et indre Sammenhæng mellem et Tidsafsnit og de Personligheder, det frembringer. Et Gensidigheds-Forhold, under hvilket det snart synes at være Tiden, som paatrykker Personerne deres særlige Præg, snart disse, som præger Tiden; snart den, som skaber Betingelserne for, at de kan udfolde sig, og snart dem, som selv bryder sig Vej paa Trods af alle Hindringer. Der finder en Kraft-Udveksling Sted, som undertiden bliver synlig, men oftest skjuler sig i Livets hemmelige Forgreninger.

Nu var Hegel ikke af dem, der gør sig særlig gældende udadtil, hvis Karakters Ejendommelighed er stærkt iøjne-faldende, eller hvis virksomme Energi paatrænger sig den almene Opmærksomhed. Tilbageholdende indtil Beskedenhed, stiltfærdig indtil Skyhed for offentlig Fremtræden, og klog i sin Bedømmelse af egne ligesom af andres Evner, holdt han sin Person i Baggrunden, skjulte sig saa at sige bag sin Gerning, saa at det for Udenforstaaende kunde synes, som om det var den, der skabte ham, og ikke omvendt. Med fast og formaalistjenlig Ro lod han sin Forretning udvikle sig, og kun den, som kendte ham og havde Lejlighed til at se ham i Virksomheden, var i Stand til at bedømme det Arbejde, han nedlagde deri, og den Skarpsindighed, hvormed han ledede den.

Men denne Virksomhed var i sig selv af den Art, at den havde mere end almindelig Betydning for Samfundet, og Hegel førte den til en omfattende Storhed, der gav

den Betydning ud over Landets eget Omraade og ud over den begrænsede Tid. Uden i mindste Maade at drive Politik eller tilsigte Politik, hvad der laa Hegels Natur fjernt, løste han en politisk Opgave, som selve Tiden stillede ham, og i hvilken der var mere reel Værdi end i mange aktive Politikeres mere fremtrædende Færd. Det er ikke for meget at sige, at den tavse Hegel, udelukkende ved sit Klarsyn som Forretningsmand, sit Mod og ved sin tillidvækkende Personlighed, udrettede mere for den skandinaviske Idé end Størsteparten af de Mænd, som dengang førte det store Ord paa Skandinavismens Vegne.

Her var det Tiden, der havde skabt Betingelserne; men det er Hegels Hæder, at han forstod at udnytte dem og at udfolde sig selv deri.

Netop i de Aar, da Hegel tiltraadte, var Skandinavismen levende. De første nordiske Studentermøder havde været afholdt og havde fremkaldt en lykkelig Stenning, en vaarlig Tro paa de tre Rigers ubrydelige Samhold. Man var kommen hinanden nærmere, følte sig som ét Folk under fælles Livsvilkaar, drømte om Forening og Sammenslutning, sang og talte om den broderlige Fremtid, der lysnede som et Gry i Horisonten, og tilsvor hinanden Hjælp i Farens Stund. En Bølge af Opvækkelse svulmede hen over de tre Lande og efterlod, hvad dens Resultat end blev, en Slægtskabsfølelse og et gensidigt Kendskab, som ikke tidligere havde været tilstede.

Kun to Aar efter Hegels Overtagelse af Boghandelen fik Bevægelsen sin første Bekræftelse. De mange norske og svenske Frivillige, som meldte sig i 1848, var et Vidnesbyrd om den Alvor, med hvilken Tanken var blevet grebet, og Sejrsstemningen efter Krigens heldige Afslutning deltes af hele Norden. Fortrøstningen kulminerede i Sommeren 1856, da det store, højtidsfulde Studentermøde i Upsala afholdtes, dette Stævne, der gav Genlyd i alle tre Rigers Digtning. I 1862 mødtes Landene i Kø-

benhavn, og først efter 1864 brast Troen paa den nære Virkeliggørelse af Nordens Enhed.

Men hele denne varme Strømning, der var af en saa udpræget æstetisk Art, udøvede en æstetisk Indflydelse, som snart satte synlige Spor. Hvad der næppe havde været muligt forinden, blev muligt nu. En livligere aandelig Udveksling var Følgen, hvilket for Boghandelens Vedkommende bl. a. gav sig Udslag i et nordisk Boghandlermøde, som fandt Sted i København i Dagene den 22., 23. og 24. Juli 1856. Af Mødets 112 Deltagere var 18 fra Sverige, 12 fra Norge og 3 fra Finland; de øvrige fra Danmark. 10 Aar senere, den 19., 20. og 21. Juni 1866, afholdtes i Stockholm »det andet skandinaviske Boghandlermøde«.

Som det er paavist i et tidligere Kapitel, havde den danske Boghandel og specielt den Gyldendalske allerede længe udnyttet Markedet i Sverig-Norge og gennem de nævnte Elever af Deichmann indpodet den norske og delvis den svenske Boghandel ny Kraft. Men Forholdene blev drøftet og ordnet nu, Samhandelen lettet, og med det forøgede personlige Bekendtskab fulgte ogsaa forøget Forretningstillid. Da Samfærdelsesmidlerne tillige i disse Aar blev betydeligt forbedrede, steg den gensidige Om-sætning mellem de tre Lande.

Selv om Hegel ligesom sine samtidige Kolleger havde indskrænket sig til at være virksom for disse Boghandler-Spørgsmaal, havde han dog derved praktisk tjent den skandinaviske Tanke. Men hvad han som Boghandler kun var med til i det smaa, udrettede han som Forlægger i det store og alene. Efterhaanden som hans Forretning udviklede sig, og hans Interesse førtes fra Sortimentshandelen til Forlagsvirksomheden, steg ogsaa Betydningen af hans Gerning. Med fuld Ret kunde Bjørnstjerne Bjørnson senere, da saa godt som hele den norske Literatur

var samlet paa den Gyldendalske Boghandels Forlag, bruge disse Ord om Hegel i Forholdet Danmark—Norge:

Mer end alle dyre Vine,
 »Skandinaver« drak,
 mer end Noter, franske, fine,
 gjorde du. — Vor Tak!

Eller som Georg Brandes i sin Nekrolog over Hegel udtrykte den samme Tanke: »Vi betænker os ikke paa at sige, at herved (— nemlig ved at knytte den norske Literatur til sit Forlag —) har Fr. Hegel indlagt sig Fortjeneste af sit Fædreland. Han har herved gjort Danmark Ære. Det var og blev jo en Ære for det lille, politisk betydningsløse og økonomisk saa lidet fremragende Danmark, at en dansk Forlæggers Intelligens og Overlegenhed forslog til at binde hele det nationalstolte og nationalforfængelige Norges fremblomstrende Skønliteratur til Kjøbenhavn«.

Saaledes afsatte Skandinavismens løfterige Bølge ad denne Vej maaske sit vægtigste Resultat. Hegel var ikke med til at sætte den i Bevægelse; men ingen forstod saa klogt at anvende den som han, eller at gøre det paa en for alle saa frugtbar Maade. Derfor hører hans Navn ikke alene Boghandlerstanden til, eller Literaturhistorien, men ogsaa til, hvad man kunde kalde den politiske Kulturhistorie. Under hans frodige Haand voksede hans Forlags-Gerning ud over dens faglige eller øjeblikkelige Interesse og ind i den historiske, hvor den vil blive staaende.

Det viste sig hurtigt, efter at Hegel havde overtaget Firmaet i dets Helhed, at der var kommen ny Kraft til. Skønt han ligesom Deichmann var en forsigtig Mand, der gik skridtvis frem, voksede Forretningen dog saaledes, at

han efter tre Aars Forløb foretrak at opgive den indbringende Papirhandel. Han overlod den derfor i 1853 til Julius Faber, som sammen med det øvrige Personale fra Deichmanns Tid var forbleven i hans Tjeneste og fremdeles blev der indtil sin Død (i 1862). Aaret efter, 1854, stiftede Hegel i Forening med Boghandlerne O. H. Delbanco, C. G. Iversen og C. C. Lose Forlagsbureauet, i hvilket hans Elev G. E. C. Gad to Aar senere erstattede Iversen; 1856—57 tog han ivrig Del i Dan- nelsen af »Selskabet til Ud- givelse af Oehlschlägers Skrifter«, og samtidig forlagde han flere Værker sammen med Th. Lind.

Men ogsaa udenfor Bog- handelens Omraade blev der meget snart lagt Beslag paa hans Forretningsdygtighed. 1853 blev han Deichmanns Efterfølger som Kurator i Vajsenhuset, og fra 1859 var han en af Direktørerne i Sparekassen for København og Omegn, en Post, han be- klædte i c. 30 Aar. Spare- kassen havde Ekspeditionslokale i Raadhusstræde, og da man dengang arbejdede under beskednere Vilkaar end nu, maatte Direktørerne være deres eget Kontorpersonale, skiftes til at være tilstede for personlig at tage mod Sparernes Indskud og i det hele gøre Arbejdet. Gen- nem mange Aar maatte Hegel ofre megen Tid her, og tit sad han om Aftenen timevis i Ekspeditionen og tog mod Penge. Større var Forholdene ikke; men desuden gav det ligesom forøget Sikkerhed, at Direktørerne selv mod- tog Indskuddene.

Fr. V. Hegel.
1861.

Følgende Brev fra Etatsraad E. Collin, der var Sparekassens Stifter og bærende Kraft, angaaende Hegels Udtrædelse af Direktionen, er et Udtryk for, hvor nødig Sparekassen gav Slip paa hans Medhjælp.

Kjære Hr. Cancelliraad. De havde vist ventet idag at have modtaget, som Svar paa Deres Skrivelse, et Brev fra Directionen med de sædvanlige Udtalelser, at »man med Beklagelse havde modtaget etc. om »gammel Collega« efterlade et dybt Savn« og deslige; men det skeer ikke. Med Eenstemmighed besluttedes: Directionen modtager ikke Deres Demission. Vil De ikke bøie Dem for en saadan Majoritet? Jeg har maattet bøie mig for en mindre. Jeg respecterer en myndig Mands Beslutning, uden at spørge om hans Grunde; men naar han anfører saadanne, saa har jeg dog Lov til at kritisere dem, da De ikke kan paaberaabe Dem Alder og Svagelighed. At Deres Forretninger ikke skulde levne Dem Tid, er neppe af Dem selv betragtet som noget Væsentligt; den sande Grund er, hvad jeg ofte har hørt Dem tyde hen paa, at De mistvivler om Deres Dygtighed til at deeltage i Bestyrelsen af Sparekassen. De maa høre min oprigtige Mening. Selv om jeg vilde indrømme, at De med Grund kunde vægre Dem ved at overtage en administrerende Directeurs Forretning, der i mange Henseender ikke ligner den, som De er opdraget til, kan jeg ikke indrømme meer, naar man seer hen paa de Andres Forretninger. Hvad er den første Betingelse for at kunne repræsentere en Sparekasse? Det er Medborgernes ubetingede Tillid; paa denne og kun paa denne hviler Sparekassen. Derfor har jeg altid havt saameget tilovers for at have nogle agtede Kjøbenhavnske Borgere i vor Midte, uden at gjøre Fordring paa at de skulde overtage en særlig Forretning. Men De har dog en særlig Forretning. Lad være, at den ikke fordrer megen Tid, saa er den af yderste Vigtighed; De veed, hvad Sparekassens Actier ville sige og hvad Betydning det har, at der haves Tilsyn med Orden i dette omfattende Materiale. De veed ogsaa, at min Bestræbelse gaaer ud paa at tilveiebringe al den Sikkerhed, som staaer i menneskelig Magt, og jeg har glædet mig til at vise Dem de nye Foranstaltninger, jeg har truffet til Materialets Overskuelighed. Men der er et Hovedpunct, som De ikke har tænkt paa, og dette er: det valgte Øieblik. Det er Dem bekendt, at der er et *Røre* i Sparekasse-

væsenet i det Hele; hvor berettiget eller uberettiget dette er, er det ikke Stedet her at tale om. Jeg er vis paa, at vor Sparekasse skal staae uberørt af dette Røre, naar vi selv forholde os ganske rolige; men et Skridt, som det af Dem paatænkte, vil *kunne* betragtes som en Demonstration i denne Mistænkeliggjørelsens Tid. Derfor lad det beroe, indtil der kommer et Resultat af dette Røre; bliver dette til, at vi skulle have færre Directeurer og et Flertal af Repræsentanter, saa har De jo den ønskeligste Leilighed til at træde tilbage mellem disse. Vi tale altsaa herom; Sagen har jo ingen Hast. Skulde Resultatet blive ifølge Sparekassecommissionens Forslag, at Kjøbenhavns Sparekasse bliver gjort umyndig, da kan De sikkert gjøre Regning paa, at De ved Deres Udtrædelse af Bestyrelsen vil finde en Ledsager i

Deres

d. 23. Novbr. 1878.

E. Collin.

Hegel imødekom Collins Ønske og blev i Direktionen indtil sin Død i 1887. Desuden stod han, som naturligt var, paa mange Maader Fru Deichmann bi med Udførelsen af hendes Dispositioner. —

En anerkendt Mand var Hegel hurtig bleven, ikke blot i Kraft af den store Virksomhed, han havde arvet, men fuldt saa meget paa Grund af sine personlige Egenskaber. Allerede 1855 fik denne Anerkendelse et ydre Vidnesbyrd i hans Udnævnelse til Universitetsboghandler, og 1861 til Cancelliraad.

Og en lykkelig Mand var han bleven, ikke alene i den Gerning, i hvilken hans Evner fandt deres fulde og lønnende Anvendelse, men i snævrere Forstand i det Hjem, han havde fundet. I den smukke, rummelige Lejlighed bag Bogladen, hvor Deichmanns havde levet *deres* lykkelige Liv, indtil de 1850 flyttede op paa 1ste Sal, herskede en Fred og Harmoni, som var grundet paa de to Ægtefællers lange og trofaste Kærlighed til hinanden. Fra Barnsben kendte med hinanden og vante til at være daglig sammen, var deres Ægteskab kun som en Fortsættelse af deres Ungdoms prøvede Venskab, ikke

noget skrøbeligt nyt, som kunde briste mellem deres Hænder. Da Fru Hegel efter fem Aars Forløb, den 16. Februar 1851, fødte sin eneste Søn, Jacob Deichmann Frederik Hegel, var det største Haab i deres Hus sket Fyldest.

»Den blide Fru Hegel« havde arvet sin Faders Retsind og Mildhed, sin Moders stilfærdige og nøjsomme Dygtighed. Det var fortrinsvis hende, der gav Hjemmet dets egen, hjertelige Hygge, der forstod, uden at gøre sig stærkt gældende, at frembringe den Stemning, som efterlader Lykkefølelse og Velvære. »Forholdet mellem Familien Hegel og Personalet var i høj Grad patriarkalsk«, fortæller en af Hegels Lærlinge fra denne Tid, »vi fik The Morgen og Aften og skaaret Smørrebrød til Frokost, hvilket dog i de senere Aar blev afløst af dækket Kaffebord i Dagligstuen, hvor den rare Fru Hegel præsiderede bag Maskinen og altid havde et venligt Ord til os alle; hun var i det hele vor gode Aand og jævne vistnok ofte de uundgaaelige Smaaforseelser, som Personalet havde gjort sig skyldig i.«

Noget selskabeligt Hus førte Hegels endnu ikke; »men flere Gange om Vinteren var Familien Bagge — (Fru Hegels ældste Broder, Svend Henrik Bagge, til hvem Hegel vedblev at staa i et nært Venskab, var bleven gift 1849 med Frk. Reiersen) — og gode Venner samlede hos dem, og Bogladens Personale var da altid indbudt; der var saa arrangeret Spilleparti for de Ældre i Salen, som med sine røde Tapeter og hvidlakerede Paneler og Døre tog sig meget festlig ud, og vi Unge legede gerne Ordspogsleg. — Det hændte ofte, at Hegel umiddelbart før Bogladens Lukning inviterede os til at tilbringe Aftenen hos dem . . .«

Af nogle Breve fra Hegel til Fru Deichmann fra dette Tidspunkt faar man det samme smukke Indtryk af Forholdene. Da Brevene, der kun foreligger i Kladde, trods

Fru Elisabeth Hegel.

O. Bache pinx.

deres noget forretningsknappe Stil, giver Bidrag til Hegels Karakteristik og forøvrigt bringer flere oplysende og interessante Smaameddelelser, medtages enkelte her, delvis i deres Helhed.

Hegel skriver d. 4. Maj 1854, da Fru Deichmann var paa sin første Udenlandsrejse:

Efter i flere Dage med største Utaalmodighed at have ventet nogle Linier fra Dem, modtog vi idag Deres Skrivelse fra München, hvoraf vi med usigelig Glæde see, at De alle have det godt, og at De befinde Dem vel i det bevægede Liv. At De kom godt over Søen, vidste vi fra Kahytspigen, hvem min Kone gik ud til, saasnart Skibet kom tilbage. Her hjemme have vi det, Gud være lovet, Alle ret vel. Jacob er endnu i den Tanke, at Bolette og Hanne ere ude paa Toldboden. Peter lo med hele Ansigtet, da jeg læste for ham Fru Deichmanns venlige Hilsen og Deres gode Tilbud om at give ham nyt Liberi. Oles og Lines Leilighed bliver færdig idag. Det bliver virkelig en nysselig lille Leilighed, og Ole er lykkelig ved at gaee og pusle derovre i sin Fritid og er stærkt beskæftiget med at kjøbe ind til Udstyr, men naar Brylluppet skal staae, er en Hemmelighed. — Idag endes Auctionen over Bøgerne, der ere solgte til ualmindelig høje Priser; enkelte over Bogladeprisen. Fru Deichmann vil mindes, at De agtede at tilbyde Conf. Werlauff til Kongl. Bibl. nogle Lexicaer, som imidlertid tilfaldt Univ. Bibl. Da jeg et Par Dage efter Deres Afrejse talte med Werlauff, yttrede han, at det vilde have været ham grumme kjært til Bibl. at modtage et eller andet Værk af Cancelliraad Deichmanns Bogsamling, og jeg mærkede strax, at han egentlig sigtede til den samlede eng. Udg. af Scotts Værker i 12 Bind. Da Bibl. i 30—40 Aar har været den Gyld. B. største og bedste Kunde, tog jeg ikke i Betænkning i Deres Navn at tilbyde ham det nævnte Værk. — — Fra Dr. Mansa, der daglig har hørt til Dem, har jeg de venligste Hilsener . . . Jens Gyldendal er bleven saa led og kjed af Boghandelen, at han nu, mærkeligt nok stiltiende, er bleven borte i flere Dage. — — Med tusinde kjærlige Hilsener og Ønsker for Dem Alle fra os Alle, er jeg

Deres taknemmelige, hengivne
Fr. Hegel.

Et Par Uger senere skriver Hegel til Florenz:

Endelig igaar kom Deres saalænge og med den største Længsel imødesete Skrivelse af 1. Juni, af hvilken vi med Glæde see, at De alle befinde Dem vel og more Dem godt i de deilige Egne De leve i. Bare De kunde sende os lidt af den overflødige Varme; thi vi arme Stakler her hjemme maae endnu krybe i Vintertøjet. Veiret, der i nogen Tid var mildt, er atter slaaet om, og i et Par Uger have vi faaet en skammelig haard Kulde i Forbindelse med Blæst. — Forresten have vi

Hegels Sommerbolig, »Vennerslyst«, paa Strandvejen.

det, Gud skee Lov, ret vel. Fredagen før Pintsen flyttede vi ud paa Strandveien og have al Grund til at glæde os over den særdeles gode, muntre og saa vel vedligeholdte Leilighed vi have faaet. Vor lille Jacob er nu meget bedre og har begyndt at komme ud i Middagsstunden, men er dog endnu ikke ganske i sit Es.. — Han har stor Fornøjelse af Andreas Selskab og de lege prægtigt sammen. Jeg har foræret ham et Horn og lært ham at blæse i det, naar Andrea skal komme ind til ham, og dette morer begge Børnene overordentlig. — Jacob længes meget efter Dem og Frøken Deichmann, og medens han var syg, græd han flere Gange, fordi de blev saa længe borte. Min Kone vakte hans Jalousi ved at fortælle ham, at De have taget en anden Dreng, og han erklærer, at han baade

vil klø og mufte Paul, om han kan faa Tag i ham. — Anden Pintsedag (Grundlovsdagen) var her en storartet Folkefest paa den østl. Plaine ved Eremitagen, og uagtet Regjeringen havde gjort hvad der stod til den for at vanskeliggjøre eller om muligt forhindre den, kom den dog istand, var den dog besøgt af en uhyre Mængde Mennesker, henved 30,000 nævnes som Minimum. Veiret var vel koldt, men klart og den Dag stille. Der blev spillet og afsunget fædrelandske Sange og dernæst dandset. Der blev holdt Taler af Prof. Hammerich, Justr. Nielsen, Rimestad og fl. En Mand blev saa begeistret af Nielsens Tale, at han et Par Gange udbrød: »Bravo, den onde gale mig!« Kongen var inviteret men fik ikke Lov at komme. Festen i sin Helhed gik prægtigt af. — Fruens Bekjendte og Venner have det, saavidt jeg veed, godt, og mange af dem kommer ofte herind for at høre til Deres Befindende. — Christiane og Peter, for hvem jeg strax igaar læste Fruens sidste Brev, have det fortræffeligt. Peter sad just og nød sine syltede Grisetæer, og Christiane gik og puslede om ham. Ja, det seer i Grunden farligt ud med disse to. Line har været saa god at paatage sig at levere Frokost og Caffé til Bogladens Personale, og det gjør hun med den høieste Grad af Præcision. Ja, Fru Deichmann, det er lutter Smaating jeg fortæller Dem, og jeg er glad ved, at jeg ingen store Ting har at meddele, men jeg veed hvormeget De holder af os, og derfor er jeg saa omstændelig. — Biskop Engelstofft var igaar hos mig og bad mig hilse Dem ret meget. Hans Frue og hans 3 Nyfødte befinde dem vel.

Som Hegel meddeler i ovenstaaende Brev, boede han denne Sommer ude paa Strandvejen i Villa »Vennerslyst«, der i flere Somre var Familiens lejede Landsted. Det følgende Brev er adresseret til Neapel, hvor Fru Deichmann og Hanne Deichmann da opholdt sig.

³¹/₇ 54.

Hjertelig Tak, bedste Fru Deichmann, for Deres saa venlige Skrivelse af 11. Juli, som jeg modtog i Tirsdags og som glædede os overordentlig meget. — Det er herligt, at De alle befinde Dem saa vel; jeg frygtede, at den stærke Varme muligen vilde genere Dem. — Men De kan troe, at vi her hjemme ogsaa have det varmt, aa en ganske umaneerlig Hede er her, og Enhver, der kan, gjør reisaus fra den qualme By. Sund-

hedstilstanden er forøvrigt endnu god, og vi haabe til Gud, at Landet befries fra den Ulykke, der hjem søgte det ifjor. — Gjødwad var her imorges og spurgte til Deres Befindende og bad mig hilse. Efterat Ploug er bleven gift, har G. lagt sig Knebelsbarter til, men de ere ikke saa ganske heldige og blive aldrig plejede, saa De kan nok forestille Dem, at han

seer noget løjerlig ud. —

Redaktør Gjødwad.

Fra Etatsraad Mølbech og Frue har jeg mange hjertelige Hilsener for Dem og Svigerinde. Jeg var i Tirsdags ude hos dem paa Gammelgaard og havde en rar Eftermiddag. Mølbech var hele Tiden i et fortræffeligt Humeur. Hans Sød — som Sæden overalt i Landet — staar fortræffeligt og lover en riig Høst . . . Men hans Have, der er anlagt i en stor Stiil, er kun daarligt passet, og Kanalen saavel som Øen er i den maadeligste Forfatning; imidlertid gik vi ombord i Baaden — efterat have tilbragt en Tid med at øse Vandet ud af den, og Etatsraaden i egen Person og efter eget Ønske stagede os over til Øen, hvor han ret glæ-

dede sig over den urvilde Tilstand, hvori denne befandt sig. »Disse kunstig anlagte Haver«, sagde han, »seer man daglig; men en saadan Natur næsten aldrig«, og deri havde han Gud ske Lov ret. Godt var det at vi kom derfra uden at brænde Ansigterne paa Nelderne, som ranke og mandsstore gloede os lige ind i Øjnene. — Her hjemme i Kb. have vi det, Gud være takket ret vel. Peter, Christiane, der takker for Brevet, Ole og Line, Alle ere raske og glade. — Lise med Jacob have for en 3 Uger siden begyndt Badningen, og Dren-

gen befinder sig vel derved og er kommen til at see saa rask ud; han gjør dog daglig alle Udflugter for at blive fri for Vandet; men Lise er Karl for sin Hat, og der hjælper ingen Kær Moder. Han faaer sin Dukkert ligefuldt.

Forresten have vi det ret muntret, og ofte see vi vore Bekjendte derude. Vil De sige Deres kjære Svigerinde Tak fra Jacob for Brevet, som han var uhyre glad over og som han selv fik Lov at aabne. Han vilde paa ingen Maade tillade, at nogen af os læste det for ham. Han sprang med det op paa sit lille Bord og gav sig Mine af at læse, ligesom han seer vi Voxne gjøre. Han har lovet at ville svare, men han er saa optaget af Forretninger, at det maa skee ved Leilighed. — Deres Broder og hans Familie kjøre næsten daglig forbi os paa Strandveien, men uagtet Lise har været oppe hos dem, og jeg senere gennem Hanne D. jun. har bedet dem gaa ned til os, have de dog endnu ikke gjort os den Fornøjelse; — men vi haabe dog bestandig, at det skal skee. Iaar har jeg det godt med at komme ind og ud. Jeg har abonneret paa en aaben Vogn, der gaar mellem

Agent, Overkrigskommisær
J. Gyldendal,
Søn af Søren Gyldendal.

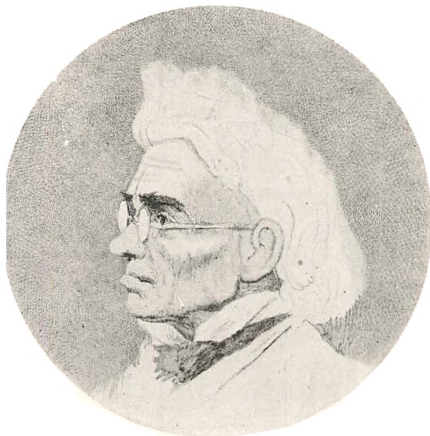
Ordrup og Kbhvn., og hver Morgen Kl. 7 lyder Hornet, og Bagge og jeg kommer hver fra sin Laage, styrtende ud, da de øvrige Passagerer ikke ville vente. Bagge altid med Munden fuld af Smørrebrød, da han er en Syvsover af første Skuffe.

d. 30. Aug. 1854.

Ifølge det Løfte jeg gav Dem, kjære Fru Deichmann, i mit Brev 22. d., skriver jeg allerede igjen idag og venter, at disse Linier skulde komme Dem tilhænde i eller ved Neapel, hvor De jo vilde opholde Dem til noget ind i September. Noget særdeles interessant eller Nyt har jeg vel ikke at melde

Dem, men jeg veed det glæder Dem at høre her hjemme fra, især naar jeg kan sige Dem, at vi — Gud være takket — Alle have det ret vel. Jeg haaber tillige at kunne vedlægge Breve fra Gundorph, H. Deichmann og Mansa, der have lovet mig at skrive med mig til Dem idag.

Nu ere Ferierne til Ende og derved er der kommet mere Ro og Liv i Boghandelen, som jo om Sommeren er temmelig stille. Naar De kommer hjem skal De see, at jeg i den senere Tid har udfoldet en betydelig Virksomhed som Forlægger og

Chr. Molbech.

Efter en Radering af Magnus Petersen.

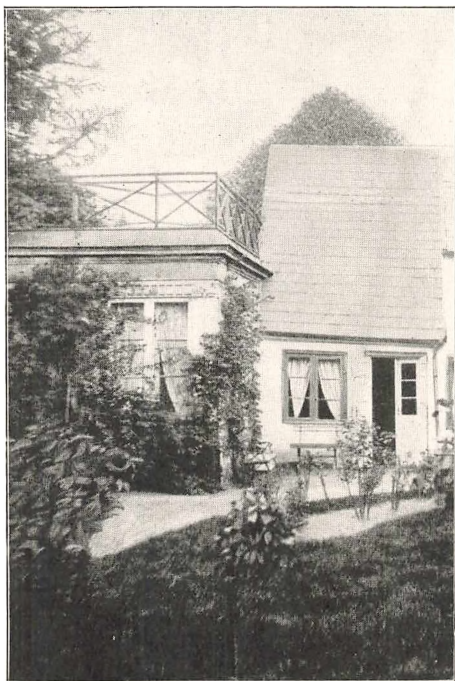
har hidtil været meget heldig. I forrige Uge udkom der fire betydelige Skrifter hos mig. Idag ere 2 blevne færdige og af disse 1' Hefte af Molbechs danske Ordbog 2. Udg. Ogsaa staaer jeg i Begreb med at udgive en Række af *gode* Oversættelser ved Moltke af engelske Romaner, som jeg haaber vil blive godt modtaget. — Jeg har maattet holde her i en Maanedes Tid og har ikke nydt meget godt af Landet. Lille Nielsen

var nemlig ude hos os en Søndag, og ved at lege Tagfat med Gad sprang han ind ad en Dør, der stod aaben og som han antog førte til en Gang, men som er Nedgang til en dyb Kjælder, hvor han faldt ned i eet Sæt. Ved et Under slap han derfra med et slemt, dog ikke farligt Stød paa Knæet, som har gjort, at han maatte holde sig hjemme en 12—14 Dage. Nu er han kommen igjen og er rask. Falkenberg, der har været borte i 2 Maaneder og hele Tiden rejst med Hansteens og d'Auchamps og moret sig prægtig, er nu ogsaa kommen hjem og har begyndt at tage fat, saa jeg i de 2—3 Uger vi endnu kunne blive paa Landet agter at tage lidt tidligere ud om Eftermiddagen. Igaar Aftes var jeg en lang Ridetour med Bagge, der har kjøbt sig en yderst elegant Ridehest — det

deiligste Dyr man kan see. Jeg reed paa en af hans Kjøreheste paa Dækken og uden Stigbøjler. Det gik i et stærkt Trav, og da jeg ikke i flere Aar har redet paa en Hest, er jeg bleven saa stødt paa Mansketterne, at jeg vilde meget betænke mig paa at gjøre Touren om idag, endskjøndt det jo skal være sundt. — Julie

Bagge er i gode Omstændigheder, og har det i det Hele godt; begge Børnene ere raske og lege daglig med Jacob, der nu kan hitte paa mange Narrestreger. Min Svigermoder har det ved det Gamle og er temmelig svag men dog oplivet og ret munter. — Igaar var Fru Barfod, hvem jeg havde meddelt Deres sidste Brev, herinde og bad mig sende Dem og Deres Svingerinde tusinde venlige Hilsener, ogsaa fra Irmingers. Hele Familien er i bedste Velgaaende. Etatsraad Molbech er nu paa Landet for at

vinde Kræfter efter sin Sygdom. I Søndags var Dr. Mansa ude i Lyngby, hvor han havde Frøken Andresen (der har Rosen i Ansigtet, tror jeg) at see til. Jacob og jeg fulgte med, og medens Mansa var hos Fr. A., gik jeg med Drengen lidt om i Haven, hvor alt var saa smukt. Jeg gjenkaldte i Sindet, hvor ofte og med hvor megen Glæde jeg i mange Aar havde gaaet der, og Taarerne kom mig i Øjnene ved de mange venlige Minder og ved Erindringen om ham, som jeg her paa Jorden aldrig mere skal see. Den 23. var Lise og jeg ude

Fru Deichmanns Landsted i Lyngby.

at besøge vor Velgjørers Grav. Vejret var smukt og Alt saa kjønt og fredeligt derude. Jeg har i Sommer ladet Gitteret male, og efter at Muren, hvorpaa Monumentet staar, er færdig, har jeg ladet Gravstedet oplægges og forsynes med Blomster og Strandgruus, saa jeg troer næppe, om Fruen selv havde været her, at det kunde være smukkere.

Hvad vore offentlige Forhold angaaer, da ere de omtrent saa uhyggelige som muligt. Ministeriet vedbliver med Consequence og Fasthed at modarbejde og hemme al Frihed og Liv, og Utilfredsheden med Regjeringen er saa almindelig.

Prof. Clausen, Ed. Larsen, Prof. Bjerring have nedlagt deres Mandat som Landstingsmænd i Vished om, at de ville komme i Opposition til Regjeringen og saa afsatte fra deres Embeder. Man har altsaa taget feil i at kalde disse Mænd Klipper. Det er da i alfald af den Slags, man kan flytte.

Da Fru Deichmann to Aar efter foretog en ny Rejse, sendte Hegel hende bl. a. følgende Breve, af hvilke det første er adresseret til Bern.

8. Aug. 1856.

Først maa jeg ønske Dem Alle velkommen i Schweiz, hvor jeg haaber, De nu ere og tilfredsstillende Deres Sands for Naturskønheder. Deres kjære Brev fra i Søndags, hvori De meddeler mig Dr. Mansas Ankomst, har jeg rigtig modtaget, og saavel heraf som af Breve fra Dr. Mansa see vi til vor store Glæde, at De og Deres kjære Svigerinde ere raske og vel tilmode, som jo er det bedste af Alt. — Siden jeg sidst skrev til Dem, have vi havt det skand. Boghandlermøde, der i det hele taget har været ret tilfredsstillende, skjøndt uden væsentlige Resultater. Det jeg satte meest Priis paa, er det personlige Kjendskab man faaer til hverandre, som i høj Grad er oplivende ved Samhandelen med dem, og jeg glæder mig at have erhvervet mig adskillige hæderlige Collegers Venskab. — Forrige Torsdag havde vi et Festmaal paa Skydebanen, hvor det gik særdeles lystigt og gemytligt til. Foruden Redakteurerne vare Prof. Hammerich, Grundtvig og Sturzenbecker indbudne. Den første udbragte en smuk Skaal for den nord. Boghandel. Grundtvig talte ogsaa; men jeg var ikke saa heldig at kunne faae nogen Mening ud af det, han sagde. Den, der især fik sin Lyst styret ved Taler, var Høst, der rigelig benyttede den gode Leilighed. Festen varede til ud

Professor S. H. Bagge med Familie.

paa Aftenen, og Frederik Vilhelm kom først seent paa Natten hjem, hvor hans gode Lisbeth sad og ventede paa ham. Nu er efterhaanden alle Vennerne bortrejste, og jeg er ret glad ved det; thi her var en slem Forstyrrelse.

Igaar fik vi et kjært Besøg af Dr. Mansas Søster, Charl. Becker, Fru Drejer og Børnene. Jacob blev ganske skudt i Louise Drejer, der ogsaa er en sød lille Pige, og oversaa Emma, som gjorde sig al Umage for at behage ham; men da Andrea og Lilli kom til, glemte han Kurmageriet og legede ganske artig med dem alle.

Alle Deres Folk lever i bedste Velgaaende og haver paa-lagt mig at sende de flittigste Hilsener. Jacob glæder sig til Brevet fra hans egen Hanne.

Til Paris d. 23. Aug. 1856.

Deres Brev fra Thun af 12. Aug. har jeg rigtignok modtaget for en 4 Dage siden, men da De ikke angiver noget Sted før Paris, hvortil jeg kan skrive, og De ikke venter at være i Paris før i Begyndelsen af Sept., har jeg givet mig god Tid og opfordret et Par af Deres Venner til at vedføje nogle Linier. Siden jeg sidst skrev til Dem, er det skeet, hvad vi længe havde været forberedet paa. Den 12. Aug. endte Forsynet min fortræffelige Svigermoders mange og haarde Lidelser. — I de sidste 3 Uger af hendes Liv sank Kræfterne i en paa-faldende Grad, og man kunde see Forskjel fra den ene Dag til anden. Skjøndt det, som sagt, ikke kom uventet, har det ligefuldt ret inderligen bedrøvet os at skilles fra hende, der tidligere som senere altid viste sig som den kjærlige Moder mod os, der stod hende nærmest. Mine og Rikke boer hos os, og naar vi flytte ind, overtage de deres Moders Leilighed paa Amagertorv, hvoraf de have bortlejet de to Værelser, saa de selv komme til at boe for en billig Leje.

Den 2. og 3 Aug. benyttede vi os af Etatsraad Mansas venlige Tilbud og kjørte i hans Vogn ud til Fredensborg. Med os fulgte Emilie og Pauline Gleerup. — Vi vare overordentlig heldige med Veiret. Lørdag Eftermiddag seilede vi over til Nøddebo, hvor vi traf Bangs. Ogsaa Reiersen, der boer saa overordentligt smukt, havde det godt, og vi roede vel tilfreds med Besøgene tilbage. Søen var blikstille, og Solen, der just var gaaet ned bag Gribskov, gav den Side af Søen et rødtligt Skjær, medens den modsatte Side var ganske mørk. Denne Stemning i Naturen mindede mig om mine Drengaar, da jeg i de dei-

lige Sommerdage legede til langt ud paa Aftenen nede ved Søen og tidt betragtede Solen, naar den som en stor Ildkugle forsvinder i Skoven. — Jacob sad bag i og styrede Baaden, hvad han endnu taler om som et godt Stykke Arbejde. Den næste Morgen spadserede vi ud til Deres Broder i Emdrup. Han var selv inde i Byen, men hele den øvrige Familie traf vi og bleve hjertelig modtagne. — Fra Emdrup fulgte Gylden-

Skipperhuset ved Esrom Sø.
Efter Tegning af C. Wiwel.

dals os gennem Slotshaven til vort Logis, og Kl. 5 kjørte vi til vort Hjem, hvor vi vare henad 9. Vil De foreløbig takke Etatsraad Mansa og sige ham, at ogsaa hans Søren var i det bedste Humeur paa hele denne prægtige Tour. —

Alle Deres Venner have det — saavidt jeg veed — godt, og Deres Folk — det har jeg idag seet — udmærket godt. Ane er færdig med Syltning, paa Kirsebær nær. Peter kjørte igaar og iforgaars 16 Favne Brænde.

Ole og Sine har det som sædvanligt. Det er ikke stort bedre med deres lille Dreng, hans Hoved seer slemt ud. Forresten er han det meste af Dagen nede i Gaarden og ganske vel tilmode. — — —

Korrekte, jævne, med Stænk af den Humor, som altid boblede i Hegel, med en Understrøm af bunden Hjærtevarme — giver Brevene gennem deres smaa Meddelelser et Indtryk af, hvorledes Forholdene var baade i og udenfor Bogladden. Man skimter ind i Familiens og Gaardens patriarkalske Tilværelse, der kærlighedsfuldt omfatter alle, endogsaa Fru Deichmanns Heste, medens hendes Pige

Fr. Hegels Barndomshjem i Nøddebo.

Christiane, »med hvem jeg (Hegel) engang imellem gaar op og slaar en Sladder af«, bliver saa rørt af Glæde over de gode Efterretninger fra Fruen, »at Taarerne trillede hende af Kinden«. Man faar et Glimt af det daglige Liv i Forretningen, hvor den gamle Langball sidder bøjet over sine Protokoller og konfererer med den unge Mansa, medens Døren ud til Porten gaar op og i for Bude og Kunder, eller for Husets Venner, som kommer for at spørge til den Bortrejste. Høj og værdig, med en noget tilstræbt Fornemhed i sit Ydre, træder Dr. Mansa ind;

medens en af de unge Medhjælpere melder ham til Chefen inde paa Kontoret, aabner han selv Skranken, nikker venligt til Nevøen og det øvrige Personale og gaar den hilsende Hegel imøde. Fin og slank af Skikkelse, af Middelhøjde, ser Hegel næsten lille ud ved Siden af ham; men der er en vis Lighed mellem disse to Mænd, og Aldersforskellen ophæves ved Hegels alvorlige, næsten strenge Overansigt med den høje, kloge Pande.

Og ind mod Hegels Privatliv aabner de sig, til hans lykkelige Husliv, hans Glæde over Sønnen, for hvis Færd han har et lunt iagttagende Blik; til hans Taknemmelighed mod Deichmann, hans »bortgangne Velgjører, gennem hvem Forsynet har sendt os sin Godhed«, og mod Svigermoderen, som ofte boede hos ham, og om hvem han i Juni 1856 skriver: »Med min Svigermoder er det ved det Gamle, og det er en Sorg for os at see hende lide, især da vi vide, at der Intet er til Lindring. Det er mig en Trøst, at vi kunne have hende hos os, da Landluften altid er velgjørende for hende. Hun har været en god Moder ogsaa for mig.«

— Imidlertid gik Forretningen stadig fremad, Hegel havde en lykkelig Haand. Havde Deichmann været en dygtig Administrator, var Hegel det endnu mere, og den Virksomhed, som han kun faa Aar i Forvejen havde overtaget med tomme Hænder, var allerede ved at gøre ham til en uafhængig Mand. Dette var i første Række et Resultat af hans Sparsommelighed og Administrationsevne, af den, trods hans oprindelig ikke særlig stærke Helbred, ualmindelige Arbejdsomhed, med hvilken han ledede Boghandelen; thi han var endnu ikke bleven den store Forlægger.

Men med Forretningens Vækst voksede ogsaa Hegels Driftighed, med den økonomiske Betryggelse øgedes hans Vovemod. Det er den fremragende Forretningsmands Egenskab, at hans personlige Udvikling stiger og altid

Etatsraad, Dr. med. Fr. Mansa.

er forud for Virksomhedens, at hans Kræfter udfolder sig under Bestraalingen af det Held, som følger ham. Saaledes med Hegel. For hvert heldigt Aar, han afsluttede, gik han med stærkere og videre Foretagsomhed ind i det næste. For hvert lykkeligt Greb blev hans Haand dristigere, men ogsaa fastere; han bevarede til enhver Tid den klare, noget kolde Ro, der forhindrer en Mand i at gribe i Blinde. Georg Brandes karakteriserer ham, paa et lidt sildigere Tidspunkt, saaledes: »Han havde i sin kraftigste Alder en Tietgens Forvovenhed og storstiledede Foretagsomhed uden dog nogensinde, som denne, at føle Grunden svigte under sine Fødder. Han vovede i Kraft af sin Soliditet, og hans Soliditet steg ved hans Vovestykker.«

Fr. V. Hegel.
1865.

Henimod 1860 begynder hans Forlags-Interesse mere og mere at lægge sig for Dagen, og Skønlitteraturen, som i det forløbne $\frac{3}{4}$ Aarhundrede kun lejlighedsvis havde fundet Ly hos Gyl-dendal, træder nu over Husets Tærskel, bliver ikke blot den daglige Gæst men faar sit egentlige Hjem der. De graanede Guldalder-Digtere færdes endnu hos Reitzel i Løvstræde, men Tidens nye Mænd søger til Klareboderne eller andre Steder, indtil de omsider i Forening med det

unge Norge slaar sig varigt og talrigt ned i den Gylden-
dalske Gaard. Under Bjørnstjerne Bjørnsons Fanfare-Navn
indledes det Afsnit af Forlagets* og Hegels Historie, der
i Sandhed er historisk.

Fra nu af blev Hegel Forlæggeren. Sortimentshandelen

Boghandler C. A. Reitzel.

drev han fremdeles (til 1877), men det var Forlaget, der
optog ham, forøgede hans Anseelse som hans Formue,
førte ham i Forbindelse med stadig nye Mennesker og
holdt ham ung i sin Forstaaelse. Det var Forlaget, som
udviklede hans Personlighed, saaledes at han blev i Stand
til at omfatte de mange Modsætninger, som Literaturen
frembød, og til at omgaas de mest forskelligartede Re-
præsentanter for den.

En omsorgsfuld Forlægger var han, hjælpsom, ivrig, med den Blanding af fornem Uegennytte og nødvendig Hensyntagen til egen Fordel, der kommer begge Parters Tarv til Gode. Han opmuntrede sine Forfattere, bestyrkede dem i deres literære Planer, tog sig af deres kunstneriske og private Ve og Vel, og optraadte mod disse Mænd, som han mangan Gang aldrig havde set, med et usvigeligt Instinkt for, hvorledes Vedkommende skulde behandles. Det er kun en fin Nuancering i Tonen, en forskellig Grad af Hjærtelighed, eller en større Meddelsomhed, der røber hans private Følelser overfor den og den; men gennem hans Breve, der er udarbejdede med Omhu (han skrev saaledes omhyggelig Kladder til alle sine Breve), fornemmes den instinktive Sikkerhed, med hvilken hans Stilling til den ene eller anden Forfatter fra første Færd er bleven bestemt.

Her et Brev til Bjørnstjerne Bjørnson fra Begyndelsen af deres Samarbejde:

12/11 1863.

Tak for Deres venlige Brev og for de kjærkomne Portrætter, der alle have en saa heldig Lighed. Og lille Bjørn, hvor han er prægtig og seer dygtig ud! Ja, hjertelig Tak for dette nye Bevis paa Godhed for mig.

En ny Bog af Dem til Julen! Ja den vilde finde god Modtagelse; men jeg vil ikke opfordre Dem til at udgive nogen nu; tværtimod raade Dem til at vente, naar De selv har den Følelse, at dette er bedst. Jeg har kun villet antyde for Dem, at Tiden var *usædvanlig* gunstig, da her — saa vidt jeg veed — Intet af Betydenhed udkommer . . . . Bliver De utaalmodig, naar jeg spørger Dem endnu en Gang, om De har opgivet Arnljot Gelline? Jeg er forelsket i Begyndelsen og vilde gjerne have Slutning paa Digtet. — Jeg har faaet fra Dahl et nyt Drama af Ibsen, Kongsemnerne. Dahl gjør sig store Forventninger derom og har rimeligvis trykket et stort Oplag. Jeg frygter han bliver skuffet. — — Det gjør mig inderlig ondt for Tønsberg. Han har efter min Mening ofte handlet paa en Maade, der kunde vække Frygt for at maatte ende galt. Men paa den anden Side maa man respektere den Mand

og nære Agtelse for hans Virksomhed. Et saa udmærket Forlag i Forhold til dets Størrelse skal ikke ret mange kunne fremvise . . . . .

De oprigtigste Ønsker om Lykke og Velsignelse for Dem, Deres kjære Frue og Søn fra min Kone og

Deres inderligt hengivne

Fr. Hegel.

Eller dette fra 12. Sept. 1868, ligeledes til Bjørnson, skrevet faa Maaneder efter Fru Hegels Død:

Jeg er inderlig rørt og glad over de to velsignede Breve, jeg igaar modtog fra Dem. Tak for hvert kjerligt Ord og for Deres venlige Indbydelse for Jacob og mig. Kommer jeg engang til at reise, bliver det vist til Norge, som jeg saa gjerne vilde see; iaar kan det ikke ske; men vi leve i Haabet om at kunne besøge Dem og Deres elskelige Frue i Deres eget Hjem og at nyde Synet af Norges storartede og dejlige Natur, hvorom vi have hørt saa meget. Tusinde Gange takke vi Dem og Deres Frue for Indbydelsen! — Er Deres Smaa-stykker udsolgt, saa De har Lov til at trykke et nyt Oplag, vilde jeg tilraade at begynde med Trykningen strax, at lade Bogens Indhold forblive uforandret og fremskynde Trykningen, saa det nye Oplag kunde være i Handelen, inden Selskabets Udgave af »En glad Gut« udkommer, — Den særskilte Udgave af »En glad Gut«, som jo er det største Stykke i »Smaastrykker«, vil meget bidrage til at forringe Afgangen paa denne, der jo desuden ogsaa alt er overordentlig udbredt baade i Norge og her. Men den bør jo ikke mangle, og jeg forlægger den saa gjerne, kun ønskede jeg at være forud for Selskabet med min Udgave. — den vil udgjøre en 14 Ark, og jeg byder Dem som Honorar 30 Rdl. Arket.

Faa Dage senere skriver Hegel, efter nogle Bemærkninger angaaende den omtalte nye Udgave af »Smaastrykker«:

— Jeg glæder mig over, at det endelige Resultat blev, at De er fri for Theatret, og at De saaledes fuldt kan hengive Dem til Deres digteriske Virksomhed, som jo dog vil bringe Dem langt mere Lykke, Ro og Tilfredshed. Ogsaa glæder jeg mig i Haabet om, at De i denne Vinter vil kunne fuldende

Arnljot Gelline. Gud give Dem Held hertil! — — Med Hensyn til det Pecuniære maa De ingen Frygt nære. Jeg vedlægger de forlangte 300 Sp. som Forskud paa Honorar for litterære Arbejder, og Mere er til Tjeneste.

I Sommeren 1865, da Ibsen paa Vejen ud mod Verden opholdt sig nogle Dage i København, kom Hegel i Forbindelse med ham. Paa Bjørnsons Anbefaling paatog Hegel sig at forlægge et endnu kun planlagt, dramatisk Digt, om hvilket han den 23. Nvbr. 1865 skriver til Ibsen i Rom:

Da jeg skrev til Dem d. 7. Nvbr., var det umiddelbart efter Modtagelsen af den $\frac{1}{3}$ Del Manuscript til Deres nye dramatiske Digt, som strax blev afgivet til Trykkeriet, og jeg havde da den Tanke, at det var det Arbejde, hvorom Hr. Bjørnson i Sommer talte til mig, og som omhandlede et historisk Emne fra en langt tilbage liggende Periode. Men ved nu at see i Correcturarkene, bemærker jeg, at denne Digtning er noget helt andet, og skjøndt jeg kun har modtaget og læst omtrent $\frac{2}{3}$ Deel af det Hele, saa har jeg dog faaet det Indtryk af dette, at det *muligen*, alle dets Skjønheder uagtet, ikke vil blive forstaaet af den store Mængde, og at Afsætningen ikke vil blive saaledes, at det vil være rigtigt strax at tage et saa betydeligt Oplag som 1250 Ex. — Jeg iler derfor at meddele Dem, at jeg agter at tage det halve Antal Ex. 625, og derfor tilsvare 15 Rdl. Arket. Ved dette Arrangement vil De intet tabe i det Tilfælde, at Bogen finder den forønskede Afsætning, og jeg har ikke den Risiko at trykke det dobbelte Antal Ex. af det, der *muligen* behøves. Alene

Bjørnstjerne Bjørnson.

det fra vort noget afvigende Sprog — hvori forekommer en Mængde Ord, om hvis Betydning man ikke har noget Begreb; men hvis Mening man maa slutte sig til, — vil bevirke, at Mangfoldige her i Danmark ikke vil læse Deres Bog. Dette anseer jeg dog som Bisag: Bogens Indhold er dog nærmest det, jeg er betænkelig ved; men jeg ønsker ret for Deres Skyld, at min Betænelighed maa vise sig ugrundet.

I ethvert Tilfælde nærer jeg den Forvisning, at De ikke tager mig denne aabne og ligefremme Udtalelse ilde op, og skulde De ikke ønske at modtage disse Vilkaar, men foretrække at overdrage Deres Arbejde til en anden Boghandler, skal jeg — saa megen Pris jeg iøvrigt sætter paa at være Deres Forlægger og uanset de Ark, som alt ere opsatte — ogsaa være villig til at træde tilbage.

Jeg imødeser med omg. Post Deres ærede Svar.

Hegel fik imidlertid ikke noget Svar, og »Brand«s Udgivelse forhaledes. Den 18. Febr. 1866 skriver Hegel, forundret over Ibsens Taushed, til Bjørnson i Anledning af samme Sag:

— — — Jeg forstaar mig ikke paa Henrik Ibsen. De veed, hvorledes Sagen staar; thi jeg skrev sidst til Dem derom; da jeg nemlig ikke havde Haab om, at hans Bog vilde slaa an hos det store Publicum, ønskede jeg at prøve mig frem ved først at tage det halve af det foreslaaede Oplag, lade Satsen staa og saa tage Resten, om det behøvedes. Jeg skrev naturligvis med største Varsomhed og Høflighed, først d. 23. Novbr., dernæst i Form af en Erindring i Decbr. og underrettede ham da tillige om, at hele Bogen var opsat og corrigeret, men han har ikke værdiget mig et Svar. Det skulde gjøre mig meget ondt, om jeg — ganske mod min Villie — har fornærmet ham, og jeg vilde langt hellere tage det mulige Tab — — —

Endnu 7. Marts har Hegel intet Svar faaet fra Ibsen og skriver i den Anledning til Bjørnson: »Det er besynderligt, at Hr. Ibsen ikke med et Ord har svaret mig. Men nu er vi alt i Marts, og jeg tør ikke have paa min Samvittighed at lade hans Bog ligge længer. Jeg lader den nu i Guds Navn gaa ud om en 8 Dage og trykker ganske i

Henhold til det, hvorom vi strax blev enige. Vær saa god, naar den kommer op til Norge, at tage Dem af den og faa den anmeldt.«

Som bekendt fik Hegel Uret i sin Frygt for »Brand« Skæbne, Bogen udkom samme Aar i tre Oplag, og den lille Misforstaaelse mellem dem var forsvunden. Allerede den 12. Sept. kvitterer Hegel med følgende Ord for Ibsens Tak: »Er De tilfreds med at være kommen i Forbindelse med mig, kan jeg paa den anden Side forsikre Dem, at jeg betragter det som en Ære for mit Firma at være Deres Forlægger.« Og en Maanedstid senere skriver han til Magdalene Thoresen: »Hvor det glæder mig for Henrik Ibsen! Digtergage, forhøjet Rejseunderstøttelse og saa den Lykke, at hans seneste Arbejde er udkommet i 3 Oplag i Løbet af et halvt Aar!

Henrik Ibsen.

Det maa da sætte ham i godt Humeur! — Det var rigtig nok langt over min Forventning og maaske ogsaa over Ibsens; thi jeg veed fra Dietrichson, at ogsaa han var angst for denne Bogs Skjæbne.«

Det ses af Brevene, hvorledes Hegel straks har forstaaet, uden store Ord, taktfuldt og redeligt, at knytte sine Forfattere til sig. Skridt for Skridt vinder han deres Ven-skab, hos Nordmændene som hos de danske, og selv hvor han nødsages til at gaa dem imod, ofte med stor Bestemt-hed, sker det saaledes, at det venskabelige Forhold be-

vares. Karakteristisk for denne hans Evne til at vinde dem er det, at Henrik Ibsen, der paa det Tidspunkt kun en eneste kort Gang havde været sammen med Hegel, til Forlagets 100 Aars Jubilæum i 1870 sendte ham det bekendte Digt: »Tag mit håndslag fra det fjerne«, med dets sidste smukke Vers:

Stille bygværksmand, som brækker
stenen til vort fælleshjem, —
lid paa: i dets byste-rækker
hules nischen og for Dem!

Men Samarbejdet mellem dem blev ogsaa til uafbrudt Glæde for dem begge. Hegel tog Ibsen paa sit Forlag, før denne var brudt igennem, men netop som hans Gennembrud var muligt. Ikke ti Aar efter, den 17. Oktbr. 1873, kunde Hegel skrive til ham: »— — — «Keiser og Galilæer» var udsolgt hos mig, samme Dag den udkom. Det er et ganske enestaaende Tilfælde i min Praxis, vistnok i vor Boghandels Historie, og maa i højeste Grad være opmuntrende for Dem«.

Hegels Forbindelse med Bjørnson er hjærteligere, men ogsaa af mere raadgivende Art. I Marts 69 takker han Bjørnson saaledes: »Tusinde og atter Tusinde Tak for Deres venlige Brev af 25. Febr. Havde jeg Anlæg til Forfængelighed, kunde Deres kjærlige Udtalelser let sætte mig Fluor i Hovedet. Men jeg kjender min Ringhed, og derfor er jeg glad og taknemmelig over at have kunnet erhverve mig en saa højt begavet Mands Venskab og Godhed. At bevare disse vil være et af de Maal, jeg her i Livet stræber efter.« Og i et senere Brev kalder han ham »min kjære Velynder«. Men samtidig optræder han dristigere overfor ham med Hensyn til Raad og Henstillinger. Særlig Bjørnsons Retskrivning foraarsagede Hegel adskillige Forlægger-Bekymringer, og han anbefaler ham Gang paa Gang ikke at skade Salget af sine Bøger ved en altfor radikal Retskrivning. F. Ex. i Februar 1870:

Den 3. Febr. skrev jeg til Dem, nærmest for at bevæge Dem til — i Overensstemmelse med Deres i de offentlige Blade givne Løfte — at holde Dem til Sprogkongressens Retskrivning og endelig ikke benytte Overlærer Knudsens, som sikkert aldrig vil blive anvendt her og kun af et ganske lille Parti i Norge. Jeg har herom talt med enkelte af Deres herværende, trofaste og hengivne Venner, som G. Rode og Chr. Richardt, der alle ere yderst forbausede over, at De vil gjøre et saadant Experiment, og fraraade det baade af Hensyn til Deres egne Landsmænd og til os her. — — Læs den vedl. Afhandling af Mynster om den nye Retskrivning, og vær saa elskværdig at læse 2 Gange Slutningsordene af Ingemann. Lad disse smukke og sande Ord bevæge Dem til enten at lade Deres Retskrivning blive som den er, eller, hvis De føler Dem bunden ved et Løfte, at benytte Sprogkongressens. — — —

Saaledes raadgiver Hegel ofte, ud fra det berettigede Synspunkt, at slige Forfatter-Vilkaarligheder i lige saa høj Grad bliver følelige for ham ved den forringede Ud-sigt til Afsætning som for Forfatterne selv. Men altid sker det i en hensynsfuld Form; kun ugerne lader han sig afdisputere sit Forlæggersyn og da i Reglen til Skade for begge Parter. Hvor lidet Skaar disse Opfordringer fra hans Side frembragte i de venskabelige Forhold, er hele den nyere Literaturs Historie et levende Vidnesbyrd om; men stærkest og ejendommeligst træder dette frem netop i hans Forbindelse med Bjørnson, der antog en stadig fortroligere Karakter. I 1873 foreslaar Bjørnson ham, at de skal være »dus«, og Hegel svarer:

30/4 1873.

Kjære Ven.

Tak, ret hjertelig Tak for det nærmere Venskab, Du byder mig og som jeg med oprigtig Glæde modtager og gjengjælder. Det er mig dog ikke alene en Glæde at turde regnes blandt Dine nærmere Venner, at skrive og tale til Dig som saadan; men det er for mig tillige den største Ære, Du kan vise mig, og vær overbevist om, at jeg paaskjønner den. Det er nu mit Ønske, at dette Venskab igjennem mange Aar maatte fortsættes.

Men ogsaa Tak for den Tid, der er gaaet. Thi Du har ved at knytte dit store Digternavn til mit Firma havt en væsentlig Del i dettes hele, jeg tør sige, betydelige Udvikling i de sidste 10 Aar.

Gid Lykke og Velsignelse fremdeles maa fæste Bo hos Dig og Dine Kjære.

Din oprigtig hengivne
Fr. Hegel.

Hvad Hegel her siger om Bjørnsons Betydning for hans Forlag, er ikke Smiger; men forøvrigt var Bjørnson ikke den første norske Forfatter, som søgte til Gyldendal. To Aar før ham havde Camilla Collett henvendt sig til Hegel og faaet 2det Oplag af »Amtmandens Døttre« ud hos ham. I en Polemik, som Hegel 20 Aar senere førte med hende angaaende Honoraret for denne Udgave, skriver han: »Naar Fru Collett siger, »at de samme Forhold, der har drevet vore andre Forfattere bort (— nemlig fra norske Forlag —), og som ogsaa tvang mig — den sidste paa Valen — til at fortrække«, beroer dette paa en Misforstaaelse, thi »den sidste paa Valen« var netop den første paa Valen, *Fru Collett var nemlig den første norske Forfatter*, som gjorde mig den Ære at henvende sig til mig.«

Rimeligvis er Fru Collett om ikke den eneste, saa en af de meget faa Forfattere, der har beklaget sig over Hegel som Forlægger. Hun angreb ham 1880 i en Artikel i »Aftenposten«, mod hvilken Hegel tog til Genmæle. I sit Svar fortæller han om et Besøg, Fru C. i 1872 havde aflagt ham angaaende et Manuskript, og skriver bl. a.: »Fru Collett udtalte derpaa sin Misfornøjelse med mig som Forlægger, at jeg ikke averterede hendes Bog tilstrækkeligt, beklagede sig over, at den ikke saaes i noget Boghandlervindue, og mente, at de danske Boghandlere undertrykte den norske Literatur! — Jeg tilbageviste disse Urimeligheder.«

Naturligvis var det uundgaaeligt, at der, efterhaanden som de norske Forfattere overgik til det danske Forlag,

maatte opstaa Misfornøjelse hos Boghandlerne i Norge; og ikke saa sjældent fremkom der i den norske Presse skarpe og bitre Udtalelser derom. Hegel skriver d. ¹⁴/₁₂ 79 til Asbjørnsen i Anledning af disse Angreb:

Den smaalige Forlæggerpolemik, der begyndte i den norske »Ill. Tid.« og senere fortsattes i »Aftenbladet«, er endnu staa-

P. Chr. Asbjørnsen.

ende. Det forekommer mig, at Deres Svar var korrekt i enhver Henseende og mandigt, og at De ikke bør sige et Ord mere. Sagen i og for sig er simpel og klar. Norden bør i det Væsentlige danne én større litterær Kreds, ellers faar vi ikke nogen Litteratur, der kan kaldes selvstændig nordisk lige over for Evropa. Norges og Danmarks to smaa Publikummer danner kun hver sin Skulder for en for Tiden nok saa respektabel storlitterær Aandsudvikling; tag den ene af dem bort, og vi skulle saa se — hver enkelt af os er lille. — Det hvor-

til vi trænge og som total mangler, er en tilstrækkelig aandelig storslagen, fordomsfri og troværdig Kritik. Enhver god Bog bygger Broen imellem os, enhver Koterikritik river Stene fra den; det er noget, der burde forstaaes fra begge Sider. — — Jeg haaber, kjære Hr. Forstmester, at De tager Sagen som den fortjener at tages. Er det en Forbrydelse mod Nationaliteten, De har begaaet ved at udgive Deres Bog hos en dansk Forlægger, saa maa det være Dem en stor Trøst, at mange af Norges større Forfattere dele den med Dem.

Men trods alle Forsøg paa at binde den norske Literatur til Hjemlandet, trods alle Opfordringer til Forfatterne om af nationale Grunde at forblive, og trods alle aabenlyse og hemmelige Kræfter, der modarbejdede Danmarks Overlegenhed paa Forlagsbøghandelens Omraade, vedblev Bevægelsen Syd paa.

Selv de i snævrere Forstand nationale Digtere som Asbjørnsen, eller de ældre og anerkendte, hvis Skrifter hidtil var udkomne i Norge, som Welhaven, fulgte Strømningen og førtes herved. Det vakte pinlig Opmærksomhed i Norge, da Welhavens samlede Værker solgtes til Gyldendalske Boghandel, hvor de i Aarene 1867—68 udkom i otte Bind, ledsaget af Digterens Portræt; ligesom man i Norge mange Aar senere med samme, let forstaaelige Sorg saa paa, at Johan Sverdrups Taler gennem tredivende Aar i 1882 blev forlagt af Hegel. Men, som det ses af efterstaaende Brev, Welhaven selv forstod Bevægelsens naturlige Vej og saa en sund Udvikling deri.

Hr. Cancelliraad F. Hegel.

Mine samlede Skrifter foreligge nu, afsluttede, Almeenheden, og om Deres Andel i dette Foretagende kan der kun være een Dom. Den billige Pris i Forbindelse med det ualmindelig smukke Udstyr viser noksom den liberale Aand, hvori De har overtaget Forlaget; men hertil kommer endnu, hvad Publikum ei kjender til: den Rundhed hvormed De ved det endelige Opgjør lagde et Overmaael til mit Honorar. — Saaledes har De et flerdobbelt Krav paa min Erkjendtlighed. Mine

Skrifter er nu knyttede til Deres Forretnings ærede Navn, og allerede heri ligger en Anbefaling og en Adkomst til Almeenhedens Opmærksomhed. Jeg ønsker af Hjertet, at dette Firma altid maa have god Fremgang i den Stræben, der ikke vil sondre og sprede, men samle og forene de literaire Kræfter i vort Sprogsamfund.

Ærbødigst

J. Welhaven.

Xania d. 13/1, 1869.

Forklaringen paa denne literære Udvandring er ikke blot, at København var en større By og laa Europa nærmere, eller at de to største Nordmænd havde taget dette Skridt, men først og fremmest den, at der ikke fandtes nogen Hegel i Norge. I ham var Aarsagerne samlet; arbejdsom og beskeden sad han i sit Kontor, men han drog som en Magnet og holdt fast som den.

Som allerede antydet var der et enkelt Punkt, paa hvilket Hegels Princip som Forlægger var meget strengt, og som han ikke fraveg: hans Opfattelse af det etiske i en Skildring. Han taalte ikke, at i de Skrifter, han forlagde, erotiske eller religiøse Emner behandlede paa en Maade, som faldt udenfor hans Anstødelighedsbegreb; før han erhvervede en Bog af en Forfatter, til hvem han ikke havde nøjere Kendskab, tog han gerne dette Forbehold; og de faa Gange, der ikke desto mindre opstod Uoverensstemmelse, gik han radikalt til Værks, eller, naar Ulykken ikke længer var til at hindre, forvoldte den ham en pinagtig og ofte langvarig Plage, en næsten fysisk Smerte. Og han, som ellers omhyggelig vejede hvert Ord, han afsendte, kunde da lade sig forlede til saa stærke Ord, at de blev saarende.

Betegnende er i denne Henseende en Konflikt mellem ham som Forlægger og Edvard og Georg Brandes som

Redaktører af »Det XIX Aarhundrede«. Tidsskriftet begyndte at udkomme Oktober 1874, men fik, hvad der naturligtvis var forudset paa Grund af Redaktørernes offentlige Kampstilling, mange skjulte og aabenlyse Modstandere, og Hegel blev fra flere Sider paavirket imod det. »Han var som Forlægger af »Det nittende Aarhundrede« meget vanskelig og meget ængstelig — --«, siger Georg Brandes, — »adskillige, især gejstlige Penne, rettede Angrebene direkte mod Forlæggeren, og han følte sig truet i sin Bedrift.«

I følgende Brev, der er skrevet omkring det Tidspunkt, da »Det XIX Aarhundrede« i September 1877 ophørte at udkomme, høres Ekkoet af de Anslag, der førtes mod det.

Kjære Hr. Kancelliraad!

Skjont jeg haaber, at De i Gaar Aftes *baade* har tænkt: »hvis Martensen, Ploug etc. kan undvære at forlægges af mig, saa kan jeg godt undvære dem,« og: »hvis jeg, der er rig nok dertil, vilde udgive baade et Dagblad, et Maanedsskrift og et Ugeblad, skulde jeg beherske Opinionen i Danmark« — saa kom jeg alligevel til at tænke paa, hvad vi flere Gange har talt sammen om: et Firma som Deres burde absolut have et Organ, der baade kunde varetage og kæmpe for Deres egne og den af Dem forlagte Literaturs Interesser. De Tider ere vistnok forbi, da »Fædrel.« gav Parolen til, at man kun maatte købe de og de Bøger, de og de Malerier, kun understøtte den og den Sag, o. s. fr., men endnu kan dog Ploug — og det gjør mig oprigtig ondt, fordi jeg med Alt ærer og elsker ham, tillade en navnløs Usselryg at angribe en Mands borgerlige Næringsvej. De kan le herad, men en Anden kunde man sulte ihjel, og det er dog egenlig Meningen med Artiklen. Vil De nu nævne mig et eneste Blad i Danmark, der vilde aabne sine Spalter for et Svar til Ploug? *Maaske* »Dagens Nyh.«, men det vilde ikke gavne Sagen synderlig. »Det 19 Aarh.« har aldrig været Deres Organ; det har jo knap nok været literært, og hvad enten — som vi mene — det nu er med Urette eller — som Andre mene — med Rette, saa er G. Brandes' Sag tabt. Vil De nu virkelig ikke for Deres egen og Deres

Søns Fremtids Skyld tænke paa at grunde et uafhængigt Organ? Det maatte naturligvis have de samme frie Hænder overfor Deres eget Forlag som overfor alle Andres, men hvis vi tro at have Færten af, *ad hvad Kant* Fremtiden vil slaa ind, saa ville ogsaa Deres egne Interesser i alt Væsentligt falde sammen med et saadant Organs.

— Det brændte i mine Fingre i Aftes — tag da i alt Fald disse Ord som en venlig Hilsen fra mig! Jeg griber Lejligheden til hjerteligst at takke Dem og Deres Børn for sidst.

Deres ærbødige og hengivne

Otto Borchsenius.

Det var dog næppe Tidsskriftets Modstandere, der overvandt Hegel; naar han omsider opgav det, laa den dybeste Grund i den Uoverensstemmelse, som kommer til Orde i efterstaaende Brevveksling:

18/6 77.

Hr. E. Brandes.

Da jeg idag var inde i Trykkeriet, faldt mine Øjne paa nogle Korrekturark af »det 19 Aarhundrede«, som indeholde en Fortælling, og da jeg saae, at den har den pikante Titel »le droit du seigneur«, tog jeg den med mig for at læse den, hvad jeg nu har gjort. Jeg kan godt see, at denne lille Fortælling i nogle Enkeltheder er virtuosmæssig behandlet; men som et Hele betragtet, er den efter min Mening saa modbydelig sandselig og raa i Fremstillingen, at jeg overmaade nødig seer den optaget i et Skrift, hvoraf jeg er Forlægger. Jeg er aldeles overbevist om, at den hos største Delen af Tidsskriftets Læsere vil vække Forargelse, og tvivler ikke om, at Bladene — der jo iforvejen ikke ere meget venlig sindede

Edvard Brandes.

mod »det 19 Aarh.« — ville benytte Lejligheden til at udtale deres Fordømmelsesdom i de stærkeste Udtryk. — Jeg tillader mig derfor indestændigt at bede Dem om ikke at optage den nævnte Fortælling i Tidsskriftet.

Som Svar paa dette Brev med dets bitre Anklage modtog Hegel et Par Dage efter følgende Skrivelse:

Møntergade 22 Juni 77.

Kjære Hr. Cancelliraad!

Min Broder beder mig sige Dem, at han kun af Hensyn til min nærforestaaende Ankomst undlod strax at besvare Deres sidste ærede Skrivelse. Han har nu meddelt mig Sagen og vi have confereret derom.

Det gjør mig meget ondt, at De har fundet Dem foranlediget til at bruge saa stærke og saarende Udtryk som »modbydelig«, »raa« etc. om en af »Det 19de Aarh.s« Redaction antagen Fortælling. Hvis vi havde delt Deres Anskuelse om denne Fortælling, havde vi selvfølgelig ikke optaget den, og Deres stærke Ord synes ikke mindre at ramme vor Anskuelse end Fortællingen selv. Jeg troer, at Forskjellen i vor Synsmaade ved denne Leilighed — langt fra at have til Aarsag at Nogen af os skulde ynde det Raa og Modbydelige — kun kommer af, at De og vi hylde forskjellige æsthetiske Principer. Vi mene, at en Fortællings Aand er god eller slet, ren eller uren, eftersom det Gode og Rene deri finder Forf.s stiltiende Bifald eller ei; men vi see intet æsthetisk Forkasteligt i, at det Slette og Urene er fremstillet, naar det kun ikke er godkjendt. Vi finde derfor til Gjengjæld mangan Fortælling umoralsk og usand, hvori intet Anstødeligt forekommer og hvis Sædelighed i Almindelighed ansees for hævet over enhver Tvivl.

De og vi hylde som sagt forskjellige Kunstprinciper, og om Principer nytter det som bekendt ikke stort at disputere. Jeg vil da ikke heller forsøge derpaa, men kun bemærke, at jeg saa lidt som min Broder finder noget Usædeligt i den omtvistede Fortælling, hvis Æmne forefindes ganske anderledes dristigt udmalet mange Steder f. Ex. i Mozarts Don Juan og i Beaumarchais' Figaro, som den dannede Verden i alle Lande kappes om at see. Derimod have vi ved en meget omhyggelig Gjennemlæsning fundet, at nogle Enkeltheder kunde vække Anstød hos en ildesindet Journalistik. Jeg har i de indlagte Blade betegnet dem med blaa Parentheser og

tillader mig at forespørge Dem, om De er villig til at lade Fortællingen passere, hvis disse Enkeltheder fjernes. Skulde disse Indrømmelser imidlertid forekomme Dem utilstrækkelige og fastholder De som Fordring den hele Fortællings Fjernelse, da mene vi ikke at kunne afgive anden Erklæring end den, at vi i saa Tilfælde, naar dette Bind er afsluttet, maa ophøre med at udgive »Det 19de Aarhundrede« paa Deres ærede Forlag.

Paa Red.s Vegne
ærbødigst
G. Brandes.

Herpaa svarede
Hegel i et Brev af
25. Juni:

Naar jeg i min Skrivelse af 18. d. har brugt et Par stærke Udtryk, haaber jeg, at De kun behøver min Forsikring om, at jeg hermed ikke har sigtet til den ærede Redaktion af »det nittende Aarhundrede«, men alene til Sagen. Maaske vil De indvende, at

Personerne og Sagen i et saadant Tilfælde vanskeligt lade sig adskille, men jeg er alligevel af den bestemte Mening, at de ikke blot kunne, men bør adskilles. Jeg troer ikke, at en Forfatters Personlighed uden videre falder sammen med hans egne Frembringelser, end sige med det han godkjen-der hos Andre.

I ærede Brev af 22. d. udtaler De som Deres Anskuelse,

Georg Brandes.

at en Fortællings Aand er god eller slet, ren eller uren, eftersom det Gode og Rene deri finder Forfatterens stiltiende Bifald eller ikke. Mod denne Anskuelse skal jeg ingen Indvending gjøre, naar den saaledes udtales i Almindelighed; men derfra og til den bestemte Anvendelse ligger der et stort Spring, og skjøndt man billiger den almindelige Sætning, kan man bestemt misbillige dens Anvendelse. Saaledes opfatter idetmindste jeg Sagen i dette Tilfælde. For enhver uhildet Læser staaer det klart, saa forekommer det mig, at det Gode og Rene i Fortællingen »le droit du Seigneur« træder i Baggrunden; det er ikke det Gode og Rene, som i denne Fortælling griber Læserens Sind, men tværtimod det Slette og Urene. Det er neppe nogen vilkaarlig Opfattelse, naar jeg siger, at Forf. med Forkjærlighed behandler netop dette Sidste og derigjennem søger at paavirke Læserens Fantasi. Var dette ikke Tilfældet, saa havde han behandlet Themaet med lettere Haand og ikke fordybet sig i saadanne Detailler, som findes f. Ex. Side 202, 203 o. fl. St. Man kommer uvilkaarligt paa den Tanke, at Forf. benytter sin Sympathi for det Gode og Rene, som forresten ikke kommer stærkt til Orde, nærmest for at faa Lejlighed til ret at udmale det Slette og Urene. De henviser til Mozarts »Don Juan« og Beaumarchais' »Figaro«; tillad mig den Bemærkning, at selv her træder det slibrige Thema langt fra saa stærkt frem som i denne Fortælling, ligesom jo ogsaa den musikalske Behandling for en stor Del udvisker Indtrykket.

De ser intet æsthetisk Forkasteligt i, at det Slette og Urene er fremstillet, naar det kun ikke er godkendt. Jeg troer, at dette er en farlig Sætning, da man jo saa kunde udmale indtil Enkelthederne det, som hverken De eller jeg eller nogen dannet Mand uden Betænkning vilde undlade at vende sig fra med Afsky — naar Forf. blot tilføjede en Fordømmelsesdom. Efter mine Begreber kommer det fuldt saa meget an paa Maaden, hvorpaa det Slette og Urene *fremstilles*, som den Maade, hvorpaa det *bedømmes*.

Jeg indrømmer, at her kan strides om Grænserne; *det* er jeg dog vis paa, at det langt overvejende Antal Læsere slet ikke vil ulejlige sig med slige Betragtninger, men holde sig til Fortællingen som den foreligger; og om den vil man sige, at i de Familie kredse, hvor der findes Følelse for det Anstændige og Blufærdige, som er ganske forskjelligt fra det Snerpede — der maa saadanne Skildringer ikke indføres. Det er

min fulde Overbevisning, at Læserne ville forarges og forbittres og være ganske ligegyldige mod Fortolkninger efter det ene eller det andet æsthetiske Princip.

Jeg har udtalt mig lidt udførligt, for at søge at vise Dem, at jeg ved min Indsigelse ikke bruger »stærke og saarende Udtryk« overfor den ærede Redaktion, men at mine Ord alene sigte til Sagen.

Men, som De selv bemærker, om Principer nytter det som bekjendt ikke stort at disputere, og da det flere Gange har vist sig, at det Udtryk, De giver Deres æsthetiske Anskuelse, kommer i Strid med de Anskuelse, jeg hylder som Forlægger, saa tillader jeg mig i Henhold til Deres ærede Skrivelse at udtale som mit bestemte Ønske, at jeg ved nærværende Binds Slutning ophører at forlægge »det 19de Aarhundrede«, samt at den nævnte Fortælling, som Følge heraf, ikke optages i Tidsskriftet, saalænge jeg er Forlægger af samme.

Den myndige Tone i det sidste Brev, dets Grundighed og Ufravigelighed viser, hvor alvorligt det omstridte Spørgsmaal berørte Hegel. Det var ikke blot et Princip, men hans Følelser, hans Overbevisning, der krænkedes; her mødtes hans menneskelige og forretningsmæssige Syn i et Brændpunkt. Hans Opfattelse blev respekteret af Redaktørerne, og Striden bilagdes ved at Fortællingen udgik; men Hegels Interesse for Foretagendet var bleven svækket, og Tidsskriftet ophørte samme Efteraar.

Et Par Aar efter fik Hegel, hvis Sensibilitet stadig var lige stor, og som paa dette Omraade ikke formaade og maaske heller ikke vilde tilegne sig den begyndende friere Opfattelse, en lignende Skuffelse ved Udgivelsen af Erik Skrams »Gertrude Coldbjørnsen«. Allerede ved Udgivelsen af »Herregaardsbilleder«, som Skram udgav under Pseudonymet Henrik Herholdt, havde Hegel maattet høre ilde. Han skriver den ²⁸/₅ 1877 til J. P. Jacobsen:

For et Par Uger siden udgav jeg en lille Fortælling »Herregaardsbilleder«, der var mig anbefalet af Cand. Vodskov. Og saa denne har et Par af Bladene fundet umoralsk, hvad den

i Virkeligheden ikke er, og Dagstelegrafens Anmelder (cand. Falkmann) har sagt til en af mine Medhjælpere, at der nu var udkommen en hel Række Bordel-Romaner. Paa Forespørgsel, hvad han mente dermed, svarede han »Jason«, »Marie Grubbe«, »Tannhäuser« og nu »Herregaardsbilleder«. I Bladet har han dog endnu ikke udtalt en saa nedsættende Dom; men De ser, at man maa være forsigtig. Det store Publikums Dom retter

Erik Skram.

sig desværre ganske efter Bladenes, der jo ofte ere rent tilfældige. Forfatteren af »Herregaardsbilleder« kunde meget let have undgaaet det, der vækker Anstød, og Fortællingen havde kun vundet derved.

Nu gentog Historien sig altsaa med »Gertrude Coldbjørnsen«. En Nutidslæser vil forundres over, at denne Bog kan have vakt Anstød, men i 1879 var det anderledes. Pressen kastede sig

over Fortællingen, »Dagbladet« og »Fædrelandet« oprørtes over dens »realistiske« Situationer, mellem hvilke »Fædrelandet« særlig fremhæver (19/4 79), at det »maa betragtes som en ren og skær Dumhed, at hun (Gertrude) tilligemed Maleren (hendes Forlovede) falder i Begejstring over 5 nøgne Artilleristers maleriske brune Rygge.«!

Hegel tog sig disse Angreb meget nær, han følte sig pinligt trykket deraf og unddrog sig en Stund Fornem-

melsen af dette daglige Ubehag ved at rejse bort. Led-saget af sin Hustrus Broderdatter, Frk. Oluffa Bagge, tog han til Paris, hvor hans gode, friske Lune snart vandt Overtaget; dog ogsaa her kunde han gennem et eller andet dansk Blad blive ubehageligt mindet om Sagen. Hvor overdreven hans Følsomhed paa dette Punkt end var, lod han ikke gerne Forfatteren noget høre; han optraadte uforandret imødekommende, høfligt begrænsende.

I det hele var »Fædrelandet«, der i Clemens Petersens Anmeldertid nærmest havde støttet den frembrydende Literatur, ikke Hegel gunstig stemt, eller i hvert Tilfælde flere af hans betydeligste Forfattere meget ugunstig stemt. Grunden

Amalie Skram.

hertil laa naturligvis ikke i, at Ploug var en af de faa danske Forfattere, hvis Skrifter ikke udkom hos Gyldendal, men i hele den Stilling, Ploug paa dette Tidspunkt indtog til Tidens Rørelser. Saaledes skriver han om Bjørnsøns Skuespil »Leonarda«, at det »ligesom de fleste af Hr. Bjørnsøns nyere Digtninge er et saa afjadsket Arbejde, at de ueftergivelige æsthetiske Fordringer ingen-

lunde ere opfyldte, og der ligger en (saa) letfærdig Livsanskuelse til Grund for det — — —«. Og i en Omtale af Drachmanns »I Pandser og Plade« siger han: »Selvfølgelig kan Ingen indvende det Mindste mod, at den Gyldendalske Boghandel optrykker »Morgenbladets« Feuilletoner, versificerede Hørupiader, paa Velinpapir, saa længe Publikum gider købe, hvad der i bidende Vittighed og sund Sands dog staar tilbage for mange af »Punch«s Digte« — en Kritik, der synes skrevet mere for at ramme Forlæggeren end Forfatteren.

De to Eksempler, der er valgte, fordi de angaar de to Digtere, overfor hvem Hegels Sympati og Trofasthed fandt sit ædleste Udtryk, kunde suppleres med mange ikke mindre ondartede. Det kan i det hele ikke stærkt nok betones, at det var Oppositionens Forfattere, Hegel ydede den kraftigste Støtte og stod i det næreste Venskabsforhold til, trods sine konservative Anskuelser og trods — eller maaske, underfundig som han kunde være, netop for at trodse — den Paavirkning og de Trusler, han fra reaktionær Side blev Genstand for.

Endnu et Eksempel paa Hegels Opfattelse og Handlemaade i Tilfælde som de ovennævnte afgiver følgende Brev fra 1885 til Amalie Skram:

Da De gennem Deres Mand var saa god at tilbyde mig Forlaget af en ny Roman — — — modtog jeg gjerne dette Tilbud, fordi jeg, efter hvad jeg tidligere havde læst af Dem, turde vente, at det vilde blive et talentfuldt Arbejde. Jeg forlangte ikke at se Manuskriptet, da jeg den Gang ikke kunde tænke, at »Constance Ring« indeholdt saa stærke realistiske Skildringer, allermindst da Forfatteren var en Dame; og havde jeg havt blot en Anelse derom, vilde jeg ikke være gaaet ind paa at forlægge Bogen, da det ganske vilde stride mod mine Principper, de være nu falske eller rigtige. Lad dette, kjære Fru Skram, tjene til min Undskyldning for, at jeg nu, efter at have gjort mig bekendt med Fortællingen, der indeholder realistiske Skildringer af den mest yderlig gaaende Art, bestemt maa fastholde, at Deres Bog ikke kan udgives paa mit

Forlag. Jeg kan godt se, at Fortællingen er skreven med Talent, og jeg nærer ikke mindste Tvivl om, at De har havt den bedste Hensigt med dens Udgivelse; men jeg er paa den anden Side sikker paa, at den af den langt overvejende Del af Publikum og Kritiken ikke vil blive opfattet paa rette Maade. De maa være overbevist om, at dette Skridt lige overfor Dem og Deres Mand, for hvem jeg nærer stor Hengivenhed, har kostet mig den største Overvindelse; men jeg kan efter min Overbevisning ikke handle anderledes. Det er en Selvfølge, at denne Sag fra min og mines Side skal blive behandlet med den allerstørste Diskretion. At Bogen udkommer hos en anden Boghandler, vil udenfor en ganske lille Kreds ikke vække nogen Opmærksomhed.

Jeg ønsker og haaber, at denne Sag ikke skal have nogen Indflydelse paa det venlige Forhold, der hidtil har bestaaet mellem Dem og Deres Mand og min Familie og mig, paa hvilket vi for vort Vedkommende sætte saa megen Pris.

Prof. P. Hjort.

»Constance Ring« standsedes, og det allerede trykte Op- lag blev derefter overdraget til Firmaet Huseby & Co. i Kristiania. Fru Skram vendte først nogle Aar efter Hegels Død tilbage til Gyldendal og blev der. —

Ogsaa en Bog, der faldt udenfor den egentlige Skøn- literatur, kom til at volde Hegel megen Kval. Det var P. Hjorts Brevsamling fra 1867, der ved sine mange In- discretioner blev noget af en literær Skandale.

Meget stærke Angreb blev i den Anledning rettet baade mod Forlæggeren og Udgiveren, og Pressen, med »Fædre-

landet« i Spidsen, indeholdt flere skarpe Artikler. Et Par Breve karakteriserer Situationen.

Professor Hjort skriver den 4. December 1867, kort efter Brevsamlingens Udgivelse, til Hegel:

Kjære Hr. Kancelliråd!

Da de idag ankomne Provindsblade 1) allerede repetere, at Gyld. Boghdl. har fordret mine Breve tilbage; 2) og *prise* det smukke »Exempel«, som *De* derved har givet, så foreslår jeg, at *De*, *uden* al Forklaring, averterer Bogen nogle Steder igjen. Det er jo den summariske Hævn, og en ypperlig Spot.

Hengivnest

P. Hjort.

Paa denne Opfordring svarer Hegel kort og godt:

I Anledning af Deres Skrivelse af igaar skal jeg tillade mig at meddele, at Deres Brevsamling har bragt mig og bringer mig daglig saa mange Ærgrelser og Fortrædeligheder, at jeg har bestemt mig til ikke oftere at avertere den; hvilket ogsaa — paa Grund af den Opsigt den vækker — er aldeles overflødig. Derimod er det jo en Selvfølge, at jeg udleverer de Exemplarer, der forlanges hos mig.

Saa ilde berørt var Hegel af Historien, at han i 1869 besvarede et Tilbud fra P. Hjort om at forlægge 2det Bind af Brevsamlingen med disse Linjer:

Det Forslag, *De* gjør mig i ærede Brev af igaar, kan jeg virkelig ikke gaae ind paa, saa gjerne jeg ellers vil være Dem til Tjeneste; thi efter alle de Ubehageligheder og Bryderier jeg som Forlægger af 1ste Bind havde af Deres Brevsamling og efter hvad der i den Anledning er passeret, kan jeg hverken forlægge eller modtage i Kommission Fortsættelsen til nævnte Værk. Dette har jeg desuden alt tidligere baade mundtlig og skriftlig tilladt mig at meddele Dem, saa Afslaget kan ikke komme Dem uventet.

Den omstridte Brevsamlings 2det Bind udkom da hos en anden Forlægger, medens Hjorts andre Arbejder ligesom hidtil blev forlagt af Hegel.

Ovenstaaende Eksempler godtgør, hvilken Vægt Hegel i sin Forretningsførelse tillagde visse Spørgsmaal, og hvorledes han i givet Tilfælde stillede sig, ængstelig til Overdrivelse, men paa Grund af sine Forudsætninger ude af Stand til at handle anderledes. Og saa uangribelig var hans Holdning, at det venskabelige Forhold ikke forskertsedes, selv hvor han, som overfor Brødrene Brandes eller Amalie Skram, valgte en Udvej, der maatte være krænkende for Forfatteren.

Som han dømte, skete det i Kraft af en dybtbundende Egenskab hos ham.

Man kan sige, at Fru Camilla Collett i 1860 med »Amtmandens Døttre« kom til at indlede den nye Literatur. Ikke blot betegnede hendes Bog i sig selv et Brud med Fortiden, et Skel mellem to literære Livssyn; men ved at banke paa Hegels Dør angav hun, ubevidst, Vejen for den endnu ufødte, gryende Digtning.

En ny Tid begyndte, i Gyldendalske Boghandel som udenfor den, en ny Poesi var ved at opstaa, en ny Side af Skandinavismen ved at danne sig. Aar gik med til Udviklingen deraf, og ikke mange forstod, hvad der skete, men Tegnene var der, og »Amtmandens Døttre« var et af de første.

Ogsaa indenfor Bogladens snævrere Verden sporedes, at en gammel Tid ebbede ud, for saa vidt som de Medarbejdere, Hegel havde arvet fra Deichmann, netop omkring dette Tidspunkt afløstes af yngre. I 1862 døde Julius Faber, samme Aar etablerede Chr. Falkenberg, »Hegels kæreste Elev«, sig, og i 1864 trak den 76-aarige Langball sig tilbage. Det kan her nævnes, at Julius Eckersberg, der var Cancellist i Finansministeriet, »en fin altid meget soigneret Mand«, hvem Hegel havde kendt

fra sin Barndom i det Bagge'ske Hus, i nogle Aar var Assistent ved Bogføringen. Men ogsaa i Forretningens stigende Omsætning, i Udvidelsen af Forlaget, i Mængden af de Forfattere, der nu viste sig i Klareboderne, mærkedes den Forandring i Luften, der snart skulde blive til et vaarligt Uvejr.

Boghldr. Chr. Falkenberg.

Den daglige Tilværelse derinde gik iøvrigt sin punktlige Gang. Den morgenduelige Hegel, som endnu vedligeholdte sine Morgenvandringer paa Volden, var altid første Mand paa Kontoret, hvor han modtog Personalet. At møde for sent var en Forømmelse, som Hegel tog Synderen meget unaadig op. Selv pligt-opfyldende til det yderste fordrede han Arbejdet ansvarsfuldt røgtet. Fra Morgen til Aften var han tilstede, og kun undtagelsesvis tillod han sig at unddrage sig et eller andet Besvær. »He-

gel led ofte af Hovedpine, og det anstrængte ham meget at tale med de mange Forfattere og andre, som kom daglig i Forretningen, og hvoraf destoværre enkelte ikke kunde begrænse sig; vi søgte saa meget som muligt at skaane ham, og det lykkedes jo engang imellem at faa ham smuglet gennem den lille Tapetdør, som førte til Privatboligen« fortæller Mansa.

Personalet bestod den Gang i Reglen af 3—4 Medhjælper og et Par Lærlinge, mellem hvilke fra disse Aar kan nævnes August Larsen og C. Stage, der begge kom ind i Boghandelen 1863, samt D. V. Lehmann, som begyndte derinde 1868 og nogle Aar senere, ved Forandringerne i 1877, sammen med Stage overtog den til Forlaget knyttede Sortimentshandel. August Larsen derimod forblev al sin

Tid i den Gyldendalske Boghandel og var i mange Aar dens Første-Fuldmægtig, indtil han paa 40 Aarsdagen for sin Ansættelse, 1. Oktb. 1903, tog sin Afsked. Han var den, der kom i nærmest Berøring med Forfatterne, og paa forskellig Maade stod han dem bi, bl. a. ved at paatage sig Korrekturlæsning for de fraværende og lignende Tjenester. Ogsaa C. M. Hansen, der begyndte i Boghandelen 1872 og nu hører til Firmaets ældste Medarbejdere, bør nævnes mellem dem, Hegel uddannede og satte Pris paa.

I nogle Optegnelser om sin Læringetid i Bogladen meddeler sidstnævnte nogle Smaatræk, der kan tages med til Belysning af det daglige Liv i Forretningen:

At jeg kom til Boghandelen gik saaledes til. En skønne Dag i Decbr. 1872 kom daværende Cancelliraad Fr. Hegel, der var Kurator for det kgl. Vajsenhus, op til Forstander Exner paa Skolen og spurgte ham, om han kunde anbefale ham en Dreng som Lærling. Forstanderen lod mig kalde op paa Kontoret og spurgte mig, om jeg kunde have Lyst til at komme i den Gyldendalske Boghandel. Saa uventet var Spørgsmaalet mig, at jeg ikke vidste, hvad jeg skulde svare.

Fuldmægtig August Larsen.

»Ja, nu kan De jo tale med Deres Moder om det og sove paa det i Nat«, sagde Cancelliraaden venligt, hvorefter jeg forlod Kontoret. Næste Dag gik min Moder med mig ind og talte med Hegel, og da han lod til at synes om mig og min Haandskrift (han skrev selv udmærket smukt og satte megen Pris paa en god Skrift), blev det besluttet, at jeg allerede den følgende Dag skulde begynde i den gamle Boglade.

Forretningen aabnedes hele Aaret Kl. 8, og Cancelliraaden forlangte, at vi skulde møde præcis; han selv var altid i Bogladen før Kl. 8, og kom vi efter Tiden, stod han fordybet i Læsningen af »Dagbladet« og besvarede ikke vor Morgenhilsen. Vi havde skiftevis 1½ Times Middagstid, og Kl. 7 var den officielle Lukketid, men vi maatte ikke lukke før 5 Minutter over Tiden.

Straks efter vor Ankomst om Morgenen fik vi The og Franskbrød; fra Kl. 11 spiste vi Frokost inde ved Familiens Bord, i 2 Hold. Da Hegels ved Foraarstid flyttede paa Landet, fik vi for Sommeren en Godtgørelse i Penge i Stedet for Frokosten. Et Par Aar efter bortfaldt Frokostpisningen med Familien, men vi modtog da en aarlig Sum i Erstatning.

Mit første Arbejde var at ordne Breve, Ordresedler og andre Papirer, hvorfor Cancelliraaden spøgende kaldte mig: Hr. Arkivar. — Efter 3 Maaneders Prøvetid til gensidig Tilfredshed blev jeg fast ansat, og da jeg i April Maaned blev konfirmeret, fik jeg af Hegel et udmærket Lommeuhr, som jeg har baaret hver Dag siden og som er lige saa godt nu, som den Dag jeg fik det.

Da der næste Efteraar udkom et nyt Oplag af H. F. Ewalds »Svenskerne paa Kronborg«, spurgte Cancelliraaden mig, om jeg havde læst den Bog, og da jeg svarede ja, spurgte han til min Glæde, om jeg maaske hellere vilde have »Den skotske Kvinde paa Tjele«. Fra den Tid begyndte jeg, ligesom det øvrige Personale, at faa de nye Bøger, naar de udkom, og samlede mig saaledes efterhaanden en stor Bogsamling, for de fleste Bøgers Vedkommende med Chefens egenhændige Tilegnelse.

I Løbet af Tredserne fandt den egentlige Nydannelse Sted, og i samme Tidsrum blev Hegel til en formuende Mand. Han skriver i 1870 til Bjørnson: »Lykkeligvis er jeg saaledes stillet, at jeg ikke behøver at være

smaalig, og jeg søger en Glæde i at byde mine betydelige Forfattere det højeste Honorar, jeg formaar, naar jeg — som Tilfældet er med Dem — anser Deres Skrifers Afsætning som nogenlunde sikkert. Hvor dette ikke er Tilfældet og Risikoen er større, maa der tages andre Hensyn!«

Ved Firmaets 100 Aars Jubilæum i 1870 var han allerede Nordens betydeligste Forlægger, og Jubilæumsdagen blev for dansk Forlagsvirksomhed og for Hegel selv en enestaaende Hædersdag. Hegel skriver 7. Juli 1870 til Henrik Ibsen:

Ifølge min Forgjængers Optegnelser forholder det sig rigtigt, at mit Firma i Aar har bestaaet i 100 Aar; men uagtet al anvendt Umage er det ikke lykkedes at udfinde Stiftelsesdagen. Boghandelen var i den Tid en fri Næringsvej, og det maa anses som afgjort, at Gyldendal, der begyndte ganske smaat og som Antikvar, aldrig har taget Borgerskab.

Dahl spurgte mig i sidste Efteraar om, naar G. B. holdt sit 100-aarige Jubilæum, og jeg svarede ham, at jeg paa Grund af det her anførte ikke agtede at holde den paa anden Maade end ved Udgivelsen af en udførlig Fremstilling af den danske Boghandels Historie, som jeg agtede at omdele til dem, der staa i nærmere Forbindelse med mit Firma. — Udgivelsen ønskede jeg kunde ske den 4. Juli, dels fordi denne falder midt i Aaret, dels og fornemmelig, fordi den er min kjære Velgjørers, Boghandelens foregaaende Ejers (Canc. Deichmanns) Fødselsdag. Men Bogen er voxet langt ud over det, man oprindeligt havde antaget og bliver næppe færdig før til Efteraaret, rimeligvis i Begyndelsen af November.

Hundredaarsdagen for Boghandlingens Stiftelse kan saaledes ikke fejres, fordi den er ubekjendt, og jeg kan derfor nu godt modtage den Lykønskning, De har været saa venlig at sende mig og som indtraf her paa en af mine kjæreste Mærkedage, d. 4 Juli. Jeg kan ikke noksom takke Dem for Deres Brev og de deri udtalte gode Ønsker. Jeg indser vel, at De overvurderer mine ringe Tjenester ligeover for Dem og den unge Literatur. Jeg har ligesaa megen Grund til at glæde mig over at være kommen i Forbindelse med Dem, kjære Hr. Ibsen, og ved at have erhvervet mig Deres Agtelse og Venskab,

hvorpaa De har givet mig flere Beviser. Jeg ønsker af Hjertet, at det fremdeles maa blive saaledes.

Og da Ibsen til selve Festen sender det tidligere nævnte Digt, skriver Hegel til ham: »— — — det staar ikke i min Magt med Ord at udtale min Erkjendtlighed. Jeg beder Dem, kjære Hr. Ibsen, at modtage min inderligste, hjærteligste Tak for den Hilsen, De sendte mig gennem Deres smukke Digt, som jeg gjemmer blandt det kjæreste, jeg ejer.«

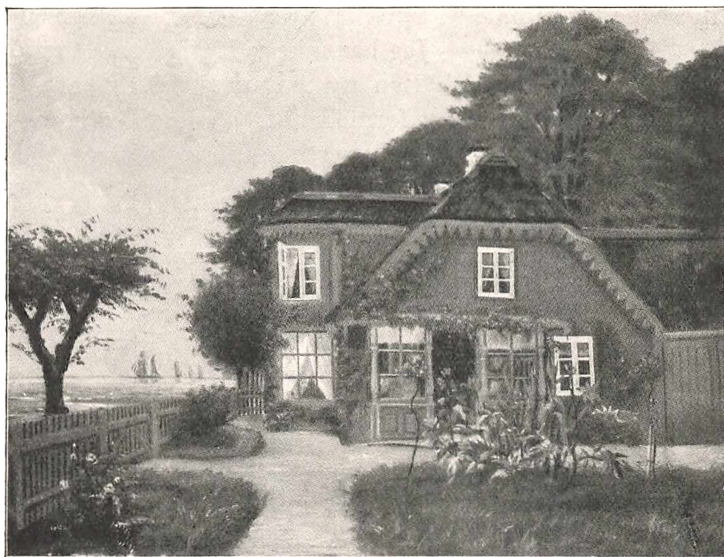
Ligeledes Bjørnson, der havde sendt en Sang, takker han og tilføjer: »Som De vel ved, har den norske Regjering ogsaa hædret mig paa denne Dag. At denne Æresbevisning i høj Grad har glædet mig, lægger jeg ingen Skjul paa, skjøndt jeg føler, at der er Mange, der langt, langt mere kunde have fortjent den, og at jeg ligeoverfor Mænd som Dem og H. Ibsen, hvem det norske Folk staar i stor Gæld til, og de øvrige ansete Forfattere, der have vist mig deres Tillid ved at vælge mig til deres Forlægger, indtager en meget underordnet Stilling.«

Festen fandt Sted 30. December 1870. I et Brev til Bjørnson af ²⁴/₁₀ 70 siger Hegel:

Det havde været mit Ønske at lade den Gyld. Boghds. 100 Aars Jubilæum glide stille over og bringe den i Minde allene ved Nyrops Skrift; men dette kan jeg ikke faa Lov til. Mine herværende Colleger ville mindes den ved en selskabelig Sammenkomst, og jeg har derfor maattet bestemme en Dag. Jeg har fulgt Deres Raad og valgt den 1 Jan. 1871, den Dag, da jeg for 25 Aar siden overtog Firmaet. Dette vil jeg ikke undlade at sige Dem, da De tidligere har spurgt mig derom.

At Jubilæet formede sig til saa smuk og storstilet en Fest, var ogsaa en Følge af det gode Forhold, der herskede mellem Hegel og hans »herværende Colleger«. Som han var hensynsfuld, klar, korrekt overfor Forfatterne, var han det mod alle og naturligvis ikke mindst mod

den Stand, han selv tilhørte. Med flere af de største Boghandlere stod han jo fra Deichmanns Tid i Venskabsforbindelse, saaledes med Dahl og Feilberg i Kristiania og med Floor i Bergen, med Delbanco, G. E. C. Gad, Th. Lind, C. C. Lose, Brdr. Reitzel, Wroblewsky o. fl., af hvilke Lind vistnok var den, paa hvem Hegel satte mest

Fr. Hegels Landsted ved Emilie Kilde. 1863—79.

Pris, og med hvem han havde mest Samarbejde. Han omgikkes ikke sine Kolleger selskabeligt i nogen større Grad, selv om flere af dem nu og da kom i hans Hus; men fin og klog i sin Færd forstod han at stille sig saaledes til dem alle, at han ikke blot aftvang dem Respekt, men vandt deres fulde Tillid; forretningsmæssigt som selskabeligt agtede de ham lige højt.

Som et Eksempel paa hans kollegiale Taktfølelse kan følgende Linjer af et Brev fra ham til Magdalene Thore-

sen (Oktb. 1866) anføres: »— — Ja, jeg er bleven Forlægger til Chr. Richardts Samling af Digte og Fortællinger af nordiske Digtere, og glæder mig til dette smukke Foretagende. Jeg behøver næppe at sige, at jeg modtog Richardts Tilbud først, da han bestemt erklærede, at Philipsen havde meldt sig fra, og at jeg ikke for nogen Pris vilde staa Philipsen eller nogen anden ivejen.« I et Brev til hende fra samme Tidspunkt skriver Hegel, med tydelig Harmen i Tonen: »— — Jeg har ikke vidst, at Goldschmidt er ifærd med at udgive en ny Bog med Bidrag af forskellige Forfattere. Jeg formoder, at den skal udkomme hos Steen, som er hans nuværende Forlægger, efter at han har været hos en 5—6 andre Boghandlere og efterhaanden kommet i Klammeri med dem alle. »Vintergrønt« gjorde Lykke og vandt stor Afsætning; og Cand. Richardt fik et godt og velfortjent Redaktionshonorar. Det har sagtens været en Opmuntring for Goldschmidt til ogsaa at forsøge sig i den Retning.«

Ogsaa følgende Brev fra et senere Tidspunkt er typisk for ham, det er fra 1883 og rettet til Vilhelm Bergsøe:

Tillad mig at spørge Dem: er den lille Piece, De har under Arbejde, ikke et Uddrag af eller konkurrerer det ikke med det i 1862 paa Reitzels Forlag udkomne Skrift »Oldenborrens Naturhistorie o. s. v.«; thi i saa Fald bør det overdrages Reitzels Boghandel til Udgivelse. Jeg vil nemlig ikke kunne forsvare at være Forlægger af det paatænkte lille Arbejde, saafremt Reitzel med Rette kunde beklage sig over, at det ikke er tilbudt ham. Jeg er vis paa, at De ikke vil misforstaa denne Henvendelse.

Og et Par Dage efter kvitterer han for Dr. Bergsøes Svar, ifølge hvilket det omtalte Skrift efter Hegels Hensigt vilde udkomme hos Reitzel, med disse Ord:

Saa stor Pris jeg sætter paa at være Deres Forlægger, glæder det mig dog, at De har henvendt Dem til Reitzel med Deres lille Skrift. Jeg antager, at baade De og jeg derved

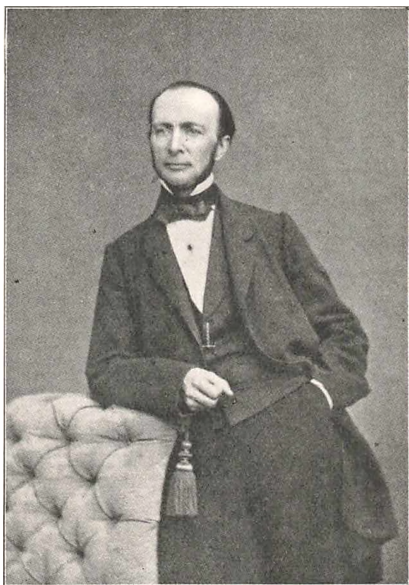
sparer for mulige Ubehageligheder. Hvad jeg har af Afbildninger, som De har Brug for til Deres Piece, er ganske til Deres Tjeneste.

Paa samme Maade karakteriserer disse Linjer af et Brev fra Hegel til Georg Brandes, skrevet i Anledning af, at P. G. Philipsens Forlag havde henvendt sig til Brandes og formaaet ham til dér at udgive sit Værk om Berlin, Hegels Opfattelse af det indbyrdes Forlæggerforhold:

Efter nøiere Overvejelse er jeg ganske enig med Dem i, at Udgivelsen af Deres »Breve fra Berlin« bør overlades Hr. Bogh. Philipsen, saa meget mere som Idéen om at udgive dem med Illustrationer jo skyldes ham.

Det er en fuldstændig Misforstaaelse, naar De antager som min Mening, at en Forfatter for bestandig skal være bunden til en Forlægger, han engang, maaske tilfældig, har valgt. Jeg finder det tværtimod ganske naturligt, at en Forfatter, der af en eller anden Grund er misfornøjet med sin Forlægger, søger en anden. Men hvad i det mindste her i Landet anses som ikke fair-play er, at en Forlægger søger en Forfatter, som i en Række af Aar har staaet i udelukkende Forbindelse med et andet Forlæggerfirma, og det var det, jeg tillod mig at sige Dem.

Hegel skyede Konflikt under enhver Form; men naar han stedse i Forholdet til sine Colleger søgte at undgaa

Fr. V. Hegel.

1870.

alt, der kunde foraarsage Uoverensstemmelse, skete dette lige saa meget af Hensyn til dem som til sig selv. I det imødekommende, venskabelige Samarbejde saa han ikke blot en Betingelse for sin egen Forretnings, men for hele Boghandelens Trivsel.

Derfor hyldedes han af den danske Boghandlerstand ved Jubilæet, ligesom han blev det af den dansk-norske Forfatterverden, medens han selv, til Ære for sin Stand, mindedes Dagen ved at bekoste det i ovenstaaende Brev omtalte Værk af Camillus Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie. Og en ikke almindelig Hyldest blev ham til Del. Thi sjælden om nogensinde er en Forlægger bleven hædret og besunget af saa mange fremragende Digtere. Henrik Ibsens Bidrag er allerede nævnt; det anføres i sin Helhed senere. Med skælmsk Humor sang Chr. Richardt:

Hvor fordem Sankt Klaras Nonner gik i Lin,
 der tappes nu Kunstens og Videnskabens Vin,
 der grønnes Prosa, der blomstrer Vers,
 alt siden Aar Syttenhundredhalvfjerds.
 Tronerne ravede, Fyrsterne trimlede,
 — hvormed slog ej det Aarhundrede Boldt —
 »Gyldendals« Trone dog slet ikke svimlede,
 den blev ærværdig, Kontorstolen holdt!
 Selv Paven jo nu vil forlægge sig og Sit,
 — ak bare han ej som Forlægger gaar fallit!
 Fra Klarebodernes Capitol
 skinner en bedre Ufejlbarheds Sol.

Og Kunsten at enes, som falder os saa svært,
 den Kunst, som Europa har endnu ikke lært,
 hin skønne Kræfternes Harmoni,
 den er hos Gyldendal fait accompli:
 Her staar en Morsom i Favn af en Kjedelig,
 her er Physiken med Præd'kenen Du's;
 her staar Latinen hos Islandsken fredelig,
 Snorre sig helder til Madvigius!

Og Meget, der skiltes i disse hundred Aar,
 paa Hylderne broderlig atter sammen staar;
 see Danmark-Norge, i Mangt saa spredt,
 de er paa Klarebodslageret Et!

Hvad Gyldendal grundede med Omsigt og Forstand
 en Stund før Pariser-Omvæltningens Brand,
 hvad Deichmann vogted for hvert Extrem,
 det har nu Hegel sat helt i System:
 Gode Forfattere, godt honorerede,
 Oplag paa Oplag med Skjold mod Kritik,
 herlige Rygstykker, smukt dekorerede, —
 dér har vi Summen af »Hegels Logik!«
 Han leve længe, han trives godt og vel,
 hans Firma blomstre, vort Fædreland til Held!
 Til Kæmpe vorde, hvad først var Dværg,
 »Gyldendal« voxe fra Dal op til Bjærg!

Men Bjørnsøns Sang var dog den, som tog det videste
 Sigte, og i hvilken Hegels Gerne fik sin rummeligste
 Karakteristik. Med fuld Ret tolkede han gennem den
 ikke blot sin egen men sit Lands Tak. Den lød:

Tak fra Norge for de gaver,
 som i hundre år
 falt som frø af blomster-haver
 over fattig vår.
 Hjærter, som nu længe hvilte
 selv som frø i grav,
 engang imod sæden smilte
 som de dufted af.

Tak fra Norge, fra de gamle:
 ånd sin brude-dragt
 fik af tanke, tone, salme
 ifra Danmark bragt.
 Ænnu de den stille gæmmer,
 syner den iblant,
 når de ej blant dagens stæmmer
 hjærte-ordet fant.

Tak fra Norge, fra de unge,
 som tog egen vej.
 At vi ej fra eder sprunge,
 skyldes netop dig.
 Mer æn alle dyre vine,
 »skandinaver« drak,
 mer æn noter, franske, fine,
 gjorde du, — vor tak!

Tak fra Norge, fra hver sanger,
 som du fik i bur!
 Du dem alle, alle fanger,
 flyr de syd en tur.
 Mens i sang de regnskab holder
 over folk og hjem,
 holder dine protokoller
 regnskab over dem.

Tak fra Norge, som i vintren
 under nord-lys står,
 drømmende om duggens tindren
 i en folke-vår.
 Se, vi tror, Norrøna-ånden
 over landet går,
 og at den jer byder hånden
 fra vor nye vår.

Samtidig modtog Hegel fra saa godt som alle fremragende Skribenter i Danmark og Norge en Række Lykønsknings-Breve, af hvilke enkelte her skal medtages.

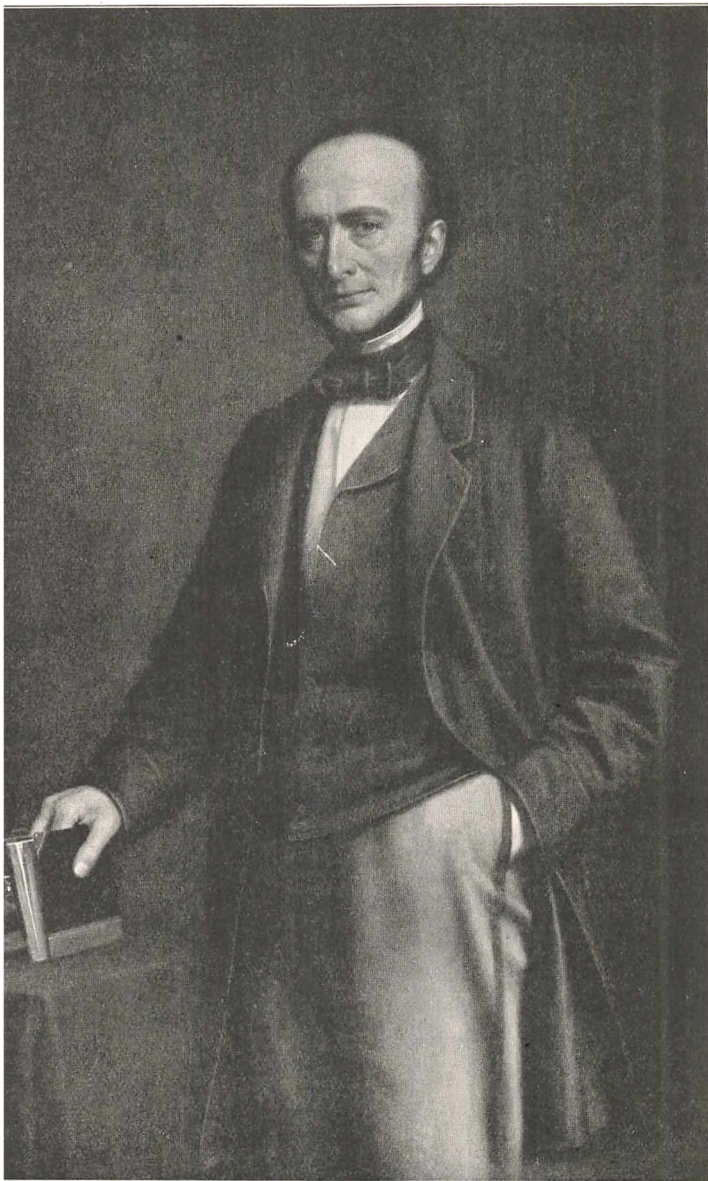
Af de ældre Digtere, Guldalder-Tidens, hvis Bøger for de flestes Vedkommende var udkommet paa andre Forlag, hyldedes han lige saa oprigtigt som af de yngre, med hvem han stod i Forretningsforbindelse. Efterstaaende to Breve er Vidnesbyrd derom.

Velb.

31te Decbr. 1870.

Hr. Cancelliraad Fr. Hegel, R. af Db.

Jeg takker Dem af Hjertet for det mig tilsendte Exemplar af den interessante Bog, som De har ladet udgaae i Anled-

Fr. V. Hegel.

A. Dorph pinx.

ning af den Gyldendalske Boghandels hundredeaarige Jubilæum. Jeg har vel ikke staaet i noget Forretningsforhold til denne betydelige og for vort Fædrelands Literatur saa hæderlige Institution; men jeg har personlig kjendt og skattet Deres Formand i Forretningen, og jeg har den Ære at være kjendt af Dem, og af dem Begge har jeg altid modtaget, mig hædrende, Beviser paa Venlighed og Godhed.

Herved sender jeg da Dem min Lykønskning og mine bedste Ønsker for Dem selv og for den storartede og gavnrige Forretning, De med saa hæderlig Dygtighed staaer i Spidsen for.

Med sand Højagtelse
Deres ærbødigste
Christian Winther.

Paludan-Müller, hvis Skrifter ligeledes var udkommet andetsteds, men som ifølge Brevet var indbudt til Festen, skrev:

Til
Velbaarne

Kjøbenhavn d. 31 December 1870.

Hr. Cancelliraad Fr. Hegel, R. af Dbr.

Da jeg ikke saae mig istand til at deeltage i Gaarsfesten, i Anledning af den gyldendalske Boghandels hundredeaarige Bestaaen, tager jeg mig herved idag den Frihed, at sende Dem, Højstærede, min Lykønskning til Jubilæet, saavel til de samlede 100, som til de sidste 25 Aar, i hvilke denne Boghandel paa en saa ærefuld og ved flere Lejligheder saa uegenlyttig Maade har løst sin Opgave, og kraftig bidraget til Literaturens Fremme. Jeg troer, at ingen bedre end Forfatterne ere istand til at bedømme en Forlæggers Virksomhed, og jeg for mit Vedkommende er overbeviist om, at under vore smaa Forhold er, selv med Hensyn til de bedre Forfattere, Forlæggerne ikke saa sjælden udsatte for pecuniært Tab. Hvad et vittigt Hoved skal have sagt, »at Boghandlerne drikke Champagne af Forfatternes Hjernesaller«, er vist kun Sandhed med Modification: Drikken er sikkert mangengang mere lig Eddike; men desto større Paaskjønnelse fortjener en, gennem en lang Aarrække fortsat, Virken tilbedste for Literaturen og dens Dyrkere.

Til denne min oprigtige Anerkjendelse af det gyldendalske

Firma, tillader jeg mig at føje min Lykønskning til Ridderkorset, og Bevidnelsen af min Højagtelse og Hengivenhed for Deres egen Person, og, idet jeg nu for de kommende Aar ønsker Dem og Deres Bestræbelser Held og Lykke, beder jeg Dem tillige at overføre paa mig i det nye Aar den Velvillie, hvorpaa De oftere har givet mig Beviis.

Deres

ærbødigst forbundne

Fr. Paludan Müller.

Efterskrift:

Endnu maa jeg takke Dem for det pragtfuldt udstyrede Værk »Bidrag til den danske Boghandels Historie« hvorved De har sat Deres Forgængere et hædrende Minde, og som De har havt den Godhed at sende mig. Jeg har allerede med Interesse læst noget af 1ste Deel og glæder mig til Resten.

Naar De seer Fru Deichmann, beder jeg Dem ogsaa at bringe hende min Lykønskning i Anledning af Jubilæet. Trods hendes høje Alder og de mange Tab hun har lidt paa sit Livs Bane, har hun dog aldrig seet Velsignelsen vige fra Huset, eller sig selv skilt fra sit Ungdomshjem. Bring hende en venlig Nytaarshilsen fra min Kone og mig!

Deres

Fr. P. M.

Hils ogsaa Deres Hr. Søn fra mig!

Som Repræsentant for Pressen kan et Brev fra Bille anføres. Bille havde, som det ses af Brevet, paa dette Tidspunkt intet udgivet paa den Gyldendalske Boghandels Forlag; senere udkom flere Skrifter af ham der.

»Dagbladets« Redaction.

Herr Kancelliraad F. Hegel.

I dette Øieblik modtager jeg det Pragtværk, hvormed De feirer den Gyldendalske Boghandels Hundredaarsfest og bringer Deres Tribut til Fortid, Samtid og Eftertid. Tillad mig ogsaa med et Par Ord at bringe Dem baade min Tak for Bogen og min hjertelige Lykønskning til Festen. De kan feire den med Ære: thi er det end sandt, at der hører mere til at skabe end til at fortsætte, saa er det dog ikke mindre sikkert, at Deres Forgængeres Virksomhed ved Dem og gennem Dem har fundet en Udvikling, som kaster Glands ogsaa tilbage.

Uden selv at høre til de Forfattere, der have den Gyldendalske Boghandel at takke, har jeg gennem nu snart tyve Aar havt Leilighed til temmelig nøie at følge og derved til-lige paaskjønne Deres Virksomhed som Forlægger, og fra egen Erfaring veed jeg, at ligesom De stedse i Literaturen har ved-kjendt Dem, at noblesse oblige, saaledes har De altid havt Haand og Hjerte aabne, hvor Deres Bistand paakaldtes. Iblandt de Mange, der nu i disse Festdage bringe Dem Lyk- onskningens og Paaskjønnelsens Ord, beder jeg Dem derfor ogsaa at regne

Deres ærbødigst forbundne

Kbhvn. 28 Dec. 1870.

Bille.

Ogsaa et Brev fra Bjørnson, som paa dette Tidspunkt opholdt sig i Kristiania, og et fra Henrik Ibsen hører til her. Som Bjørnson i sin Sang havde takket Hegel for den »skandinaviske« Betydning, dennes Gerning havde haft, takker han i Brevet for deres private Samarbejde og Venskab.

28 Dec. 70.

Altså, kære, kære Hegel, sender jeg den, en hjertelig lyk- onskning, på dette særskilte ark, frit for al forhandling om forholdene.

Jeg vilde have været hos Eder idag, sidde nær Dem ved fest-bordet, hilse på Dem i Deres hus, sådan ret ælske Dem! De er noget af det ælskeligste jeg har mødt på min vej, og De skulde blive min forlægger og være med at grunde min livslykke, og De skulde ved mig blive en hæv-arm for hele Norges unge literatur og gøre, at den ikke skiltes fra vort frænd-folks. Dette er så meget, at det alene berettiger til at vente mig ved fest-bordet idag, hvor jeg burde have takket Dem foran alle; men jeg vil finde Dem alene og ret af hjær- tet takke Dem, og mere æn for alt dette, for det vænskab De har vist mig, det samråd De har holdt med mig om det, som De troede var mig kært, enten det var Deres eller mit. Og jeg takker Dem for at De ogsaa har lært andre at holde af mig, først og fremst Deres søn. Og jeg takker Dem, fordi De har båret over med alle mine fejl; De har funnet in til mig selv i alt vort samarbejde.

Og så ønsker jeg Dem, ikke kun lykkelige dage eller kun lykke i Deres forretninger; men at det må blive Dem til hjærte-

vækst og glæde, selv om vejen stundom går gennem sorg, det, som De foretager Dem. — Måtte moderminnet stå lyssende for Deres søn, og eders samfund alle dage være stærkt og helsebringende.

Tænk så lidt på mig på eders hæders-dag, jeg har tænkt så meget på den og Dem og vil gøre det også den dag.

Hilsener, mange, varme, fra min Karoline og mine børn;
Deres innerlig hengivne ven
Bjørnst. Bjørnson.

Og Ibsen skrev, faa Dage efter selve Festen, til hvilken han som ovenfor nævnt havde sendt sit Digt:

Dresden den 8de Januar 1871.

Kære herr Hegel!

Efter en nu vel overstået 8 dages forkølelse og anden upasselighed skynder jeg mig at sende Dem og Deres søn min hjerteligste nytårshilsen, med hjertelig tak for det forløbne og alle gode ønsker for dette år!

De få linjer, jeg sendte til festen den 30', håber jeg er kommet Dem ihænde, og jeg kan forsikre Dem at jeg her i frastand fejrede dagen så godt som omstændighederne tillod.

Min bedste taksigelse for bogpakken og festsangene. Chr. Richardts digt er et mesterværk i sit slags og Bjørnsons er jo også meget smukt. — Men hvad skal man sige om det store pragtværk i to bind? Det står vel uden sidestykke! Der har De i sandhed rejst Dem selv og den Gyldendalske Boghandel et værdigt monument.

Jonas Lies bog har jeg allerede læst; den indeholder meget der er fortræffeligt, om end kompositionen er mangelfuld.

Afskriften af mine digte har jeg modtaget; det er en tyk bog; men foreløbig kasserer jeg de tre fjerdeparter og den fjerde omarbejder jeg. Jeg er allerede begyndt.

På opførelsen af »Kongs-emnerne« er jeg meget spændt. Vil De ikke bevise mig den godhed at sende et expl. af dette stykke til min ven, højesteretsadvokat Klubien, indbundet og for *min* regning. Han bor Holmens Kanal No. 4.

I December har jeg skrevet et langt digt: »Ballonbrev«, der kommer i Morgenbladet og bør optages i samlingen.

Vi har her havt en forfærdelig kulde i denne tid og, hvad der var værst, i en hel uge mangel på alt brændematerial. Nu er endelig tilførselen begyndt igen.

Stemningen er forøvrigt meget trykket og her spores slemme anelser om krigens udfald. Gid de måtte vise sig vel begrundede!

Lev hjertelig vel for denne gang!

Deres hengivne og forbundne

Henrik Ibsen.

Ogsaa det yngre Slægtled i Danmark, der netop var begyndt at røre paa sig, men endnu ikke traadt samlet frem, lod høre fra sig. Georg Brandes, den vordende Fører, der allerede i flere Aar havde været i Forbindelse med Hegel, skrev fra Rom, hvor en haardnakket Sygdom holdt ham fast, følgende Brev:

Rom. Hospitalet d. 8 Januar 1871.

Kjære Hr. Cancelliraad!

Gjennem et Brev fra min Fader igaar erfarer jeg, hvilken stor Festlighed der nylig i Kjøbenhavn har været afholdt for Dem, og han sendte mig tillige Deres smukke Rundskrivelse med Meddelelse om, at De har foræret mig en yderst elegant udstyret Bog. Intet forekommer mig naturligere, end at Folk ved denne Leilighed have kappedes om at vise Dem al mulig Opmærksomhed og lade Dem forstaae, hvor megen Pris vi alle sætte paa Dem. Enhver, der har med Dem at gjøre, føler strax, at denne saa formuende Mand tillige er en hjertensgod Mand, at denne ikke saa lidet mægtige Mand tillige er saa fordringsløs som den Ringeste og til Tjeneste for den Ringeste, og Ingen er gaaet fra Dem uden at være vunden af den store og sjeldne personlige Elskværdighed, der synes uadskillelig fra Navnet Hegel, siden den er gaaet i Arv til Deres fortræffelige Søn. Dog kjære Hr. Cancelliraad, De har formodentlig forleden maattet høre saa meget Smukt og Hjerteligt, at det er at give et Bagerbarn Hvedebrød at fortælle Dem, hvor glad man er ved netop at have med Dem at gjøre. Jeg vil blot endnu sige, at jeg meget beklager, ikke at have været istand til at deltage i Festmaaltidet for Dem; jeg skulde med stor Oprigtighed have drukket Deres Skaal; jeg skal nu gjøre det idag ved min ensomme Hospitalsmiddag; men jeg har endnu en Rest af fortræffelig Vin; den skal gaae dertil.

Jeg maa dog fortælle Dem en Smule om mig selv. Fra omtrent d. 15de November har jeg været elendig syg af en me-

get haardnakket og langvarig Typhus, der først stærkt truede mit Liv, senere kun har pint og kjedet mig til Vanvid. Næsten ingen Besøg paa Grund af Angst for Smitte. 1^{1/2} Maaned levte af 3 smaa Kopper Bouillon om Dagen, hvilken Bouillon strax blev mig saa væmmelig (da jeg altid fik den), at jeg endnu knap kan taale at se den. Lykkeligvis er jeg nu Reconvalescent og spiser som en Slagter. Det er den tredje Dag, at jeg er nogle Timer oppe ved Middagstid, og hvad især er herligt, jeg er endelig istand til med stor Besvær at staae og gaae, Noget jeg under hele min Sygdom ei har kunnet. Men det smerter endnu dygtigt i mine svage Ben. Dog har jeg igaar gaaet 30 Gange op og ned af Gulvet, store Ting for mig. Vil De hilse Deres Søn, Fuldmægtig Larsen og Hr. Delbanco hjerteligst fra undertegnede Patient og vær selv hilst fra

Deres hengivne
Georg Brandes.

Sophus Schandorph, der i disse Aar var Privatlærer for Jacob Hegel og endnu kun lidt kendt som Forfatter, sendte følgende elskværdige Hilsen. Det kan forøvrigt her bemærkes, at Schandorphs Bøger, til Trods for hans nære Bekendtskab med Hegel, ikke udkom paa Gylden-dal. Først senere, flere Aar efter Hegels Død, overtog Forlaget hans Skrifter.

Giesegaard d. 29 Decbr.

Kjære Herr Cancelliraad!

Da jeg desværre ikke personlig kan deltage i Deres Fest imorgen, beder jeg om Deres velvillige Modtagelse af min skriftlige Lykønsknings.

Gid den smukke og betydningsfulde Virksomhed, som De staaer i Spidsen for, endnu i mange Aar maa blomstre under Deres dygtige Bestyrelse, gid Deres Kraft maa blive usvækket — disse Ønskers Opfyldelse ere ikke alene af Betydning for Dem selv personlig, men — det tør jeg sige uden Smiger — for hele det danske Bogvæsen.

Jeg maa endnu tilføje et Ønske, kjære Herr Cancelliraad, et Ønske, det ligger mig saa nær at udtale; det refererer sig til det, der staaer Deres Hjerter nærmest; og jeg er sikker paa, at Ønsket vil blive opfyldt, om ellers Skjæbnet vil være en

Smule gunstig stemt. Jeg ønsker da, at Deres Søn, som De har gjort mig den Ære at betroe mig alt i nogle Aar, maa blive en ligesaa ædel og dygtig Bærer af det Gyldendalske Firma som hans Fader. Ja, jeg griber Lejligheden til at takke Dem, Hr. Cancelliraad, for al bevist Tillid og den usædvanlige Velvillie og Noblesse, som De har føiet til den; og maatte jeg have vist mig og vise mig værdig til den, da er det min bedste Løn, at jeg har givet et ringe Bidrag til den hæderlige Gyldendalske Boghandels Flor ved at anvende min Smule Evne til at virke til at skabe den en Mand med Dannelse og aandelig Opvakthed til kommende Chef. Jeg veed, at De med stille og inderlig Glæde har seet paa Deres Søns smukke Udvikling, og jeg troer, at De er overbevist om, at det ikke er et Mundsveir, naar jeg erklærer ham for min kjæreste Discipel.

I Tanken er jeg med ved Deres Fest imorgen. Lykke og Held i de kommende Aar for Dem og Deres Søn!

Min Kone beder mig føie hendes Lykønskning til min.

Deres ærbødigst hengivne
Schandorph.

— Saaledes fejredes dette sjældne Dobbeltjubilæum, og saaledes paaskønnedes Hegel af alle Aldre og fra alle Sider. Han stod da i sin fulde Kraft, i sin stærkeste Manddom, afholdt, anerkendt, rig. Men dog med en Virksomhed foran sig, større end den, han havde bag sig.

Norge havde tilført Literaturen ny Kraft og Storhed; nu kom Danmark med et nyt Livssyn. Ogsaa før det »moderne Gennembrud« Oprindelse havde Hegel haft de unge danske Digtere og Skribenter paa Forlag, saaledes Georg Brandes, Vilh. Bergsøe, H. F. Ewald, der vakte Forventning med Valdemar Krones Ungdomshistorie, Chr. Richardt o. fl.; men efter 1870 kom *de* til, der sammen med Georg Brandes stillede sig i Opposition til Fortiden, gav Literaturen et Stød i en ny Retning og senere paa-trykkede den det afgørende Præg. Om Hegels Forhold overfor disse Mænd, hvis Venskab han trods alle Uoverens-

stemmelser bevarede til sin Død, skriver Georg Brandes: »Skønt Hegel stillede sig sympatetisk til de Personer, der fra først af startede den literære Bevægelse fra 1871, og Angrebene ikke gjorde andet Indtryk paa ham end det at vække hans Uvilje, viste det sig snart som en Nødvendighed for ham at tage Hensyn til Misstemningen

hos det Publikum, af hvilket han skulde leve, og til Forfølgelsen i den Presse, af hvilken han som Forretningsmand var afhængig.« Brandes sigter her nærmest til Begivenhederne ved »Det XIX Aarhundredes« Ophør.

J. P. Jacobsen.

Karakteristisk for Hegels Fordomsfrihed er hans Stilling til J. P. Jacobsen, den ny Bevægelses stilfærdige, men stejle Forkæmper. Af Jacobsens Breve, der følger senere, lærer man Forholdet at kende fra først til sidst, her skal

et af Hegels første Breve til J. P. Jacobsen, som dengang endnu ikke havde begyndt sin literære Løbebane, indskydes:

Hr. stud. mag. Jacobsen.

28/7 71.

Af Deres venlige Brev af 22. d. glæder det mig at se, at De er tilfreds med de af mig foreslaaede Betingelser for Udgivelsen af en dansk Oversættelse af Darwins »Origine of species«. Foreløbig er det vel bedst kun at holde sig til dette og lade det være afhængig af den Lykke, som det gjør, om man ogsaa vil udgive Fortsættelsen. Da De intet skriver derom, antager jeg, at der fra Deres Side ikke vil være noget til Hin-

der for, at Udgivelsen kan ske i Overensstemmelse med mit Brev af 20/7. Saasnart De kommer her til Byen, venter jeg at høre fra Dem, om De ønsker at benytte en og anden Afbildning, som kunde tjene til Oplysning.

Hegel delte ikke Anskuelse med disse Mænd, men han viste den samme Trofasthed mod dem som mod andre, med hvem han mulig følte sig mere beslægtet. Maaske lod han sig undertiden, som paavist ovenfor, forlede til at drage strengere Grænser for Samarbejdet mellem dem og ham, men han svigtede ikke. Hans Ønske — og hans Evne — var at vise Retfærdighed til alle Sider, og han tog ikke Parti.

Kun en enkelt Mand synes han at have omfattet med partisk Forkærlighed; hvor han kunde, antog han sig hans Sag og skabte sig ofte for hans Skyld adskilligt Bryderi. Det var Biskop Martensen. Efterstaaende Brevveksel mellem Hegel og den ordrige Frederik Barfod viser, hvorledes Hegel med Paapasselighed værnede om Martensens Navn.

Barfod havde sine »Fortællinger af Fædrelandets Historie« under Trykning; og Hegel, som ofte gennemlæste Korrekturer af de Bøger, han havde i Arbejde, fandt da i Barfods Omtale af Martensen, at der var gjort denne større Uret, end han som Martensens Tilhænger og Forlægger kunde finde sig i.

I et Brev opfordrer han Barfod til at ændre Skildringen og faar følgende Svar:

Frederiksberg d. 19de novbr. 1867.

Kære hr. Hegel!

Altså atter et af de kedelige, fortærende og ødelæggende sammenstød, som jeg dog skal stræbe at tage så mildt og alvårlig som muligt. Mine ord må De derfor stræbe at læse med et mildt sind. Igennem min søn Frederik har De bedt mig om at foretage yderligere rettelser i Martensen, og senere har De sendt ham forslag til sådanne rettelser. Deres valg var tilfældigvis meget godt, ti Frederik er virkelig Martensen

sens ivrige forsvarer her i huset. Men da han havde læst, hvad jeg i 3die udgave havde skrevet, og havde sammenholdt dette med 2den udgave, erklærede han, at han ikke fandt nogen grund til misnøje med det skrevne; og, da han havde læst Deres forslag, erklærede han end yderligere, at dem kunde han på ingen måde opfordre mig til at gå ind på. — — Imidlertid der må en ende på denne spænding, dersom ellers mine fortællinger nogensinde skulle blive færdige. Jeg troede, at vi skulde have været ude over sådanne sammenstød, og så — — og så! — Det er mig aldeles utåleligt at skrive i dag med frygt for at se det strøget af censuren i morgen. Så kan jeg hverken skrive varmt eller sandt, hverken ud af ånd eller hjerte. Kære Hegel! jeg vil ikke i fjærneste måde være bitter, men, Herregud! fattig og simpel, som jeg er, har jeg dog også min overbevisning at leve for, har også min ære og æresfølelse. Jeg gentager, hvad jeg før har sagt Dem: De havde bestemt aldrig gjort Martensen sådanne forslag, som De gør mig, og der kunde dog til sine tider have været lige så god grund dertil. De har vist også været R. Nielsens forlægger, naar han har sagt den samme Martensen endnu ubehageligere sandheder end jeg; har De så gjort Nielsen forslag eller blot anmodning om at lægge fingeren lidt imellem? Jeg er dog — uden iøvrigt at ville anstille nogen sammenligning — en gammel og fuldmyndig forfatter så godt som Martensen og Nielsen, ja noget nær i år med dem begge, og jeg står ved ethvert af mine ord så fuldt som nogen af dem, har altid gjort det og skal altid gøre det. Hvad nogen af dem skriver, er enten deres ære eller deres skam, og ingen andres; hvad jeg skriver er enten min ære eller min skam, og ingen andens i hele verden, ikke engang min forlæggers. Og hvorfor skal så Martensen alene være urørlig? Jeg har fældt og har måttet fælde mange strænge domme baade om afdøde og nulevende, og dette har De fundet i sin orden. Kun Martensen — —? Og her ved jeg dog med største bestemthed, at der på min side er ikke det mindste personlige med i spillet, ti han har indtil denne dag ikke lagt mig selv et eneste halmstrå i vejen eller sagt mig selv et eneste ondt ord. Jeg forlanger ikke, at De skal have den selvsamme agtelse for mig som for Martensen eller Nielsen; ti jeg kan slet intet forlange, hvad der ikke frivillig bliver givet. Jeg vilde kun inderlig ønske, at jeg engang måtte vinde Deres agtelse således, at De også

fik tillid til mig. Imidlertid — som sagt — der må en ende på denne spænding. De har før foreslået mig at tage Ploug som opmand; De foreslog det således i anledning af mine »Forord«. Jeg foreslår Dem nu et af to: skulle vi følges ad til Ploug og lade ham være opmand? Vi underkaste os da bægge hans afgørelse, — eller: skulle vi stryge artiklen Martensen aldeles i mine »Fortællinger«! Dette går jeg langt hellere ind på, end at jeg omskriver den i strid med min overbevisning; og jeg vil nok tilmed kunne undvære artiklen. Læs nu med mildhed og lad mig snarest muligt se et venligt svar fra Dem!

Deres
Frederik Barfod.

Hegel svarer hertil:

20/11 1867.

Hr. Fr. Barfod!

Da jeg anmodede Dem om at foretage et Par Ændringer i Deres Artikel om Biskop Martensen, saa var det ikke alene af Hensyn til ham men ogsaa af Hensyn til Deres Bog, hvor alle haarde og — som jeg mener Deres i dette Tilfælde er — ubillige Domme burde være banlyste. Naar De antager, at jeg ikke vilde vove at fremkomme med en saadan Anmodning til Biskop M., tager De virkelig fejl. Ud gav han en Bog af samme Natur som Deres, bestemt til Oplysning for Almenheden, og deri skrev en streng og — efter min Mening — uretfærdig Dom om Dem, for hvem jeg — ligesom for Biskop M. — nærer Højagtelse og Hengivenhed, vilde jeg ikke et Øjeblik betænke mig paa at gjøre, hvad der stod i min Magt for at formaa ham til at udslette eller mildne den. Det er en hel anden Sag med den Strid, der føres mellem M. og Prof. Nielsen i vidensk. Skrifter, hvor de gjensidig har samme Ret og samme

Biskop H. Martensen.

Magt til at sige hinanden Ubehageligheder og skriver for samme Publikum. Men ligeoverfor Dem i Deres Fortællinger staaer Biskop M. værgeløs. Han kan ikke — om han vilde forsvare sig — naae til det samme Publikum. Derfor er det, at jeg indstændig fornyer min Anmodning til Dem om, i det mindste at udtage den sidste Passus af Deres Artikel om M., naar De ikke vil — hvad jeg gjerne ønskede — tillige foretage de øvrige foreslaaede Ændringer.

Deres

Fr. Hegel.

Et Par Dage efter skriver Barfod videre:

Kære hr. Hegel!

Frederiksberg d. 24 novbr. 1867.

Efter Deres anmodning gik jeg i går til Allen, skønt jeg godt vidste i forvejen, hvad han vilde svare. Jeg har nu kendt ham i femogtredive år, og kendt ham så nøje, så jeg ikke alene ved, at man vanskelig skal finde to fuldstændigere modsætninger end ham og mig. Det var mig derfor slet ikke kært at gå til ham i et sådant ærinde, af hvilket jeg i forvejen vidste, at der ikke kunde komme en smule andet frem, end at vore modsætninger påny fik leilighed til at fremtræde i det allerskarpeste lys; men — en ende må der jo på sagen, der allerede har pint mig således, at jeg mange gange har været fristet til at ønske alle mine »fortællinger« paa havets bund. Altså — jeg gik til Allen. Som jeg i forvejen havde sagt mig selv, syntes han ikke det mindste om slutningen af min Martensen. Han fandt, at min dom var subjektiv og ikke objektiv, hvilken beskyldning jeg naturligvis gav ham igen. Det er altid tilfældet, at når en mand er uenig med en anden i sin opfattelse, sætter han en trumf på, at hans modpart er subjektiv, idet han ikke rejser den mindste tvivl om sin egen objektivitet; men derfor har denne beskyldning for subjektivitet heller ikke det ringeste at sige, førend dens berettigelse bliver godtgjort.

Naturligvis udtalte vi nu til stor overflødighed vore ulige historiske anskuelser og standpunkter, og som rimeligt var, fremkom i Allens udtalelse også den sætning:

»Det er naturligvis ikke dit stykke om Martensen alene, der er mig imod, men det er tonen og ånden i hele din bog, i hvilken subjektiviteten allevegne gør sig altfor stærkt gældende« (— jeg indestår naturligvis ikke for, at jeg gengiver Allen aldeles ordret, jeg giver i ethvert tilfælde meningen).

Se, i denne Allens udtalelse er der mening, ypperlig mening! Hvad jeg har sagt om Martensen, er så godt og så dårligt, som hvad jeg har sagt i hele min øvrige bog: enten må hele min bog misbilliges, eller — hvad jeg har sagt om Martensen må også billiges! Enten er det hele »altfor subjektivt« (jeg påstår nu, at det er objectivt), eller Martensen (stykket om ham) er det heller ikke. Og så endnu dette — jeg har aldrig kunnet begribe, og jeg kan endnu ikke begribe, hvorledes en forlægger, der umulig kan læse fjerdeparten af sine forlagsskrifter igennem, hvorledes han kan tage sig det så nær, hvad *en navngiven mand* i sin egen bog dømmer om andre mænd, og på ingen måde lader forlæggeren dømme. Derimod begriber jeg, at det er pinligt, meget pinligt, når man efter alvårlig overvejelse har bragt sin overbevisning i form, altså i det mindste har talt subjektiv sandhed, og så skal nødes til, ikke at opgive sin overbevisning, men at ændre sin udtalelse, og således tale løgn. I arbejdets interesse vil jeg derfor ret instændig bede Dem om, at dette må ske så sjældent som på nogen måde muligt. Jeg har intet imod at påmindes — vi trænge alle til påmindelse, og jeg havde således gavn af G. Rodes sidste påmindelse — men, her er virkelig sket noget helt andet og meget mere end blot alvårlig påmindelse.

Frederik Barfod.

Deres Frederik Barfod.

Og endelig afsluttes Striden med følgende Brev:

Frederiksberg d. 4 decbr. 1867.

Kære hr. Hegel!

Endelig i morges fik jeg stykket om Martensen tilbage fra Dorph, der med vanlig alvår og samvittighedsfuldhed har vejet hvert eneste ord, ja endog i særlige anmærkninger har givet grunde for enhver ændring, han har foreslået, ligesom for alt, hvad han har ladet stå. Jeg har fulgt hans forslag med diplomatisk nøjagtighed, ti for mig vare de ikke »forslag«, men de vare opmandens endelige dom i sagen, som jeg blindt underkastede mig, selv hvor det vilde have kostet mig overvindelse, hvis jeg ikke forinden havde givet både Dem og ham mit ord. Nu er sagen altså klar, men for at De kan se, hvorledes den er klaret, sender jeg Dem det rettede ark, med den anmodning, at De vil have den godhed at sende det i trykkeriet.

Deres

Frederik Barfod.

Det var altid Hegel imod, at der i de Bøger, han forlagde, rettedes Angreb paa nogen; men med Martensen var han, som det ses, yderst ømfindtlig. —

Imidlertid tiltog Hegels Virksomhed fra Aar til Aar. Lokalerne havde længe været for smaa, Lagerrummene utilstrækkelige for det voksende Lager, og i 1876—77 lod han derfor den gamle Staldbygning og Sidehuset i Gaarden nedrive, og paa Grunden opførte han »den i al sin Simpелhed stilfulde Bygning«, som endnu den Dag i Dag behersker Gaarden. »Traadte man over dens Tærskel ind i det smukke, store, kunstnerisk udsmykkede Rum, der mere mindede om en Bibliotekssal end om en Boglade, følte man, at her raadede en ejendommelig Ordenens Aand. Ikke et Støvgran paa Bord eller Hylder, ikke en Lineal eller Bog uden paa sin Plads; hvor travlt der end kunde være i den store Forretning, gik alt saa lydløst og stille, hver Mand passede sin Dont, og alt blev besørget akkurat og hurtigt. Men inde i det lille Værelse til højre sad

Manden selv, i hvis sikre Haand alle Traadene fra det store Apparat samledes, og der var Ordenen om muligt endnu mere minutiøs; ingen Breve eller Papirer flydende over Skrivebordet, hver lille Ting paa sin Plads og alt lige saa sirligt som selve Haandskriften i det Brev, han just var i Færd med at skrive« — som Redaktør M. Gal-

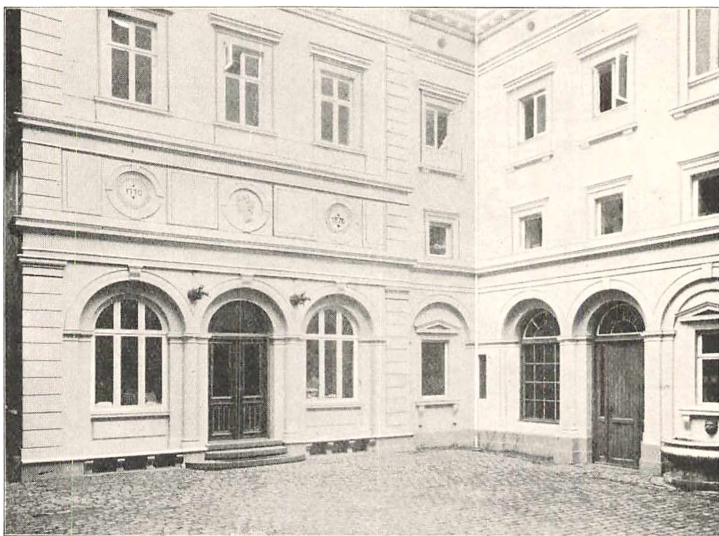
Klareboderne 3. Den gamle Sidebygning.

schjøt skrev i en Nekrolog over Hegel i »Illustreret Tidende«, Januar 1888.

Forretningen var nu saa stor, at Hegel ikke ønskede at beholde Sortimentshandelen. Han afstod derfor denne 1877 til sine Medhjælpere Lehmann og Stage, der fortsatte den i Forhuset, og samtidig optog han i Firmaet sin eneste Søn, Jacob Hegel, som tre Aar forinden var bleven gift med sin Kusine, Julie Bagge.

Men i disse forløbne og de nærmest følgende Aar var

det ogsaa, at Forfatterskaren fordoblede. Og Forlaget kunde møde med Navne som Vilh. Bergsøe, Edvard og Georg Brandes, Erik Bøgh, Drachmann, H. F. Ewald, Carit Etlar, Goldschmidt, Heegaard, Hostrup, Kaalund, Thomas Lange, Thor Lange, Molbech, J. P. Jacobsen, Vilh. Møller, Chr. Richardt, Scharling, Topsøe, Erik Skram, Ernst v. d. Recke, Pontoppidan o. fl. fra Dan-

Klareboderne 3. Det nye Bag- og Sidehus.

mark; Welhaven, Asbjørnsen, Bjørnstjerne Bjørnson, Henrik Ibsen, Jonas Lie, Magdalene Thoresen, Alexander Kielland, Kristian Elster, Kristofer Janson, John Paulsen, Marie Colban, Camilla Collett o. fl. fra Norge, foruden de ikke-skønliterære, som C. F. Allen, Fr. Barfod, A. D. Jørgensen, Martensen, Mynster, Rasmus Nielsen og mange andre. Næppe noget Steds i Verden har et Forlag paa een Gang rummet et saadant Antal fremragende Forfattere af alle Arter og alle Lejre. Men

som Georg Brandes skrev om Hegel, og som det fremgaar af det ovenstaaende, »der var noget stort i hans Maade at forestaa sin Forlagsvirksomhed paa. Kun den, der kender til fremmede Forlagsforhold og har staaet i Forbindelse med mange Forlæggere i Udlandet, kan tilfulde paaskjønne og vurdere det, som var det Storladne ved ham som Forretningsmand.«

Denne Storladenhed lagde Hegel hyppigt for Dagen, hvor det gjaldt Firmaets Anseelse, eller hvor dets Hege-
moni forpligtede. Som han i 1870 havde bekostet Prof. C. Nyrops Værk, 2 anselige Bind, var det paa hans eget Initiativ, at Forlaget paatog sig den kostbare Udgivelse af »Dansk biografisk Leksikon«. Og ligesom han overfor sine Kolleger viste en Imødekommen for Conto'ernes Vedkommende, som kun en rig Mand formaar, og i den Henseende overfor sine gamle Medarbejdere strakte sig overordentlig vidt, udviste han ogsaa ved en Fest under det nordiske Boghandlermøde i Juli 1884 en Gæstfrihed, som kun faa kan tillade sig. Til Festen skrev Chr. Richardt en Vise, i hvilken det hedder:

Forfatter og Forlægger
de er et Ægtepar,
som for hinanden dægger
og mangan Løndom har!
Forfatteren bejled — og *hun* var blid,
og snart hun blev ham huld;
og saa holdt de Bryllup ved Paasketid,
og Fadderstads — til Jul!

Og tidt — skjøndt ej som Regel —
Sølvbryllup og der staar
(som Bjørnsons med Hegel
engang forleden Aar):
da confirmeres det første Pus,
med Guldsnit for og bag;
og begge Parterne drikke Du's.
og slaa et lille Slag.

Digteren taler om Forlæggeren i Almindelighed, men det er i Virkeligheden Hegel, han har karakteriseret.

Om Festen, som Hegel holdt paa sit Landsted Skovgaard, fortæller han i et Brev til Bjørnson:

»Forrige Uge havde vi det omtalte Boghandler Møde, som sluttedes med en Tour i Lørdags til Fredensborg og Helsingør. Det var besværlige Dage; det er ikke let for

Skovgaard før Ombygningen.

en gammel Karl at være paa Farten fire Dage i Rad. Den Sexa paa Skovgaard, vi gjorde den 15. for 181 Gæster, gik brillant. Min gamle Ven Schandorph tilbød at skrive en Vise, og saa bad jeg ham med. Han var den eneste Forfatter, og i en længere Tale skildrede han, hvorledes Forfatterens og alle Nationers aandelige Liv beror paa en livskraftig og energisk Boghandel. Desuden havde jeg faaet en Sang af O. Borchsenius, som er i Göteborg, og en fra Drachmann, som er i Østerrig.«

I denne Aand, med denne Energi, med denne faglige som menneskelige Dygtighed ledede Hegel Firmaet til det sidste. Med samme strenge Regelmæssighed, som da han var ung, mødte han endnu, da han nærmede sig Halvfjerdsaaersalderen, hver Morgen i Forretningen og varetog som før de væsentligste Afgørelser, ligesom han personlig vedblivende førte den omfangsrige Korrespondance

Parti af Haven paa Skovgaard.

med Forfatterne. Den 11. November 1886 skriver han i et Brev til Bjørnson: »Efteraaret her har været ualmindelig mildt og behageligt, saa vi bo endnu paa Skovgaard. Jacob og jeg tager til Byen Kl. 8; vi maa op endnu, medens det er mørkt, og vende saa tilbage Kl. 3-4. Jeg har den Fordel derude at kunne arbejde i fuldkommen Ro hele Eftermiddagen til Kl. 8-9. Naar jeg bare kan sidde uforstyrret, er Arbejdet mig en Fornøjelse.«

At han ikke har mistet sin Evne til at opmuntre, viser

følgende Uddrag af et Brev til Kielland (^{17/12} 86): »Igaar havde jeg den Glæde at modtage Deres venlige Brev. Jeg ser deraf, at De i nogle Dage har været i trist Humør. Det er naturligvis paa Grund af det daarlige Vejr, men navnlig paa Grund af Deres elskværdige Hustrues Fraværelse. Jeg haaber, at De nu atter er Dem selv: glad og tilfreds. I modsat Fald skal jeg give Dem et godt Raad: skriv en ny Bog til Udgivelse i Foraaret; det er et ypperligt Middel til at holde Humøret oppe.« — Eller til Jonas Lie (^{22/12} 86): »Saavel mine Børn som jeg have med største Interesse læst Deres sidste udmærket smukke, men noget vel sørgelige Fortælling, der vistnok i Aar vil blive den egentlige Julebog. Jeg glæder mig til, at De alt har fundet et Sujet til en ny Fortælling, og at denne vil blive humoristisk; det er det vi trænge til.« Og i et Brev nogle Dage senere: »Det er mig en overordentlig stor Glæde paa Aarets første Dage at kunne bringe Dem den gode Efterretning, at »Familien paa Gilje« kan ventes udsolgt i Løbet af et Par Maaneder.... Deres nye Bog har jo overalt i Pressen faaet en glimrende Omtale. Saavidt jeg har kunnet mærke, har Afsætningen, som sædvanlig paa Deres Bøger, været udmærket god.« —

Arbejdsivrig, usvækket, med lige frisk Evne til at forstaa, med lige varmt Hjærte til at hjælpe, vedblev Hegel at lede den store Virksomhed til faa Uger før sin Død, der indtraf 27. December 1887. Ligesom hans Haandskrift til det sidste var fast og klar, var hans Ledelse af Firmaet det. »Aldrig Vaklen, aldrig Vrøvl«, skrev Georg Brandes om ham. »I sine sidste tyve Leveaar var hans Forlag en Magt i vort Samfund, en almenyttig og ubestridt Magt.«

Bjornson

11/86

Det var en værdig Glæde af det sidste udelg
Præs. og se, at I alle befandt Eder vel, og at I
har saa gode og lyse Udsigter for den Ejare Børn.
Hvad Bortseemunket at skrive om Theaterspø.
har han gjort idem bedste Mening. Hvorved han
opnaar sin Hensigt, at gaa med Dig og et andet
Spørgsmaal; jeg tror det er saa det F. burde
hoge hvad en Digter af Din Rang indleverer, naar
der ikke er noget særligt om Skæbne at indsende sine
og for den derved. Optøvelsen, denne Ansættelse,
som B. gør sig til Tolle fort, deles af saa godt som
alle; og derfor vaktter det alen. Harmen, naar
man tror, at det ellers end sigte af Dig ikke
er udsat. — Det fornemmer mig at have, at du
endnu ikke har modt. Svar fra Statens. m. H. I
nigt System, og onsten din det, stid jeg gjerne
bringe Sagen i Exempt. ved at skrive til din derved.
Saa Tilbedet om i Hænderne er endnu
ikke indkommet Svar. Til digte, ind Opt.
Christiansen. Jeg ser, at Rensberg medlem
den Børn og at du ventte, at den blev rigtig
god. Tager du Photographi af den, saa behøver
mig med det. — Børnen Børn og Dig er jeg
og den finder jeg ganske fortreffelig. — Jeg har
not tænkt mig, at Kælland ikke havde godt
saa godt som han altid burde; men det er jo
værdigt, at han forledes indtil den

Udgiften. Jeg tænker, at han snart vil komme
paa den grønne Green, just ved et bry. p. i Udgiften
og forrige sine Indtægter; han faar vist Vind i
Sjelen.

Efteraand her har været ualm. mildt og
behagligt, saa vi to endnu paa Kongens
Jævel og jeg toge til Byen kl. 8; vi maatte endnu
indvandt et møde, og sende saa tilbage kl. 3-4. —
Jeg har den Dordel derinde at kunne ^{arbejde} fult. Paa
helt Eftermiddagen til kl. 8-9. — Naar jeg bare
kan pedde uforstyrret, er Arbejdet mig en Fornøjelse.
Jævel tager af og til et Par Timer for ud og
riden en god Tour sammen med Julia. —
Børnene naar Vi i de Otto, Gud være
takket ^{alle} for dem, og sende dig, din tynde
Hustru og Eders Børn tusinde lykøns-
kninger.

Hans Brevfr. i Anv.
p. Kongensv. V. C.

Hegels Haandskrift 1886.
(Kladde til Brev til Bjørnson).

Hegel og Forfatterne

Fr. V. Hegel i sit Kontor.

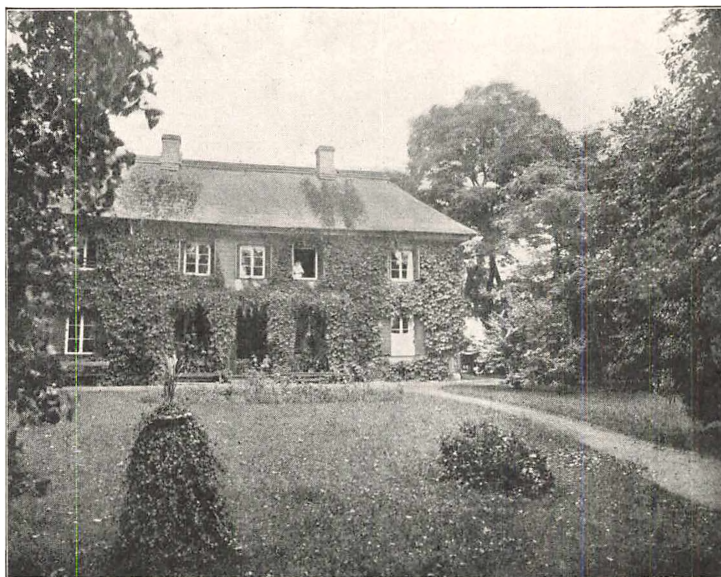
Fr. Henningsen pinx.

Hegel og Forfatterne.

»Vi bo allerede paa Skovgaard, og Grunden til, at vi ere flyttede saa tidlig herud, er den: at vi havde lovet Digteren Kielland med Familie vor Leilighed i Byen en 3—4 Uger fra Flyttedag, indtil han reiser tilbage til Stavanger. Han har nemlig boet her et Par Aar. Heldigvis er vor Leilighed paa Landet god og lun, saa det er nærmest Reisen frem og tilbage, der kan være noget ubehagelig i dette kolde Veir.« Saaledes skriver Hegel i et Brev den 15. April 1883, fortæller det i Forbigaaende, som om det var en selvfølgelig Ting, at han trods sine 66 Aar flyttede ud i det kolde Foraar og overlod sin Bylejlighed til en af sine Forfattere. Omstændighederne medførte imidlertid, at Kiellands kom til at bo i Klareboderne mere end et Par Maaneder, da de i det kolde Foraar ikke turde foretage Rejsen med deres yngste, kun et halvt Aar gamle Barn.

Trækket er karakteristisk for Hegel. Han var en rig Mand og havde Raad til at være stor i sin Gæstfrihed; dog mange har ikke været mindre rige uden at vise blot tilnærmelsesvis en saadan Gæstfrihed. Men Hegel var en Mand, hvis Finhed og Godhed øgedes og ikke svækkedes af den Formue, han erhvervede sig, en trofast Natur, der kunde bringe endogsaa betydelige Ofre for dem, til hvem han havde Tillid. Hans Virksomhed, fra han blev selvstændig og begyndte at se, hvorledes alt trivedes under hans Hænder, er en Kæde af Handlinger, der

udsprang saa vel af hans Klogskab som af hans gode Hjærte. Ikke blot forstod han, at Hjælpsomhed og Tillid oftest bringer dobbelt igen i det lange Løb, men han følte sin Rigdoms Forpligtelse og havde det forstaaende Hjærtes Vanskelighed ved at give Afslag. Af sit eget Livs Erfaring kendte han Fattigdommens Afhængighed; han havde

Den gamle Hovedbygning paa Skovgaard.

mødt den i sit Barndomshjem og siden — om end i mindre Grad — haft dens Skygge over sig i Bagges Hus; og han vidste fra sit eget Liv, hvilken Lykke Bistand i rette Øjeblik kan avle. Dette glemte Hegel aldrig. Alle de Forfattere, skønliterære eller videnskabelige, med hvem han stod i Forbindelse, vidner derom, og det vil fremgaa af de Breve, her medtages. Det var ikke nogen Overdrivelse, naar Schandorph i et varmtfølt Digt om Hegel, skrevet ved hans Død i 1887 og offentliggjort i Tidsskriftet »Ny

Jorde, karakteriserede Hegels Beredvillighed til at hjælpe i disse Vers:

Han, som kjørte med saa fast et Haandgreb
 Digterhestene med Tøjler lange,
 han — et fattigt Barn — var altid bange
 for at støde til en fattig Haand.

Han — et fattigt Barn — han kjendte nøje
 Frygt og Bæven for de trange Veje.
 Mangen vildsom Aand han skaffed Leje,
 naar han skjønnet Vingens Flyvekraft.

Som en rød Traad gaar dette Hjærtelag gennem Hegels Forhold til Forfatterne og sikkert til alle, han kom i Berøring med. Han hjalp ikke i Blinde og kunde undertiden vise sig pirrelig og uvillig, som den, der altfor ofte maa holde for; men hvor Hjælp var af Betydning, hjalp han, og mangen Evnes fulde Udfoldelse skyldtes hans tavse Træden til i rette Øjeblik. Den dansk-norske Literaturs Historie i det sidste halvthundrede Aar har mange Eksempler herpaa. I al Stilhed skete sligt. Korrekt som Hegel var i alle andre Forhold, var han det ogsaa i dette, og der er næppe nogen, som har vidst, i hvilket Omfang hans Hjælp fandt Sted. Det hedder i Schandorphs Digt:

Alting skete tyst, og daarlig led han
 Tak fra disse mange hjulpne Venner.
 Naar han saa, at de med sikre Hænder
 brugte Vaabnene, han smilte glad.

Det var disse Karakteregenskaber, paa hvilke hans Forhold til de mange, dybt forskelligartede Forfattere hvilede. I Kraft af dem vandt han deres Sympati, deres Taknemmelighed, deres Venskab, og i Kraft af sin taktfulde Klogskab vidste han at bevæge sig saaledes mellem Modsætningerne, at pinlige Sammenstød blev undgaaet. Under de skarpeste literære Stridigheder forstod han at vælge sit Standpunkt — eller at vige udenom Nødven-

digheden af at tage Standpunkt — med saa usvigelig Sikkerhed, at han, hvis Plads saa at sige var midt imellem de stridende Parter, forblev usaaret og uangribelig. Til hvilken Side han personlig følte sig knyttet, var det i Reglen vanskeligt at sige, saaledes trak han sig tilbage bag sin Gerning og røgtede den med overlegen Retfærdighed. »Muligvis havde han — — mere Overbærenhed for den karakterløse Gemytlighed end Sans for den mandige Stolthed«, skrev Georg Brandes, »dog er det ikke vist; thi han havde ikke altid mest Agtelse for dem, han viste størst og tolerantest Imødekommen, og der var noget i ham af en *grand seigneur*.«

Hvorledes han forsigtigt og klogt værgede sig mod at blive inddragen i saadanne litterære Kampe, ses af følgende Brev til Vilh. Bergsøe, skrevet ²⁸/₂ 1878 under Drachmann-Fejden, der opstod efter Offentliggørelsen af Drachmanns Digt »Rimbrev til Esrom Sø«, trykt i »Ude og Hjemme«, Februar 78:

Efter at jeg har læst Deres Digt til Drachmann, beder jeg Dem ret meget om at fritage mig for at udgive det som Særtryk. At Drachmann vil svare, anser jeg for aldeles sikkert, og at det bliver Svar paa Tiltale, maa De være forberedt paa. Udgiver jeg nu Deres Digt, vil Drachmann ogsaa forlange sit Svar trykt som udgivet særskilt, hvad jeg i saa Fald ikke med Billighed kunde nægte ham. Og da Striden efter al Sandsynlighed bliver baade bitter og *meget personlig*, vil det være mig i højeste Grad ubehageligt og pinligt at være Budbringer for de to Modstandere: Mænd, til hvem jeg har den Ære at staa i et venskabeligt Forhold. Jeg er sikker paa, at De efter nøje Overvejelse vil billige min Fremgangsmaade og ikke misforstaa mit Ønske om at holde mig helt udenfor denne Strid.

Til Drachmann skriver Hegel samme Dag om denne Sag:

Paa Søndag kommer der i »Ude og Hjemme« et Svar til Dem fra Esrom Sø, af V. Bergsøe. Dette Digt er af en hel anden Beskaffenhed. Bergsøe har anmodet mig om at udgive dette særskilt, ligesom Kaalunds; men jeg har afslaaet det

af let fattelige Grunde, og jeg har overhovedet bestemt mig til aldeles Intet at forlægge af, hvad der foruden Kaalunds smukke og varme Digt i denne Sag maatte fremkomme enten pro eller contra.

Drachmanns »Rimbrev til Esrom Sø«, som gjaldede saa langt og udæskende, udkom Aaret efter i Samlingen »Ungdom i Digt og Sang«, der var een klingende Udfordring. Heri var ogsaa optaget Digtet »Islandsfarten før og siden«, i Anledning af hvilket Hegel ^{24/1} 1877 retter følgende Henstilling til Drachmann:

Skulde De ikke være tilbøjelig til at borttage eller mildne det, der angaaer Carl Andersen i Digtet »Islandsfarten før og siden«? — Jeg veed, hvor nær Andersen vil tage sig det at blive gjort latterlig; han er Elskværdigheden og Godheden selv, og gjælder jo i den offentlige Mening ikke for mere, end hvad han i Virkeligheden er. De vilde gjøre mig en sand Tjeneste ved at lade ham slippe for denne Ydmygelse, og jeg troer, at De vilde gjøre Dem selv en Tjeneste ved at udelade hele Digtet af Samlingen.

Hoiger Drachmann.

Brevet taler til Ære for Hegels gode Hjærte og viser, hvilket Ubehag han følte i slige Tilfælde. Uden at overvurdere Carl Andersen som Forfatter satte han person-

lig Pris paa ham og var ogsaa ham paa mange Maader til Hjælp og Støtte. At Drachmann ikke kunde imødekomme ham med Udeladelse af Digtet, er forstaaeligt nok, men han har rimeligvis mildnet de mest krænkende Strofer om den »store Skjald og Kammerraad«.

Jonas Lie.

Lie, og skjøndt jeg tilfulde kjender mine Kræfter og ved, hvormeget jeg skylder Forsynet, hvormeget jeg skylder Deres gode Raad, og hvor lidet jeg selv evner, har denne Udtalelse fra en saa begavet og alvorlig Mand dog i høj Grad glædet mig. Jeg har aldrig set Lie og kjender ham kun gennem Breve; men vort Forhold er i de 10 Aar, hvori jeg har staaet i Forbindelse med ham og mindst hveranden Uge skrevet til

I det foregaaende Kapitel er flygtigt, under Omtalen af Henrik Ibsen, anført et Eksempel paa Hegels Evne til at udvikle Forretningsforholdet til Venskabsforhold med en Forfatter, han næppe havde set. Til yderligere Belysning heraf tjener følgende Uddrag af et Brev fra Hegel til Professor Heegaard, hans æstetiske Raadgiver og Ven. Brevet er skrevet ²⁹/₁₂ 1880, da Heegaard var paa en Rejse i Udlandet.

... Jeg vedlægger en Skrivelse, jeg modtog Juleaften fra Jonas

ham og modtaget Breve fra ham, efterhaanden blevet et Venskabsforhold. Naar han roser mig for at have »ført Skibet gennem en af de største litterære Kriser, som er overgaaet Norden«, ved han ikke, at jeg til mit kjære Firmas Held har en »bekjendt Mand« ombord, hvis kloge Raad jeg ikke nok som kan paaskjønne.

Om Hegels venskabelige Forhold til Jonas Lie vil den Række Breve fra Lie, der senere skal meddeles, give Oplysning; de saa aldrig hinanden; men Forbindelsen mellem dem vedblev med ubrydelig Fasthed indtil Hegels Død, og Venskabet fortsattes usvækket mellem det Hegelske Hus og Lie, indtil Jonas Lies Død 1908.

Som det ses af Brevet, var Heegaard nærmere knyttet til Hegel og den Gyldendalske Boghandel end de fleste andre Forfattere, og »den stilfærdige, beskedne, altid noget forlegne« Hegel giver ham en væsentlig Del af Æren for Firmaets Fremgang og Held. I et samtidigt Brev til Heegaard, den »bekjendte Mand«, skriver Hegel:

Modtag min inderlige Tak for de venlige Ord, De er saa god at henvende til mig. Selv har jeg kun liden Tro til, at jeg paa en tilfredsstillende Maade er istand til at udfylde min Plads, og derfor er jeg saa glad ved at turde henvende mig til Dem, kjære Hr. Professor, om Raad og Bistand i særlige Tilfælde.

Det var som literær Censor, at Heegaard, der anonymt havde udgivet et Par yndede Romaner paa Forlaget, stod Hegel bi. Hegel havde dels ikke Tid til at gennemlæse de mange Manuskripter, dels tiltroede han sig ikke tilstrækkelig kritisk Evne, og han henvendte sig derfor til forskellige Forfattere, paa hvis Dom han stolede. Til Heegaard søgte han oftest, og denne Mand har haft en ikke ringe Indflydelse paa, hvilke Bøger Hegel udgav, og vistnok i al Stilhed, ligesom tidligere Cand. H. Vodskov, der i Halvfjerdserne var Hegels hyppigste Raadgiver, været en værdifuld Støtte for den moderne Literatur.

Heegaards Anskuelse om flere endnu levende Forfattere er blevet bekræftet i Tidens Løb, hans Blik var fordomsfrit, hans Instinkt paalideligt, sjælden synes han at have fraaraadet et Manuskript, der var præget af oprindeligt Talent. I Vinteren 1880—81 foretog han en Rekreationsrejse til Italien, under hvilken Hegel korresponderede livligt med ham og et Par Gange sendte ham Manuskripter til Bedømmelse. I Juli 1880, før Heegaards Rejse, skriver Hegel til ham i Anledning af et paany indsendt Manuskript fra den norske Forfatter John Paulsen:

Paa given Anledning tillader jeg mig dog endnu en Gang at forelægge Dem samme Sag, da Paulsen rimeligvis ved at omarbejde disse Smaafortællinger har forbedret dem i den Grad, at De kunde raade mig til at tage dem. Jeg har et ikke ganske ringe Mellemværende med Paulsen og vil maaske efterhaanden kunne faa det likvideret, om jeg kan forlægge hans Skrifter. Men at jeg langt hellere giver Afkald paa mit Tilgodehavende end udgiver hans Bøger, naar de ikke fortjener at udgives, er det vel overflødigt at tilføje.

I et Brev nogle Dage senere besvarer Heegaard Hegels Henstilling i efterfølgende Linjer:

Bodal pr. Sorø $\frac{2}{8}$ 80.

Kjære Hr. Justitsraad!

Meget rørt er jeg over Deres store Venlighed mod mig, som jeg oprigtig paaskjønner, især da den er saa lidt motiveret fra min Side. Det var en Overraskelse af den behageligste Art, da jeg modtog den firkantede Kasse, som indeholder saa mange aromatiske Dampskyer i det, Filosoferne kalde »Mulighedens Form«; jeg nyder daglig efter Middagsbordet en delikat Havannacigar i lange Drag og tænker paa mine Venner paa »Skovgaard«, til hvem jeg føler mig knyttet ved et Venskabs og Hengivenhedens Baand, som efter min Erfaring kun knyttes *én* Gang for den enkelte, men som de fleste Mennesker sikkert ganske ere udelukkede fra; thi hvad de fleste kalde Venskab, forekommer mig at være af en løs Beskaffenhed, hvorfor jeg ogsaa lader herhen hørende Ytringer om »Fanden gale mig Venskab til Døden og ewig der deinige« gaa ind ad det ene Øre og ud af det andet.

Meget kjært vilde det have været mig, om jeg kunde give et forønsket Svar angaaende I. P., men som det af medfølgende Skrivelse ses, maa Sagen efter sin Beskaffenhed stilles in suspenso; thi kun om den ene af Fortællingerne kan man danne sig en Mening, og det er for lidt, naar der er Tale om tre. At Forf. har novellitisk Talent, er utvivlsomt; ogsaa maa det indrømmes, at Lokalfarven er god, som Poul Heyse siger; men Forf. har ogsaa, særlig i sidstnævnte Henseende, hele Bjerge af Bøger om italiensk Natur foran sig; og et Spørgsmaal er det, om Folk ikke forlængst ere mætte af de utallige Læs Grønt, som aarlig forsendes fra Italien. Jeg kan derfor ikke foreslaa andet, end at vi venligst udbeder os *hele* Resten. — — —

Hr. Larsen bad jeg om at sende mig et Exemplar af min Bog, for hvis Modtagelse jeg takker. Hvorledes Læserne ville finde den, er det mig umuligt at vide; men for mit eget Vedkommende er det mig en Tilfredsstillelse, at jeg i disse Dage har læst omkring i den uden at finde en eneste Tøddel, som jeg kunde ønske at forandre.

Mit Ophold herude har styrket mig meget, skjønt det kun gaar langsomt fremad, hvad Armen angaar; men da det faktisk *gaar* fremad, og da Almenbefindendet er godt, venter jeg det Bedste af Fremtiden.

Kommer der Manuskript eller Lignende, kan jeg ypperlig læse det

Med venligst Hilsen fra min Hustru og mig til Dem og Deres Kjære forbliver jeg

Deres oprigtig hengivne

S. Heegaard.

Heegaard fraraadede atter at udgive det omtalte Manuskript, »Norsk Provindsliv«, hvorover dets Forfatter følte sig forurettet. I en Brevveksling desangaaende sender Hegel ham dette mildt formanende Brev:

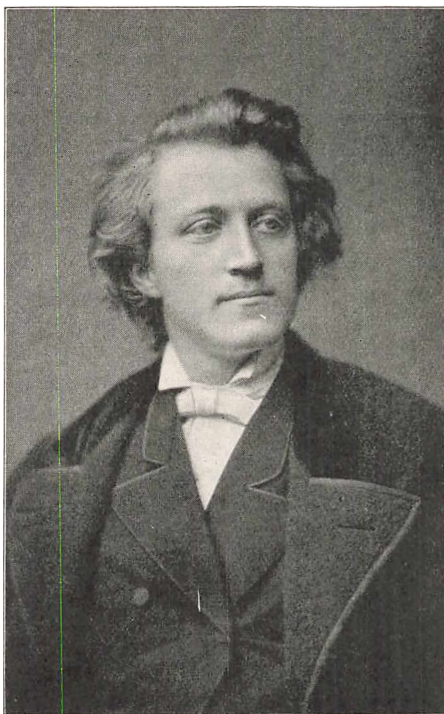
J. Paulsen

8/10 1881.

i München.

Gjemt er ikke glemt — det vil De se deraf, at jeg først nu besvarer Deres Brev af 17 Mai. Jeg ønskede nemlig, at Bitterheden skulde sætte sig lidt, og det haaber jeg, at den forlængst har gjort. At det maa være Dem ubehageligt, naar en

Forlægger undslaa sig for at udgive Deres Manuskript, skal indrømmes, men vær forvisset om, at ogsaa en Forlægger har sine Pinagtigheder, der dog gjerne lades ude af Betragtningen, som om det ikke var noget Hensyn værdt. Jeg fulgte her ganske min Konsulents Raad, og De vil sikkert ind-

John Paulsen.

rømme, at heri handle jeg fra mit Standpunkt rigtigt; thi hvad skulde jeg ellers med en Konsulent? Selv kan jeg umulig overkomme at læse alt, hvad der indkommer til mit Forlag.

De har Interesse af at vide, hvem min Konsulent er. Det kan jeg, som De let vil forstaa, ikke sige Dem; men jeg har Grund til at antage, at han er saa godt gjemt, at Deres Bestræbelser i denne Henseende ville være frugteløse. Har man ikke kunnet finde ham her i Landet, hvad man adskillige Gange har forsøgt, kan De formodentlig vanskelig finde ham i

München. Men hvad var der egentlig vundet, om De fandt ham? Skræmme eller omstemme ham, vilde De ikke formaa, og selv om De formaaede det, vilde De derved kun opløse det Baand af ubetinget Tillid, der bestaar mellem ham og mig, og jeg vilde da søge en anden Konsulent.

Overvei nu dette og se saa, om det ikke var bedre at tage eventuelle Uoverensstemmelser paa en roligere Maade, især da De, efter vort Bekjendtskab, ikke kan have Grund til at an-

tage, at jeg ikke skulde nære venlige Følelser for Dem, og at det ikke kunde falde mig ind at behandle Dem med en Vilkaarlighed, som maaske kunde støde Dem, inden De kjendte Sammenhængen, men som ikke kan gjøre det, saa snart De ved, hvorledes Sagen forholder sig.

Det er muligt, at min Konsulent, som saa bestemt fraraadede mig Forlaget af »Norsk Provindsliv«, har bedømt denne Fortælling ensidigt og for strængt. Jeg tør ingen Mening ytre derom, da jeg ikke har læst den. Men jeg føler Trang til at sige Dem, at det Forhold, der i denne Anledning er opstaaet imellem os, er mig pinligt og overmaade meget imod.

Hvad enten De nu oftere vil gjøre mig den Ære at sende mig Manuskripter, som jeg i saa Fald kun selv vil læse, eller De for bestandig vil forlade mit Firma, saa beder jeg Dem modtage disse Oplysninger med Venlighed og bevare mine Børn og mig i et kjærligt Sind.

Som det fremgaar af Hegels Brev, var Heegaards raadgivende Virksomhed holdt hemmelig, og ingen udenforstaaende vidste i Virkeligheden, hvis Indflydelse det var, der gjorde sig gældende. Det er derfor ikke uden Interesse at se, hvor fortroligt deres Venskab var, og under hvilket gensidigt Tillidsforhold deres Samarbejde fandt Sted.

De følgende Breve fra Hegel viser, hvorledes han holdt Heegaard, der søgte Rekreation i Rom, à jour med Forlagets Virksomhed, og hvorledes han midt i sin mangfoldige Travlhed kunde ofre Tid til Besøg i sin udstrakte Bekendtskabskreds.

d. 5. Febr. 1881.

Det glæder mig at kunne meddele Dem, at Deres Bog »Om Opdragelse« nu er færdig trykt. De 25 Ex., hvori Bladene med Deres Paaskrift skulle indsættes, ere i Arbejde hos Beuchel, der lovede mig at behandle dem med Omhu. »Jeg kender Professoren meget godt«, sagde han, »og jeg ved, at han forlanger propert Arbejde; han er meget pillen«. Der har De B.s Opfattelse af Dem. — For en 2—3 Uger siden var jeg ude paa Fasangaarden for at besøge Familien; men Huset var tomt paa Pigen nær, som sagde mig, at Fruen og begge Børnene vare paa Isen, hvor jeg saa traf dem paa den Plads, der er optaget af Skøiteløber-Klubben. Børnene vare i fuld

Activitet, og Deres Frue stod og saa til; det var højst fornøieligt: prægtig Musik og den ejendommelige Lyd, som Skøiteløbningen frembringer, fyldte Ørene. Den Gamle ønsker sig ung, for at kunne være med til disse Løjer. — For nogle Dage siden modtog jeg et rart og venligt Brev fra Dr. H. Ibsen, der synes at befinde sig særdeles vel i Rom og er saa glad ved den Omgang, han har der i denne Vinter. Det glæder mig ogsaa deraf at see en Udtalelse om den for 5—6 Uger siden udkomne »Niels Lyhne«. — »Jacobsens Bog (N. L.)«, skriver han, »er et fint Digtværk i enhver Henseende, ja, jeg tør sige, den hører til det allerypperste, Samtiden paa det Omraade har frembragt.« — Se saa »Fædrelandet« for i Torsdags, som De jo har dernede. Ploug er deri af en hel modsat Mening, og udtaler denne paa sin sædvanlige ufine Maade. — Her i Forretningen er ikke forefaldet noget, som er videre Omtale værd. I Januar Maaned har jeg modtaget en betydelig Del Tilbud om Forlagsskrifter i forskjellige Retninger; de ere tilbagesendte paa 1 nær, som der øjensynlig er Talent i, men der er i Begyndelsen en Voldtægtscene, som har gjort mig betænkelig og vil sandsynligvis have til Følge, at jeg ogsaa sender dette Manuskript tilbage. At »Forsigtighed er en Borgmesterdyd« kommer jeg med hver Dag mere til at erkjende. Jeg bad igaar Erik Bøgh om at læse dette Manuskript og at sige mig sin Mening om det. —

Drachmann har været her i Byen i en 8 Dags Tid. Han beklagede sig over den strænge Kulde derude paa Taarnhøj, hvor han boer, og følte Trang til »menneskelig Omgang«. Hans Tordenskjold har ingen Lykke gjort, navnlig har E. Bøgh været slem mod dette Arbejde. Nu skriver Drachmann paa en Fortælling i Prosa »Vandenes Datter«, en kuriøs Tittel. — Schandorph er heller ikke ledig. Han skriver paa en større Fortælling og har Artikler i Morgenbladet, hvor han nylig har leveret stærke Angreb paa Ploug. Fra Kielland faar jeg en af Dagene Manuskript til en ny større Fortælling (Arbejdsfolk), som skal ud til Foraaret. — Her i vort lille Hjem have vi det, Gud ske Lov, alle ret godt. — De to mindste Børn have Snue og temmelig stærk Hoste; men Müllertz trøster os med, at det er en Forkjølelse, som snart vil gaa over. — —

Hegels Korrespondance synes at fastslaa, at Heegaard var en af de første, der havde Blik for J. P. Jacobsens Be-

gavelse, og vistnok den, der sikrede ham Hegels stadige Støtte. Naar Hegel glæder sig ved at citere Ibsens Udtalelse, ligger der samtidig en Tak til Heegaard deri.

Fra Rom sender Heegaard i de samme Dage Hegel følgende Brev:

2. Febr. 1881.

Kjære Hr. Justitsraad!

Naar man er langt borte fra Hjemmet, længes man mere efter Brev, end gode Venner hjemme, som leve i de vante Omgivelser. Dette som Indledning til den Bemærkning, at et Par Linjer fra Dem i den nærmeste Fremtid ville være ualmindelig velkomne.

Her have vi i lang Tid havt et afskyeligt Vejr med vedholdende Regn og Kulde, først i Dag have vi Solskin og noget som ligner Sommer, men ganske vist kold Sommer. At denne Tingenes Orden ikke er saa gunstig for mit Helbred, er en Selvfølge; om jeg egentlig har gjort noget Fremskridt skal jeg ikke kunne sige, men ét er vist, at jeg i fem Uger har »frosset som en Hund«. Forhaabentlig vil jeg rette mig, naar Varmen kommer. Egentlig havde jeg ventet af og til at faa »Sager« herved; men da dette ikke er Tilfældet, maa Øjeblikket enten være ualmindelig dødt — hvad jeg dog næppe antager, naar man skal dømme efter den sædvanlige »Krampe« — eller ogsaa anser De det ikke for Umagen værdt at sende Produkterne saa langt — hvad jeg snarere er tilbøjelig til at formode.

Unægtelig længes jeg efter at høre om min Bog snart er færdig, og efter at se, hvorledes den tager sig ud som Hel-

Professor S. Heegaard.

hed, og hvorledes Slutningen er bleven. Forhaabentlig har De modtaget et Brev, i hvilket jeg bad Dem om at sende mig 2 Exemplarer af den samt 1 Expl. af »Om Intolerance«. Jeg har imidlertid særlige Grunde, hvorfor jeg beder Dem om at sende mig de tre Fortæll.: »Et Handelshus«, »Fam. Gorm«, »Urolige Tider« og Øjeblikksfotografierne. — — — Hidtil har jeg sejlet meget godt uden om de farlige Skær hernede. Heldigvis er Fru C. meget nærsynet, ellers var jeg vist for længe siden fanget; hun har spurgt efter mig, men hvad i Alverden skal jeg tale med hende om? Som De ved, ere disse Blaastrømper min Skræk. — Det har glædet mig at se, at Hostrup er kommet saa godt fra sit Stykke; at Nordmændene ere dydig indignerede, betyder jo mindre. Schandorph har igjen været »ude for Haanden« i Morgenbladet, og nægte kan jeg ikke, at han atter her har slaaget for stærkt paa den store Tromme og kun skadet Brandes, som ikke indtager den Stilling, S. anviser ham; men S. bliver nu altid et »ungt Blod«. Det er i øvrigt ganske mærkeligt at læse om de vel bekendte Spektakler hjemme, naar man lever i Rom: det er den gamle Lirekasse, og dog er der noget fremmed i Klangfarven. Levede man tilstrækkelig længe her, vilde sagtens det samme gjentage sig ogsaa under disse Breddegrader, hvor Kongelige og Pavelige uglese hinanden, og hvor Valgkomedierne paa et Haar ligne vore egne. Kun deri er Rom forskjellig fra Kjøbenhavn, at om her end er koldt, saa er her dog ikke 13° Kulde, skjønt naar alt kommer til alt, fryse vi alligevel sikkert mere her i Rom, end De gjør i Kjøbenhavn; thi De kan sidde ved en varm Kakkelovn, men det kunne vi ikke, eftersom vi ingen Kakkelovn have. — Meget ofte tænker jeg paa Deres hyggelige Hjem, hvor jeg glæder mig til at samles med Dem Alle og mindes overstandne Besværligheder; thi for mig er og bliver Rejse *kun* Besværlighed og ene og alene for Varmens og Hvilens Skyld er jeg taget ned blandt denne Befolkning, som efter mine Begreber bestaar af det rene Rakkerpak.

Med venligst Hilsen til Store og Smaa i Familien
 Deres oprigtig hengivne
 S. Heegaard.

For dette Brev takker Hegel Dagen efter Modtagelsen (9/2 81) og skriver bl. a.:

Deres Frøken Datter var her i Gaar og leverede mig Deres venlige Brev af 2den Februar. — Desværre ser jeg deraf, at det dog ikke forholder sig, som jeg mente, at De lever i et behageligt varmt Klima; men at De i 5 Uger har »frosset som en Hund«, og at Deres Helbred, vel nærmest som Følge heraf, ikke er bleven synderlig bedre under Deres Ophold. Efter Naturens Orden maa det mildere Vejr dog nu snart indfinde sig, og saa skal De se, at Alt bliver godt og at De kommer fuldt til Kræfter. I Deres Hjem er alt vel; Paul har havt Frost i Hælen og maatte forsømme Skolen; hans Søster glædede sig ved, at han nu er rask, »da han gik og gjorde saadan en forfærdelig Mængde Spilopper«. — Vi have paany havt stærk Frost, Snefald og idag Tøvejr, saa det er ligefrem farligt at gaa paa Gaderne i dette glatte Føre. — Af Manuscripter har jeg ikke modtaget noget, som jeg fandt det Umagen værdt at sende Dem; det har været Jux til Hobe, og jeg har selv kunnet expedere dem. Det, jeg nævnte som tvivlsomt, er sendt tilbage idag.

Imidlertid rejste Heegaard til Florents, hvortil Hegel skriver:

80/4 81.

De kan tro, at det var mig en stor Glæde af Deres sidste venlige Brev at se, at De har forladt Rom; thi jeg havde fra flere Sider hørt, at Sygeligheden i Rom i den senere Tid var ualmindelig stor, og at mange Fremmede, deriblandt nogle af vore Landsmænd, vare angrebne af Tyfus. — Og det er godt, at De har valgt Florenz til Opholdssted, da denne By jo er bekjendt for sin Skjønhed og sunde Beliggenhed. Bliv bare der saa længe De kan; thi nordligere vedvarer Kulden fremdeles; at man her ikke endnu mærker noget til Foraaret vil jeg endda ikke regne; men igaar hørte jeg, at Reitzel, som opholder sig i Bellaggio ved Comosøen, er nær ved at omkomme af Kulde og Regn, og Jonas Lie, som bor i Dresden, skriver ogsaa jævnlig om det vedblivende kolde Vejr, saa bliv endelig i Florentz, hvor De synes at være tilfreds og befinde Dem vel.

Med Hensyn til Bjørnson har jeg anset det for rigtigst foreløbig ikke at svare ham, da jeg næsten formoder, at han har glemte den hele Sag, Dagen efter at han har skrevet til Fru Møller og mig. Derimod skrev jeg allerede d 15/4 til Fru Møller, at jeg ikke kunde paatage mig Forlaget af en Over-

sættelse af Waite's Bog, og, morsomt nok, jeg angav ganske den samme Grund som De raader til at give; thi det stod strax klart for mig, at det kunde være farligt at indlade sig paa Bogen's Tendents.

I dette Foraar udkommer her et usædvanligt stort Antal Bøger i forskjellig Retning, navnlig æsthetiske; men noget særlig Betydeligt er ikke kommet frem. Endnu har jeg til Udgivelse i Mai Maaned en Samling Fortællinger af Drachmann under Tittel »Vildt og tæmmet« — »Farlige Folk«, en Fortælling af Kr. Elster — den Ole Bullske Brevsamling med Ole Bulls Biografi af Lie, som jeg haaber ville slaa an. — Her har ogsaa i den senere Tid, efter Skibsfartens Aabning, været meget at bestille; jeg maa tidt arbejde til langt ud paa Aftenen, og føler mig ofte træt. Vi havde i forrige Maaned Besøg af Alexander Kielland, som synes at være en meget selvstændig, men dog elskværdig og omgængelig Mand. Han synes ikke om vort literære Venstre, og sagde dem det temmelig rent ud. I Mai Maaned flytter han med Kone og 3 Børn hertil, og tager Ophold her paa 1 Aar. — Da De i Florenz neppe har danske Blade, skal jeg — saalænge De er der — sende Dem »Illustreret Tidende«; det kan dog altid fornøje Dem at se det, ikke sandt?

Det kan her tilføjes, at Prof. Heegaard i Florents fik et heftigt Tilbagefald af sin Sygdom, hvorfor hans Hustru og Datter rejste ned for at pleje ham. Datteren blev imidlertid selv alvorlig syg og døde pludseligt; hun blev begravet paa den protestantiske Kirkegaard i Florents. Heegaard blev dybt rystet af Datterens bratte Død, og denne Begivenhed bidrog vistnok væsentligt til det Omslag i hans Livsanskuelse, som han snart efter aabenbarede. Ved Efterretningen om Dødsfaldet sendte Hegel ham et Brev, hvori han bl. a. skriver:

9/7 81.

— — — Deres Telegram af 3die Juni om Aftenen modtog jeg her i Lørdags Formiddag og sendte samme Dag et anbefalet Brev. — Jeg havde ingen Anelse om den store og dybe Sorg, der har rammet Dem og Deres Hustru ved Deres elskede Datters uventede Bortgang. Med den inderligste Deltagelse modtog jeg i dette Øjeblik Efterretning derom.

Jeg ved, at ligeoverfor en saadan Sorg vejer Menneskenes Trøst kun saare lidt, og at Hjerterne maatte forsage, hvis ikke Gud i sin Visdom og Kjerlighed altid stod til Rede med sin Kraft og Naade, og jeg ønsker og beder, at han maa være hos Dem og Deres Frue med sin rige Trøst.

Efter sin Hjemkomst var Heegaard atter Hegels literære Raadgiver og vedblev hermed til sin Død; men forøvrigt søgte Hegel ogsaa andre som Konsulenter, Erik Bøgh, P. Hansen, eller hvem han nu ansaa det hensigtsmæssigst at henvende sig til med det foreliggende Manuskript. Saaledes f. Eks. til Chr. Richardt, der i Efteraaret 1886, Aaret før Hegels Død, i Anledning af Manuskriptet til Edvard Blaumüllers Debutarbejde »Saul« skriver:

Ørsted—Aarup 6 Septbr. 86.
(Seen Aftentid).

Idet jeg herved, kjære Hr. Justitsraad, remitterer det mig ihændekomne Manuskript, som jeg først har modtaget her for en 8 Dages Tid siden (efter Hjemkomst fra Udlandet og andetsteds) maa jeg beklage, at min (i Udlandet modtagne) Udnævnelse med al deraf følgende Forstyrrelse, gjør mig det umuligt at efterkomme Deres ærede Anmodning om at gennemgaa og udtale mig om Pastor Blaumüllers Arbejde; havde jeg ikke faaet de tusinde Ting at tage vare (hvad jeg fremdeles vil have i de første Maaneder), vilde De allerede have modtaget Haandskriftet — jeg har ingenlunde glempt Sagen i sig selv. Idet jeg nu kun skal bemærke, at jeg — selv om jeg havde havt Tid og Ro — næppe vilde have kunnet læse Manuskriptet (der er Bogstaver, jeg slet ikke kan tyde), skal jeg derfor udtale den Formening paa Forhaand, — efter det Indtryk jeg har havt af adskillige baade Artikler og Digte i »Dagbladet«, der har været mig angivne som hidrørende fra samme Haand, — at nærværende Arbejde, trods dets temmelig store Omfang og Bredde, upaatvivlelig vil have sin Interesse, finde sin Læsekreds, og fortjene at udgives: idetmindste har mindre Ting fra samme Haand baaret afgjort Spor af selvstændig Tænkning og digterisk Begavelse. En Deel af Forfatterens Skrivelse burde vist tages med som orienterende Forord; kun hans Bemærkning om, at en Reproduction af gammeltestamentlig Poesi hidtil ikke har været forsøgt i vor

Litteratur, trænger — med Fibigers »Jeremja« i Erindring — til nogen Begrænsning. Som sagt, jeg tillader mig at anbefale Bl.s Arbejde til Udgivelse, idet jeg atter beklager, at De hele 2 Gange har maattet skrive mig til i denne Anledning. Venlige Hilsener fra Deres hengivne

Chr. Richardt.

Richardts Anbefaling forsløg dog ikke; Hegel sendte Manuskriptet til Schandorph, der i et Brev til Jacob Hegel (10/9 86) afgiver sin Censur saaledes:

Kjære Ven!

Tak for den nydelige Afskrift af et Digt, som jeg vilde ønske var saa nydeligt som sin Gjenstand. — Med Hensyn til den store Digtning af Hr. Blaumüller vil jeg i al Fortrolighed mod Din Fader og Dig udtale min Mening. — Forfatteren har med Frugt studeret Drachmann. Overalt, hvor hans Rhytmik og Diktion er god, toner Drachmann igjennem. Men saa begaar han saa trivielle Ting som Slutnings-sangene, der ere utilladelig elementære.

Der er en Del dygtig Benyttelse af de maleriske Motiver i Situationerne, men det er udført med en utilladelig Bredde. Man kvæles under de mange Ord. — Leconte de Lisle har maaske ogsaa havt sin Indflydelse. Men den foreliggende Forfatter savner aldeles hans Evne til at tvinge sine Fantasier ind i Overskuelighedens Ramme. — Digtet hører til samme Art som Pastor Fibigers. Solgt bliver det sikkerlig ikke. Det store Publikum vil ikke nøre sig, og der er i Detaillen vedede Ting, som vil æske dem ud, der har Lyst til at le. — Den ret flotte Haandskrift er saa utydelig, at der er Steder, jeg ikke har kunnet læse.

Maaske savner jeg Øre for den Art Poesi. Jeg vil nødvendig være uretfærdig, tør hverken raade Eder til eller fra, men —
unter uns gesagt, kjære Ven, —

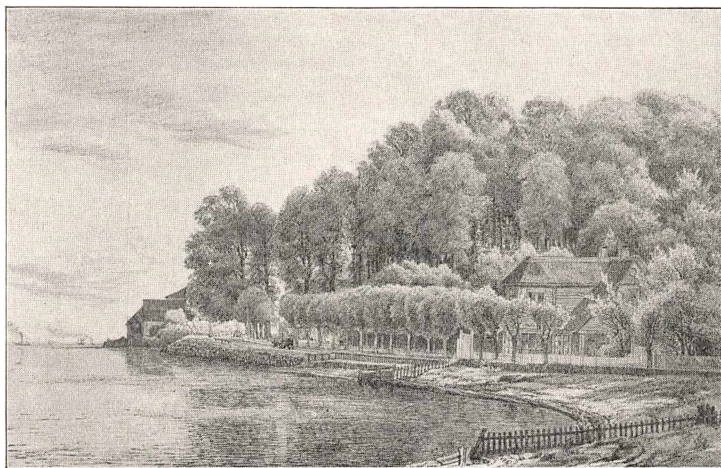
Digtet er s'gu kjedeligt.

Din hengivne

Schandorph.

»Saul« blev ikke antaget, men udkom andetsteds og er først senere blevet udgivet i andet Oplag paa den Gyl-dendalske Boghandels Forlag.

Som Hegel optraadte overfor de hidtil nævnte Digtere og Videnskabsmænd, paa een Gang som Forlægger, Hjælper og Ven, optraadte han overfor dem alle. Det var som en Nødvendighed for ham at udvide den forretningsmæssige Forbindelse til en venskabelig, at besidde disse Mænds og Kvinders Tillid og selv at vise dem Tillid, at se dem i sit Hus, hvor de allerfleste af dem var

Hegels Landsted Christiansdal ved Emilie Kilde.

Tegning af C. F. Aagaard.

kærkomne Gæster, og tilbageholdende at tage Del i deres Samtaler. Det lyder næsten som et Suk, naar han i 1881 skriver til Heegaard om Henrik Ibsen:

For nogle Uger siden havde jeg den Glæde at kunne meddele Ibsen, at der behøvedes nyt Oplag af saavel Brand (det 9de) som af Peer Gynt (det 5te). Ibsen er en yderst høflig Mand og rar at have med at gøre i Forretninger; men meget forsigtig og tilbageholden, og jeg har en Følelse af, at jeg ikke er kommen ham nærmere nu end jeg var i 1866, da jeg første Gang havde den Ære at forlægge »Brand«, — og det gør mig i Grunden ondt. — — —

Hans Hjem stod aabent for den største som for den mindste af dem, han havde paa sit Forlag; og med det indgaaende, lune Kendskab, han besad til saa mange af dem, gik han om i deres Kreds og glædede sig over at have samlet dem paa sit Forlag som i sine Stuer. Naturligvis kunde det ikke undgaaes, at Hegel blev medvidende om og maatte tage Hensyn til de forskellige Forfatteres private Uoverensstemmelser, at en forsøgte at paavirke ham ugunstigt mod en anden, at det ene Parti vilde bearbejde ham mod det andet, at han maatte laane Øre til adskillig smaalig Jalousi og taalmodig tage mod mange mundtlige og skriftlige »Raad«. Men han optog sligt med en egen, skjult Humor, hørte til med taktfuld og troværdig Interesse — og handlede saa bagefter, som han selv fandt det hensigtsmæssigt.

Et Ekko af saadanne Smaakonflikter lyder i følgende Brev fra Carit Etlar:

d. 25. Juni 1874.

Kjære Hr. Cancelliraad Hegel!

De har talt til Hr. Ewald angaaende min Lyst til, efter Evne, at være ham til Tjeneste, efter at jeg havde seet, hvor eiendommeligt han bar sig ad, med det han kalder sit »Studium«. Han har i den Anledning tilskrevet mig to Breve, et langt og kjedeligt, et kort og uartig. Deres Navn er indblandet i denne Sag, og jeg skylder Dem derfor Oplysning om dens Udfald. I Hr. Ewalds Valg af Bøger, saae jeg forlængst et fuldstændigt Ubekjendtskab til de Kilder, hvorfra han burde øse; han troer, at naar man vil skrive en Roman fra det 15de Aarhundrede, saa studerer man den Tid; vil man ifærd med det 17de Aarh. giver man sig i Lag med dette, istedetfor at man bør erhverve sig et fuldstændigt klart Overblik paa hele Historien i dens Almindelighed for at lære, hvorledes en svunden Tids Sæder og Begreber kjæde sig sammen med den kommende Tid, udvidskes, forkastes eller modificeres af denne; han synes at confundere Begrebet mellem Digting og Historie, griber om uden Plan, sender et Bud op til os efter Bøger af den Art, der kunne bruges til at klippe Maskeradedragter efter, osv.

Hans Ubekjendtskab med det allerede Givne og Bekjendte lod ham i hans Bog om den skotske Dame, eller hvad den hedder, med barnagtig Iver og Lyst fortælle, hvad Publicum forlængst kjendte fra Hugo, Merimé og Bibliophilen Jacob, alt dette fik jeg da til Overflod Bekræftelse paa i hans første Brev, derfor skrev jeg ham til, at hvis han vilde komme til mig, skulde vi tale videre om Sagen; jeg tænkte nemlig at vise ham en Samling af Vaaben, Klædedragter, Møbler, Opgravninger in natura, tilligemed Titlen paa alle de Bøger, det store Kongelige Bibliothek gemmer, som Bidrag til svundne Tider, Skikke, Sæder og Levevis, en Samling, der har kostet mig 25 Aars møjsommeligt Arbeide, som er bleven suppleret af min Formand, Kammerraad Lassen, af Werlauff og Wegener, en Samling endelig, som kan være meget ufuldstændig, men som dog Heiberg, Allen og Hauch leilighedsviis, og det Kongelige Theater meget hyppigt har taget tiltakke med at benytte. Jeg havde desuden specielt for Ewalds Brug gjort et Uddrag af denne Samling: Love og Domme, Dragter og Vedtægter, som maaske kunde komme ham tilgode. Herren tog dette Tilbud ilde op, og svarede mig plump og uhøfligt; han troede, at jeg efter at have expliceret mine Anskuelser i Prisaafhandlingerne til Kjøbenhavns Universitet og til de skønne Videnskabers Selskab, og modtaget deres Medailler, vilde give mig til at tale Historie for ham, gaa til Halen efter at have været hos Hovedet, til Ewald, der ikke har andet Begreb om et Tidsbillede, end det at samle sig en Mængde gammeldags, humpende Udtryk: »saare, monne« osv. og bruge disse i en Dialog, hvis Reflexioner ere et Par hundrede Aar yngre end Personerne, der anvende dem, istedetfor at han burde lade disse Personers Tankesæt og Handlen impulseres af deres Tids Anskuelser, dens Udvikling, dens Umiddelbarhed, lade dem føle, lide, gaa tilgrunde eller seire, som Bærere af deres Tids Ideer. Hr. Ewald, for hvem en Agent forleden lod forhøre, hvad de danske Nationalfarver vel kunde have været i Christoffer af Baierns Tid — han bliver forbauset over, at man gjør ham den Ære, at lade ham komme hjem og gjøre sig bekjendt med alt, hvad han ikke veed og sandsynligvis aldrig ret faaer at vide, — er det ikke grundcomisk? — Han havde maaske ventet, at min Beredvillighed i at fritage ham for Fødselssmerterne af det næste Værk, Bjerget skal frembringe, skulde lade mig reise ud til Frederiksborg til ham med mine smaa Samlinger! Jeg har af Hr. Ewalds vidtløftige Svar faaet

det Indtryk om ham, at han fra Hjertets og Gemyttets Side er en ærlig og hæderlig Person, men tillige, at han endnu befinder sig i »Springets Kategori«, at han, med hans gammel-dags og trivielle Anskuelse, længe maa have levet udenfor Paavirkning af alle den senere Literaturs friske Strømninger. Han konstruerer sin Roman efter Kleists og Lafontaines Forbilleder, som en Samling af onde og gode Figurer, istedetfor at lade det specifikt Onde eller Gode komme frem som et Product af sjælelig Kontrovers og Rivning mellem Figurerne, han lader ikke til at have nogen Forestilling om, at Romanen kun bliver et sandt Tidsbillede ved, at den grupperer forskellige uensartede Skikkelser, der hver især bære Tidens individuelle Mærke, om en bestemt udtalt Hovedfigur, der igjen staaer som Centrum i den givne Tid og gennem sine Følelser, Lidenskaber og Handlinger explicerer dens Ideer, Anskuelse og Stemninger. — Alt dette skulde jeg vel have vogtet mig for at fortælle ham, han vilde sandsynligvis ikke have forstaaet mig; men jeg vilde bedet ham forklare mig sit Sujet, og saa fortalt ham det om igjen i Middelalderens Klædebon, støttende mig til, hvad der lod sig documentere af det, jeg havde samlet.

Tilgiv mig, kjære Hr. Cancelliraad, at jeg trætter Deres Taalmodighed med dette lange aphoristiske Brev, læs mine Bemærkninger taalmodig tilende, og lad dem saa tjene til Fidibus for Deres Pibe. Jeg er med særdeles Høiagtelse
Deres ærbødige

Carl Brosbøll.

Mere end een Gang blev Hegels diplomatiske Evne sat paa Prøve, naar han blev den ufrivillige Mellemand i saadanne Sager, men trods alle Vanskeligheder bevarede han sin venskabelige Stilling overfor de stridende Parter. Deres Agtelse for ham fornægtede sig ikke, og disse private Rivninger var kun forbigaaende Skyer. Hans Forhold til hver enkelt Forfatter bares derimod af en kun sjældent brudt Harmoni. Der kunde nu og da, i Reglen som Følge af et Honorarspørgsmaal, indtræde en midlertidig Kølighed, men Hegel blev den sejrende og vandt altid Venskabet tilbage.

Som Bidrag til Skildringen af denne Hegels kloge og af-

gørende Evne følger her en Række Breve fra Forfattere og Forfatterinder, der som Kunstnere og Mennesker var højst forskelligartede, saa at de belyser Omfanget af hans Personlighed, samtidig med at de tegner værdifulde Træk af Datidens literære Liv.

En af de ejendommeligste af Hegels Forfatterinder var Magdalene Thoresen, med hvem han tidlig kom i Forbindelse; hun stod ham og hans Hus meget nær, og som det fremgaar af efterstaaende Breve, var Hegel hende paa mange Maader en trofast Støtte og vedblev at være det til sin Død. I Foraaret 1866 rejste hun fra København, hvor hun havde boet nogen Tid efter at være bleven Enke, og tog Ophold i Christiania, hvorfra hun den 13de Maj 1866 skriver:

Min kjære Cancelliraad!

Jeg vil begynde hvor jeg slap, da jeg forlod Dem og Deres elskværdige Hustru, jeg vil sige min inderligste Tak for Deres opofrende Venlighed og Godhed mod mig og mine Børn. Det var en tung, en sjæletung Strid at faa udkæmpet, denne min Skilsmisse fra Danmark, kan De tro. Nu er vel det Sværeste gjort, men den Forsoning, jeg derved skal naa, ligger i det Fjerne, og jeg er et meget skrøbeligt Kar, som en ublid og haard Berørelse let kan sønderbryde. Dog, der falder jo ikke en Spurv til Jorden uden den himmelske Faders Villie — derhen underordner jeg da min Sorg og tager dens Medfær som en Nødvendighed. — Vi har jo allerede nu erfaret Sagens Udfald med Ibsens Pension, jeg syntes, den var glimrende for et Bonderegimente. — Jeg vil nu sige Dem, at Beretningen om Bjørnsons Arbeiden imod Ibsens Bog er tilvisse taget ved Haarene; thi vel synes han ikke om »Brand«, men dens Forfatter vil han sandelig intet Ondt. Jeg var ogsaa af mit Hjertes inderste Grund imod den Bog, men jeg tvang min Harme over den krænkede Muse, jeg gjorde som Negerne, jeg slugte min Tunge og gav Forfatteren den fortjente Ros. Paa dette Punkt er det nu, saavidt jeg skjønner, at Bjørnson har sluppet Tungen løs og sagt Mere end han burde gjøre — men jeg tror, Beretningen om denne Sag er overdreven. Men hvad der var min Fornem-

melse ligeoverfor den Mand, det er kun altfor stærkt stadfæstet, hans Opfattelse af det danske Folk er fra uden af — ja ligesom fra Gaden af, og slet ikke god, derfor maa der blive et Punkt, hvor Bjørnson og jeg ikke mødes, ligesom hans store Formløshed ogsaa til enkelte Tider viser mig tilbage. Men en stor og genial Natur er og bliver Manden, og en ærlig Forkæmper for den udprægede Selvstændighedsidé, som gaar igjennem det norske Folk, skal han med Sandhed nævnes. Nu tror jeg ogsaa, at han mener det fra Grunden af med et Skandinavien; og hvad da mit Fællesskab med ham angaar, da haaber jeg, det skal gaa godt, trods alle Ujævnhederne; thi det er jo dog kun, hvor Knude mødes med Knude, at Noget springer. Vi kunne begge give og modtage, thi Gud ske Lov! Ingen af os behøver at stjæle Noget fra den Anden for at fylde sine tomme Kar, vi skulle hver for sig nok naa det Maal, Gud har givet os Evne til at sætte.

Jeg længes efter at høre fra Danmark fra alle dem, jeg kjender, De maa dog skrive mig til, min kjære Ven, og fortælle mig lidt om den litteraire Verden og dens Bevægelser derude.

Og hermed Farvel! de venligste Hilsener til Deres Kone og Søn samt Dem selv fra Deres

Magdalene Thoresen.

Et Par Maaneder senere giver hun følgende Oplysninger om sin Stilling i Norge, samt om Bjørnson og Ibsen:

Christiania den (?) 1866.

Min kjære Kancelliraad!

..... Bjørnson er, som De jo ved, i Stockholm, der skriver han paa en liden Fortælling, som vil komme til Høsten, og da kommer vel endelig Synneve med. Ak! han er en lykkelig Mand, han er ung og stærk og har Tiden og hele Verden for sig. Men han er den hovmodigste Mand, jeg har fundet paa min jordiske Vandring, og det stiller et Skjel imellem os; thi uagtet han tilvisse holder af mig, og jeg aldrig vil slippe ham helt af mit Hjerte, saa viger jeg dog tilbage for en slig Natur, der kun kan bade sig i de Straaler, der udgaar fra dens eget Væsen. Ja Verden har Synd paa sig med mange Mennesker! Nogle ødelægges ved Tvivl og Kulde, Andre med det Modsatte. Bjørnson har ikke lidt og kæmpet nok til at takke i Ydmyghed for sin store Lykke,

han er saa sikker, at han langt fra naar did, han kunde og efter sin Evne burde komme.

Ibsen har et stort Parti for sig heroppe, jeg tror nok, det er meget større end Bjørnsons. Men jeg maa le ad Folket, som bogstavelig synes ikke at have Rum for mere end een Digter ad Gangen. Saa kommer Umodenhed til, for ikke at kalde den en Latterlighed. Ingen kan fatte, at der ligger en

ligesaa stor poetisk Evne i Simpelheden som i det hvasse og høit pathetiske, derfor mener nu en stor Del, at Bjørnson langt fra er saa begavet som Ibsen. Nu, det hele er jo egentlig kun til at le af. Hvad derimod for mit Vedkommende er lidt alvorligt, det er den Mangel paa Forstaaelse af den danske Folkecharakter, som gaar igjennem alle Klasser her i Byen. — Ja var ikke min bestemte Plan den at trænge igjennem, og ved ligesom at indaande Landets Luft, med større Frihed og Styrke beherske mit Stof, jeg blev ikke i disse Omgivelser, om jeg saa skulde leve hos .....! Men Gud

Magdalene Thoresen.

ske Lov! Jeg har det uforfærdede Mod, som gaar lige paa, og jeg gaar lige paa, kan De tro. Og nu modtage De min inderlige Tak for Deres Hjælpsomhed! det kommer vel med, thi jeg har meget at staa i. I Begyndelsen af August tager jeg fat udelukkende paa mit store Arbeide. Hils Deres elskelige Hustru, Deres Søn, den poliske Fant! Selv være De hilset og inderlig takket af Deres hengivne

Magdalene Thoresen.

Fra de nærmeste Aar efter, som hun tilbragte i Norge under forgæves Kamp for at trænge igjennem dér, disse Breve:

Christiania den 10. Jan. 1869.

Min kjære Cancelliraad!

Jeg ønsker Dem og Deres kjære Søn et godt og velsignet Aar, og jeg takker Dem tusinde Gange for det hendirundne. Om Gud vil jeg skal leve, da vil vist det kommende Aar blive et Stridens Aar for mig, for Dem vil jeg haabe et Fredens. Der gives efter en stor og udtømmende Sorg, saa urimelig det end kan synes, en Løftning, og ligesom en ny Lysning udover Livet i et Aarsskifte; men det er ogsaa Meningen. Det er dog ligesom Tankerne løste af med hinanden, hvor gaadefulde og smertelige de end mødes, naar Aarsdagene komme for de svundne Begivenheder. Det skal De nok erfare. — Jeg havde tunge, sorgfulde Dage efter Deres sidste Brev til mig, Hegel. Det er haardt, at jeg ved at give Verden mit bedste Arbejde, skal mishandles og undertrykkes af det samme Folk, som før løftede mig til Skyerne. Der er for mig en Uærlighed i dette, et Sjælebedrag, som længe vil svie til mig. Gud lade mig kunne holde fast ved Kjærligheden, at Bitterheden ikke fordærver min Sjæl.

..... Bogen vil, efter hvad jeg har hørt, blive anmeldt i Aftenbladet — og jeg synes, Hegel, at De skulde sende den til Bjørnson med Opfordring om at anmelde den, han skylder Dem vist saamegen Forbindtlighed, at De kan forlange den Tjeneste af ham. Fra alle Kanter her i Byen roses den og læses med stor Begjærlighed. Alle er enige i, hører jeg, at den er mit bedste Arbejde. Fra Rasmus Nielsen har jeg faaet Brev, hvori Fru Nielsen beretter, at i et Midt-dagsselskab hos Grundtvig har han omtalt min Bog med stor Anerkendelse til R. Nielsen. — Det er ikke for min Skyld, forfængelig taget, at jeg anfører dette, det er saa at sige en Retfærdiggjørelse; thi det har jo seet ud som et Bedrag af mig, ligeoverfor Dem.

Og nu Farvel for denne Gang, min kjære Cancelliraad, min inderligste Tak og min Hilsen, Deres hengivne og forbundne
Magdalene Thoresen.

Bogen, Fru Thoresen omtaler som sit bedste Arbejde, er »Solen i Siljedalen«, der udkom i Efteraaret 1868. Efter Skuffelsen med denne Fortælling, forsøgte hun sig med Skuespillet »Et rigt Parti«, om hvilket hun taler i efterfølgende Brev, uden større Held i den dramatiske Kunst.

Christiania den 16de October 69.

Kjære Hr. Kancelliraad!

Jeg modtog iforgaars fra Dem »De Unges Forbund«, hvorfor jeg sender Dem min hjerteligste Tak. Bogen har, efter hvad jeg hører, en rivende Afsætning heroppe. Mig og hele min Tankeretning er den imod, jeg fatter ikke, at en Digter kan tilbringe et Aar af sit Liv med et saa ufrugtbart Arbejde. Nu, han har vel havt sin Hensigt med det; og under alle Omstændigheder tror jeg fuldt og fast, at han efter denne Bog vil komme med sine bedste Arbejder. Jeg er nu snart færdig med et Skuespil — to Akter — som foregaar i Nutiden og i Kjøbenhavn. Gud hjælpe mig til Held med det, thi for det første har jeg anvendt en umaadelig Flid paa det — og desuden har jeg saa store pekuniære Fordringer at tilfredsstille, at jeg rent forfærdes ved Tanken om et Uheld, og dog, hvem kan være rolig, naar det gjælder Sligt? Nu Hilsen og venligt Farvel! Deres hengivne

Magdalene Thoresen.

Senere flyttede Fru Thoresen for en Tid tilbage til Danmark, hvor hun bl. a. boede i Frederiksværk. Herfra skriver hun:

Frederiksværk, Krudtalleen, 19de Nov. 1875.

Kjære Hegel!

Jeg er da godt og vel bleven indstalleret i min lille Bøllig her i den saakaldte »Krudtallé«, og har jeg end ikke saa store Stuer for mig, saa har jeg til Gengjæld smaa lunende Hegn til alle Sider, og i min nuværende Stemning tror jeg nok, at de gør mig en større Nytte. Med det Store maa Sjælen arbejde, og jeg er mere end træt — thi jeg er udmattet. Ved Afskeden var De saa god at tilbyde mig Deres Assistance, hvis jeg skulde komme til at trænge, og uagtet jeg af varmeste Hjerte erkjendte Deres Godhed — tænkte jeg dog ved mig selv — at dertil vilde jeg ikke kunne trænge for en længere Tid; men jeg er en daarlig Regnemester! Deres elskværdige Tilbud maa jeg allerede nu benytte mig af, — thi det er jo ikke saa rentud med bare Luft man sætter Bo, selv om det skal være af yderste Tarvelighed. Jeg forlanger ikke at sidde hen i — himmelblaa Herlighed — men selv om man vælger Mismodets Farve, den skal betales. Nu, kjære

Hegel, er da min Bøn til Dem, om De vil sende mig 50 Rbdlr. — Postforskud — saa jeg her paa Posthuset kan hæve dem? Jeg vil være Dem meget forbunden herfor. Ak! er der vel noget Menneske, af hvem De har mere Møje i denne Verden end mig. Hils nu Deres velsignede Børn og lev vel!

Deres taknemmelige

Magdalene Thoresen.

Den 6/11 1878 skriver Hegel til Fru Thoresen, som da opholdt sig i Zürich og derfra havde indsendt Skuespillet »Kristoffer Valkendorf og Hanseaterne« til det kgl. Theater men faaet det forkastet, angaaende dette Stykkes Udgivelse bl. a. følgende:

— — — Hvad jeg i April Maaned skrev til Dem om Afsætningen af dramatiske Arbejder, der ikke opføres, skulde gjælde i Almindelighed, og jeg ved jo af Erfaring, at det virkelig forholder sig saaledes. Det har gjort mig meget ondt, at De har taget Dem denne Sag saa nær, og dette er jo ganske naturligt, da De har anvendt saa lang Tid paa Stykkets Udarbejdelse. Men forholder det sig saa, at De selv anser »Valkendorf« som Deres bedste Arbejde, vil jeg ikke være Skyld i, at det ikke bliver trykt og er tilgængeligt. Jeg vil derfor foreslaa Dem at sende mig Manuskriptet snarest muligt; det skal da blive trykt, men noget stort Oplag tager jeg ikke . . .

For Hegels elskværdige Tilbud takkede Magdalene Thoresen med dette Brev:

Zürich den 9 November 1878.

Kjære Hr. Kancelliraad!

I samme Øjeblik jeg har modtaget og læst Deres Brev, iler jeg med at sende Dem mit Svar. Jeg takker Dem, Hegel, fordi De vil staa i Udgivelsen af min »Valkendorf«, det er længe siden Noget har grebet mig saa stærkt. Tag De saa lidet og saa stort Oplag som De vil og kan, det er jo altid stort nok til at kunne blive læst og bedømt; og uagtet jeg fornemmer, at Kritiken er stærkt efter mig, saa tror jeg dog nok, at man skal respektere dette Arbejde. Det gjør mig ondt, at min Fortælling ikke kan komme ud til Julen, men naar der, som De siger: er faa eller ingen større Konkurrenter, turde dette Tilfælde jo ogsaa gavne »Valken-

dorf«. De skal altsaa faa Manuskriptet omkring den 15de i denne Maaned. Det er ikke meget stort, Hegel, er ikke stort mere end det Halve i Omfang af hvad det var, da De havde det sidst i Hænde. Og saa er min Bestemmelse at kalde det »Historisk Tidsbillede i fem Handlinger«. — Jeg er ikke alene om at tro, det er mit bedste Arbejde, der er Adskillige, som har den samme Mening. Men hvorom Alting er, det fortjener en Offentliggørelse, og med et lidet Oplag, vil De sikkert ikke være udsat for noget Tab; thi det skulde gjøre mig inderlig ondt om saa var.

Jeg sender Deres Børn mine hjerteligste Hilsener og er nu som altid Deres taknemmeligt hengivne

Magdalene Thoresen.

Om »Valkendorfs« Skæbne meddeler Hegel senere, at »det er gaaet omtrent saaledes, som jeg fra Begyndelsen af ventede og som jeg gjentagende tillod mig at ytre for Dem. Et dramatisk Arbejde, der ikke bliver antaget til Opførelse og gjør Lykke paa Theatret, finder i Reglen ingen synderlig Afsætning som Bog. Bladenes Bedømmelse har ogsaa været kjølig og gaa i samme Retning som Molbechs, at De her har valgt et Stof, »der ikke egner sig til dramatisk Behandling«.

Da Fru Thoresen i 1879 raadfører sig med Hegel om Muligheden af at faa det Ankerske Legat, yder han hende ogsaa her sin Støtte og skriver desangaaende:

— — — Straks efter Modtagelsen af Deres sidste venlige Brev talte jeg med Gehejmeetatsraad Krieger, der bestemt udtalte, at der i formel Henseende ikke er det mindste til Hinder for, at De kan faa det Ankerske Legat; han raader Dem til at søge det, og lovede mig at tale til Ploug, der i Forbindelse med Prof. Molbech afgjør Sagen. Derpaa gik jeg til Prof. Molbech . . . . .

— Mange og forskelligartede var de Tjenester, Hegel viste sine Forfattere. Skulde der tales med indflydelsesrige Personer, var det ham, der paatog sig det; skulde et Skuespil indleveres, var det ogsaa ham; skulde Penge betales

eller modtages, gik det gennem ham; paa alle Maader tog han sig af Forfatternes Sager, der var i bedre Hænder hos ham end hos nogen anden. Det vidner om hans utrættelige Arbejdsevne, at han fik Tid til at varetage alle disse Hverv, samtidig med at han var Sjælen i sin store

Marie Colban.

Forretning, daglig forestod dens Ledelse og personlig førte den meget omfattende Korrespondance. Men Hegel fik Tid til alt, ikke blot fordi han var en overordentlig flittig Mand, men fordi denne hjælpsomme Optagethed, den beredvillige Yden Bistand, var en Del af hans Væsen. Alle disse fortrolige Forbindelser var Kilder, der bevarede hans Energi ung og hans Interesse frisk og varm.

Og med Fortrolighed skrev og talte de til ham, om deres smaa og store Glæder eller Sorger, om deres Bøger

som om deres Liv. Ogsaa nedenstaaende Breve fra Marie Colban, den i sin Tid meget læste, norske Forfatterinde, bekræfter dette. Hun skriver fra Nizza, 17. April 1876, angaaende sin Bog »Tre nye Noveller« (1875):

Hr. Cancelliraad.

Jeg har modtaget »Dagbladet« og takker Dem for, at De sendte mig det. Anmelderen har ligesom revet et Bind fra

mine Øine, og det er jo, hvad Kritiken skal. Derfor er man ikke strax seende. Jeg føler ikke klart Sandheden af *Allt*, hvad han siger. Saaledes regner han Fanny til de »himmelske Damer«, og hende har jeg taget lige ud af Livet. Hun var min Barndomsveninde; vi blev Enker samtidig, saa levede vi paa Reiser sammen flere Aar; saa ægtede hun en tydsk Baron, og nu var vi tre paa Reiser, indtil jeg for nogle Somre siden bragte hendes Kiste til Norge, hvor hun havde ønsket at begraves. Hun var ingen Engel og lidet yndet, man fandt hende kold og stolt. Forøvrigt var hun som jeg har sagt. Alle de andre Mangler, der fremhæves, har jeg godkjendt. Ere de begrundede i min Natur, da er der Fare for, at jeg aldrig vil kunne bestaa for Kritiken, og jeg vil ikke dølgge for Dem, at det forhadte Ord »Naivitet« har forfulgt mig fra min tidligste Ungdom og indtil nu, uden at jeg nogensinde klart har fattet, hvad Ordet vil sige. Skulde de derimod være begrundede i min Fortid og overfladiske Opdragelse, da er der Haab. Jeg var en ganske almindelig Modedame, der uden at gjøre det Onde, hvilket i Norge ikke er Mode, havde leet og flagret, indtil min Mand pludselig døde og jeg sad igjen, ikke meget over tredive Aar, med en Søn, som jeg forgudede, og 70 Specier Enkepension. Det var, hvad vi skulde leve af efter altid blot at have kjendt en vis Velstand — mine Forældre var rige, men alt var forbrugt, fordi jeg var en Daare. Jeg havde tre Brødre. Den Ene vilde tage til sig den unyttige Moder, den Anden Barnet, da en Ven — afdøde Professor Jonas Collett — brød ind gennem min lukkede Dør og gjorde mig det Forslag, at forsøge at arbejde for at kunne beholde Barnet. Jeg gjorde store Øjne, thi hvilket Arbejde? Han havde opdaget, at jeg skrev nogenlunde korrekt Fransk, og bragte mig en Oversættelse til Fransk, en Sammenligning mellem Code Napoleon og Christian den Fjerdes Lov, bestilt af en eller anden fransk Jurist. Næste Morgen sad jeg i mine Sørgeklæder med det tykke Hefte i Haanden. Jeg begreb intet af alt dette, Heftet faldt paa Gulvet, og jeg græd fortvivlet. »Du maa forstaa det!« lød det saa igjen i mig, »ellers tage de Barnet fra dig!« Et halvt Aar efter var Oversættelsen færdig, og jeg havde mine første erhvervede Penge — to Jurister, Collett og Dunker — havde daglig hjulpet mig. Saaledes begyndte mit Arbejdsliv, og saaledes har det været indtil denne Dag: bestandig Kamp for at begribe. Jeg er som den, der bygger et Hus og begynder med fjerde Etage; men

paa de to betydelige Jurister, er fulgt en Række mere og mindre berømte og betydelige Hjælpere. Det er ikke mig, der har søgt dem, de ere faldne ned paa min Vej, det er som om min Skjæbne vil have mig frem. Jeg har læst og atter læst Dagbladet — jeg slider det tilsidst reent ud! Først læste jeg med Taarer og var en Dag saa bedrøvet, som det omtrent gaar an at være. Saa saa jeg paa det og gav mig saa igjen til at læse, og saa syntes jeg det klang mere og mere haabe-fuldt. — — —

Med gjentagen Tak, tegner jeg mig Deres bestandig taknemme-
lige

Marie Colban.

I Sommeren 76 indsendte Fru Colban anonymt, med Hegel som Mellemand, et Skuespil til det kgl. Theater; efter at have faaet Meddelelse om Stykkets Forkastelse, skriver hun:

Meran, Tyrol, 17de Sept. 1876.

Kjære Hr. Cancelliraad!

De er saa elskværdig mod mig, at jeg kan forsikre Dem, at Professor Molbechs Afslag ikke gjorde mig meget ondt, saa formildet blev det ved Deres Ord. Jeg havde, da jeg sendte Manuskriptet, blot et svagt Haab, thi et første Forsøg lykkes sjelden. Om at trykke mit lille Skuespil kan ikke være Tale. De vil erindre, at jeg drog i Tvivl, om det kunde lønne sig at trykke det, selv om det blev opført. Jeg opgiver ikke Haabet om engang at kunne skrive noget for det kongelige Theater. Naar jeg kommer til Kjøbenhavn, sætter De mig nok i Forbindelse med Professor Molbech, og saa siger han mig mine Mangler. De Udgifter, De har for mig, maa De love mig at optegne. Naar jeg i November er kommen til Ro i Rom, vil jeg ogsaa abonnere hos Dem paa min glimrende Fiende Dr. Brandes »19de Aarhundrede«. Naar jeg har læst et Hefte, forærer jeg det til skandinaviske Selskab, saa gjør jeg med det samme lidt Nytte, thi af den geniale Berserk kunne vi alle lære. Jo mere jeg lever med de sydlige Landes Mennesker, jo inderligere gaar mine Tanker mod Norden. Mellem de Elskværdigste der, regner jeg Dem og Deres. Med Hilsen til alle, er jeg Deres altid mere taknemme-
lige

Marie Colban.

At Hegel som den fuldendt høflige Mand han var aldrig lod nogen privat eller fælles Højtid gaa hen uden at mindes sine Forfattere, viser følgende Brev:

via Gregoriana 44, 2 piano. Rom 6te Januar 1879.

Kjære Hr. Cancelliraad!

Mellem alle mine Jule- og Nytaarsbreve veed jeg intet, der har glædet og rørt mig saa meget som Deres Hilsen. Tak for denne og Deres kjærlige Erindring. Mig gaaer det godt. Jeg har faaet mig en Bolig, som man finder skjøn — vel fordi den er fuld af Blomster; men ordentlig Arbejdsro er der blot paa de kjedelige Steder — i Corbeil (søvndyssende Ihukkommelse) havde jeg Ideen til mine fire ny Romaner foruden den, jeg sendte Dem. Ibsen, som De vel veed ogsaa er her, arbejder slet ikke, det vil sige, han bringer intet paa Papiret, men det gjærer vel altid i ham — »han ligner intet andet Menneske«, siger hans egen Hustru, saa Ingen bliver ret klog paa ham. Jeg har havt den Glæde, at han, sky og eensom som han er, dog har ladet sig lokke til at gjøre Bekjendtskab med nogle af Mine, navnlig med en højt begavet Dame, der lever i Rom, Fyrstinde Sayn-Wittgenstein, og Bekjendtskabet synes at være til gjensidig Forfrikselse ..... Med de varmeste Ønsker for Dem og Deres Børn er jeg Deres bestandig hengivne

Marie Colban.

Nær til Tonen i disse Breve fra Magdalene Thoresen og Marie Colban slutter nedenstaaende fra Carit Etlar sig. Brevene er skrevne under et Ophold i Italien, hvor den allerede aldrende Forfatter søgte Kræfter efter en Sygdom; som det fremgaar af dem, hørte Carit Etlar ikke til Hegels faste Forfattere, han skiftede flere Gange Forlægger, og Hegels Beredvillighed overfor ham er derfor saa meget mere karakteristisk, selv om den ogsaa har været dikteret af Klogskab.

den 2den Novbr. 1885.

Kjære Hr. Justitsraad Hegel.

Hvergang jeg faar Brev fra Dem, bliver jeg glad; selv naar der tales om Forretninger, er det altid saa resolut, saalidt af Prosa men saameget af Hjerte, og det varmer, naar man længe

har levet i Kulden. Med Bogen skal det være, som det behager Dem at bestemme, jeg tog blot fat paa den for at være ude af min Gjæld, den kunde lige saa godt have været færdig forrige Jul som denne, nu udkommer den først næste Foraar, dermed er det godt. Hils saa Deres Søn og lev saa lykkelig og vel, som jeg ønsker Dem det, saa behøver De ikke mere. Deres ærbødige og hengivne

Carl Brosbøll.

P. S. Hils ogsaa Hr. Larsen, han er Dem vist en Velsignelse.

Faa Dage efter skriver Carit Etlar paany, denne Gang økonomisk foruroliget af den i Brevet omtalte Fallit, der i sin Tid vakte stor Bestyrtelse og paa det alvorligste ramte mange Mennesker:

Pallanza 1885.

Kjære Hr. Justitsraad Hegel!

Denne gang er det i en meget sørgelig Anledning, jeg skriver til Dem. Etatsraadinde Suhr, som ligger her i Vinter, fortæller, at Vexellerer H. P. Hansen er fallit og arresteret. Jeg har 4018 Kr. 84 Øre tilgode hos ham, har maattet arbejde i 5 Aar, strengere end nogen troer, for at skaffe denne Sum tilveje, endel skulde min Hustru have, Resten vilde jeg rejse op for at gjenvinde mit Helbred, og nu ejer jeg ikke det, jeg kan komme herfra Byen med, endsige til Corsika, hvorfor jeg opgav min Post ved Bibliotheket. Jeg har telegraferet til Huset men ikke faaet Svar. Inat laa jeg og tænkte og grublede over min Stilling og kom endelig til følgende Resultat:

1. Hr. Justitsraad Hegel har et Manuskript i Breve, »For slet Intet« (2½ Ark), jeg selv har et andet færdigt »Ingos Bedrifter« (6 Ark trykt), som jeg tilendebrogte hernede, medens jeg laa syg, et tredje ligger parat til Afskrivning »Frøet spirer« (3 Ark.) et fjerde: »Petronius« (1 Ark trykt), gjør ialt 12 trykte Ark, som kunne afgives til Trykning naar befales, men ville vinde ved at læses igjennem endnu en Gang, hvilket jeg altid pleier.

2. Jeg har skrevet en Mængde Fortællinger til Dem, og de fleste har Publicum rost i de stærkeste Udtryk; dør jeg idag, ville de kunne afhændes til »Nordstjernen« eller et andet illustreret Blad eller efter et Aarstid, med Fordeel, kunne udgives som en billig Folkeudgave, og skulde da Forlagsretten

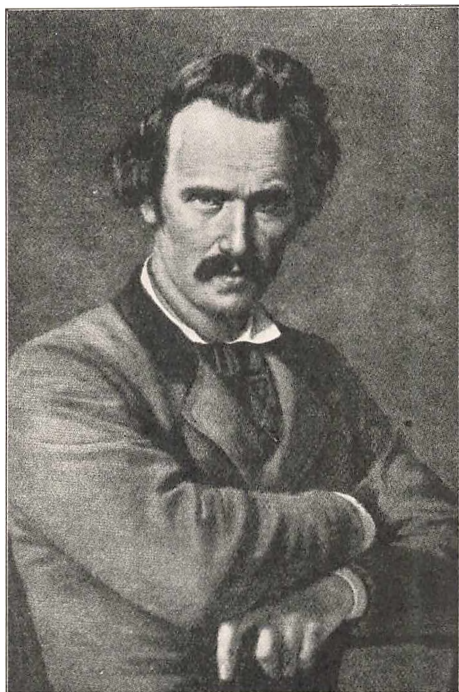
til ethvert saadan, tidligere eller senere kommende Oplag for bestandig tilhøre Dem og Deres Firma. Begge disse Poster synes mig at yde Sikkerhed; seer De nogen Mulighed deri, saa hjælp mig og lad mig faae et Forskud, hvormed jeg kan fortsætte min Reise. Synes De om Post 2, saa bestem selv, hvad De vil, for en fremtidig og bestandig Forlagsret til alt det, jeg skrev for Dem, det skal være som De beslutter. Jeg beder Dem blot saa bønlig, bliv ikke vred over min Dristighed og svar mig lidt snart.

Deres hengivne og ærbødige

Carl Brosbøll.

Min Adresse til jeg faaer Deres Brev er: Hotel Pallanza. Pallanza. Lago Maggiore. Italie.

Om Beskaffenheden af Hegels Svar giver følgende Brev Oplysning:

Carl Brosbøll.

J. D. Monies pinx.

Den 19 Novbr. 1885.

Kjære Hr. Justitsraad Hegel.

Tak for Deres venlige og imødekommende Brev. Jeg tænkte nok, at De vilde være den Samme mod mig i onde Dage som De har været i gode Dage, og tog Gudskelov ikke fejl. Nu vil jeg sætte mig til at arbejde fra tidlig til silde, saa haaber jeg nok at faae 14 a 15 Ark færdige og tilsendt Dem i Foraaret, indbefattet hvad der allerede er færdig — — — Dersom jeg altsaa maatte faae en Anvisning eller en Vexel

paa en bekjendt Bank i Milano eller Genua, eller paa et Handelshuus, kunde Hoteleieren her hæve den for mig, jeg reiste derefter til Corsika, satte mig til at arbeide, og De skulde være velsignet. I de sidste Dage har jeg ikke kunnet skrive en Linie, saa knuget er jeg over den brave Hansens Adfærd. — Jeg er meget bedrøvet over, at De ogsaa har lidt Tab ved ham. Nu tæller jeg Timerne til Deres Brev kommer.

Deres ærbødige og taknemlige

Carl Brosbøll.

Min Adresse er fremdeles: Hotel Pallanza. Lago Maggiore. Italic.

Carit Etlar fik altsaa de Penge, han ønskede, og blev Vinteren over paa Corsica. I Sommeren 86 skriver han:

Vico, au couvent, 18 Juni 1886.

Kjære Hr. Justitsraad Hegel!

For en Tid siden tillod jeg mig at skrive til Dem og ymte noget om min sidste Bog. Jeg længes meget efter at vide, hvorledes De er tilfreds med den. Er den slet ikke bleven bedømt, eller forbyder Deres fintfølende Natur at sende mig en af disse Bedømmelser? Jeg længes ogsaa meget efter at vide, hvorledes De selv har det, om de slette Tider i Danmark ogsaa har lagt sin tyngende Haand paa Dem; men det troer jeg vist at turde sige nei til, De forudseer, De overveier og beregner, ved Hjælp af disse Evner staaer man selv fast, naar det Løse ramler sammen. Hvad mig angaaer, saa har jeg det godt, og takker Gud (og saa Dem) fordi jeg har kunnet tilbringe denne Vinter i et mildt og sundt Klima. Her er Fred og Ro omkring mig, en vild og ophøjet Natur, et hjerteligt, troskyldigt Folkefærd, men rigtignok uden Begreb om Civilisation, en Primitivitet, som jeg ikke vil beskrive, fordi den vil forekomme Dem, de milde og fine Sæders Mand, utrolig. Lidt skal De dog høre. Jeg sover for aaben Dør, formedelst der er ingen Laas; vil De have Blæk, maa De forskrive det fra Ajaccio, — Kjød? det kommer i næste Uge fra Marseille og saa er det uspiseligt, men De kan faa Bønner og prægtige Salathoveder, ogsaa selvbagt Brød, De kan faa udmærkede Stiletter og dobbeltløbede Bøsser til Brug for Vendettaen. Mairen boer *sexten* Mile herfra, men der behøves ingen Maire, hver Mand er selv Politi, her er aldrig Spektakel eller Drukkenskab at mærke,

og en Fremmed er en Helligdom, som beskyttes af Alle. Møder De en Rytter, der kommer ned fra Bjergene med Familie, sidder hans Kvinde overskrævs paa Hesten, ligesom han selv, Barnet bag hende, men Manden har altid en langløbet Bøsse hængende ned over Ryggen. — Solen brænder, Solsorten fløjter, Vandet risler og risler i tusinde smaa Bække ned fra Klipperne, alt aander den dybeste Fred, Stilhed som i en Kirke. Jeg boer oppe ved et Kloster. Sex gamle Munke huses derinde, de øvrige jog Regeringen bort, og der kommer ingen flere. En af de tidligere Munke, som døde for nogle Aar siden, skal nu gøres til Helgen, fordi han sultede sig ihjel, og fordi der efter hans Død strømede Parfume ud af Liget. Det er utroligt, ikkesandt? men til Bekræftelse lader jeg medfølge de trykte Spørgsmaal, som Erkebispens i Paris har ladet sende omkring til alle, som kjendte den døde Duftende, og faaet besvaret det bekræftende. Skriv mig snart et Par Ord til og hils Deres Hr. Søn.

Jeg er Deres hengivne og ærbødige

Carl Brosbøll.

Til Slut dette Brev fra Sommeren 87, der viser, at Etlars økonomiske Stilling var ved at bedre sig. Den omtalte Fortælling fra Corsica er rimeligvis »Vendetta«.

Vico, au couvent (Corsica) 4 Juli 1887.

Kjære Hr. Justitsraad Hegel!

Der er indtruffet en uformodet Hændelse for mig, som jeg anseer for meget behagelig. Til Hr. Pio, hvem jeg ikke kjender videre til, men som nu har kjøbt Steens Boglade, har jeg solgt den fremtidige Forlagsret til de fleste af mine ældre, hos Steen udkomne Bøger, for den Sum 6000 Kroner.

For hele denne Sum vil jeg købe mig en Livrente, som kan sikre mig den Smule Fremtid, jeg har tilbage. I denne Anledning er min Bøn til Dem, om De vil vise mig den Velvillie at sige mig, hvilket af vore danske Livrenteselskaber, De anseer for det solideste, Hafnia, Danmark eller det af Staten garanterede Selskab? De maa ikke tage det ilde op, at jeg vover at henvende mig til Dem, som jeg har større Tillid til, end til nogen anden, og som vist ogsaa er mere bekjendt med de solide Firmaer end nogen Anden. Jeg glemmer ikke, at De, da det sidste Slag ramte mig fra den ædle Mand Vexellerer Hansen, var den, der iforveien vidste, hvor

vaklende hans Affairer stode. Tør jeg haabe paa et Svar fra Dem? Jeg sidder her i Vico, sund og sjæleglad og veltilmode og skriver paa en Fortælling over Corsika, halv Roman og halv Kulturhistorie, som jeg venter mig megen Glæde af. Naar Folk har læst min Bog, vil de lægge den tilside og sige, at meget af det Fortalte er Digt og Overdrivelse; et er imidlertid vist, at det har kostet mig langt mindre Møie at samle Stoffet til det jeg skrev, end at sidde og bortskære alle de passerede Virkelighedstræk, som jeg frygtede for at man vilde finde utrolige.

Med Høiagtelse og Ærbødighed Deres hengivne

Carl Brosbøll.

Af en anden Art men ikke mindre betegnende for den Anseelse, Hegel nød som Forlægger og som Menneske er følgende to Breve fra Vilhelm Møllers Ungdom. Det første, som kun er dateret $18\frac{1}{4}$ men uden Aarstal, stammer fra Begyndelsen af Halvfjerdserne, det andet fra et senere Tidspunkt, da Vilhelm Møller var bleven Redaktør af »Nutiden«. Hegels Svar findes ikke, men der er næppe Tvivl om, at han har opfyldt den i første Brev udtalte Anmodning. Vilh. Møllers paatænkte Debut-Arbejde blev ikke til noget.

Høistærede Hr. Kancelliraad Hegel!

Tør jeg gøre Regning paa, at De ikke vil blive vred, fordi jeg henvender mig til Dem med en Bøn, som jeg ganske vist maaskee er Dem for lidt bekjendt til at burde fremsætte for Dem. Deres bekjendte Velvillie for yngre Kræfter, der indenfor Literaturen søge at bringe det til Noget, giver mig Haab om, at De vil modtage disse Linier med Overbærenhed. Kort og ligefrem: jeg er pludselig bleven sat i den absolute Nødvendighed at skulle bruge et halvt hundrede Rigsdaler endnu i Eftermiddag. Der er ikke Tid for mig til at henvende mig til min Svigerfader i Slagelse; mine Venner ere uformuende, og til løse ældre Bekjendtskaber har jeg en uovervindelig Sky for at henvende mig. Endelig ere de Par Boghandlere, jeg har staaet i Forbindelse med, ude af Stand til at yde mig en Tjeneste af dette Omfang, og desuden ønsker jeg, — naar jeg til Efteraaret debuterer med et originalt Arbejde — helst at have, hvis det er muligt, det Gyldendalske Forlagsstempel paa min

Bog. Som alle unge Forfattere har det været et Maal for min Ærgjerrighed, naar jeg en Gang fremtraadte med et selvstændigt Resultat af Studier og Tænkning, at komme til at skrive for Dem. Uden at være ubeskeden tør jeg vel sige, at det maa *blive* mig muligt at præstere saadanne literære Arbejder, som Deres anseete Forlagsforretning kan finde sig foranlediget til at udgive — med mindre en personlig Misstemning mod mig skulde afholde Dem derfra, hvad jeg dog ikke haaber. Men isaafald vilde De maaske heller ikke være utilbøielig til at vise mig den Velvillie, allerede nu idag at forstrække mig med det ovenfor nævnte Beløb, hvilket De altsaa ved særlig Godhed betragtede som Forskud for Arbejder, De maatte finde værdige til at forlægge. — Skulde Forudsætningen bryde, skulde jeg ikke være istand til at tilbyde Dem et Skrift, som De ønskede at udgive, maatte det selvfølgelig være en Æresforpligtelse for mig at tilbagesende dette Beløb til den Frist, De selv ansatte. Jeg tilføjer, at kun et Sammenstød af forskjellige

Vilhelm Møller.

Fakta — den pludselige Befippelse, en Vens Raad, Hensynet til Deres Tænkemaade o. s. v. — har formaaet mig til at bryde overtvert med min Undseelse og rette hiin Bøn til Dem. Under de nuværende Forhold, hvor vi ulykkelige Mennesker, der vove at søge Sandheden i de store Spørgsmaal ad *vore* Veie, ere udsatte for allehaande Opdigtelser, Rygter og Forvrængelser af vore Handlinger, tør jeg endelig bede Dem om og vente af Deres velvillige Stemning, at dette Skridt vil blive bevaret mellem os for ikke at blive givet til Priis for »Fortolkninger« og »Udvidelser«. Det er for Øjeblikket saaledes, at man neppe kan vise sig i et Theater, en Kafee

o. s. v., uden at der herfra laves de vanvittigste Historier, derfor bliver man tilsidst saa ængstelig, om ikke for sig selv, saa for den Sags Skyld, man har den Ære at kæmpe for, at man ønsker at undgaa selv de uskyldigste Motiver til slig Folkedigtning. Idet jeg henstiller min Bøn til Deres godhedsfulde Overveelse, beder jeg Dem om muligt medgive mit Bud Deres ærede Svar.

Deres ærb. forbundne
Vilhelm Møller.

Det følgende Brev er som nævnt fra et senere Tidspunkt. Hegel har rimeligvis søgt Vilh. Møller for at fremskynde Anmeldelse af en eller anden Bog.

Redaktionen af »Nutiden i Billeder og Texts.

Hr. Kancelliraad Fr. Hegel!

De maa undskylde, at jeg ikke personligt har hilst paa Dem og takket Dem for den Ære, De gjorde mig ved at se helt op til mig en Dag, jeg desværre ikke var hjemme. Flere Gange har jeg været paa Vej til Dem, men er blevet forhindret; og desuden er denne Tid lige før Julen i en saa ualmindelig Grad optagen for mig. I Numret paa Søndag finder De bl. A. en meget lange Bourges-Artikel (over 2 Spalter) om Feltpræstens Bog, som jeg haaber skal bidrage Lidt til at skaffe den det 2det og 3die Oplag, den fortjener og sikkert faar. Ser De selv »Nutiden«, eller skal jeg sende Dem et Exemplar, hvori der er Anmeldelser fra Deres Forlag? Endnu vilde jeg gjerne bede Dem om et Anmelderexemplar af Bergsøes og Brandes' samt Drachmanns nye Bog, og helst saa det blev mig muligt at faa dem omtalt før Julen.

Deres ærb. forb.
Vilhelm Møller.

I Tilslutning til dette Brev, i hvilket spores Hegels Bestræbelser for at faa sine Bøger hurtig anmeldt, kan efterstaaende fra Edvard Brandes medtages. Uden i mindste Maade at lægge noget Pres eller forsøge nogen Paavirkning paa Forfatterens Opfattelse af et givet Arbejde — hvilket disses Personlighed forøvrigt udelukkede — forstod Hegel at interessere dem for de Bøger, han

udgav, og derved at fremskynde Bøgernes Anmeldelse og Udbredelse. Han sørgede for, at de blev omtalt i Bladene; hvorledes Omtalen faldt ud, blev Kritikernes Sag. Men som det ses af Brandes' Brev, sparede Hegel sig ikke nogen Møje.

9—12—84.

Hr. Justitsraad F. Hegel!

Maa jeg takke Dem for den venlige Tilsendelse af Kiellands Bog. Jeg hører, at De har været paa »Politikens« Kontor og klaget lidt over den langsomme Boganmeldelse. De vil nok betænke, at naar det i det Hele ved Juletid er et uoverkommeligt Arbejde at faa de udkomne Bøger omtalt hurtigt, saa bliver det endnu vanskeligere ved et lige oprettet Blad. Jeg for min Part har adskilligt andet at besørge og nu er ovenikøbet Holbergfesten over os. Men jeg skal sikkert bestræbe mig for at imødekomme Deres Ønke. Jeg finder min Broders Bog ligesaa fortræffelig som smukt udstyret, men den kan jo »Politiken« daarligt rose. Vi tog ogsaa derfor Uddraget idag.

Deres hengivne

Edvard Brandes.

Af det foregaaende er det allerede blevet øjensynligt, at Hegels Forhold til Forfatterne var et gensidigt Tillidsforhold. De indsaa snart, naar de var kommet i Forbindelse med ham, flere efter at have prøvet andre Forlæggere, at han varetog deres Interesser ved Siden af sine egne, eller rettere, at hans og deres faldt sammen, og at ingen anden i samme Grad som han havde Evnen til at gøre Samarbejdet frugtbringende. Hans Optræden overfor dem, naar de henvendte sig til ham med et nyt Arbejde, var præget af den Klarhed, den Retskaffenhed, den Forstaaelse af alles Tarv, der i Forening med hans forretningsmæssige Overlegenhed udgjorde hans Storhed som Forlægger.

Som et Vidnesbyrd om, hvorledes Hegel ved sine vel afvejede Tilbud forstod at vinde Forfatterens Tillid og

Taknemmelighed, tjener disse to Breve fra Vilhelm Bergsøe. Brevene er skrevne i Rom, 3die og 23de April 1869, og lyder:

Høistærede Hrr. Hegel!

Jeg tillader mig herved at meddele Dem, at jeg i disse Dage har fuldendt en større Fortælling i Prosa, hvorpaa jeg har arbeidet siden i Sommer. Denne Fortælling, der vil udgjøre mellem 20 og 25 Ark i vort almindelige Format for danske Digttere, tillader jeg mig herved at tilbyde Dem, dersom De ønsker at tage den paa Forlag. Uagtet jeg naturligvis ikke her kan gaa ind paa Fortællingens Enkelt-heder eller Plan, vil jeg dog itide sige Dem, at nogen italiensk Novelle er det ikke. Jeg har vel havt et saadant Arbeide for, men dette var anlagt efter en saadan Maalestok, at jeg har maattet lægge det tilside, fordi mit Syn ikke slog til, og fordi jeg ikke her i Rom kunde finde nogen fast Skriver. Det Arbeide, jeg har den Ære at tilbyde Dem, bevæger sig ganske paa Kjøbenhavns Grund og er knyttet til de Forhold og Omgivelser, hvorunder jeg er voxen op. Og uagtet Molbech har sagt engang i Dagbladet, at ingen bliver Digter, naar han er født paa Kjøbmagergade, troer jeg dog at skulle vise ham, at der i Omegnen af Rundetaarn ligger et Stof, som hører Poesien til. Skulde jeg sammenligne mit Arbeide med Noget, vilde det vel nærmest blive Goldschmidts Erindringer fra min Onkels Huus, kun med en stærkere slynget Intrigue og bredere Karaktertegnning, men det er og egentlig det Hele, jeg kan sige, hvis jeg ikke vil fylde flere Ark. Hvad Arbeidets Værd eller Uværd betrefter, tør jeg naturligvis ikke udtale mig om, dog forekommer det mig at være baade sandere og simplere end »Piazza del Popolo«, hvis Mangler jeg ingenlunde er blind for. Dette Arbeide bliver i denne Tid oversat paa Tydsk og vil udkomme til Foraaret. Dersom De ønsker at forlægge mit nye Arbeide, som har til Tittel »fra den gamle Fabrik«, beder jeg Dem sende mig de Betingelser, hvorunder De troer at kunne gjøre det. Hvad Format og Tryk angaaer, vilde jeg gjerne have Bogen udstyret som Goldschmidts Smaa-fortællinger, og Oplaget vilde jeg nødig have større end omtrent 800 Exemplarer.

Med mange Hilsener, med Tak for Bøgerne og al Deres øvrige Velvillie, forbliver jeg Deres hengivne

Vilhelm Bergsøe.

Og derefter, som Svar paa et Brev fra Hegel indeholdende Hegels Tilbud:

Hr. Boghandler, Cancelliraad F. Hegel.

Deres venlige Skrivelse af 13de April har jeg modtaget, og jeg behøver vel neppe at tilføie, at jeg med Glæde gaar ind paa de af Dem opstillede Betingelser, ogsaa hvad Exempl. Antal angaaer. Jeg nævnede 800 Expl., fordi min lille Digt-samling var trykket i dette Antal, men forhaabentlig vil Publikum nyde mere af en solid Fortælling end af lyriske Digte, som jo af Mange ansees for uspiselige, naar man er kommen ud over de atten Aar. Hvis Alt gaaer godt, kommer jeg hjem i Begyndelsen af Juli, og der vil saaledes være god Tid til Trykningen. Fra Henrik Ibsen har jeg kun hørt Lidet; Correspondence hører nu engang ikke til hans Fag, men her i Rom siger man, at han kun har det smaat i Dresden, — jeg veed ikke hvorfor; thi jeg synes, at han i de senere Aar har tjent ganske godt. Med Tak for Bøgerne og Deres smukke Tilbud, forbliver jeg Deres ærb. hengivne

Vilhelm Bergsøe.

Vilhelm Bergsøe.

Selv Goldschmidt, hvis Skrifter indtil Midten af Halvfjerdserne var udkommet snart hos en snart hos en anden Forlægger, og som utvivlsomt var meget vanskelig at stille tilfreds, udtrykker uforbeholdent sin Glæde ved at være traadt i Forbindelse med Hegel. I tolv Aar, indtil Goldschmidts Død i August 1887 faa Maaneder før He-

gels, varede denne Forbindelse, der, ligesom for de fleste andre Forfatters Vedkommende, efterhaanden antog en hjærtelig Karakter. Allerede i Efteraaret 1875 havde Goldschmidt indledet sit Samarbejde med Hegel, idet han paa Gyldendalske Forlag udgav: »En Kvindehistorie, fortalt af en Anonym. Med et Forord af M. Goldschmidt«. Bogen var skreven af hans Søster, Ragnhild Goldschmidt.

Her skal kun medtages et Par Breve, omhandlende Goldschmidts store Værk: »Livs Erindringer og Resultater«, det første af hans egne Arbejder, der udkom paa Gyldendalske Boghandels Forlag.

106, Gl. Kongevej. Januar 13, 1876.

Hr. Cancelliraad Hegel!

Det har været mig behageligt at modtage Deres Svar paa mit Tilbud om Forlaget af mit Skrift »Livs Erindringer og Resultater« og erfare, at De vil tage et Oplag af 3000 + 75 Exemplarer og betale det med 150 Kroner pr. Ark og 20 Friexemplarer.

Idet jeg beredvillig gaaer ind herpaa, vil jeg forsøge i Korthed og saa nær som mulig at gjentage, hvad jeg mundtlig udtalte for Dem.

Skriftets Titel er, som ovenfor anført, »Livs Erindringer og Resultater« (ikke blot »Erindringer«), og Indholdet falder i to Dele, der høre nøje sammen og maa udgives i et Bind. Første Afdeling er »Erindringer«, 23 à 26 Ark i Udstrækning, og anden Afdeling er »Nemesis«, der forklarer Principet i det Foregaaende og tillige indeholder en Skildring af Mytherne og forsaavidt er en mytho-historisk Fremstilling. Den bliver paa 12 à 14 Ark. Aldeles nøjagtig kan Arke-Antallet ikke angives nu; men det vil blive meget nær ved de omtalte 40 Ark i det Hele.

Det vil være mig kjært at erfare, at der imellem Dem og mig ikke er nogen Misforstaaelse med Hensyn til Skriftets Indhold og Deling. Jeg antager og haaber, at vi ere fuldstændig enige.

Derhos vil jeg forbeholde mig den Behagelighed at komme til Dem ved Lejlighed og henstille, om De vil bekoste nogle faa og smaa Træsnit, eller om De endog skulde have Tilbøjelighed til at lade udføre i Træsnit et af de Billeder, jeg

har. Det er ikke nødvendigt; men det *kan* tjene til Tydeliggjørelse som til Prydelse. Har De ikke Lyst dertil, saa tale vi ikke mere derom, sans rancune.

Meir Goldschmidt.

Sluttelig min Tak for, at De vil lade trykke hos Luno's, hvor, som tidligere bemærket, allerede 5 Ark henstaa i Blyet.

Med særdeles Højagtelse Deres ærbødigste
M. Goldschmidt.

106, Gt. Kongens

Septbr 23. 1876

fm. Comptroller Hegel!

Jeg takker for den nylige tilføje
der er for sig betydelig at man en befa-
gelsesbetalt at man : Forskningsforhold til

Den.

Sjællandsgade

Arns magat forbruden

M. Goldschmidt

M. Goldschmidts Haandskrift.

Som det fremgaar af Brevet, var Sætningen af Bogen paabegyndt, før Goldschmidt henvendte sig til Hegel. Værket har da rimeligvis oprindelig været antaget af en anden Forlægger, med hvem Goldschmidt derpaa er bleven uenig. Ængstelig for Misforstaaelser skriver Goldschmidt allerede Dagen efter første Brev følgende:

106, Gl. Kongevej. Januar 14, 1876.

Hr. Cancelliraad Hegel!

Jeg troer at burde gjentage skriftlig til Dem, at Spørgsmaalet, om der bør tages 3,000 eller 2,000 Expl. af mit Skrift, helst maa afgjøres, naar De bliver bedre bekendt med Indholdet, og jeg vil desaaarsag foreslaae Dem, at De, naar Trykningen er rykket nær, en Dag eller Aften gjør mig den Ære at høre nogle *væsentlige* Stykker af *begge de Dele*, hvoraf Skriftet bestaaer.

I Reglen vil jeg rigtignok hævde, at en Forlægger maa tage mine Skrifter paa Tro og Love; men her er et eget Tilfælde, hvori jeg maa ønske, at Forlæggeren, før han risikerer en større Sum, har Lejlighed til at skjønne selv.

Med udmærket Højagtelse Deres ærbødigste

M. Goldschmidt.

At Hegel modtog Indbydelsen og nogen Tid senere besøgte Goldschmidt for at høre ham læse et Par Kapitler af det omhandlede Værk, fremgaar af følgende Brev fra Hegel til Goldschmidt.

9. Februar 1876.

Hr. Prof. M. Goldschmidt.

Herved bringer jeg Dem min hjerteligste Tak for den Glæde, De i Fredags skjænkede mig ved Oplæsningen af et Kapitel af Deres Autobiographi. Da De sætter Pris paa, at den der kjøber Autobiographien ogsaa skal købe Supplementet dertil »Nemesis«, vilde det vel neppe være tilraadeligt at udgive Værket i 2 Bind og lade det være en frivillig Sag, om man vilde tage det ene eller det andet af disse. Forudsat, at det Hele ikke udgjør over 40 Ark, turde det maaske være bedst at lade det udkomme i eet Bind, og jeg vilde da tillade mig at foreslaae at lade trykke et Oplag paa 2000 Ex. (samt 75 Ex. til Omdeling) imod et Honorar

af 100 Kr. for Arket. Da jeg tidligere skrev til Dem om et større Oplag, var det noget i den Tro, at jeg havde frie Hænder med Hensyn til Udgivelsesmaaden, og havde da tænkt at lade Bogen udgaa i Hefter, hvad jeg senere hører ikke kan ske.

Hvis De bestemmer Dem til at lade optrykke en Del af Deres ældre Fortællinger, da skal jeg med Fornøjelse overtage Forlaget af disse, idet jeg forudsætter, at De selv, forsaavidt det er nødvendigt, dertil indhenter de tidligere Forlæggeres Samtykke. Jeg ønskede da helst at udgive dem i Smaabind paa 14—16 Arks Størrelse (Ordinært Octavformat med 26 Linjer paa Siden) og jeg tilbyder Dem i Honorar 75 Kroner for Arket mod et Oplag paa 1500 Ex. og 50 Ex. til Omdeling. — Af de utrykte Fortællinger, De maa have eller faae til Udgivelse, og som maaske ogsaa kunne udgjøre et lille Bind, vilde jeg derimod foreslaae Dem at lade trykke 3000 Ex. og 75 til Omdeling og som Honorar derfor tilbyder jeg Dem 150 Kr. for Arket.

Med største Højagtelse

Deres ærbødig hengivne
Fr. Hegel.

Som det ses af Hegels Brev, har Goldschmidt samtidig foreslaaet Udgivelsen af nogle ældre og nyere Fortællinger; de udkom Aaret efter i 2 Bind under Titlen: »Fortællinger og Virkelighedsbilleder, ældre og nye«.

Goldschmidt modtager Hegels Tilbud med følgende Brev:

106, Gl. Kongevej. Febr. 10, 1876.

Hr. Cancelliraad Hegel,
Gyldendalske Boghandel.

I Gjensvar paa Deres ærede Skrivelse af Gaarsdato har jeg den Ære at melde:

Jeg modtager, uden Anmærkning, Deres Tilbud om at ville forlægge et nyt Optryk af mine ældre eller udsolgte Fortællinger — eller nøjagtigere: et Udvalg af disse, hvilket Udvalg jeg selv vil foretage — Oplaget bestemt til 1500 + 50 Expl. og Honoraret 75 Kroner pr. Ark, og endvidere saaledes, at de udgives i Smaabind paa 14—16 Arks Størrelse.

Ligeledes modtager jeg Deres Tilbud om at ville forlægge mine nye, utrykte Fortællinger, Oplaget 3000 + 75 Expl. og Honoraret 150 Kr. pr. Ark.

Jeg antager at være ganske i Overensstemmelse med Dem, naar jeg ved »Ark« forstaar 16 Sider i det Format, som hidtil i en Række Aar er blevet brugt til mine Skrifter, og i hvilket ca. 6 Ark henstaa i Blyet hos Lunos.

Herom er altsaa fuldstændig Enighed.

Jeg kommer nu til Forlaget af mine »Livs Erindringer og Resultater« (og beder Dem fastholde, at dette er og maa være Titelen).

Jeg kan i Principet ganske gaa ind paa Deres Forslag om at ville trykke og udgive i ét Bind paa ca. 40 Ark saavel 1ste Afdeling som 2den Afdeling, der særlig fører Titelen Nemesis, og at De for et Oplag paa 2000 Expl. (+ 75) vil betale mig 100 Kroner pr. Ark.

Pecuniært taget kan det jo være mig ligegyldigt, om De — en stigende Norm for Oplagets Størrelse forudsat

— tager et Oplag paa 2000 eller 3000; thi, kan der sælges over 2000, vil De jo tage et nyt Oplag.

Kun vil jeg for Deres egen Skyld henstille til Dem at overveje endnu engang, om det ikke vil være heldigere for Dem at lade de to Afdelinger udkomme uafhængige af hinanden, samt med et større Oplag for den 1ste.

Jeg kan altid ved Udtalelser i selve Texten gjøre det til en Slags Nødvendighed for en Mængde Læsere (Kjøbere) at have begge Afdelinger, og jeg troer, ingen ærlig Recensent vil skille dem ad. Og alligevel kan der jo være en Del af

Meir Goldschmidt.

Publikum, der strax griber efter de ca. 25 Ark (1ste Afdeling) som det Billigere og Nærmere at komme over.

Dog, dette maa De forstaa bedst.

Endelig maa De ogsaa bedst kunne bedømme, om ikke Værket baade kunde udkomme som et Hele og tillige i Hefter.

De seer, jeg gjør ingen Vanskeligheder; men søger at fremstille Alt i Tydelighed til behageligt Valg og sikker Dom. Vi kunne jo ogsaa have endnu en Samtale derom.

Højagtelsesfuldt og ærbødigst

M. Goldschmidt.

Værket, der blev 51 Ark stort, udkom i Hefter, og Subskriptionen var bindende for begge Bind.

Ogsaa efterfølgende to Breve fra Chr. Richardt vidner paa deres Vis om denne Hegels Egenskab: Evnen til at udvikle det forretningsmæssige Forhold til et venkabeligt. Hegels Svar paa Brevet af ³⁰/₁ 1878 findes ikke, men Chr. Richardts andet Brev er i og for sig tilstrækkeligt til at vise, hvorledes Hegel svarede da og siden.

Ørsted pr. Aarup, 30. Jan. 78.

Kjære Hr. Cancelliraad!

Hermed tillader jeg mig at sende Manuskriptet til Opera-Texten »Drot og Marsk« (»tragisk Sangdrama« kalder jeg det) og beder Dem, i Henhold til vor foreløbige Aftale, at lade den trykke (i ordinært Format, omtrent som »Samfundets Støtter« eller »Ambrosius«) og — vilde jeg foreslaa — i et Antal af tusind Exemplarer. Alt under Forudsætning af, at Honoraret paa 1000 Expl. bliver 60 Kr. Arket, som for flere af mine Digtsamlinger. Skulde det noget indstregede og rettede Haandskrift for nogle Steders Vedkommende lægge Sætterne Vanskeligheder iveauen (skjøndt jeg troer Rettelserne temmelig tydelig angivne), beder jeg Dem i saa Henseende foranstalte det Fornødne. Stykket, der sagtens vil være en 100 Sider (eller saa), bør foreligge trykt og heftet, færdigt til Udgivelse ved Midten af Marts, for det Tilfældes Skyld, at Operaen, som Hensigten var, kommer til at gaa over Scenen paa Grændsen af Marts og April. Bogen bør være ude mindst fjorten Dage før den første Opførelse — jeg har i saa Henseende Theaterchefens Tilladelse. Hvad min nye

Digtsamling angaaer — 10 til 12 Ark — skal første Halvdel af Manuskriptet følge midt i Februar, saa den kunde komme ud 5te, 6te April eller saa omtrent. Oplagets Størrelse vilde jeg overlade Dem, dog ikke over 2000; derimod vilde jeg (hvad enten Antallet maatte blive 1000 eller 2000) udbede mig en lille Honorar-Forhøielse paa 1000 af 2 rdl. Arket, saa Honoraret naaer en Størrelse af 2 rdl. Siden. De er nok saa god, kjære Hr. Cancelliraad, at sende mig Deres ærede Svar eller Bemærkninger om den ene eller anden af disse Sager. Deres hengivne

Chr. Richardt.

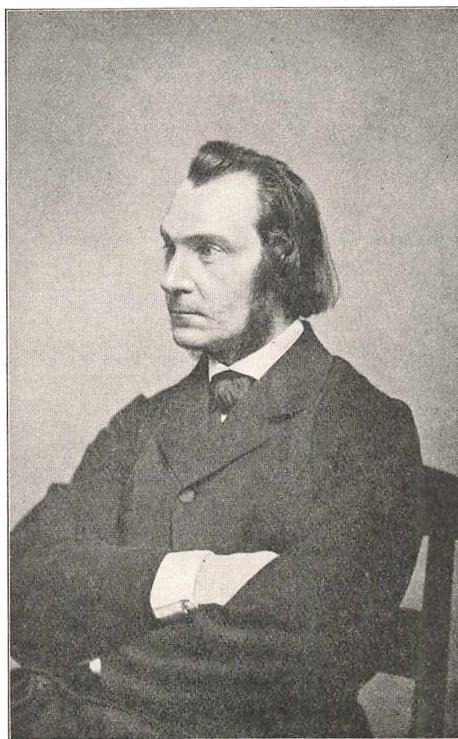
Der er næppe Tvivl om, at Chr. Richardt har faaet den ønskede Honorarforhøjelse; i hvert Tilfælde var han om ikke den højeste saa én af de højest honore-

rede af Hegels Forfattere. Den fortsatte venskabelige Forbindelse bekræftes af disse Linjer, der er skrevet flere Aar efter, paa et lille haandtegnet Kort:

Ørsted ^{28/}₁₂ 85.

Hr. Justitsraad Fr. Hegel, R. af Db. pp.

Glædelig Jul og Nytaar! og Tak for de gode, mig tilsendte Bøger! Men dernæst — eftersom det nok er i denne Jul 25

Chr. Richardt.

Aar, siden vi begyndte vort i det Hele saa glædelige Sam-Arbejde — bringer jeg Dem min hjertelige Tak for al velvillig Imødekommen i det forløbne betydningsfulde Tidsrum, med venlig Hilsen til Dem og Deres.

Deres hengivne

Chr. Richardt.

Paa samme Maade gik det Hostrup, efter at han var kommen i Forbindelse med Hegel.

Hostrups Arbejder var oprindelig udkomne hos Boghandler Eibe, der var en Ungdomsbekendt af ham; men da han nu i 1880 efter mange Aars Taushed genoptog sin digteriske Virksomhed med Skuespillet »Eva«, ønskede han at faa Hegel til Forlægger. Hegel modtog med Glæde hans Tilbud, og det varede, som efterstaaende Breve udviser, kun ganske kort, før Hostrups samlede Produktion overgik til Gyldendal. Saaledes søgte den ene efter den anden af Samtidens Forfattere ind under Hegels betryggende Navn.

I Anledning af »Eva«s forestaaende Opførelse og Udgivelse skriver Hostrup:

Hr. Justitsraad Hegel.

Maa jeg herved takke Dem for de tilsendte Expl. af »Eva«. Jeg skulde netop til at skrive til de 4 Theatre, da jeg modtog Bøgerne, og fandt det saa urimeligt at sende dem først til Kjøbenhavn og gjøre Dem Ulejlighed dermed, saa nu gaa de med Posten til Sverige og Norge lige herfra.

Den Dag, jeg sidst var hos Dem, talte jeg med Theaterchefen om at lade Stykket komme ud før Opførelsen. Han var meget derimod, men fortalte mig tillige, at naar en Forfatter vilde renoncere paa Antagelses- og Slutningshonorar tilsammen 600 Kr., var det blevet en Vedtægt at tillade ham det. Antageshonoraret er bleven mig udbetalt lige efter Antagelsen, men selv om det lod sig gjøre at betale det tilbage, er jeg betænkelig ved at lade Stykket komme ud nu. Det er vist nok nu en god Tid for Bogsalget, og jeg føler jo godt, at jeg skylder Dem, der har honoreret mig saa højt, at tage alt muligt Hensyn dertil, men jeg frygter meget, at det vilde skade Stykkets første Virkning

paa Scenen, der kan blive meget forstærket ved, at Publikum først lidt efter lidt indvies i, hvad det er for en Conflict, der behandles i Stykket, og neppe forud kan ane, hvorledes den løses. Ved Opførelsen af »et Dukkehjem« var det vist til Gavn, at det var kjendt af mange forinden, fordi det ender i en Dissonans, som, naar Tilskuerne var ganske uforberedte, let kunde klinge altfor skærende, men da »Eva« ender i den inderligste Harmoni, efter at der er knyttet en Knude, som synes grumme vanskelig at løse, var det godt, om Folk kunde blive lidt overraskede, thi der bliver Overraskelsen af de behagelige. Jeg tror derfor, det er det bedste, at Stykket ikke udkommer før Opførelsen, og haaber, at den ikke vil lade alt for længe vente paa sig. Jeg har traadt i Forbindelse med Emil Poulsen, som har givet mig gode Raad med Hensyn til Rollebesættningen og synes at have Interesse for Stykket, og han er en saa vigtig Mand paa vort Theater, saa jeg haaber, at det baade vil gavne Opførelsen og fremme den. Jo bedre den lykkes, desto bedre vil det ganske vist ogsaa være for Bogsalget, og jeg har det Haab, at De ikke vil tabe ved denne Udsættelse.

Endnu en Gang Tak for al Deres Venlighed! De maa ikke misforstaa det, at jeg selv har sendt Stykket til Norge og Sverige, som om jeg forsmaaede Deres gode Tilbud om at besørgede det; thi det skete blot, fordi jeg fik Bøgerne tilsendte, og det saa forekom mig rimeligst at spare Dem Ulejligheden.

Med Højagtelse

Deres forbundne

C. Hostrup.

C. Hostrup.

Brevet viser, hvorledes Hegel her som altid søgte at være sine Forfattere en Hjælp og ved utallige Smaatjener at varetage deres Interesser. I det følgende Brev besvarer Hostrup en Opfordring fra Hegel til at meddele et Vignet-Motiv, som han kunde ønske anbragt paa sin Digtsamling.

Kjære Justitsraad Hegel.

Kunde det i en fordringsløs Vignet antydes, hvad der vel i vore Dage maa staa som en af de mest fremtrædende Ejendommeligheder ved mit poetiske Forfatterskab, den inderlige Forbindelse mellem Alvor og Skjæmt, som hos en Natur, der er nogenlunde fri for Skaberi og Krampeanfald, følger med en god Tro paa Mennesker og et godt Maal for Livet, saa vilde jeg sætte Pris derpaa. Hvad Instrument jeg egentlig spiller paa, kan jeg ikke opgive, det er vist hverken Lyre eller Harpe, og skulde jeg vælge mig en Repræsentant mellem Fuglene, saa blev det ikke just en af de syngende, men af de kvidrende, en lavt- men letflyvende lille Fugl, der holder sig til Husene som Svalen. Kan Deres Kunstner faa noget ud af det, skal det glæde mig, og jeg vil blot tilføje, at jeg har tænkt paa at kalde Samlingen: *Sange og Digte* fra senere Aar.

Deres hengivne

C. Hostrup.

d. 2. Novbr. 1884.

Endelig omhandler sidste Brev Hostrups Ønske at faa sine tidligere Skuespil samlede hos Hegel og forlagt i en ny Udgave.

Kjære Justitsraad Hegel.

I en Samtale forleden med Boghandler Eibe erfarede jeg, at der snart vilde være Brug for et nyt Oplag af mine (samlede) »Komedier«, og jeg har senere truffet en Mand, som fortalte, at han ikke havde kunnet faa et Exemplar af dem uden hos en Antikvar. Der maa formodentlig altsaa snart blive Tale om at optrykke dem igjen.

I min Samtale med Eibe udtalte han atter Ønsket om at beholde Forlaget af Samlingen, hvad jeg imidlertid afslog af de Grunde, som jeg allerede havde angivet for ham,

den Gang jeg havde bestemt mig til at tilbyde Dem Forlaget af »Eva«. Som De vist mindes, stod det ogsaa da for mig som det ønskeligste at faa Dem til Forlægger for alle mine poetiske Skrifter, naar der blev Trang til nye Oplag af dem, og mine Ønsker i denne Henseende er endnu ganske uforandrede. Saafremt De altsaa ikke har noget derimod, vilde jeg bede Dem om, naar De selv tror, at Tiden er kommen til et nyt Oplag af mine dramatiske Arbejder, at tænke paa, hvordan den Sag kan ordnes. Selv om Samlingen nu skulde være saa godt som udsolgt, har Eibe jo endnu en Restbeholdning af de enkelte Stykker, og der synes jo deri at ligge en Vanskelighed, som jeg ikke er Mand for at klare.

Deres hengivne

I Februar 1885.

C. Hostrup.

Hegel svarer bl. a. med disse Linjer, i hvilken atter hans Ønske om i alle Forhold at bevare en korrekt Holdning overfor sine Kolleger understreges:

For Deres venlige Brev og for det Tilbud, De deri er saa god at gjøre mig, bringer jeg Dem herved min hjerteligste Tak. Jeg behøver neppe at sige Dem, at det vil være mig en stor Glæde at forlægge en ny Udgave af Deres samlede Komedier. — Men inden jeg kan fremkomme med Forslag angaaende Udstyrelse, Oplag og Honorar, maa Sagen være i Orden med Hr. Boghandler Eibe, og den korteste Maade vilde jo være, om De bad ham opgive, hvad han har til Rest af de enkelte Komedier, samt om han maatte være tilbøjelig til at sælge hele Restbeholdningen for en betydelig nedsat Pris. — — —

Efter nogen Forhandling og en større kontant Udbetaling overdrog Boghandler Eibe derefter Hostrup Forlagsretten til de 12 Komedier, der snart efter udkom i den af ham ønskede nye Udgave. —

Hjærteligere i Tonen og af den fine og ridderlige Holdning, der karakteriserede ham som Digter og som Menneske, er disse Breve fra H. V. Kaalund. Han stod det Hegelske Hus nærmere end de foran nævnte og var

hyppig Gæst der, naar han kunde forlade sit Fængsel; hans rene Personlighed, i hvilken en Periode i Afslutning fik sit nobleste Udtryk, var beslægtet med Hegels egen; hans Stilling paa Grænsen mellem det gamle og det nye, hans Trofasthed mod det svindende og hans Kærlighed til det kommende, mødtes med noget tilsvarende hos Hegel. Da disse Breve tillige omhandler en Episode, i hvilken Brydningen mellem de to Tidsaldre kom til Orde i en betydningsfuld Digter-Turning, har de en i literaturhistorisk Henseende særlig Interesse.

Kaalund skriver fra Vridsløselille den 13. Marts 1878:

Kjære Hr. Kancelliraad Hegel!

De er en *god* Mand! Jeg veed, at De ligesom jeg har følt Dem lettere om Hjertet ved Indtrykket af disse to Breve, som jeg her, med kjærlig Tak, tilbagesender. Jeg er maaske strengere i min Dom — mindre god end De. Jeg troer endnu, at Holger Drachmann, der hidtil kun har *nydt* — nydt indtil Overmaal, — trænger til *at lide*. Ikke desto mindre har Otto Borchsenius's Opfattelse af ham i høj Grad glædet mig. Jeg lægger stor Vægt paa det Haab, *han* udtaler. *Han*, — den grundpaalidelige, rettænkende, ubestikkelige Borchsenius, som har staaet Ansigt til Ansigt med Synderen og tilvisse ikke skaanet ham, — har næppe ladet sig skuffe.

Ogsaa Drachmanns Brev til Dem har imponeret mig ved dets rolige, tillidsfulde Tone, men det vidner dog endnu om, at han mere beherskes af Geniets stolte, altfor stolte Selvfølelse, end af ærlig Bevidsthed om Skyld og egen Svaghed. Gud give ham Styrke til at sejre over sig selv! Ingen skal glæde sig inderligere derved end jeg!

Med Højagtelse og kjærligst Gjenhilsen ogsaa fra min Hustru

Deres

H. V. Kaalund.

Brevet hentyder til den Bevægelse, som Drachmanns tidligere nævnte »Rimbrev til Esrom Sø« havde vakt. Som Svar paa dette Rimbrev skrev Kaalund »En aaben Hilsen til Holger Drachmann«, det kraftige, dybtfølte

Digt, der efter et Motto af »Sange ved Havet« indledes med Strofen:

Fra Mastetoppen de raabte: *Land,*
Den nye Verden! — Ja vist: der laa den
 som fordem Guanahani's Strand!
 Alle Fantaster og Brusho'der saa den — —

Hegel skriver i den Anledning den 28. Febr. 1878 til Drachmann, som var i Paris:

Paa Søndag vil der i »Ill. Tid.« komme et længere Digt af Kaalund, »En aaben Hilsen til Dem«; det vil umiddelbart derefter udgaa i Særtryk paa mit Forlag. Som De nok kan vide, er det smukt i alle Henseender, og siger han Dem en og anden Sandhed, saa mærker man, at det er en ærlig,

velmenende Ven, der taler til Dem. Jeg sender Dem hermed et Korrekturafttryk, som De altsaa kan have nogle Dage, før De læser Digtet i »Ill. Tid.«, hvad jeg antager vil være Dem behageligt, hvis De i samme Blad vil svare Kaalund.

Striden trak længe ud og førtes fra visse Sider ikke uden Bitterhed; Kaalund lod sig dog ikke anfægte heraf, men bevarede sin smukke og værdige Holdning, ikke blot offentlig, i sine digteriske Indlæg, men ogsaa privat, hvad følgende Breve viser:

H. V. Kaalund.

Vridsløselille den 13. Marts 1879.

Kjære Hr. Kancelliraad!

Jeg havde haabet at kunne tage til Staden idag, og vilde da personlig have bragt Dem, og om muligt, gennem Dem, ogsaa og navnlig Holger Drachmann, min Tak for Tilsendelsen af det overordentlig skønne Digt, som han har villet offentlig tilegne mig, — men den bidende Vinterkulde har forknyttet mig ligesom de stakkels Stære, der sidde derude og vente paa Foraaret. I dette Øjeblik pidsker en vild Snestorm hen over Vridsløselilles Mark og minder mig og Stærene om, at vi endnu befinde os i Skuffelsernes Aarstid; men Stærene, jeg og Vintergækkene have en fast Tro paa, at alt nok vil blive godt igjen og klares. Det Samme haaber jeg om mit Forhold til Drachmann og de andre unge Venner, som jeg nu, mere eller mindre, har skræmmet eller stødt med min Alvor. Hvis der er Noget i mine »Brændende Spørgsmaal«, som, skjøndt sagt i Almindelighed, kan berøre Drachmann saarende, da gid han i Tillid — ikke blot til sin store Begavelse, men til sin Karacters Styrke, maa kunne svinge sig saa højt og ædelt op derover, som han nu i sit Digt til mig har hævet sig skjønt og værdigt over Bebrejdelseerne i min »aabne Hilsen«. Behøver jeg at sige Dem eller ham, at jeg føler mig dybt rørt og overordentlig hædret ved den Tak, han offentlig har villet bringe mig? Vil Gud, skal der vel komme en Dag, da han vil erkjende, at man ikke, som jeg nu, forspilder en saadan Hyldest af Lune eller Egensind, men kun for at fortjene en endnu større Tak, selv om man aldrig faar den — eller oplever den. Jeg elsker hans Geni; han er en af de virkelig »Kaldede«, og den første af dem Alle hos os nu for Tiden. Mig har han oftere sagt, endog i de sidste Aar, at jeg i en mærkelig Grad har bevaret mit Sinds Ungdom og Friskhed. Hvis det er saa, da gid han maa finde det samme archimediske Punkt, hvorfra jeg med mine svage Kræfter har baaret Virkeligheden og stræbt at løfte den mod Idealet. Har han alt helt funden det, da Gud velsigne ham og hans Fremtid! Jeg skal være den første til at give ham Æren fuldtud!

Dette, kjære Hr. Hegel, maa De gjerne vise ham. Dem takker jeg inderlig for al Deres Venlighed. Tab ikke Deres Tro paa, at jeg vil det Bedste! Med mange kjærlige Gjenhilsener fra min Kone og mig til Dem og Deres Børn, forbliver jeg

Deres hengivne

H. V. Kaalund.

I et Brev et Par Dage senere taler Kaalund yderligere om samme Sag.

Vridsløselille den 19de Marts 1879.

Kjære Hr. Kancelliraad!

Modtag min hjertelige Tak for det tilsendte Honorar, hvorfor jeg vedlægger min Kvittering, som ogsaa for de 20 Exemplarer af mit Digt, hvilket, paa Grund af den Kamp, som det upaatvivlelig vil fremkalde, forhaabentlig nok vil finde fortsat Afsætning. Min Ven Schandorphs dygtige og skønne Svar har glædet mig. Det gjør baade hans Evner og hans Hjerte Ære. Jeg er selvfølgelig endnu uenig med ham baade i Opfattelsen af Smag og Tro, og er nu ifærd med at skrive et Gjensvar, som jeg, hvis ikke min Tjeneste eller andre Omstændigheder lægger altfor meget Beslag paa min Tid — venter at kunne offentliggjøre paa Søndag otte Dage. At Ernst v. d. Recke ogsaa rykker i Marken, og vel i det Væsentlige stiller sig paa min Side, fornøjer mig. Da jeg lod Minen springe, vidste jeg nok, at den vilde gjøre sin Virkning; men med Guds Hjælp har jeg endnu Kraft til at give mine noget saarede unge Venner fuld Oprensning og bringe dem selv og Andre til at indsee, at *det*, jeg nu har gjort, er en virkelig Vennetjeneste. Jeg slutter med en hjertelig Gjenhilsen til Dem, Deres Hr. Søn og hans elskelige Hustru!

Deres meget hengivne

H. V. Kaalund.

Det Gensvar til Schandorph, Kaalund omtaler, aabnes med følgende karakteristiske Vers, i hvilket Kampens Bitterhed kan spores:

Fyndigt, men kjærligt har Du svaret mig, Ven;
 stærke Strengte i mit Indre har Du bragt til at dirre!
 Haandtrykket giver jeg varmt Dig igjen!
 — *Dig* kunde altsaa min Barskhed ej tirre:
 sjældnen sidder Hjertet saa højt nu hos Mænd!
 Tak for hvert dygtigt Ord, Du har mig sagt, —
 for dit Haab: at aldrig min Fortid jeg svigter —
 — *mest* dog for den Hyldest, Du har Mennesket bragt!
 — jeg er Menneske mer, end jeg er Digter!

Med nogen Ængstelse har Hegel sikkert fulgt denne Kamp, hvor hans Forlags Ungdom gik saa hensynsløst paa, og i hvilken en af hans kæreste Forfattere omringet maatte kæmpe ensomt. Det har gjort hans Hjærte ondt, at Kaalund var ene om Arbejdet, og han skriver derfor til Drachmann, 25. Marts 79:

. . . . Jeg vil ikke give Dem noget Raad; men henstiller til Deres eget Skjøn, om De dog ikke mener at burde give et Indlæg i den Strid, Kaalund nylig har rejst og som jo vedkommer Dem mere end nogen anden. Tror De at kunne give et Svar, der paa engang var fint og stort og som holdt sig til Sagen og ikke til nogen Person, vilde det ganske vist være heldigt for Dem. Dr. Schandorphs Svar var ikke til nogen væsentlig Belysning af *Sagen*, som altsaa langt fra kan siges at være udtømt. Jeg ved, at der paa Søndag i »Nær og Fjern« kommer en yderst varm og anerkjendende Tak fra Kaalund til Schandorph. For mange vil det jo nok se lidt underligt ud, at De holder Dem borte fra denne Polemik. Overvej endnu en Gang, hvad De mener at burde gjøre.

Drachmann mente ikke at kunne imødekomme denne Opfordring, og Striden døde efterhaanden hen. Som endnu et lille Træk i Billedet: Hegel—Kaalund kan efterstaaende Brev, der giver et Indblik i deres Omgangsforhold, føjes til de tidligere:

Vridsløselille den 8de Juli 1879.

Kjære Hr. Justitsraad!

Først og fremmest hjertelig Tak fra min Kone og mig for den rare, forfriskende Eftermiddag, vi for otte Dage siden tilbragte hos Dem og Deres. Dernæst en Gjentagelse af min Indbydelse til paa Søndag, hvilken Indbydelse selvfølgelig omfatter ikke blot Dem, Deres Søn med Frue og hendes Frøken Søster, men ogsaa lille Elisabeth, hvis Frygt for at sidde paa mit Skjød, jeg haaber ved nærmere Bekjendtskab at overvinde. Hjerterum mangle vi ikke herude, men det er ogsaa det Bedste, vi kan byde Dem. Ikke sandt! De vil ikke forsmåa Indbydelsen, men gjøre mig og min Hustru den Ære og Glæde at spise til Middag hos os og see, hvorledes

vor »Størekasse« tager sig ud? Vi bede kun inderligt, at Solen paa Søndag maa beskinne den; i værste Tilfælde vil dog Synet af Deres og Deres Kjæres hjertelige Ansigter raade Bod paa alle Vejrets Luner. I glad Forventning om Gjensynet og med vor hjerteligste Hilsen til Dem alle —

Deres meget hengivne

H. V. Kaalund.

Efter at Kaalund var flyttet ind til Frederiksberg, hvor han levede sine sidste Aar, havde han hyppigere Lejlighed til at komme i Klareboderne. Og da han i dette Tidsrum til at begynde med var optaget af literære Planer, tilskyndet af »Fulvia«'s Succes paa det kgl. Theater (1881), saaes han ikke sjældent i den Gyldendalske Boghandel. Sygdom nedbrød dog snart hans Kræfter, og han døde i Foraaret 1885.

Ogsaa Forholdet til Chr. K. F. Molbech, der fra sin første Ungdom gennem Faderen havde staaet saavel Deichmanns som Hegels nær, har denne Grad af Hjærtelighed. Ligesom Kaalund hørte han til Hegels hyppige Gæster, og meget ofte kom han i Bogladen for at slaa en Passiar af med Chefen inde i det lille Kontor. Tilhørende samme Tid, med Minder om de samme Mennesker og med Kærlighed til de samme Minder, var der meget, som knyttede Hegel og Molbech sammen. Men Hegel var dog vistnok den, der var bleven rigest paavirket af den nyere Tid og havde den rummeligste Forstaaelse af den.

Fra Kiel, hvor Molbech som bekendt var Professor i dansk Literatur fra 1853 til Krigen i 64, skriver han angaaende sin Oversættelse af Dante's Divina Comedia:

Kjære Hr. Hegel!

Kiel d. 18. Jan. 1861.

Næst at ønske Dem og Deres et godt og glædeligt Nytaar — et Ønske, som jeg beder Dem ved Leilighed ogsaa at bringe Deichmanns tilligemed min venligste Hilsen — har jeg endnu en liden Bøn at besvære Dem med. . . . .

Mellem os er der jo endnu bestandig et langsomt voksende

»Værende«, som jeg, trods min gode Villie, ikke har kunnet faae hævet. I Aar haaber jeg dog at dette skal skee; jeg arbeider i Vinter flittig paa »Paradiset«, og, hvis ingen uforudsete Hindringer indtræffe, vil jeg til Foraaret blive færdig med dette møisommelige Arbeide — jeg har nu kun $\frac{1}{5}$ tilbage. Naar det da er revideret og forsynet med de nødvendige korte Forklaringer, vil det, jeg tænker i Løbet af Sommeren kunne trykkes, og udkomme næste Efteraar. Jeg har, med Undtagelse af mine Embedspligter, sat alt Andet tilside i Vinter, for endelig engang at komme ud af et Digt, som med al sin Skønhed og Storhed, er forbistret trættende at oversætte. — De har vel gennem Deichmanns erfaret, at min Kone i forrige Maaned har skjenket mig en Søn . . . . Drengen, som vi endnu ikke har kunnet faae døbt, er en rask lille Fyr, som jeg haaber vil gjøre os Glæde, og maa-skee, hvis han ikke vælger den slettere Lod at blive Forfatter, med Tiden kan blive en dygtig Boghandler; thi med Bøger faar han dog vistnok at gjøre . . . . Og nu Levvel! Med ærbødig og venlig Hilsen til Deres Frue

Deres hengivne og forb.

Chr. Molbech.

I Anledning af et nyt Oplag af »Ambrosius« skriver Molbech mange Aar senere:

Hellebæk d. 18. Juni 82.

Kjære Hr. Justitsraad!

Tak for Deres Brev og den deri indeholdte behagelige Meddelelse.

Jeg gaaer naturligvis med Fornøjelse ind paa Deres Forslag og glæder mig, baade over Æren og Indtægten. Jeg kan vel slippe med at læse een Korrektur, som jeg er rede til at besørge naarsomhelst det behager Dem.

Opholdet herude er just ikke saa »angenemt«, som det i Begyndelsen tegnede til. Jeg selv hindres af det kolde Vejr fra at arbejde; thi der er ingen Kakkellovn i mit Værelse, og naar jeg har siddet en Timestid stille, er jeg gennemkold. Men det bliver vel bedre. Imidlertid oversætter jeg af og til lidt og fornøier mig jævnlig ved at læse i den interessante Levnedbeskrivelse af Boghandler Perthes, som Deres Søn var saa god at laane mig. Fra Wilbrandt havde jeg forleden Dag Brev, hvori han med Glæde giver sit Sam-

tykke til at kalde Oversættelsen af »Narciss« *autoriseret*. Denne faar min Søn nok færdig i Sommer; hvor vidt jeg kommer med min, er vel tvivlsomt, thi jeg arbejder *lidt* og *langsomt*. Men det haster jo ikke, og jeg tror, at denne Fortælling vil finde Læsere, *naar* den saa kommer; thi den er virkelig interessant og eiendommelig.

Jeg takker for Oversættelsen af Fru Edgrens Fortællinger, men beklager stadig, at Valget ikke blev noget anderledes. Jeg tror ikke rigtig paa, at »Doktorens Hustru« vil behage vort Publikum; men det skulde glæde mig, dersom jeg tog fejl. Jeg havde forleden Brev fra Forfatterinden, som var meget ængstelig tilmode og nu, da den danske Oversættelse var udkommen, næved at angre sin »Forvovenhed«. Jeg har iøvrigt anbefalet Bogen paa det bedste til Red. af »Berl. Tid.« og »Dagbladet«. Selv

føler jeg mig ikke saa fri ligeoverfor den og Forfatterinden, at jeg kunde skrive ganske upartisk om Bogen, og har derfor ikke villet gjøre det. Hun og hendes Mand agte at gjæste Danmark i August, ville først tilbringe 8 Dage i Hellebæk og siden, sidst i Maaneden, reise til Kjøbenhavn.

Min Familie har det Gudskelov godt, og jeg haaber, at Samme er Tilfældet med Deres, hvem jeg beder at hilse venligt fra mig og min Hustru.

Sidst i denne eller først i næste Maaned kommer jeg en

Chr. K. F. Molbech.

Dags Tid til Kbhvn. og haaber da at træffe Dem og kunne takke mundtlig for Deres Brev og al Velvillie.

Deres hengivne

Chr. Molbech.

Og som Tak for en af Hegels Jule-Bogpakker, med hvilke han betænksomt plejede at glæde de Forfattere, han stod nærmest, følgende Brev:

Bagsværd d. 24. 12. 84.

Kjære Hr. Justitsraad!

Jeg kan ikke lade vort vandrende Postbud vende tilbage til Lyngby uden at medgive ham nogle Ord til Tak for den idag modtagne Pakke. Det er ikke dens Indhold alene, som glæder mig (i Haabet nemlig), men det er det venlige Sindelag, som har givet sig Udtryk i denne smukke Julegave, og som ikke er et Haab, men en *Virkelighed*. Thi dette Sindelag har jo nu bestaaet i saa mange Aar, — veed *De*, hvor mange, jeg veed det ikke? — og givet sig saa mange Vidnesbyrd i disse, at jeg har Lov til ogsaa denne Gang at tage det til Indtægt og betragte Deres Foræring som lidt Mere og Bedre end blot Høflighed. Gid jeg kunde gjengælde den med et godt Manuskript, allerhelst et, der satte os Begge for en Stund tilbage i Deichmanns og min Faders Tid; men Vilkaarene for et saadant Arbejde ere desværre ikke tilstede, og Manuskriptet derfor hverken Virkelighed eller Haab, men kun Ønske og usikker Mulighed. Det er, som saa mange andre udmærkede Værker af Chr. K. F. M., foreløbig kun skrevet med Erindringsblæk paa Tankepapir, heftet i løst Fantasiomslag og hensat i det Skyggebibliothek, hvor alle de mange Bøger staae, som jeg gjerne *vilde* skrive, naar jeg bare *kunde*. De kan troe, det er et stort Bibliothek, og det har den Fordel, at det alligevel kun tager liden Plads op, og saa er det ovenikjøbet fuldstændig brandfrit, hvilket i vore Dage ikke har saa lidt at sige. Det har kun een Mangel: der er Ingen, der kan benytte det, uden jeg selv. Men saa er det til Gjengæld ogsaa sikkert imod Kritik, hvilket altid er en Behagelighed — i vore Dage. Naa, jeg sidder her og sladrer og glemmer, at Postbudet kommer igjen. Altsaa, endnu engang hjertelig Tak og glædelig

Juul til Dem, Deres Søn og Svigerdatter! Levvel og bevar mig Deres Velvillie og Venskab.

Deres hengivne
Chr. Molbech.

Et senere Brev fra Molbech, skrevet umiddelbart efter Hegels Død, (se Kapitlet: Det Hegelske Hus, Slutningen) udtrykker med endnu større Varme, hvor fortroligt deres Venskab var. Uden Tvivl har han følt Tabet dybt, ligesom Faderen i sin Tid havde taget sig Deichmanns Død meget nær; men han overlevede kun Hegel faa Maaneder, indtil 20. Maj 1888. —

Af de foranstaaende Kaalundske Breve ses det, hvor alvorligt interesseret baade han og Hegel fulgte og tog Del i den nye Tids Frembrud, og man skimter, hvilken Stilling som Formidleren mellem de to Slægtled Otto Borchsenius indtog. Han var jævnaldrende og Ven med en Fløj af Ungdommen, men besad tillige den hensynfulde Agtelse for den ældre Generation og den Forstaaelse af dens Gerning, som satte ham i Stand til at bevæge sig i begge Lejre. »I de sidste 14—15 Aar tog Kaalund mig saa ofte paa Raad med angaaende sin Digtning«, skriver han i Efterskriften til Kaalunds »Samlede Digte«, og paa samme Maade var han, som det fremgaar af efterfølgende Breve, raadgivende overfor Holger Drachmann. »Han (Drachmann) nærer fuld Tillid til mine literære Raad, og jeg skal fremdeles raade ham paa det Bedste«, siger Borchsenius i et Brev til Hegel af 8. Marts 1878. Forøvrigt giver disse Breve fra ham ikke blot et Billede af Forholdet mellem ham og Hegel, men desuden af de mange offentlige og private Begivenheder, der krydsedes i Hegels Kontor.

Kjære Hr. Kancelliraad F. Hegel.

De vil i »Nær og Fjern« for i Dag finde adskillige Anmeldelser af Interesse for Dem. De er vel ikke altid enig med mig, men jeg kan dog ikke se Andet, end at De selv

godt kunde være Forlægger af et literært Blad, hvori Deres egne Forlagsartikler bedømtes saa upartisk. Herom ere vi jo ogsaa enige. Jeg kommer fra P. Hansen, hvem jeg for sidste Gang tilbød at skrive om Drachmann og Goldschmidt, men *han vilde selv* og det skete *ikke* inden Jul. Min Samtale bestyrkede mig i, at et nyt literært Organ nu er en Nødvendighed og en Æressag i Danmark. Til »Berl. Tidende« har jeg i Følge Deres Anmodning og af Interesse for de to værdifulde Digtsamlinger allerede forleden skrevet. Maatte Anmeldelserne nu kun komme hurtig og saaledes, som jeg har skrevet dem! Til Lykke med Drachmanns nye Digte. En Lyrik som den i det første Afsnit har vi ikke havt i en Menneskealder i Danmark. Hvilken Skam for det frie Ord i Danmark, (til Sverige har jeg skrevet om dem), at jeg ikke under Navn maa faa Lov til at sige dette offenlig. Hold fast paa Drachmann. Om 20—30 Aar vil Deres Søn atter og atter komme til at oplægge disse Digte og meget Andet af Drachmanns Production.

Med venlig Hilsen Deres ærbødigt hengivne

Otto Borchsenius.

Af følgende Brev ses, hvorledes Borchsenius ogsaa varetog Drachmanns økonomiske Interesser:

Nørrevold 23, 3. d. 26 Juni 78.

Kjære Hr. Kancelliraad F. Hegel.

Det gjør mig meget ondt, at Deres saa venlige — og kjærkomne — Indbydelse netop skulde falde paa Søndag, hvor jeg har lovet Kaalund at komme ud paa Vridsløselille. Jeg kan derfor kun takke Dem og Deres Børn for Deres venlige Tanke og haaber, jeg en Eftermiddag maa se indenfor hos Dem og takke Dem personlig. I denne velsignede Hede trænger man jo til frisk Luft, og jeg lever ganske alene, da min Hustru og Barn er rejste for længe siden. Jeg havde et tungsindigt Brev fra Drachmann i Dag. Det indeholdt Slutningen af hans »Paa Sømands Tro og Love«, der altsaa nu hel er i mine Hænder. Af Brevet fremgaar en Uoverensstemmelse i Honoraret mellem Dem og ham. Maa jeg en af Dagen se ind til Dem i Klareboderne og tale med Dem herom? Med venligst Tak og Hilsen til Deres Søn og Sønnehustru

Deres hengivne

Otto Borchsenius.

21. 12. 78. Nørrevold 23, 3.

Kjære Hr. Kancelliraad F. Hegel!

Deres Brev med Underretningen om, at »Prinsessen« alligevel uforandret er kommet ud i 2det Oplag, har gjort mig meget ondt. Jeg kan ikke se, hvor vidt Drachmann har givet sit Samtykke dertil; i saa Tilfælde har han brudt et bestemt *Løfte* til mig, et Løfte, jeg havde Ret til at tage af ham efter hvad jeg har været for denne Bog. Naar De i Fremtiden (som allerede i Anmeldelserne nu) vil se fremhævet, at det, der i »Prinsessen« har blivende Værd, er Motiveringen af »den lille Mand«, navnlig S. 125—126, saa skyldes dette *mig*, og jeg fortalte Dem strax, hvorledes Undladelsen af at sende mig 2 Ark i Korrektur medførte, at Noget blev staaende fra Digtets første Form, den, som De dog selv var mig taknemmelig for at have faaet Drachmann til at holde tilbage og nu omarbejdes *fuldstændig*. Jeg

Otto Borchsenius.

anser det for det Sørgeligste, som Drachmann for Øjeblikket kunde lære, at et andet Oplag med tilhørende Honorar o. s. fr., er vigtigere end den Respekt for sin Kunst, der byder at gjøre Arbejdet saa godt man formaar. Af Hensyn til Drachmanns Fremtid burde 2det Oplag af »Prinsessen« heller været holdt tilbage til efter Jul, ja om det saa skulde have varet Maaneder. For ikke at tale om det Overflødige i, at jeg efter Evne raader og hjælper Drachmann, naar mit Raad for en Pengefordels Skyld kan tilsidesættes af ham,

frygter jeg for, at Drachmann altfor tidlig lærer at danse om Guldkalven, og saa er han fortabt. Netop fordi jeg holder af ham og hans Evner og veed, at De gjør det Samme, har jeg villet befri *min* Samvittighed ved at udtale dette. Mange Læsere ville maaske slet ikke mærke Inkonsekvenserne, men jeg frygter for, at et rigtigt Princip, som det var *min* Op-gave at hævde overfor Drachmann, nu er brudt. En glædelig Jul til Dem og Deres fra Deres hengivne

Otto Borchsenius.

Og fra 1879 disse to Breve, ligeledes om Drachmann:

Kjære Hr. Kancelliraad!

22/3 1879.

. . . Hvis Drachmann ikke kommer til Dem den Dag, De saa venlig vil samle os, vilde jeg gjerne foreslaa Dem — De tænkte jo selv oprindeligt derpaa — nu at bede Kaalund her-ind. Mellem ham og Schandorph er der jo nu kun Fred og Venskab.

Kommer Drachmann derimod virkelig, bør han sikkert for Sagens Skyld og hans Fremtids Skyld være ene med Schandorph og mig. Paa dette vaklende Rør maa ikke altfor mange Melodier spilles paa en Gang.

De tager mig jo ikke dette Forslag ilde op? Det er virkelig i fælles Interesse. — —

Med venlig Hilsen — Deres ærb. forbundne

Otto Borchsenius.

Amaliegade 5, 3. d. 22. Septbr. 79.

Kjære Hr. Justitsraad!

Hjertelig Tak for sidst. Jeg bad i Dag Deres Søn hilse Dem og sige, at jeg i Løverdags Aftes tilsidst fik et Indtryk af, at De fandt, at jeg var en umedgjørlig Person o. s. fr., og jeg tænkte i Gaar alvorlig paa, om jeg ikke i Fremtiden skulde trække mig helt tilbage fra alle Drachmanns Sager og lade ham raade selv. Jeg har nu gennem mange Aar offret ham min Tid og Flid, men det vilde være for meget forlangt, om jeg skal bringe ham saadanne Offre som at blive uens med Dem og komme i et koldt, fremmed Forhold til Deres Hus, som navnlig i den sidste Tid har aabnet sig saa venligt for mig, og hvori jeg saa gjerne vil komme. De skal derfor, kjære Hr. Justitsraad, sige mig ærlig, om De vil have, jeg skal trække mig ud af alt dette eller ikke.

Jeg vil ikke bringe Drachmann det Offer at komme til at staa skjævt eller kjøligt overfor *Dem og Deres*. Men skal jeg end blive med Drachmanns Sager, kan jeg ikke andet end handle efter min Overbevisning. Var Drachmann virkelig en Karakter, saa tog han selv Stødene af og fik ikke mig til at gaa i Ilden for sig og være den Stridige, Stive o. s. v. Efter min Mening bør »Islandsdigtet« trykkes, som jeg har gjort det færdig i anden Korr. Jeg siger Dem paa Forhaand — og jeg beder Dem derfor gjemme dette Brev — det er meget muligt, at saavel Islandsdigtet som andre af Stridsdigtene i denne Samling kan vække Kamp og Indsigelse, men Drachmann er Revolutionens og Indignationens Digter, og kan ikke forraade sin Sag, uden at forraade sig selv og gaa til Grunde baade som Menneske og Digter. Jeg tror paa denne Digtsamlings Ry i *Fremtiden* og anser den for nødvendig for Dr.'s nuværende Position, ligesom jeg personlig elsker dette Væld af ægte Lyrik.

Med venlig Hilsen

Deres hengivne

Otto Borchsenius.

Som tidligere omtalt havde Hegel, af Hensyn til Forf. Carl Andersen, ønsket Islandsdigtet mildnet eller helt udeladt af Samlingen.

— Midt i alle Modsætningerne, gennem sin Forretning interesseret i dem alle, gennem sin Personlighed venskabeligt knyttet til dem, sad Hegel i sin Boglade, tilbagetrukken for Verden, og dog med Traade i sin Haand, der var af Betydning for hele Nordens aandelige Liv. Hans Forfatteres Kreds voksede, Bøgernes Antal steg og den daglige Drifts Besvær, Korrespondancen fordoblede — men Grundtonen i disse mange Forfatterbreve blev uforandret. Hvor mange indbyrdes uforligelige Personligheder han end samlede paa sit Forlag, overfor ham mødtes de alle i det samme taknemmelige Sindelag.

Gennem alle Brevene lyder det, stærkere eller svagere, som det lyder fuldt og oprigtigt i disse fra Sophus Schandorph fra hans første Udenlandsrejse, der skyldtes Hegels Initiativ og Hjælp:

Rom, Via Capo le Case. 19de Dec. 77.

Kjære Hr. Kancelliraad!

Nu kommer jeg og lægger Beslag paa Dem og beder Dem, ifølge Deres gode Løfte, om at sende mig de 1000 Kroner. Man mener her, at det er sikrest at lade Pengeafsendinger passere det danske Konsulat (Via del Buffalo 126). Havde jeg ikke skullet passere Tyskland og holde en Maanedes Rast i Schweiz, var jeg neppe kommen til Dem saa snart, thi

S. Schandorph.

her i Italien er ikke dyrt at leve, navnlig forbavsedede Firenze mig ved sin Billighed; her maa man gribe noget dybere i Lommen, men det er Intet mod Tyskland, hvor Hotelregningerne bringe Haarene til at rejse sig paa Hovedet paa en fattig Djævel. Medens jeg har levet og nydt, svedt meget i sin Tid og frosset som en Hund i de sidste Dage, har jeg gjennem min uregelmæssige Avislæsning fornummet Kamp-larm hjemme fra; og midt i Kamplarmen et præstelig Æsels Skryden mod Dem personlig. Naar man kjender Deres store Hensynsfuldhed og næsten

ængstelige Humanitet, bliver man dog med fuld Ret forbitret over et saa gement Overfald. De Herrer Theologer maa føle, at det staar snavs med deres Sag; duede de Noget, maatte de jo netop glæde sig over en Modstander, som bragte dem til at mande hele deres Kraft op til Kampen for den Sag, som de sige er dem hellig. Det er dog aldeles vanvittigt, naar en Forfatter sætter sit Navn — et i Literaturen allerede bekjendt Navn — paa sin Bog, da at forbyde Forlæggeren at udgive den eller at forlange af Forlæggeren, at han kun maa udgive, hvad der stemmer med hans personlige Mening. De

Mennesker ere jo gale. Vilde det falde nogen fransk Præst ind f. Ex. at angribe en katholsk sindet Forlægger af Voltaire? Heegaards Artikel har mere mig kosteligt. Og nu endelig Tak, kjære Hr. Kancelliraad for denne betydelige Venskabsstjeneste, som De lovede mig, og som jeg nu kommer til Dem om; uden Dem havde denne Rejse været urealisabel, naar jeg vilde have min Kone med — og uden hende vilde den have været uden stor Glæde for mig. Endnu en Gang Tak!

Deres hengivne

S. Schandorph.

Rom, 5. Jan. 1878.

Kjære Hr. Kancelliraad!

Først vil jeg takke Dem for Deres Sending, der kom i en ret belejlig Stund. Den Venskabsstjeneste skal jeg aldrig glemme Dem af; De har gjort mere for mig end mine Nærmeste vilde have gjort. Ja vist har jeg oplevet nogle dejlige Maaneder her; jeg har følt mit Sind voxte op mod det Store i Natur og Kunst, der alle vegne har slaaet mig imøde. Men ved Siden deraf har jeg ogsaa lidt under en Forknythedsfølelse. Der er Noget, der siger til mig, at jeg ikke har gjort, hvad jeg kunde; at jeg af Mistillid til mig selv og af Frygt for den Dag imorgen er gaaet til Side for min Op-gave. Jeg forsikrer Dem, at de mange pæne Ord, jeg fik at høre om mine Noveller ifjor, stundom kyse mig ved deres Ekko; Breve fra Brandes, der have villet ægge mig til mere Produktion i større Former, have bragt Uro i mig, og naar jeg nu arbejder, er det med en underlig Tvivl om, at det vil lykkes mig at faa det frem, jeg vil have frem. Jeg arbejder bestandig langsommere og langsommere. — Som jeg skriver til Deres Søn — Drachmann er mig til inderlig Glæde. Jeg har med en Slags Frygt og Bæven fulgt hans store Produktion; jeg har læst hans Bøger med en halv patologisk Spænding — nu synes jeg, han er bleven Karl for sin Hat. Han er uden Sammenligning det største Talent, der er opstaaet, siden vor store Literaturperiode fra Oehlenschläger til Paludan-Müller er afsluttet. Han er rigere end Ibsen og sundere end Bjørnson. Jeg havde Lyst til at skrive et Rimbrev til ham og lade det trykke, hvis mit Vejr vil staa mig bi. Min Hustru hilser Dem paa det Hjerteligste. Vi tale tidt om de hyggelige Sammenkomster i Deres smukke Hjem og Deres

dejlige Landsted. Endnu en Gang, — Tak, kjære Hr. Kancelliraad og glædeligt Nytaar fra

Deres hengivne
S. Schandorph.

Med Udtalelsen om »et præsteligt Æsels Skryden« siger Schandorph til en Artikel i »Fædrelandet« for 2. Okt. 1877, i hvilken Pastor G. Schepelern under Pseudonymet »r—r« og under Overskriften »Adressen til Dr. Brandes« rettede et hovmodigt Angreb paa Adressens Underskrivere og i Særdeleshed paa Hegel. Artiklen lyder for den Dels Vedkommende, som angaar Hegel, saaledes:

Dog, vi skulle her ikke opholde os videre hverken ved det Sørgelige eller ved det Paafaldende i det foreliggende Aktstykke — men derimod vende vi os fra Adressen til dens Underskrivere, eller rettere sagt til een af disse. »Dagens Nyheder« giver de ærede Herrer den Attest, at de udgøre en Kreds af ansete Forfattere og Videnskabsmænd, og skøndt de fleste af dem vel, selv naar Hensyn tages til vore smaa Forhold, maa regnes til »dii minorum gentium«, er det dog langt fra Indsenderen at ville nægte, at Skudsmaalet er berettiget i alt Fald for nogle af Underskrivernes Vedkommende. Men naar man blandt disse »ansete Forfattere og Videnskabsmænd« ogsaa møder Hr. Kancelliraad, Boghandler Hegel, Medlem af Direktionen for det danske Bibelselskab, da er det vistnok gaaet Flere end Indsenderen saaledes, at de have studset ved dette Navn. Det har maaske allerede længe forundret Adskillige, som med nogen Opmærksomhed have fulgt den Gyldendalske Boghandels betydelige Virksomhed, at den samme Mand, som er Mynsters og Martensens Forlægger, tillige er Forlægger af Brandes's, Darwins og Poul Heyses Skrifter. Man har fra gammel Tid havt Grund til at antage, at der var Forskel mellem Boghandel og Spækhøkerhandel; man har ment at kunne stille den Fordring til enhver anseelig Forlægger, at der skulde være et Princip i hans Virksomhed, og at ikke Pengefordelen skulde spille Hovedrollen. Men naar man ser hen til den Virksomhed, det største Boghandlerfirma i Danmark har udviklet i de senere Aar, faar man uvil-

kaarligt det Indtryk, at Noblessen er opgiven, at der nu lige saa lidt paa Boghandlerens Kontor som bag Urtekræmmer-nes Disk er Spørgsmaal om Ideer længere; men at der paa det ene som paa det andet Sted kun er Tale om Pengespekulation og Konkurrence. Nuvel, hertil kunde man jo sige, at det maaske er en af de Ulemper, som det, at høre til et lille Folk, fører med sig, og man kunde jo have Lov til at tænke sig, hvad Indsenderen virkelig har tænkt, at Herr Hegel kun handlede, som han gjorde, fordi han var under et Nødvendighedens Tryk, medens han selv i sit stille Sind sørgede over sin Stillings tabte Idealer. Men saa møder man pludselig hans Navn under en Tillids- og Beundringsadresse til Dr. Brandes, og dermed falder der unægtelig et helt nyt Lys over Herr Kancelliraad Hegel og hans Virksomhed, et Lys, der forsaavidt er at paaskønne, som en autentisk Forklaring altid er langt at foretrække for at være henvist til at famle om i Gisningernes Tusmørke. Hvorledes Herr Hegel efter denne Afsløring vil

Fr. V. Hegel.

1868.

stille sig til de positiv kristelige Forfattere, hvis Forlægger han hidtil har været, og hvorledes de skulle stille sig til ham i Fremtiden, er vist et Spørgsmaal, der kunde kræve Overvejelse; thi selv om Herr Hegel vil betragte det Hele som et slet og ret Købmandsforhold, bliver det dog altid tvivlsom, hvorvidt kristelige Forfattere i et Tidsskifte som det nærværende kunne forsvare at betragte Sagen paa samme Maade. Men dette være nu som det vil, derom kan der jo vistnok være forskellige Meninger. Derimod skal Indsenderen i Velanstændighedens Navn tillade sig at rette det Spørgs-

maal baade til Herr Kancelliraad Hegel og til hans Meddirektører i Bibelselskabet, særlig til dettes Formand og Næstformand, om det kan anses for passende, at en Mand, der underskriver en Adresse som den foreliggende til Dr. Brandes, fremdeles vedbliver at fungere som Medlem af Direktionen for det danske Bibelselskab? o. s. v.

Medens Hegel som Følge af dette Angreb ønskede at træde ud af Direktionen for Bibelselskabet men blev genvalgt, tog Professor Heegaard i »Dagbladet« for 6. Okt. til Genmæle mod Hr. r—r, der havde skrevet »med en Overlegenhed, som ikke i nogen Henseende er berettiget ved hans Ytringers indre Kvalitet«, og tilbageviste Angrebet, dog uden at nævne Hegels Navn. I samme Nummer af »Dagbladet« fandtes tillige et Svar fra Dr. Pingel, hvori han bl. a. bemærker, at han i »Fædrelandet« har læst »et stygt Angreb paa Forlagsboghandler Hegel«. Dette kalder paany den velanstændige Pastor Schepele frem med en Artikel i »Dagbladet« for 10. Okt., og han skriver heri, med Hentydning til sin tidligere Artikel:

Herr Dr. Pingel kalder denne Artikel for et »stygt« Angreb paa Kancelliraad Hegel og er forarget over, at jeg, som han udtrykker sig, »er krøben i Skjul« under et Mærke. Hvad det Første angaar, er jeg rede til fuldstændig at vedstaa, hvad jeg har skrevet, og appellerer trøstigt til Enhver, som har Følelse for det Sømmelige, med det Spørgsmaal, om det ikke maa betragtes som i høj Grad stødende, at en Mand paa en Gang er Direktør for det danske Bibelselskab og Medunderskriver af en Tillidsadresse til Dr. Brandes? Jeg er vis paa, at man vil give mig Ret i, at hvis Noget her skal kaldes »stygt«, saa er det selve det forargelige Faktum, men ikke Angrebet derpaa. Hvad dernæst Dr. Pingels Forargelse over min Anonymitet angaar, saa skal jeg gerne tjene ham i at navngive mig. Jeg mente, det var Sagen og ikke mit Navn, det her kom an paa, derfor underskrev jeg kun et Mærke; men det har ikke været min Hensigt at krybe i Skjul, da jeg ikke nogensinde har staaet eller har ønsket at komme i noget Forhold til Herr Kancelliraad Hegel, som kunde friste mig til at gøre det.

Dette eller lignende Angreb paa Hegel blev dog uden anden Betydning end det personlige Ubehag, de tilføjede ham; forøvrigt prellede de af mod hans korrekte Holdning. Hvad specielt Bibelselskabet angaar, faldt ogsaa her Pastor Schepelerns Forargelse virkningsløs til Jorden, og Hegel sad til sin Død i Selskabets Bestyrelse.

Fra Schandorphs Haand skal endnu medtages dette smukke Brev, der er skrevet ti Aar efter de to ovenstaaende men ikke er mindre oprigtigt og varmt.

12 Rue des Réservoirs. Rez de Chaussées.
Versailles (Seine et Oise) 12 Okt. 87

Kjære Hr. Etatsraad!

Bjørnson har fortalt mig, at De er avanceret til den Grad. Naar jeg nu lykønsker Dem, saa er det af samme Grund, som naar man benytter en Fødselsdag til at lykønske en Mand, man holder meget af, thi om De saa blev Gehejme-Konferensraad, kom jeg jo ikke til at holde mere af Dem derfor, ligesom jeg holder lige saa meget af Dem paa begge Sider af d. 11 Maj som paa den Dag. Men jeg glæder mig over hver Lejlighed, der saadan udenfra driver mig til at sige Dem min Tak for, hvad De, Deres Søn og Svigerdatter har været for min Kone og mig, for Deres kærlige Sind, der har vist sig mod os i Gjerning som i Ord. Jeg takker Dem, fordi Deres skønne Hjem altid har været aabent for os. Jeg takker Dem for Deres store og nyttige Virksomhed, som den danske Literatur skylder saa meget. Gid De maa virke i mange Aar og se den tredie Generation voxte stor omkring Dem! — Ja nu er vi her i en isnende Kulde. Vi fryser som Hunde. Om Dagen gør jeg mine Studier paa Slottet og i Parken, svælger i grandios, i koket, i overdaadig og i forfinet Stil, i Alt, der rummes i denne Kæmpebygning. Min Kone og jeg spadserer, saa vidt hendes smaa Kræfter tillader hende det, i den henrivende Park, der nu staar i Efteraarets Farvepragt med brogede Træer og staalblinkende Vande.

Men vi fryser! Her er 10° Celcius — og en fransk Kamin! Hør — nu maa Jacob da snart blive Kammerraad. Hiils ham, den brave Kammerat, med et stort og hjærteligt Haandtryk — og — naar et Kys gaar gennem Dem, tør jeg vel byde Fru Julie det — Frøken Oluffa vover jeg kun at byde et Kys paa

Haanden. Husk, jeg lever i Minder fra Ludvig XIVdes og XVdes Tid! Min Kone kysser rundt i hele Familien — vi har mange Kys til Beth, Agnes og Frederik. Endnu en Gang, lev vel, kjære Hr. Etatsraad — tænk en Gang imellem — De og Deres — paa os To.

Deres inderlig hengivne
Schandorph.

»Den tredie Generation«, som Schandorph taler om, var paa dette Tidspunkt i kraftig Anmarsch, og Hegel havde modtaget den, som han havde modtaget den foregaaende, og gjort for den, hvad han var udset til at gøre. Som det ses af Datoen paa Schandorphs Brev, er det skrevet faa Uger før Hegels Død, og det blev omkring hans Søn, Jacob Hegel, at den tredie Generation kom til at samle sig. Men ligesom Hegel havde været med til at forberede dens Komme, naaede han ogsaa at bidrage til at bane Vejen for den ved allerede i Begyndelsen af Firserne at tage Henrik Pontoppidan, den tredie Generations første og betydeligste Mand, paa Forlag.

Hegel skriver den 5. Oktober 83 til Pontoppidan, hvis første Arbejde, Fortællingerne »Stækkede Vinger«, i 1881 var udkommet hos Andreas Schou:

— — — Jeg maa gentage, hvad jeg under vor Samtale saa stærkt fremhævede: Deres nuværende Forlægger, Hr. Andr. Schou, kjender jeg som en dygtig, behagelig og i alle Maader hæderlig Forretningsmand; dette er det ene; det andet er, at jeg ikke paa nogen Maade vilde paadrage mig endog Skinnet af at handle saa ukollegialt, at jeg skulde drage nogen Forfatter bort fra hans Forlægger. At dette ikke er saa i nærværende Tilfælde, ved baade De og jeg, da det er Dem, som har henvendt Dem til mig, og ikke omvendt. For altsaa at have en ganske ren Fod at staa paa, tillader jeg mig at foreslaa Dem endnu en Gang at betænke Sagen ret alvorligt, inden De foretager dette Skridt, da der for mit Vedkommende ikke skal lægges Dem mindste Hindring i Vejen, om De efter moden Overvejelse beslutter Dem til at vende tilbage til Deres oprindelige Forlægger. — — —

Skønt Hegel i sit Brev værger sig mod at faa »endog Skinnet af at handle ukollegialt«, er Brevet dog ikke fuldt korrekt. Thi allerede i Marts 1882 havde han gennem Otto Borchsenius gjort Pontoppidan et smigrende Tilbud — 100 Kr. pr. Ark og Hjælp til en Udenlandsrejse, om Pontoppidan skulde ønske det —; men der kom intet ud deraf den Gang. Nu foretrak Pontoppidan imidlertid Hegel, og hans »Landsbybilleder« udkom paa Gyldendalske Boghandels Forlag kort før Jul 1883. Et Brev fra Pontoppidan til Hegel fra dette Tidspunkt lyder:

Hjørlande By, den 23de Decbr. 83.

Kjære Hr. Justitsraad Hegel!

Skjønt jeg har paa Fornemmelsen, at De, Hr. Justitsraad, ikke har haft stor Fornøjelse af at have forlagt mine »Landsbybilleder«, tillader jeg mig dog paany at henvende mig til Dem, idet jeg haaber, at den Interesse og Velvillie, som jeg før har mødt hos Dem, endnu er mig til Del. Som Hr. Justitsraaden ved, er jeg i Færd med at lægge den sidste Haand paa et Arbejde (»Mimoser, to Kvindeportræter«), som jeg haaber at blive færdig med indtil Februar næste Aar. Men naar dette er naaet, agter jeg at begynde paa Udarbejdelsen af et større Værk, som jeg alt i længere Tid har gaaet med Planen til, og som jeg ogsaa i Ny og Næ har gjort smaa Udkast til. Det skulde være et stort, bredt og lyst Billede fra Landet, i Smag med Fritz Reuters »Landmandsliv«, men taget herude fra denne Egn og fra Hornsherred, hvor jeg nu er saa godt kjendt. Det skal som Hovedmotiv behandle Brydningen mellem Grundtvigianere og Indre-Missionære — det lyse og det mørke — men navnlig give livlige, malende Billeder af det, vi endnu ikke paa skikkelig Vis har faaet frem i vor Literatur: de store Folkeforsamlinger, Vennemøder, Valgmøder, Julegilder og alt det andet, jeg nu har levet mig fortrolig med herude. Jeg fortæller Dem dette, Hr. Justitsraad, skjønt jeg slet ikke ved, hvorvidt De vil have mindste Interesse derfor. Og dog er det under denne Forudsætning, jeg skriver Dem til. Den Maade, hvorpaa De har modtaget mig, saavel i Deres Hus som paa Deres Forlag, har givet mig den Tro, at De — baade literært og personligt — har Tillid til mig, og at det ikke

har været Justitsraadens Mening at afbryde Forbindelsen med mig efter dette første Forsøg. Derfor er det, at jeg nu tillidsfuldt henvender mig til Dem om denne Bog, hvis Plan jeg kortelig har omtalt, og om hvilken jeg, i denne Henseende, endnu kun skal tilføje, at det vil blive en Bog paa 20—30 Ark, og at jeg tænker den fuldført i Sommerens Løb. Det er naturligvis ikke min Hensigt at gjøre Justitsraaden Forslag til en bindende Aftale om denne Bog; ingenlunde. Jeg vil blot — idet jeg for denne Del af Sagens Vedkommende overspringer al Indledning og gaar lige til — spørge, om De, Hr. Justitsraad, med denne Bog for Øje, tør og vil betro mig et Forskud, som jeg desværre ikke kan undvære. Ogsaa vil jeg strax indrømme, at det er en betænkelig stor Kapital, hvorom det denne Gang drejer sig, idet det ikke er mindre end tusinde Kroner; men jeg fremsætter denne Henstilling, som Nødvendigheden dikterer mig, i dens fulde Storhed, for at være sikker paa ikke senere at være nødt til Udflugter, eller med andre Ord: med dette Forskud og intet yderligere, er jeg vis paa at kunne føre Arbejdet til Ende, med et mindre ikke.

Med Tak for den Hjælp, Hr. Justitsraaden hidtil har støttet mig med, anmoder jeg Dem derfor paa ny om et Forskud paa tusinde Kroner; og i det Haab, at det ikke vil blive mig afslaaet, maa jeg endog tilføje, at jeg meget gjerne vilde have dem saa snart som muligt. Men skulde Hr. Justitsraaden mene ikke at turde gaa ind derpaa, da beder jeg blot at maatte faa disse Linier betragtet som en fortlørlig Meddelelse. Jeg rejser i Morgen, Mandag, over til Hornsherred, hvor jeg forbliver indtil 3die Juledag (excls.) og hvor min Adresse vil være: Åskilde, Østby pr. Skibby.

Med Haabet om, at Justitsraaden i alle Fald ikke tager mig denne Henvendelse ilde op, og med Ønsket om en glædelig Jul for Dem og Deres Familie, er jeg

Deres i Ærbødighed hengivne

Henrik Pontoppidan.

Forskudet paa den omtalte Bog blev straks bevilget, allerede den ²⁶/₁₂ svarer Hegel angaaende denne:

Efter at jeg nu har gennemlæst Deres Landsbybilleder, som i høj Grad har interesseret mig, imødeser jeg med store Forventninger Deres næste Bog, og naar denne udkommer

om Foraaret (helst tidlig), vil den ogsaa langt lettere drage Opmærksomheden paa sig end Tilfældet har været med Landsbybilleder, der kom just i de Dage, da der var en formelig Oversvømmelse af ny Bøger . . . Men jeg er overbevist om, at denne Bog nok vil hævde sin Plads i Literaturen og finde sine Læsere . . .

Pontoppidan takker for disse opmuntrende Udtalelser i følgende Brev:

Hjørunde By, den 28de Decb. 83.

Kjære Hr. Justitsraad Hegel!

Idet jeg paa det hjærteligste takker Dem for det kjærkomne Indhold og Deres tvende Breve, der — hver paa sin Vis — har været min Juls glædelige Begivenheder, tilbagesender jeg hermed Kvitteringen i paategnet Stand. Det er mig en særlig Tilfredsstillelse at høre, at De Hr. Justitsraad, har haft Fornøjelse af at læse Landsbybillederne, og at endog Hr. Vodskov, der dog vel maa betragtes som tilhørende en ganske anden Lejr, har interesseret sig for dem; og jeg modtager den Understøttelse, De med en saa beredvillig Haand har ydet mig, i det Haab, at jeg i mine næste Bøger ikke skal skuffe de Forventninger, De nærer til mig. Ogsaa af et Brev, jeg i Dag modtog fra Hr. Borchsenius, ser jeg, at »Dagens Nyh.« har haft et Par velvillige Ord om Bogen. Selve Anmeldelsen har jeg ikke læst, saa lidt som den i Ill. Tid.; men jeg glæder mig over enhver Anerkjendelse — ikke for selve Anerkjendelsens Skyld, thi den kan jeg være foruden — men fordi en fortsat Modstand let avler en Bitterhed i Sindet, som i vor allerede altfor bitre Tid ikke vil være til det Gode. Ifald det ikke skulde lykkes mig personlig at bringe Dem mine gode Ønsker ved Aarsskiftet, beder jeg Dem, Hr. Justitsraad, at modtage dem ved disse Linier; og idet jeg atter af Hjertet takker Dem for al Deres Velvillie mod mig i det forløbne Aar, er jeg

Deres ærbødigst hengivne

Henrik Pontoppidan.

Ogsaa efterstaaende Brev fra Pontoppidan er af Interesse, fordi det viser Hegels Imødekommen mod sine Forfattere fra en ny Side. Med stor Liberalitet stillede Hegel sit Forlags Bøger til Forfatterens Disposition, og i

talrige Breve takkes for de Bogsendinger, han uopfordret sendte dem.

Kjære Hr. Justitsraad!

Jeg har nu omhyggeligt gennemset Deres Katalog, som De med saa stor Venlighed har tilsendt mig med Tilladelse til deraf at vælge og vrage. Jeg har næsten haft ondt ved

Henrik Pontoppidan.

at modtage saa stort et Tilbud; men paa den anden Side kan jeg jo ikke nægte, at jeg ved denne min Gennemsøgning har truffet paa adskillige Ting, som jeg længe har ønsket at stifte Bekjendtskab med og om hvis Indhold jeg vel endogsaa næppe længer kan være bekjendt at være uvidende. Jeg har derfor med min oprigtigste Tak modtaget Deres Venlighed, og — jeg maa tilstaa det — ikke en Gang været beskeden. I den medfølgende Liste har jeg opført en Række Bøger til Værdi af c. 150 Kr. — hvad mere er — netop af Katalogets værdifuldeste. Jeg har imidlertid heri ment at handle mest i den Mening, hvori Justitsraaden har givet mig Tilladelsen,

idet de værdifuldeste netop gjerne er dem, hvoraf jeg kan høste mest Nytte. Med de værdifuldeste mener jeg ikke altid de dyreste, men de sikkert mest efterspurgte; og dog stoler jeg paa, at Justitsraaden af Listen vil udskyde dem, hvoraf De ikke har tilstrækkeligt mange tilbage.

Jeg kan ikke ofte nok takke min gode Skjæbne, der førte mig til Klareboderne. En Forfatters første Aar plejer ellers at være betegnet ved en Række Sorger og Skuffelser; men siden jeg er kommen under Klarebodernes Varetægt, føler jeg mig som baaret paa Hænder. Jeg beder Dem, Hr. Justitsraad, modtage min hjærteligste Hengivenhed og Tak for al Deres Godhed imod mig — nu sidst for Deres Gjæstfrihed forleden, som jeg havde megen Glæde af. Og jeg beder Dem overbringe denne min Hilsen og Tak ogsaa til Deres elskværdige Familie, der har modtaget mig med en saa stor og ufortjent Venlighed.

Det var kjedeligt, jeg ikke fik set de Ord om mig i Ibsens Brev, som Justitsraaden lovede mig. En saadan Mands Dom, var det jo nok værd at lægge sig lidt paa Sinde. Mærkeligt nok havde jeg samme Dag mit første Møde med Georg Brandes, som jeg var meget glad ved at tale med. Med mine bedste Hilsener

Deres hengivne
Henrik Pontoppidan.

Til Henrik Ibsen skriver Hegel ^{21/1} 84, som Svar paa de Ord fra Ibsen, til hvilke Pontoppidan i sit Brev hentyder:

Det er mig en Glæde at se, at De synes godt om Henrik Pontoppidans sidste Bog, og at De nærer gode Forhaabninger om hans literære Fremtid. Han har tidligere udgivet et Par Bøger, som have vakt en Del Opmærksomhed; han er ganske ung, kun nogle og tyve Aar, men er alt gift og har et Par Børn. Han er polyteknisk Kandidat og bor paa Landet, 5—6 Mil fra Kjøbenhavn.

I de samme Dage sender Hegel Pontoppidan denne Indbydelse, der her trykkes efter Hegels Kladder:

Om en 10—12 Dage rejser Drachmann med Hustru og Børn til Montreux og agter at blive borte til Efteraaret. I

den Anledning have vi indbudet ham med nogle fælles Venner til en lille Middag paa Fredag d. 25 Januar Kl. 5. Vil De bæere os med Deres Selskab ved denne Lejlighed, skulde det glæde mine Børn og mig. Jeg kan da mundtlig svare Dem paa Deres venlige Brev, jeg modtog i dette Øjeblik. Foreløbig vil jeg kun sige Dem, at De, naar De søger det Ankerske Legat, nødvendig maa tale med de Hrr. Ploug og Molbech; thi det personlige Indtryk har jo ikke saa lidt at betyde, naar der skal vejes, maales og vrages. Molbech ser jeg daglig og skal ~~bearbejde ham efter bedste Evne~~ tale med ham om Sagen.

Udstregningen er karakteristisk for Hegel, som altid vejede sine Ord og ikke brugte dem stærkere end højst nødvendigt. Men ligesom han arbejdede for Magdalene Thoresen, da hun søgte det Ankerske Legat, har han sikkert »bearbejdet« Molbech til Fordel for Pontoppidan.

Som endnu et Bevis paa, hvorledes Hegel forstod at glæde sin store Vennekreds med sine Boggaver, tjener følgende Brev, i hvilket Bjørnsons »Over Ævne« I omtales:

19/11 83.

Hr. Justitsraad Hegel R. af Db.

Tak for den tilsendte Bog af Bjørnson. Jeg slugte den samme Aften. Den har formelig rystet mig. Jeg sætter ikke gjerne den Slags Problemer under Debat, men jeg seer gjerne at Bjørnson gjør det. Hans store Aand bryder atter engang igjennem hans politiske Forskninger, som jeg ikke har nogen Interesse for. Det er temmelig flaut for mig at maatte be- kjende, at jeg tog fejl, da jeg sagde Dem, at jeg havde faaet rste Deel af Martensens Bog. Men jeg antager, at De ikke vil tage Hævn over mig for denne Skjødsløshed.

Deres

C. Collin.

Endelig skal til denne Fremstilling af Hegels Forhold til hans Forfattere føjes et Par Eksempler paa, hvorledes Hegel stillede sig i specielle Honorarspørgsmaal. Det

ovenfor sagte godtgør, at han straks, naar han gjorde Tilbud paa Udgivelsen af et Arbejde, bød vedkommende Forfatter det højeste Honorar, han mente at kunne byde. At ethvert Forsøg paa at underbyde var utænkeligt for Hegel, siger sig selv. Han udregnede sine Overslag med stor Nøjagtighed og fraveg saa godt som aldrig, og aldrig da paa noget væsentligt Punkt, sit oprindelige Tilbud.

Efter sin Succes med »Valdemar Krones« ønskede H. F. Ewald i 1867 en Forhøjelse af Honoraret pr. Ark af den nye Roman »Svenskerne paa Kronborg«, som han havde under Udarbejdelse. Hegel skriver i den Anledning:

11/6 1867.

Hr. Cand. H. Ewald.

Det skulde glæde mig, om det er lykkedes mig at overbevise Dem om, at det

Tilbud, jeg har gjort Dem med Hensyn til Deres nye Roman, er saa godt, som det efter vore smaa Forhold kan være. Deraf følger ikke, at jeg skulde være blind for, at dette Honorar dog er en ringe Erstatning, naar man gaaer ud fra de meget betydelige Forstudier et saadant Arbejde kræver, og man kjender den Trofasthed og Omhu, hvormed De udfører Deres Skrifter. Jeg skulde derfor inderlig ønske, at De maatte være saa heldig at opnaa et yderligere Tillæg til dette Honorar ved at faae Deres Bog oversat paa Engelsk.

Med Hensyn til Ibsens Brand, da var det kun 1' Oplag,

H. F. Ewald.

der blev trykt i saa stort Antal Ex. (1250), og for hvilket jeg erlagde 30 rdl. Arket i Honorar. 2det og 3die Oplag vare hvert kun paa 500 Ex. og Honoraret i Forhold dertil.

I et tidligere Brev til Ewald, der mistroisk følte sig forurettet, skriver Hegel om samme Sag:

Jeg vil derhos sige Dem, at Fru Thoresen og H. Ibsens Arbejder honoreres paa denne Maade, nemlig 30 Rdl. Arket for 1250 Ex., og at det efter min Overbevisning er det meste, der kan gives. M. Goldschmidt, der forstaar sig paa saadanne Ting, da han i en Række af Aar har været sin egen Forlægger, modtager nu af en Boghandler i Honorar 25 Rdl. for 1250 Ex.

Ewald lod sig stille tilfreds ved disse Oplysninger, men adskillige Aar senere opstod der en alvorligere Uoverensstemmelse mellem ham og Hegel paa Grund af en Honorar-Historie, der ikke var uden Komik. Et nyt Forlag i København, A. C. Riemenschneider, vakte Røre i Forfatterverdenen ved pludselig at tilbyde forskellige kendte Forfattere Honorarer af overraskende Højde. Ogsaa til H. F. Ewald henvendte det sig, og han modtog dets usædvanlig gunstige Tilbud. Paa sin Meddelelse til Hegel herom modtog han følgende Svar:

Hr. Professor H. F. Ewald.

28/9 1883.

Efterat Herr Professoren idag har meddelt mig, at De af en af mine Kolleger har modtaget Tilbud om et Honorar af 150 Kr. pr. Ark med Oplag: 2000 Ex. af Deres ny historiske Roman, vil jeg ikke fremkomme med noget Forslag, da jeg ikke kan byde Dem saa gode Betingelser. Jeg kan aldeles ikke fortænke Dem i, at De lader Deres ny Bog udkomme hos en anden Forlægger.

Imidlertid blev Forlagets ene Chef, der ikke var nogen anden end Falskmøntneren Riemenschneider, efter kort Tids Virksomhed afsløret og arresteret, og Forklaringen paa, hvorledes han havde kunnet give saa store Honorarer, kom for Dagen. H. F. Ewald kom ikke tilbage

til Gyldendalske Boghandel efter denne Udflugt, først flere Aar efter Hegels Død paatog Forlaget sig igen Udgivelsen af hans Bøger.

At Forfatterne ønskede højere Honorar, kunde Hegel naturligvis ikke fortænke dem i, men han var sig bevidst at give det højest mulige — det samme som gives den Dag i Dag — og at ingen sund Forretning kunde yde mere. Saavidt gørligt kom han dog sine Forfattere imøde ogsaa her og indrømmede dem undertiden, som det ses af de to nedenstaaende Tilbud, en eller anden Ekstrafordel. Saaledes skriver han den 20. Januar 1873 til Vilhelm Bergsøe angaaende Honoraret for Bergsøes Værk »Rom under Pius IX«, der først udkom i 1877, følgende:

Hr. Dr. V. Bergsøe.

Da det Honorar, som jeg tillod mig at foreslaae Dem for Deres Skrift over Rom, var ringere end hvad De plejer at modtage for Deres Arbejder, kom Deres Indsigelse mig aldeles ikke uventet. Grunden til at jeg ikke har kunnet byde Dem bedre Vilkaar, ligger paa den ene Side i de overordentlige Udgifter til Tryk, Papir og Clicheer og paa den anden Side i, at jeg mener at maatte ansætte en nogenlunde moderat Bogladepris for Værket, da den jo ellers vilde afskrække Folk fra at købe det. Naar jeg har forlangt frie Hænder med Hensyn til Oplagets Størrelse, saa er det ikke, fordi jeg ventede nogen særdeles betydelig Afsætning og saaledes gjøre mig store Fordele paa Deres Bekostning; men for af det første Hefte at kunne trykke et betydeligere Antal Exemplarer og af andet og følgende Hefter indrette Oplaget efter Afsætningen. Den Risiko, jeg løber ved Udgivelsen af nævnte Værk, er 7 a 8000 Rdl., saa at De vistnok vil indrømme, at den Fordel, jeg i det allerheldigste Tilfælde (saafremt Bogen engang bliver udsolgt) vil kunne opnaa, ingenlunde er for højt calculeret, da der jo dog er en Mulighed for, at Værket ikke slaaer an, og jeg istedetfor Fordel kan faae et betydeligt Tab. Det er mig derfor ikke muligt at gjøre Dem et bedre Tilbud end det i Brev af 14 Jan. Kun erklærer jeg mig villig til, at saafremt Værket opnaar en Afsætning af 1250 Ex., da at udbetale Dem 250 Rdl. som Extrahonorar.

Endelig retter Hegel den 19. Marts 1875 til J. P. Jacobsen følgende Tilbud, der tillige kan staa som Mønster paa den Klarhed og Omhyggelighed, han gennemførte i alle Forhold:

d. 19 Marts 1875.

Hr. Cand. phil. J. P. Jacobsen.

- I Henhold til vor Samtale igaar erklærer jeg mig villig til at overtage Forlaget af Deres Fortælling Marie Grubbe, som De var saa god at tilbyde mig og som, efter Deres Mening, vil udgjøre 20 a 22 Ark. — Jeg tillader mig at foreslaae:
1. at Bogen trykkes i smaat Octav med 30 Linier paa Siden,
  2. at Oplagets Størrelse fastsættes til 1250 Ex. samt et lidet Antal Ex. til Forf. Redakt. o. A.
  3. at jeg i Honorar betaler 50 Kr. for hvert trykt Ark, og hvis Bogen udsælges 2 Aar fra Udgivelsesdagen, endvidere 10 Kr. pr. Ark som Tillægshonorar.
  4. at De forpligter Dem til at have det hele Manuskript færdigt til Trykning ultimo August, *senest* ult. Septbr.
  5. at jeg den 1 April, 1 Maj, 1 Juni, 1 Juli, 1 August og 1 Sept. betaler Dem i Afdrag paa Honoraret 160 Kr. hver Gang, saaledes ialt 960 Kr. — Resten betales, naar Bogen er færdig trykt.
  6. at De modtager 20 Forfatter-Expl.

Efter at have modtaget Jacobsens Svar med nogle uvæsentlige Ændringer angaaende Honorarets Udbetaling afslutter Hegel den 24. Marts 1875 Kontrakten med disse Linjer:

Jeg modtager Deres ærede Tilbud om at forlægge Deres Fortælling »Fru Maria Grubbes Historie« paa de i Skrivelse af 23 d. nærmere angivne Betingelser, og erlægger altsaa et Tillægshonorar af 10 Kr. pr. Ark, om Bogen udsælges 2 Aar fra Udgivelsen.

Saaledes var Hegel som Forlægger og som Menneske overfor sine Forfattere: hensynsfuld, klog, korrekt, vin-

dende deres Venskab ved sin Forening af Hjærtelighed og Intelligens, af forretningsmæssig Beregning og storlaaet Imødekommen, af Fasthed og Forstaaelse. Naar den Gyldendalske Boghandels Forlag voksede saa overvældende under hans Ledelse, skyldtes det ikke mindst denne hans fine og taktfulde Evne til at tage Forfatterne hver efter deres Væsen.

Der har været andre betydelige Forlæggere i Danmark end Fr. V. Hegel, men næppe nogen, hos hvem alle Egen-skaber, den faglige Dygtighed forenet med menneskelig Storhed, i den Grad blev udviklede af de Opgaver, paa hvilke de fandt Anvendelse. De Mænd, han samlede om sig, i sit Forlag og i sit Hus, og som alle hører til Nordens største, er hans Livs Hæder og hans Mindes ufor-gængelige Eftermæle.

Svend Hendrik Bagge

Svend Hendrik Bagge.

Prof. S. H. Bagge.

Der var paa mere end een Maade Skæbne i det Valg, Hegels Fader traf, da han besluttede at anbringe sin Søn i Oluf Olufsen Bagges Hus. En god Skæbne. Drengen førtes derved i Forbindelse med en Kreds, som paavirkede ham sundt og godt, og han fandt i Bagges jævnaaldrende Børn Kammerater, til hvilke han knyttede sig for Livet. Som han siden valgte sig sin Hustru mellem disse, mødte han ogsaa her i Bagges Søn, Svend

Hendrik, den af sine Venner, der kom til at staa ham nærmest gennem et langt og trofast Venskab.

Som tidligere nævnt havde Hegel, et Par Aar før O. O. Bagges Død i 1836, som Lærling i den Gyldendalske Boghandel faaet Bopæl i Klareboderne, men det var kun en naturlig Følge af Forholdene, naar han stadig betragtede det Bagge'ske Hus som sit egentlige Hjem. Med sønlig Hensynsfuldhed vedblev han at henvende sig til sin Plejemoder, Karen Bagge, med sine Glæder og med sine Sorger, — som i følgende Brev, der maa være

fra Slutningen af Trediverne, og hvis Tone afspejler hans endnu barnlige Sind:

S. T.

Madame Bagge,

Kiøbenhavn, bag Børsen No. 74.

Efterat have ligget i Fredensborg i Nat, kom jeg idag til Nøddeboe, og erfarede først her, at min kiære Stiffader døde Natten mellem Torsdag og Fredag Kl. 1. — Han maa have lidt grumme meget, det vidner hans saarede Legeme og nogle Gigtknuder om. — Det gjør mig inderlig ondt, at jeg ikke kom før Gud kaldte ham, da han saa gjerne vilde have talt med mig.

Om Gud vil, skal han begraves paa Onsdag, og jeg kommer vel næppe tilbage før paa Torsdag eller Fredag. Hils dem Alle derhjemme fra

Deres taknemmelige

Frederik Hegel.

Brevets Udtryk synes at tyde paa, at Hegels Stiffader, den gamle Snedker Hegel, har mistet Livet ved et Ulykkestilfælde; der har dog intet kunnet oplyses om Dødsarsagen. Men Brevet viser ogsaa, at Hegel trods Adskillelsen har omfattet ham med Kærlighed, ligesom den Kendsgerning, at Hegel, der ikke var døbt med hans Navn, som voksen søgte og fik Tilladelse til at antage sig dette, var et Udslag af Pietet.

Hvor nær Hegel end havde følt sig knyttet til O. O. Bagge og hans Hustru, var det naturligvis især til Sønnen — og til Datteren Elisabeth Ulrikke Eleonore —, at han sluttede sig. Svend Hendrik Bagge var af samme Alder som han, født 29. Juli 1817, og skønt de ikke gik i samme Skole og Hegel snart efter sin Konfirmation kom i praktisk Virksomhed, medens Svend Hendrik fortsatte Studeringerne, holdt de dog trolig sammen.

Nitten Aar gammel, et Par Maaneder før Faderens Død, blev Svend Hendrik Student, hvorefter han gav sig til at studere Medicin. 1842 tog han sin afsluttende Læge-

eksamen og var en kort Tid Kandidat paa Frederiks Hospital; men allerede det følgende Foraar modtog han, som efterstaaende Brev viser, en Vikar-Stilling hos en Dr. Hahn i Ringsted.

Kiøbenh. d. 25. Marts 1843.

Min kære Hendrik.

Uagtet det hele Dagen har været mit Forsæt at skrive Dig til, har jeg dog først nu, en lille halv Times Tid før Brevet skal afgaae, kunnet komme til at begynde derpaa, og beder Dig derfor undskyldte at jeg fatter mig i Korthed; men jeg veed, at Du er en Hader af megen Snak og trøster mig dermed.

Af Dine tvende Breve seer jeg, Du befinder Dig ret vel i Din nye Stilling, og det morer mig at Du har maattet give den pæne Mand og gaaet omkring og gjort Visitter, hvilket Du nok ikke er nogen Ven af. Det trøster os ikke lidet, at Du har fundet et Hiem i Provstens Huus og finder Behag i dennes Familie. Ret inderliggen ønske vi Dr. Hahns snarlige Helbredelse, dels for hans egen; men (tilgiv Mennesket Egoisme!) især for vor Skyld, da vi virkelig længes efter vor gode Ven Hendrik, skjøndt Du ofte er en Bulderbasse. — Du kan vel tænke Dig, at Talen ofte falder paa Dig. Jeg driller lidt Jette dermed, thi hun indleder den.

Af Nyt er Intet af Betydenhed passeret. Du har vel hørt, at Chineserne (jeg holder saa gyselig af Chineserne) have banket Englænderne! — Jeg spurgte Mansa hvem han mente vilde seire: Fenger eller Hannover. Han havde hørt dem Begge og fundet dem sielden modne, dog tvivlede han ikke om, at Fenger vilde vinde Prisen. M. Møller er i nogen

Fr. V. Hegel.

(ca. 1840).

Bedring og er oppe. Mine Eckersberg er det nok desværre ikke bedre med.

Hvordan har Du det med Lecture. Dersom jeg vidste Du havde Tid til læse, skulde det vel være muligt at jeg kunde skaffe Dig noget. Du talte om at ville eftersee noget i Schmidts Jahrbücher. Kunde Du have Lyst til at faae en Aarg. ud heraf, skulde jeg nok faae den hos Mansa.

Af Bibl. f. Læger er i disse Dage No 1 udkommen. Holder Hahn det? Er der noget i saa Henseende, hvormed jeg kan tjene Dig, da siig frem.

Vor Perleven Floor er bleven forlovet! og for at Du kan fatte hans Lykke, sender jeg Dig hans Brev, der ved Leilighed bedes remitteret.

Nu faaer jeg afbryde; men haaber snart at faae Leilighed til at sende Dig et Par Ord igien.

Jeg venter ogsaa at høre fra Dig med det Første.

Din hengivneste Ven

Fr. Hegel.

Den i Brevet omtalte Konkurrence mellem Fenger og Hannover angik en Stilling som Lektor ved det medicinske Fakultet. Som Mansa formodede, sejrede Fenger, hvilket snart efter fik Betydning for Bagge, der kendte Fenger fra sin Studietid. Da nemlig Veterinærskolens Forstander Carl Viborg døde Aaret efter, 1844, blev Bagge paa Fengers Tilskyndelse tilbudt Stillingen som Lektor ved Skolen med en aarlig Gage af 600 Rdl., og Bagge modtog det ærefulde Tilbud, der skulde føre hans Liv og hans Videnskab ind paa nye Baner.

Bagge var paa dette Tidspunkt en livsglad, ung Mand, intelligent, selskabelig, med Forventninger knyttet til sit Navn. Han havde efter Hjemkomsten fra Ringsted begyndt at praktisere og var samtidig, fra 1. Januar 1844, af Fakultetet bleven ansat som Prosektor i den chirurgiske Anatomie, med en aarlig Gage af 200 Rdl. Enhver Tanke paa Uddannelse som Veterinær laa ham sikkert fjern, indtil det nævnte Tilbud pludselig stillede ham overfor Spørgsmaalet. Nu valgte han at opgive sin specielle Læge-

videnskab og begav sig faa Maaneder efter sin Udnævnelse paa en større Udenlandsrejse for ved fremmede Veterinærskoler at dygtiggøre sig til sin fremtidige Virksomhed.

I Foraaret 1845 drog han afsted til Tyskland, hvor han studerede i Dresden og i Berlin, og ud paa Efteraaret fortsatte han til Paris, overalt med livfuld Interesse samlende Kundskab om sit nye Fag. Et Par Breve fra denne Rejse skal her medtages, da de paa en Gang giver et godt Billede af hans ikke meget udprægede, men sympatiske Personlighed og en interessant Skildring af en Jernbanerejse, som netop dengang var noget nyt og eventyrligt. Ikke uden Interesse er det at se, at Vejen til Tyskland endnu som i hans Faders Ungdom gik over Stettin og i det hele tilbagelagdes paa samme Maade, som da O. O. Bagge rejste den i 1821.

Dresden d. 14de Mai 1845.

Kjære Moder og Sødskende!

Jeg er nu endelig kommen i Roe i mit midlertidige Opholdssted her i Dresden og jeg troer, at jeg ikke har kunnet finde noget bedre Logie, end det jeg har faaet her hos en Maler Brockmann. Dahl gav mig Anviisning paa det; Baade, som jeg havde et Brev til, har boet her før, men han reiste til München samme Dag som jeg kom hertil, saa jeg fik ikke talt med ham; jeg har derimod her i Huset fundet en ung Landskabsmaler Schirtz, der har opholdt sig en 6 Aar i Norge og Danmark, han og jeg beboe 2' Etage i en yndig Italiensk Villa, der er beliggende ved Udkanten af Byen; men jeg har kun et Par Hundrede Skridt herfra til Veterinærskolen og et kort Stykke Vei til den smukkeste Deel af Byen; jeg har 2 Værelser, og fra mine Vinduer har jeg den yndigste Udsigt over en Mængde Haver og Marker til en Strækning Viinbjerge og i Baggrunden til det Sachsiske Schweiz, hvis mest fremragende Toppe man tydeligen kan see (dette er mod Øst); men mod Syd ligger en Lystskov og i Baggrunden de bøhmiske Bjerge. Det er en af de smukkeste Udsigter man kan tænke sig, især nu da Alt viser sig i Foraarets lysegrønne Farve. Udenfor Døren findes en Altan, der vender mod Syd og hvorfra man ligeledes

kan see ud over Landet og Byen, der især mod Aftenen seer smuk ud med sine Kirketaarne. I Gaar Aftes, da jeg sad der med Schirtz og det var meget mildt, maatte jeg næsten forestille mig det som jeg var i Florentz, jeg har nemlig seet et Prospect som meget lignede dette. Huset selv er bygget i reen Italiensk Stil og er meget smukt udstyret, Trapperne ere af hvidt Sandsteen, og som Zirater findes nydelige smaa Statuer; der er Tæpper lagte langs op ad Trapperne, saa Alt er overordentligt elegant; mine Værelser ere ogsaa meget net meublerede, saa jeg, naar jeg sidder som nu i en elastisk Sopha og imellem kan kaste et Blik ud af Vinduet, aldeles ikke fristes til at gaae ud for at see alle de Herligheder, som her findes. Jeg skal i det mindste ikke haste for meget med det, da man ellers let bliver overvældet og trættet. Det maa skee lidt efter lidt. Men jeg er nok egentlig kommen for hurtig til at fortælle Eder om Dresden; jeg maa begynde forfra med min Afreise, da Veiret just ikke saae saa godt ud til en Søreise. Den første Nat tilbragte vi inde paa Toldboden, og først Kl. 4 om Morgenen halede de ud. Søen var langtfra saa oprørt som jeg havde ventet efter den voldsomme Storm. Jeg befandt mig ogsaa ret taaleligt paa Søen, kun den første Dag kunde jeg ikke spise noget før om Aftenen, da vi ankom til Svinemünde, hvor vi fik en Toldofficiant om Bord og da strax seilede et Stykke ind i »Havet«, hvor vi ankrede da det blev mørkt. Pommerns Kyster og ogsaa dybere inde i Landet saae noget magre ud, og vare ikke smukke i nogen Henseende, heller ikke vare Træerne synderlig udsprungne, men man saae mest kun mørke Granskove. Opseilingen af Oderen til Stettin var paa enkelte Steder ret smuk. Jeg traf om Bord Schiødte Zoologen, en theologisk Candidat Dahlerup, den unge Thyberg og en theol. Candidat Brodersen, hvilke 2 sidste skulde til Gräffenberg for at bruge Vandkure. Disse samt Ravn og jeg sluttede os snart sammen i Stettin, hvor vi ankom Kl. 12, vi besaae Byen lidt, som ellers ikke er synderlig behagelig, og afgik derpaa Kl. 4¹/₂ med Jernbanetoget til Berlin. Jeg skal ikke nægte jeg var meget forventningsfuld, da vi skulde til at kjøre; men det gik aldeles ikke saa hurtigt, som man troer, en 3—4 Gange saa hurtigt som man ellers kjører i stærkt Trav, jeg saae det et Sted ret tydeligt, da Landeveien løb et Stykke derfra og der kjørte en Vogn i rask

Trav, men det varede kun en kort Tid inden vi indhentede denne og kjørte forbi. Naar man seer lige ned ved Siden af Veien gaaer det rigtignok i en rivende Fart, men allerede i en 8—10 Alens Afstand kan man adskille de enkelte Græsstraee. Man kjører ellers meget behageligt, der er om-trent som i en Diligence, Bevægelsen er meget jævn, men der er en i Begyndelsen generende Støi af Hjulenes Gniden mod Skinnerne og undertiden en afskyelig Piben, naar de aabne en Ventil for at give Signal til Banevogterne. Vi sad alle i en Vogn og tillige en Jøde Kræmmer Levin fra Kjøbenhavn, som I vel kjende, der oftere har gjort denne Reise. Uagtet vi i Kjøbenhavn vilde have fundet ham utaaelig, saa var han os paa Reisen til megen Gavn og Fornøielse, da han villig paatog sig en heel Deel Forretninger og han ellers var af en meget godmodig Character.

Det var allerede mørkt, da vi Kl. 9 kom til Berlin. I kan ikke gjøre Eder Begreb om den Mylder og Tumult, der er i en stor Banegaard, man kan blive ganske forlumlet; naar man først bliver bekjendt med Gangen i Forretningerne der, gaaer det meget nemt. Man er i Begyndelsen noget betænkelig ved at afgive sin Billet og sit Bevis for Tøiet til en aldeles Fremmed; men disse ere ansatte ved Banen og have en stor Øvelse i at finde Folk igjen. Kommer man nemlig til en Banegaard og vil med, tager man blot en Billet, afgiver den til Betjenten, som da besørger Alt, og man sætter sig blot ind i en Vogn, og han bringer da Sedlen igjen tillige med et Schein paa Ens Tøi, der bliver veiet for at bestemme Overvægten (NB. jeg har ingen Overvægt; Kufferten veiede kun 45 Pd. og man maa have 50). Han erholder derfor 1 Groschen. Jeg havde ondt i Hovedet, da jeg kom til Berlin, hvorfor jeg snart gik til Sengs og den næste Formiddag gik Ravn og jeg ud at spadserere. Der er ganske udmærket smukke Bygninger i Berlin, men det skal være en frygtelig kjedelig Bye. Om Aftenen vare vi i Operaen, hvor vi saae Huguenotterne. Theatret er ganske nyt kun $\frac{1}{2}$ Aar gammel, udstyret med en Pragt, som er mageløs. Vort er rigtignok kun en daarlig Kasse imod det. — — — Den følgende Morgen Kl. 7 kjørte jeg fra Berlin tillige med Thyberg og Brodersen, de andre forblev der. Veien var ret smuk og det var ogsaa godt Veir det meste af Veien. Kl. $3\frac{1}{2}$ ankom jeg til Leipzig, hvor jeg strax blev kapret af en Værtshusholder, hvor jeg havde det ret

godt og billigt; thi Pengene maa man see paa. Man bliver ellers snydt frygteligt; noget bliver man det altid. Jeg var hos Schumann og hævede 100 Thaler; han var meget høflig og vilde selv til Dresden den næste Morgen Kl. 5. Jeg vilde ikke reise før 6. — — — Den næste Morgen kjørte jeg til Dresden. Jeg vilde nu spare og gaae paa 3die Plads men jeg vandt ikke noget ved det, da jeg havde det Uheld at tabe min Billet, der kostede 1¹/₂ Thaler, og derfor i Dresden maatte betale den nok en Gang. Det var godt at det ikke var mit Schein paa Kufferten; thi saa vilde det maaskee have forvoldt mig mere Vrøvl. Man har det ellers meget godt paa 3die Plads. Vognene er lukkede til Siderne; men aabne for og bag. Selskabet er ikke det eleganteste, da det er de lavere Klasser her kommer. Veien begyndte her at blive noget mere ujevnet og mange Steder var den sprængt gjennem Klipperne; et Sted er der en Tunnel, der er 1800 Fod lang. Man farer ind i denne mørke Hule, og i et Nu er alt bælmørkt. Det var Skade at det begyndte at regne, endog øse ned, saa Vandet drev ind til os, dog da jeg sad i den bageste Deel af Vognen, blev jeg ikke vaad; det var et lige saa stærkt Regnveir hele Dagen, saa jeg næsten ikke kunde komme ud, jeg var derfor i daarligt Humeur og virkelig meget forstemt, jeg bandede Dresden Fanden i Vold og troede ikke at her kunde være saa behageligt som her er. Først den næste Formiddag gik jeg op til Dahl, der er en besynderlig lille Mand, noget stundesløs; jeg var der kun en kort Tid, da han havde travlt, det bedste han gjorde var at anbefale mig mit nuværende Logie. Dernæst var jeg hos Professor Prinz, paa Veterinair-skolen, der modtog mig meget venligt, han gav mig et Brev til Directøren for det medicinske Academi her for at jeg frit kan besøge Forelæsningerne, og førte mig hen til Professor Richter til hvem jeg havde nogle Hilsener. Med Richter og Professor Bock fra Leipzig og 2 andre Professorer fra Dresden var jeg om Eftermiddagen ude at spadserere paa den Brühlske Terrasse, der gaar langs med Elben.

I Gaar var jeg i Billedgalleriet, hvor der er udmærkede Sager, og jeg flyttede herhen i Gaar. Jeg maa betale 6 Thaler maanedlig og 1 Thaler for Opvartning, det er maaskee en Thaler for meget, da jeg jo kunde hjælpe mig med 1 Værelse, men det kan jeg spare paa andre Ting, Udsigten er meget mere værd, og saa er det behagelige Folk at

Svend Hendrik Olufsen Bagge.

Erling Eckersberg del.

boe hos. Næste Gang skal I faae mere at høre om Dresden. Jeg haaber da, at I alle befinde Eder vel især Moder, hun har vel været lidt ude at spadserere nu. Skriv mig snart til. Frederik kunde skrive til Arnolds Boghandling om at modtage Breve fra mig, jeg skal saa nok snart selv gaae derhen. Jeg glemte at sige det til Schumann, men fra hans Side er der vist intet i Veien. Schirtz venter paa mig, da vi skal ud at spadserere og spise til Middag, det er noget sildigt Kl. er 5, men jeg holder ikke af at spise Kl. 1—2 som er almindelig her i Dresden.

Lev vel alle sammen og skriv snart til Eders

Hendrik.

Da Opholdet i Dresden efter et Par Maaneders Forløb er afsluttet, tager Bagge til Berlin, hvorfra han først i August skriver:

Berlin d. 7de August 1845.

Kjære Moder!

Jeg er nu atter kommen til Roe igjen efter nogle Dages Omflakken. Jeg skrev et Brev til Dig ved min Afreise fra Dresden, i Tirsdags Morges; men da det gaaer med nogle Bøger gennem Arnolds Boghandling, vil Du vistnok først faae det noget senere. Jeg boer nu i *Luisenstrasse No. 28 2te Etage* hos en Skomager; jeg er flyttet herind for $\frac{1}{2}$ Time siden, har pakket mine Sager ud og skriver nu strax for at Brevet kan komme afsted med Geiser. . . .

I Morgen vil jeg hen paa Veterinairskolen og begynde mine Studier; thi jeg maa være dygtig flittig her i Berlin. Men vi ville gaae lidt tilbage i Tiden. Om Løverdagen og Søndagen (d. 2den og 3die August) gjorde jeg en Tour til det Sachsiske Schweitz; jeg var alene; men morede mig godt; i Mandags var jeg i Dresden og sagde Farvel til mine Bekjendte der, og Tirsdag Morgen gik jeg med Jernbanetoget til Meissen 2 Mil fra Dresden; Schirtz og min Vært Brockman fulgte med derhen. Det er en uhyre malerisk beliggende Bye ved Elben, omgiven af Viimbjerger. Vi besaae Domkirken der, opført i Begyndelsen af det 11te Aarhundrede og den er en af de smukkeste Levninger af de Gothiske Bygninger; . . . spadserede dernæst omkring i Byen, der overalt har gamle Bygninger og frembyder maleriske Partier med gamle forfaldne Portaler og Mure. Vi maatte

nu kjøre et Stykke tilbage igjen til Jernbanen (Meissen ligger $\frac{1}{2}$ Mil fra den) hvor jeg Kl. $4\frac{1}{2}$ drog videre ad Leipzig og de 2 andre tilbage til Dresden. Schirtz især havde megen Lyst til at drage med, da han er overordentlig kjed af Dresden, men han maa endnu blive der i 2 Maaneder. Kl. $7\frac{1}{2}$ ankom jeg til Leipzig; strax blev jeg kapret af en Tjener; han blev ved at hænge sig paa mig og forsikrede mig om den fine Behandling jeg skulde nyde, saa jeg virkelig tilsidst gik med ham; han var der med Eqvipage fra Hotellet, hvori man kjører frit derhen (en egen Maade for at skaffe sig Gjæster); jeg satte mig da op i en fiin Wienervogn, medens han besørgede min Kuffert, og jeg skal ikke nægte, det er meget behageligere at kunne sidde roeligt og være Tilskuere ved al den Tummel, som findes paa en Banegaard, end at være Deltager deri. Jeg kjørte som en Stormand med Tjener til Stadt Gotha. Det var for sildigt at besøge Schumann, da Klokken var over 8; jeg gik derfor snart til Sengs, da det saae stærkt ud til Regn og jeg var træt. Den næste Morgen regnede det ogsaa dygtigt; men det blev dog Tørreveir henad 9, saa jeg uden Fare for mine Fødder (mit Fodtøi egner sig nemlig ikke for Regnveir) kunde gaae hen til Schumann. Jeg blev meget forundret ved at høre, at han var død en 14 Dage efter at jeg sidst havde været i Leipzig; min Vexel fik jeg honoreret efter 1 Times Forløb, saa det slog lige til med Tiden saa jeg kunde komme med Banetoget Kl. 11; jeg drog altsaa afsted (bestandig paa 3die Plads, jeg gaaer aldrig mere paa 2den, det koster en 3die Deel mindre, fra Leipzig til Berlin 2 Thaler og 10 Groschen omtrent 3 Daler Dansk for 29 tyske Miil; man sidder bedre, da Vognene ere aabne til Siderne, og naar man blot vil komme lidt betids, saa man kan vælge sig en Plads paa Læesiden, foretrækker jeg det langt for disse tillukkede Vogne; Bænkene ere af Træ, men man lægger sin Kappe under sig, eller man kan tage en Pude med sig, hvis man har Lyst). Veiret var ikke smukt, tykke mørke Skyer drog bestandig over os eller ogsaa vi hen under dem; det regnede ogsaa lidt af og til; men man taber ikke betydeligt, om man ogsaa ikke seer meget til Landskabet; thi naar jeg undtager Dissau er det øvrige Stykke især ad Berlin til stygt og ufrugtbart. Det er noget kjedeligt i Længden at sidde i en Dampvogn; man bliver snart søvning, og derfor sover man ogsaa en lille Tour imel-

lem i den ubehagelige Larm af Hjulenes Gniden paa Jernskinnerne; der sidder 30 Personer i hver Vogn og undertiden kan man see de halve sove. Naar jeg tager herfra til Paris, kan jeg den første Dag kjøre til Hannover over

Prof. Storch pinx.

Fru Julie Bagge, født Reiersen.

Magdeburg bestandig paa Jernbane; men det er ogsaa uafbrudt fra Kl. 6 om Morgenen til 8 om Aftenen, derfra maa jeg kjøre med Posten til Cölln eller Düsseldorf omtrent en 30 Miil; men saa kan jeg ogsaa gaae gjennem Belgien paa Jernbane directe til Paris; thi jeg læste i Dag i Preussische Zeitung, at den 9de September vilde Nordbanen blive aab-

net, saa jeg tænker jeg kan reise hurtigt og billigt til Paris; det bliver nok først et Stykke ind i Oktober, jeg har derfor ogsaa forud accorderet med min Værtinde, at jeg ikke vil betale for 1 heel Maaned, naar jeg bliver et Stykke ind i den næste Maaned.

— Jeg længes nu snart betydeligen efter at faae Brev fra Eder; det er en frygtelig Tid siden jeg hørte noget, det er derfor bedst at I skriver mig snart til igjen med Posten, jeg venter Brev med Geiser naar det afgaaer paa Tirsdag; I behøve ikke at frankere Brevet. Kunde Frederik skaffe en Boghandler her i Berlin, der vilde modtage nogle Skrivelser fra mig ligesom Arnold i Dresden, da var det virkeligt beqvemt. —

— Min Værtinde var her nu med noget Smør, Brød og Ost hun havde kjøbt, nu skulle I høre Priserne: $\frac{1}{2}$ Pd. Smør 4 Groschen (1 Sk.) er det dyrt Lise? $\frac{1}{2}$ Pd. Schweitzerost 4 Groschen. Jeg har en Restaurant i Stuen, hvorfra jeg kan lade mig Maden bringe op eller ogsaa gaae der ned. Hvis det er godt og billigt kan det være ret beqvemt. Nu venter jeg altsaa Brev paa Onsdag Aften eller vel næppe før Torsdag Morgen.

Eders

H. Bagge.

Jeg tvivler ikke om, at I jo alle har det godt, jeg er ikke saa ængstelig og man bliver vant til at være taalmodig, naar man reiser.

Tidligere end oprindelig planlagt afbrød Bagge imidlertid sit Ophold i Paris, af private Grunde draget hjem til København. Han var før sin Afrejse bleven bekendt med den usædvanlig smukke, tyveaarige Julie Reiersen, en Datter af Grosserer Reiersen, der var Bogholder hos den ansete og rige Grosserer Eriksen, hvis Palæ, den nuværende Bygning for Handelsbanken, dengang var et af Byens fornemste Huse, og saa dybt et Indtryk havde hendes unge Skønhed efterladt hos ham, at han pludselig, foruroliget ved nogle Efterretninger fra København, rejste hjem, i det Haab at vinde hendes Haand. Nogle Maaneder efter sin Hjemkomst blev han da ogsaa for-

lovte med hende, og et Par Aar senere, den 30. Maj 1849, holdt de Bryllup. Hun var da 25, han 32 Aar.

Bagge havde straks efter sin Tilbagekomst overtaget den Stilling ved Veterinærskolen, til hvilken han baade ved sin medicinske Uddannelse og ved sine Studier i Ulandet var fortræffelig udrustet, idet han skulde undervise i Sygdomslære og lede Skolens Klinik; og denne Virksomhed, som grundlagdes med ham og af ham, fortsatte han gennem alle de 43 Aar, hans Navn var knyttet til Skolen. Han udnævntes efter faa Aars Forløb til Lektor i Pathologi og Therapi og i 1859 til Professor.

Veterinærskolen laa dengang paa Christianshavn, og herude, ikke langt fra det Sted, hvor Bagge havde boet

tidligere og hvor hans Fader var død, blev hans unge Hjem indrettet. Forholdene var ikke store men dog langt gunstigere end i hans Barndomshjem, fordi hans Hustru havde bragt en ikke ubetydelig Formue med sig. Om nogen større Selskabelighed var der ikke Tale, de samlede den nærmeste Familie hos sig, og af denne var det igen Hegels, der hyppigst gæstede dem. Nu da de to Venner havde faaet hver sit lykkelige Hjem, mødtes de ofte hos hinanden i gensidig Glæde over deres Livs Frem-

Fru Bagge med sin Datter Julie,
senere Fru Hegel.

gang, og da Børnene snart kom til, blev et nyt Baand knyttet mellem de to Huse. Det blev saaledes tidlig en ufravigelig Regel, at Juleaften fejredes i Fællesskab, i Hjemmet i Klareboderne saa længe Fru Hegel levede, senere hos Bagges, og som Breve i et foranstaaende Kapitel viste, var det ogsaa i mange Aar en Selvfølge, at de to Familier laa paa Landet i umiddelbar Nærhed af hinanden. Saaledes førtes Venskabet fra Hegels og Bagges Barneaar videre gennem deres Manddom.

Efter Akvarel af J. Holm.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Imidlertid var den gamle Veterinærskoles Lokaler blevet utidssvarende, og da den nye Veterinær- og Landbohøjskole paa Frederiksberg i 1858 var færdig, flyttede Bagge herud, hvor han fik Embedsbolig i et idyllisk beliggende Hus i Skolens Have. Her levede han sin længste Tid, fra 1858 til 1889, og her formede hans Liv og hans Hjem sig under de lykkeligste Forhold. Optagen af sin Lærergerning og af sine mange praktiske Hverv, f. Eks. som Medredaktør af »Tidsskrift for Veterinærer«, hvilket han var med til at stifte; som Veterinærfysikus, som

Landstutmester, som Medlem af Centralkomiteen o. s. v., udrettede han et stort og almennyttigt Arbejde. Paa sine Elever øvede han megen Indflydelse; i en Nekrolog over ham (»Ill. Tid.« for 14. April 1895) skrev Professor Julius Petersen: »Hans milde, bramfri Personlighed, hans ægte, humane Optræden og Tænkemaade, hans hele Jævnhed med de ejendommelige elskværdige Glimt af skælmsk Ironi virkede sympatisk paa Disciplene; . . . de havde altid Følelsen af, at de kunde være sikre paa hans oprigtige Interesse og Velvilje.«

Udadtil og indadtil levede Bagge da et lykkeligt og virksomt Liv. Agtet og afholdt af sine Elever som af de Mennesker, med hvem hans mange Hverv førte ham i Berø-

ring, blev hans Gerning ham en Tilfredsstillelse, og selv om han videnskabeligt næppe naaede at faa udrettet, hvad hans Ungdom syntes at love, blev han dog paa sit specielle Omraade en Foregangsmand og Grundlægger, paa hvis Arbejde Eftertiden har bygget. Han havde ikke Hegels Dristighed og Styrke i at koncentrere sig, mange Opgaver og offentlige Hverv lagde Beslag paa hans Evner, men indenfor sit Omraade gav han en betydelig

Fru Julie Bagge.

Indsats og bidrog i væsentlig Grad til Veterinærstandens
Udvikling jævnsides det moderne Landbrugs.

Foruden sin Ungdoms Studierejse kom Bagge til at

Prof. Bagge og Fr. V. Hegel. Sommeren 1887.

foretage adskillige Rejser til Udlandet, særlig i sin Egen-
skab af Sekretær i Stutterikommisionen; saaledes var
han 1856 i Bryssel og Paris, i Foraaret 1857 i Østrig og
Ungarn for at se derværende Stutterier, i 1863 paa en

længere Rejse gennem Frankrig, Spanien og Algier for at indkøbe Heste, 1866 i England og Holland, 1878 i Paris, og paa flere andre kortere eller længere Rejser, men hans Længsel stod altid mod Hjemmet, i hvis lykkelige Omgivelser han befandt sig bedst.

Ligesom i sin Tid hans Barndomshjem havde haft sit Præg af Gæstfrihed og venlig Hygge, havde nu hans eget det. Den stadig smukke og statelige Fru Bagge ledede sit Hus med stor Dygtighed og havde en egen Evne til ved sin fine Mildhed at sprede Glæde og Tilfredshed om sig. Vennekredsen befandt sig vel i hendes Hus og kom der gerne. En klog og kærlig Moder var hun tillige, der opdrog sin store Børneflokk med Myndighed og Jævnhed og forstod at vinde deres Kammeraters Hjærte. At Hegels Søn allerede fra sin første Alder var mellem disse og ofte havde sine smaa Kusiner saa at sige til daglige Lege-søstre, er allerede omtalt; senere gav han Slægtskabet og Venskabet yderligere Bekræftelse ved at vælge Julie Bagge til sin Hustru.

Mellem de to Venner, Svend Hendrik Bagge og Frederik Hegel, fortsattes det tillidsfulde Forhold indtil Hegels Død. Bagge overlevede ham nogle Aar, endnu trods sin høje Alder i Stand til at udfylde sin Stilling; men omsider ramte Sygdom ham; i 1889 maatte han tage sin Afsked, og de sidste Par Aar af sit Liv var han en nedbrudt Mand. Han døde 3. Marts 1895, 78 Aar gammel. Hans Hustru, der trofast havde plejet ham til det sidste, overlevede ham kun faa Dage; allerede 22. Marts døde hun.

Det Hegelske Hus

„Men i Huset, hvor han selv opmærksom
sad og spejdede ved Bordets Ende,
kunde Stridens Luer aldrig brænde,
thi han slukte dem med Øjets Smil.“
S. Schandorph.

Fr. V. Hegel med Hustru og Søn.

Det Hegelske Hus.

Da Hegel paa sin Bryllupsdag den 24. Januar 1846 flyttede ind i den lille Lejlighed, der laa i Klareboderne i Bagbygningen ud mod den mindre Gaard og stødte umiddelbart op til Deichmanns Bolig i Forhuset, kunde han ikke forudse, hvilken Udvikling dette Hjem skulde komme til at gennemløbe, og hvilken Betydning det skulde faa. Stuerne var smaa, Vennekredsen lille. Af Gæster saas i de første Aar næppe andre end Deichmanns, samt den nærmeste Familie, af hvilken det igen var Svogeren, Svend Hendrik Bagge, som hyppigst kom. Heller ikke tillod hans økonomiske Forhold paa det Tidspunkt større Selskabelighed; formueløse var de begge, hvad de ejede var deres Arbejdsomhed, deres Dygtighed, deres Evne til at sætte Tæring efter Næring — og saa den Virksomhed, Hegel havde overtaget og som snart skulde vokse.

Men allerede fire Aar efter fik Hjemmet sin første, ydre Udvidelse, idet Hegels flyttede ind i den hidtil af Deichmann beboede Lejlighed i Stue-Etagen til Gaden, medens disse tog Lejligheden paa første Sal i Besiddelse. Dette skete i 1850, efterat Deichmann havde overdraget Hegel ogsaa Forlaget, saaledes at Hegel fra nu af var Chef for det hele Firma, Boghandelen saa vel som Bogforlaget. Kun faa Maaneder efter Indflytningen i disse rummelige og smukke Værelser fødte Fru Hegel en Søn, som blev opkaldt efter Faderens Forgænger og Velgører

og fik Navnet Jacob Deichmann Frederik Hegel, Ægteparrets eneste Barn.

Nogen større Forandring i det daglige Liv medførte Flytningen naturligvis ikke; alt gik jævnt og borgerligt til, med en husholderisk Sparsommelighed, der var lige langt fra Smaalighed og fra Ødselhed. Fru Hegel forestod selv sit Hus, skænkede Morgenteen til Personalet, deltog efter Datidens Skik i alt Huset vedrørende og forlenede derved alt med den blide Hygge, der var hendes Væsen, og som i højere Grad end i vore Dage prægede tidligere Tidens Hjem.

Heller ikke i selskabelig Henseende skete nogen Omvæltning. Hegel var ikke Selskabsmand, han følte ikke Trang til at gøre sig gældende i fremmede Omgivelser, men elskede at tilbringe Aftenen efter den travle Dag i sit Hjem eller i den snævre Kreds, han var beslægtet og fortrolig med, og i hvis Midte han turde give sit godmodige Lune frit Løb.

Men ligesom Forretningens livlige Vækst bragte ham i Forbindelse med flere og flere Mennesker og forøgede de venskabelige Bekendtskabers Antal, paalagde ogsaa den ansete Stilling, han hurtig kom til at indtage, ham selskabelige Forpligtelser. Der hengik ganske vist adskillige Aar, før det Hegelske Hus blev Midtpunktet for den Selskabelighed, der senere kastede sin berømmelige Glans over det, men det aabnede sig dog snart gæstfrit for en stadig voksende og stadig betydeligere Skare.

I Hegels foranstaende Breve til Fru Deichmann gaves glimtvis Indblik i Livet indenfor og udenfor Husets Vægge; efterstaaende Optegnelser, der angaar samme Tidsrum som Brevene, supplerer i al deres Knaphed det Billede, til hvilket Brevene indeholdt flygtige Rids. Optegnelserne skyldes Boghandler H. F. Mansa, der i Foraaret 1855 tiltraadte Pladsen som Lærling i den Gyldendalske Boghandel og senere blev Boghandler i Randers.

Hegels førte ikke megen Selskabelighed, men flere Gange om Vinteren var Familien Bagge og gode Venner samlede hos dem, og Bogladens Personale var da altid indbudt. Der var saa arrangeret Spillepartier for de ældre i Salen, som med sin røde Maling og hvidlakerede Paneler og Døre tog sig meget festlig ud. Vi Unge legede gjerne Ordsprogsleg, ved hvilken de to senere saa bekendte Frøkener Hjort, Døttre af Prof. P. Hjort, udmærkede sig ved deres Opfindsomhed og Arrangements-Talent, jeg erindrer saaledes Udførelsen af Synnøve-Solbakken i 4 Afdelinger. En eneste Gang havde Hegels Bal for Voksne, blandt Damerne kan nævnes Frøkerne Bagge, Søstre til Fru Hegel, den unge nygifte Fru Th. Lind, Frøkerne Gundorph og flere.

Det hændte ret ofte, at Hegel umiddelbart før Bogladens Lukning inviterede os til at tilbringe Aftenen hos dem, men han havde sjelden Held med Langballe, som til Undskyldning anførte, at nu havde Søsteren Kaja smurt hans Smørrebrød og vilde blive fornærmet, naar han ikke kom hjem.

Den 16de Febr. var Jacob Hegels Fødselsdag, og for at forherlige den lavede jeg sammen med Chr. Falkenberg, som havde Talent for Tegning, et stort Dukketheater, som fem Aar i Træk blev forevist for en Mængde Børn og Ældre af Husets Slægt og Venner. Den første Forestilling bestod af »Hans og Trine«, »De to Naboer« og forskellige Tableauer f. Ex. Frederiksborg Slot før og efter Branden. Dekorationerne tegnede og malede Falkenberg; Program var trykt hos Thiele og meget nitidt udstyret.

Om Sommeren laa Hegels paa Landet, først paa Strandvejen, hvor de beboede Landstedet Vennerslyst, tilhørende Gartner Risting, to Somre i en Villa ved Kalkbrænderiet, og senere paa det smukke Lyststed ved Emilie Kilde; vi vare ofte inviterede derud om Søndagen.

Hele første Sal i Klareboderne var beboet af Fru Deichmann; hun stod som naturligt var i venskabeligt Forhold til Familien i Stuen, og Hegel, som havde Nøgle til hendes Lejlighed, besøgte hende og Svigerinden Johanne Deichmann en Gang om Dagen, og Frøkenen kom ofte ned i Bogladen. I det mindste en Gang om Vinteren var Personalet til stort Selskab hos Fru Deichmann, en Gang om Sommeren vare vi til stor Middag paa hendes Landsted i Lyngby, og den Dag Fruen og Frøkenen var til Alters, kom Peter ned i Bogladen med Chokolade. Samme Peter, mangeaarig Kudsk og

Tjener i den Deichmannske Familie, var en ret original Person, han tyranserede sit Herskab i høj Grad, og naar det var daarligt Vejr, eller han ikke havde Lyst til at kjøre til Theatret eller andetsteds, bleve de store fede Heste syge, og saa bestilte han en Droske.

De andre Familier i Huset, Birkedommer Flensborg og Just. Hald, stod vi ogsaa i venskabeligt Forhold til, og jeg var paa Bal i det mindste en Gang hos hver Familie.

Hegels Sommerbolig, »Hjortevang«. 1860—61.

Som man ser: hyggeligt og patriarkalsk, Familien, Forretningens Personale og Husets Beboere. Imidlertid kom der snart flere Gæster til. Først den yngste Ungdom, Sønnens jævnaldrende og Legekammerater, siden de store Navne, der ét for ét tændtes og lyste paa Forlagets Himmel.

Hegel var Børneven, med Sans for Barnets ejendommelige Liv, med Humor til at nyde dets Ytringer i alle Former, og med et Hjærte, der var mildt af gode Minde og forstaaende af Erfaring. Hans fattige Barndom i

Nøddebo var ikke glemt; han havde vist det ved at tage sin Moder til sig i hendes sidste Leveaar, og han viste det bestandig ved den kærlige Interesse, med hvilken han omfattede Børn. Først og fremmest sin egen Søn naturligvis. Overfor ham var han en overbærende Fader, ligesom Fru Hegel var en Moder, der havde svært ved at drage Grænsen for sin eftergivende Kærlighed.

Strandpromenaden. Vejen ud til »Hjortevang«.
Somrene 1860—61.

Drengen regerede i Huset, og naar han ikke kunde faa sin Vilje i Stuen, fik han den til Gengæld paa første Sal, hvor han i Hanne Deichmann havde en utrættelig med-sammensvoren, som nok skulde finde paa Raad.

Om Hegels Godhed for Børn vidner ogsaa det, at han efter Krigen 1864 i to Aar havde en sønderjydske Dreng, Knud Vest, i Huset som sin Plejesøn, ydede ham stor Hjælp under hans Studium og siden vedblev at være ham som en Fader.

I nogle Optegnelser har Pastor Vest, der nu er Præst i Jyllinge ved Roskilde Fjord, meddelt nogle Træk om Hegel, som her kan udfylde Billedet af ham:

Et af de tydeligste Billeder, jeg gemmer af ham i min Erindring, er Billedet fra den Dag, jeg saa ham første Gang. Det var, dengang »gamle Gundorph« førte mig til ham. Det var, ligesom Kærlighed strømmede ind paa mig fra ham; og hans Hustru tog jo imod den slesvigske Dreng, som følte sig saa ene og fremmed i Kjøbenhavn og led af Hjemve. Hvor var de gode og venlige imod mig, og jeg følte mig ogsaa snart ganske som hjemme under Forhold, der var saa vidt forskellige fra, hvad jeg var vant til hjemmefra. Men Hjemve led jeg alligevel af, voldsomst, efter at jeg i den første Sommerferie havde været hjemme en lille Tid (1865), og jeg mindes, hvorledes Hegel, da jeg under et Anfald af Længsel efter Hjemmet helt havde overgivet mig til Graad, kom og lagde sin Arm om min Skulder, trykkede mig ind til sig og trøstede mig. En anden Gang, da det var gaaet mig mindre godt i et enkelt Fag ved første Del af Studentereksamen og jeg var sort fortvivlet, da var han igen Trøsteren; — der var ingen, der saaledes kunde faa mig i godt Humør igen som han, og det kom af det bløde, medfølende, kærlige Sind, som var i ham.

Og hvor kunde han gaa ind paa vore Spilopper og Kaadheder!

Jeg havde en ikke ringe Lyst til at lave Karrikaturtegninger og havde engang tegnet Bismarck hængende i en Galge; hans tre Haar stod lige i Vejret. Nedenunder var skrevet, med Advarslen til Cæsar som Forbillede: »Vogt Dig, Bismarck, for den 15. Marts«. — Denne Tegning viste jeg Hegel og henstillede, om det ikke kunde være morsomt at sende den til Manden selv. Hegel lo ad det og gik ind derpaa. Fru Hegel syntes slet ikke om »disse Narrestreger«, men Tegningen sendtes afsted i stor Konvolut med højtidelig Adresse »à monsieur, monsieur le comte de Bismarck, Berlin«. Jeg er vis paa, at Hegel morede sig over min barnagtige Tro paa, at Tegningen dog muligvis kunde indjage Bismarck nogen Frygt.

Hegel morede sig ikke saa sjældent over en skoledrengagtig Forlegenhed og Befippelse, som jeg kunde betages af overfor gamle Gundorph, som en Tid var min Lærer, og

for hvem jeg nærrede en angstblandet Respekt. Gundorph kom meget ofte i Bogladen. Saa kunde Hegel, naar han kom ind, sige til mig med sit mest skælmske Smil: »Knud, *Gundorph* er derude!« — eller naar vi gik Tur, og Gundorph viste sig i Farvandet: »Der kommer *Gundorph!*« — Det var, ligesom man kyser smaa Børn, men det morede ham at lægge Mærke til min Forvirring.

Endnu fra de Dage, da Hegel besøgte mig ovre i Jylland, og jeg var Sognepræst til Rold Menighed, har jeg bevaret et lignende Indtryk af, at det morede ham at gøre mig flov. Jeg førte ham ud i den lille, meget beskedne Præstegaards-have og henledte hans Opmærksomhed ganske i Særdeleshed paa et lille Kartoffelstykke. Jeg havde selv lagt Kartofflerne og syntes vistnok, at det var et Mesterstykke af praktisk Havekunst. Hegel smilte, løftede truende eller paamindende Fingeren og sagde blot: »Rækkerne er ikke ganske lige!« — Det var de nu heller ikke, og jeg undrede mig over, at han havde Forstand ogsaa paa *det*. Han var glad ved at se den dejlige Skov deroppe, han havde jo i det hele taget stor Sans for Naturskønhed. Opholdet paa Landet hver Sommer var hans store Glæde, skønt han maatte nøjes med at være derude de faa Timer hver Dag. Jeg husker, naar vi gik Tur sammen, han, Jacob og jeg. Allerbedst som vi gik, mærkede jeg et lille Slag paa Skulderen. Jeg vendte mig, Hegel saa ganske uskyldig op i Luften — nej, det var virkelig ikke ham, der havde slaæet med Stokken! —

At have større Selskaber eller selv komme meget i Selskab sværmede han ikke for. Hans Kone sagde ofte til ham i den Anledning: »Aa, lille Frederik, naar først du *er* kommen ud, saa bliver du glad ved det alligevel!« — Men han var nu altid glædest hjemme.

Jeg husker, naar han kom gaaende fra Jernbanen, og hans Kone kom ham i Møde eller stod ved Laagen og tog imod ham: »God Dag, lille Frederik!« — Der var noget ubeskrive-

Knud Vest.

lig fint og yndigt over det Møde altid. Eller naar han ved Middagsbordet kunde løfte sit Glas, smile til hende og sige: »Du maa bære over med mig fremdeles, lille Lise!« — — der var igen dette ubeskrivelig fine og kærlige imellem de to.

Ligesom da han en Gang, med et taknemmeligt Smil i sit Blik, sagde til hende:

»Du var ikke saa glad for mig, da du saa mig første Gang.«

»Ja, ja, lille Frederik, det ved du nok, hvorfor det var.«

Bagges havde jo nemlig mange Børn, og Fru Hegel, der var omkring 14 Aar, da Hegel kom der i Huset, moden nok

Udsigt fra Christiansdal ved Emilie Kilde.

Efter en Akvarel af C. F. Aagaard.

til at kende Hjemmets vanskelige Kaar, har følt sig angstet ved Forøgelsen.

Der var altid noget mildt og dæmpet over Hegel, baade i Sorg og i Glæde — efter hans Hustrues Død længe noget smærteligt, der dog efterhaanden gik over i Vemod. Han kunde blive helt forundret over, at dannede Mennesker lod sig henrive af deres Affekter. Biskop Martensen havde engang vist sig temmelig ubehersket i Anledning af, at der i en ny Udgave af Salmebogen ikke var bleven trykt *christelig*, men kristelig med *k*. Hegel fortalte mig det og tilføjede: »Det er mærkeligt, at *saadan* en Mand kan blive saa vred!«

Lige saa oprigtig var hans Forundring over, at Rasmus Nielsen engang, i Anledning af en Uoverensstemmelse, var bleven aldeles rasende. »Det var den rigtig brutale Bondenatur, der kom op i ham. Du kan ikke tænke dig, hvor vred han var!« —

Den store Indflydelse, som Biskop Mynster havde øvet i Kjøbenhavn, kendtes i Hegels Hjem. Jeg husker, han sagde

til mig om Mynster: »Ham skulde du have set, det var, som man saa en Apostel!« — og han tilføjede senere i en anden Forbindelse: »Ja, han kunde godt drikke en Snavs!« — hvad jeg opfattede som en Paamindelse om, at jeg ikke skulde opfatte Ordet Apostel paa altfor ensidig Vis.

Som disse Smaatræk tegner Hegel i sit Hus, svarer de til Helhedsbilledet af ham: fin, mild, varsom, med et Humør, som naturligvis fik friere Løb i Hjemmet end i Forretningen, men undertiden ogsaa der kunde give sig skalkagtige Udslag. Saa streng og tilknapet han kunde være i Virksomheden, saa fuld af ungdommelige Løjer kunde han være i sit Hjem, naar han var ene med Familien.

Dog, i Billedet af det Hegelske Hus indtager de Gæster af Forfatterverdenen, som nu i stigende Grad begyndte at samles dér, en betydeligere Plads end Børnene. Det var i den første Tid Mænd som Etatsraad Molbech og hans Søn Professor Chr. K. F. Molbech, Professor P. Hjort og andre, hvis Venskab Hegel saa at sige havde arvet efter Deichmann, men snart kom flere, yngre, Danske og Nordmænd, alle de Navne, som allerede er nævnt, med Bjørnsøns kraftfulde Skikkelse i Forgrunden. I de gamle Patricierstuer, hvor Deichmann og Søren Gyldendal havde resideret og set enkelte af deres Tids fremragende Mænd hos sig, holdt nu to Landes evnerigste Ungdom sit Indtog.

Fru Hegel var med til at aabne Huset for disse Gæster, men kom ikke selv til at forestaa det ret længe og oplevede ikke den egentlige Glansperiode. Fremgangen fik hun at se, men ikke dens Kulmination.

Hegel skriver til Bjørnsøn i Maj 1867:

Min Kone, der har skrantet hele Vinteren, blev heftig syg for en 5 Uger siden; men er — Gud ske Tak — nu en Del bedre. Denne Tid har været trang.

En Maanedstid senere skriver han i et Brev til Magdalenen Thoresen:

Med min Kones Helbred gaaer det dog, Gud ske Lov, lidt fremad; men hun er endnu meget svag og taaler ingen Anstrengelse. For en 10 Dage siden flyttede vi ud paa Landet; men her er et saadant Hundevejr, at vi ofte ønske os inde i Byen igjen, hvor vi dog i flere Henseender have det bedre. Men Varmen og det gode Vejr kommer vel, og da haaber jeg, at min kjære Hustru skal gjenvinde sin Sundhed.

Fru Hegels Tilstand bedrede sig dog ikke væsentligt; den 24. Januar 1868 skildrer Hegel den saaledes i et nyt Brev til Fru Thoresen:

Ja, kjære Fru Thoresen, det afvigte Aar har været trangt for os, idet min Kones Sygdom viste sig i en mere og mere alvorlig Skikkelse, navnlig henad Vinteren forværrede den sig betydelig; Dagen før Jul maatte hun gaa tilsens, kunde ikke alene Intet nyde men havde tillige de heftigste Smerter. Hendes aldeles nedbrudte Kræfter og hendes Huld gjenvindes kun meget langsomt, især paa denne Aarstid.

Hegels Haab om sin Hustrus Helbredelse gik dog ikke i Opfyldelse; kun et Par Maaneder efter — 14. April 1868 — døde hun, 57 Aar gammel.

Fru Hegels Død var et føleligt Tab ikke blot for Hjemmet men for Huset i videre Forstand. Selv om hun ikke gjorde sig stærkt direkte gældende, var det dog hende, som raadede, og hendes husmoderlige Omsorgsfuldhed, der skabte den særlige Hygge om den Fremmede, saa at han hurtigt følte sig som hjemme. Men Hegel var den, som bragte Gæsterne med sig, og for hvis Skyld de kom; at der var blevet en tom Plads i hans Hus kunde føles men ikke ophæve de Krav, der stilledes til det.

Og netop i de første Aar efter Fru Hegels Død voksede dets Anseelse. Jævnside med Forlagets Udvikling fulgte Husets; efterhaanden som Forfatterens Antal til-

Fr. V. Hegel.

tog, forøgedes ogsaa Gæsternes. Firmaets 100 Aars Jubilæum den 30. December 1870 var som en Bekræftelse paa den Udvikling, der havde fundet Sted, og som en Indvielse af, hvad der skulde følge. Fra da af voksede Virksomheden med en Vælde, som næppe nogen havde tænkt, og det Hegelske Hus fulgte med i sin Gæstfrihed.

Hegel boede som tidligere i Stuen i Klareboderne, om Sommeren flyttede han ud paa sit Landsted ved Emilie Kilde. Begge Steder samlede han sine Forfattere og private Venner om sig. Her kom saa godt som alle, der havde Navn i den literære Verden, og mange andre kendte Personligheder, Mænd og Kvinder af modsatte Anskuelser og repræsenterende forskellige Tidsaldre. Her kunde man møde Biskop Fog i Selskab med H. F. Ewald og den unge Schandorph, ogsaa Ole Bull kom her, indført af Bjørnson, der paa mere end én Maade banede Vej for Norges Kunstnere, Ibsen, Georg Brandes, J. P. Jacobsen, Heegaard, Kaalund, Holger Drachmann, Otto Borchsenius og mange flere. Og mellem dem alle bevægede Hegel sig, iagttagende, interesseret, lysende af et eget dulgt Lune, glimtende af en egen hemmelig Glæde. Han tog ikke megen Del i Samtalen, men var dog med i den, en passiv Tilhører, hvis Væsens Aktivitet er den usynlige Kraft, der sætter alle Samtalens Hjul i Gang og holder dem gaaende.

Men til Hverdagsbrug, naar der ingen Gæster var i Huset, tilbragte Hegel sin Aften med Arbejde. Saa var der Manuskripter at gennemlæse, Breve at besvare o. s. fr., hans Flid tillod ham ikke Hvile ud over den nødvendigeste, og hans Forretnings enestaaende Udvikling var i saa høj Grad hans eget Værk og hvilede saaledes paa ham selv, at han personlig maatte træffe alle Afgørelser og ikke overlod nogen blot en Del af den vidtløftige Korrespondance. Det er karakteristisk for ham, at han kun nogle faa Gange tog sig Frihed til at være borte fra

Forretningen nogen Tid, saaledes i 1873 til et Sommerbesøg i Norge, en anden Gang, da han i Foraaret 1878 var i Paris. Punktlig til det yderste mødte han Dag efter Dag, Vinter og Sommer, hver Morgen i Bogladen og

Julie Hegel, født Bagge.

blev der til hen mod Aften; i Mørkningen, efter Middagen, spadserede han som oftest en Tur, hvorefter han vendte hjem til Aftenens Ro og Arbejde.

Imidlertid skete der indenfor Husets Vægge en Forandring i det daglige Liv, idet Jacob Hegel den 9. Oktober 1874 holdt Bryllup med Julie Bagge. For Hegel, hvis

Tilværelse siden Hustruens Død havde været ret ensom, betød denne Begivenhed mere end Glæden over den. Han var et udpræget Hjemmemenneske og elskede den Fred, som et lyst og lykkeligt Hjem udbreder, og Savnet af

Jacob Hegel.

en Værtinde maatte ofte føles i et Hus, hvor Gæstfriheden raadete som i hans. Hertil kom nu den Slægtskærlighed, med hvilken han omfattede sin Svigerdatter. Som Niece af hans Hustru, som Barnebarn af hans anden Plejefader, Olufsen Bagge, og Datter af hans fortroligste Ungdomsven, Svend Hendrik, havde hun paa Forhaand

sin sikre Plads i hans Hjærte; han havde set hende, fra hun blev født, fulgt hendes og hans egen Søns Leg, da de var Børn, og nu, da hun drog ind i hans Hus og overtog den tomme Værtindeplads, var det ikke en fremmed, som kom, men saa at sige hans Livs skønneste Erindringer opstaaet i ny Ungdom. Gennem hende blev han paa een Gang forenet med det svundne og knyttet hjærteligere til det kommende.

Og den unge Frue blev ham en forstaaende og kærlig Datter. Nyt Liv fødtes, baade i egentlig og overført Forstand, ny Glæde og ny Kraft. »Gamle Hegel«, som han nu undertiden kaldtes, ikke paa Grund af Alder men som Modsætning til Sønnen, oplivedes af det unge Hjemms Indpodning i det gamle, og naar han holdt sig saa fordomsfri og frisk til det sidste, skyldtes det maaske ikke mindst den Udvidelse, der saaledes var blevet hans Hus til Del, og som ogsaa udadtil fik sin Betydning ved et voksende Gæstevenskab.

Som et Udtryk for, hvorledes han levede i sin Families Liv, tjener følgende Uddrag af et Brev til Bjørnson fra ²¹/₁ 1876:

I denne Vinter har jeg udgivet mere end nogen Vinter tidligere, vistnok for meget, og jeg maa derfor holde lidt igen; der er altfor megen Skrivelyst! Mit Personale bestaar af sex; dertil Jacob og jeg; men jeg har maattet tage extra Hjælp, for at faa Arbejdet udført i rette Tid, og vi arbejder strengt alle Mand, maa Du tro. — Mine Børn og deres lille søde Pige have det, Gud ske Lov, godt. — Vi leve et stille og lykkeligt Familieliv og holde inderlig af hverandre; en større Kjærlighed og Godhed end den, mine Børn daglig vise mig, kan jeg ikke ønske, og vi bo som een Familie. — Min elskelige gamle Velgjørerinde Fru Deichmann, der nu snart er 86 Aar, er sund og rask og hende besøger jeg næsten daglig. Gamle Etatsraad Mansa, der jævnlig spørger til Dig, er fuldkommen sund paa Sjæl og Legeme og interesserer sig for alt; han talte endnu i Søndags om Din sidste Fortælling, som ret havde glædet ham . . . . .

Ogsaa dette Uddrag af et Brev til Asbjørnsen (fra 1880) viser Hegels Glæde over Hjemmet:

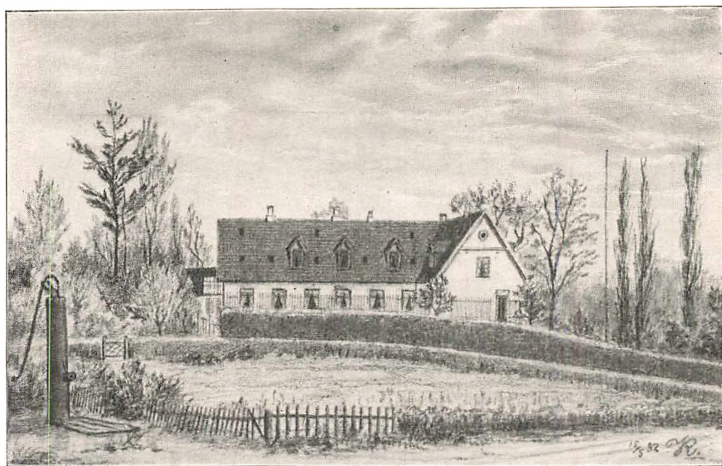
Herved bringer jeg Dem min hjerteligste Tak for det højst-elskværdige Brev, jeg igaar havde den Ære at modtage fra Dem. Det er os Alle en overordentlig stor Glæde at vide, at De befinder Dem saa vel, og at Deres sunde Udseende altsaa taler sandt. Og hjærtelig Tak for de Lækkerier, De har ladet komme fra Finmarken! Kassen med disse Sager er idag anmeldt, og Hans skal siden ud og hente den paa Toldboden. Jeg haaber endnu i Eftermiddag at kunne overraske min Svigerdatter dermed, og hun skal som Husmoderen have den Fornøjelse at lade høre fra sig. Men nu kommer jeg med en Nyhed, som jeg har længtes efter at kunne fortælle Dem og som De havde faaet før, om jeg med Sikkerhed havde vidst Deres Adresse: Min Svigerdatter fødte den 1 August en prægtig lille Dreng; at der blev Glæde paa Skovgaard, kan De vide. Og at vi er uhyre taknemmelige for, at Alt er gaaet godt, behøver jeg heller ikke at sige Dem. Min Svigerdatter er saa rask, at hun alt forrige Tirsdag har været inde og set Sarah Bernhardt, som jo Alverden helst vil se og som vist er en aldeles udmærket Skuespillerinde.

Fr. Hegel med Elisabeth Hegel.

Brevet er, som man ser, skrevet paa Skovgaard, det anselige og idylliske Landsted, som Hegel købte i For-

aaret 1880. Og ejendommeligt nok, naar Talen er om det Hegelske Hus, er det uvilkaarligt Skovgaard, der tænkes paa, skønt Hegel kun oplevede faa Somre her. Men uadskilleligt er dette Sted forbundet med hans Navn. Det er, som alle Hegels største og nobleste Egenskaber udfoldede sig her, som hans Gæstfriheds Rumfang voksede til det storladne, og hans huslige Livs Lykke her traadte frem i Omgivelser, der er formede af en lykkelig Natur.

Skovgaard før Ombygningen.

De sidste syv Aar af Hegels Liv, hvis Somre han tilbragte herude, blev ligesom Summen af hans offentlige og private Virksomhed; i de Aar gjorde han Skovgaard ikke alene til et rigt og stort Hjem, hvor Digtere og Kunstnere færdedes, men til et historisk Navn, der vil leve i den danske Literatur paa samme Maade som de berømteste literære Saloner i Frankrig.

Hegel havde bevaret en Kærlighed til og en Sans for Naturen, som hverken Aarene eller Livet i Byen havde kunnet svække. I mange Aar havde han ejet Villaen

Christiansdal ved Emilie Kilde, og skønt en smuk Have hørte til denne, havde han dog nu baade Raad og Trang til et rummeligere og landligere Sted og købte derfor Skovgaard, hvor Dr. Rode i en Aarrække havde holdt Højskole.

Fra Haven paa Skovgaard.

I et Brev til Fru Bjørnson fra 18. Oktober 1880 omtaler Hegel Skovgaard med følgende Ord, der i hans altid forbeholdne Sprog faar en næsten lyrisk Karakter:

Jeg ved ikke om De har været paa Skovgaard, medens Dr. Rode boede her. Men hvad enten De kjender Stedet eller ikke, vilde jeg ønske at vi havde Dem her, da her er saa smukt og saa rart at være. Boligen er ualmindelig god og rigelig og

Haven, som for en Del er Bøgeskov, er i vore Øjne dejlig; fra den have vi Udgang til Ordrup Krat, der er berømt for sin Skjønhed, og staar i Forbindelse med den store Dyrehave. Nu staar Skoven i sin Efteraarsdragt med sine brogede Farver, beskinne af Solen. Efteraaret er her ualmindelig mildt med klart Vejr og slutter sig værdig til den pragtfulde Som-

Drivhuset paa Skovgaard.

mer, som vi ikke mindes at have oplevet Mage til. Vi ere, Gud være takket, alle raske og belave os nu paa at flytte ind til Byen, da vi jo ikke kunne vente, at det gode Veir vil blive ved. Vore Venner have jevnlig besøgt os . . . . .

Hegel stod endnu i sin fulde Arbejdskraft, da han købte Skovgaard, omspændende den store Forretning med sin Overlegenhed og endnu, til Trods for at han havde

optaget Jacob Hegel som Associé, ledende den i dens enkelte Dele. Usvækket i sit Klarsyn, uhildet i sin Forstaaelse, uædlet i sit Sind. Under Trykningen af »Niels Lyhne« i December 1880 sendte Hegel Professor P. Han-

Agnes og Elisabeth Hegel.
Efter en Kultegning af P. S. Krøyer.

sen nogle Ark til Gennemlæsning. Det medfølgende Brev var fejlagtigt dateret 2. Maj, og da P. Hansen returnerede Arkene, kvitterede han for Laan med følgende Linjer:

Jeg priser Den, som i December
Endnu kan drømme sig i Maj;
Hans Ungdomsild ej Aldren dæmper,
Hans Vaar af Vintren kues ej.

Og saaledes var det; Hegel havde bevaret sin »Ungdomsild«, som ikke slukkedes, før selve hans Livsløb var sluttet. Paa det lykkelige Skovgaard blev han ung, og hans Energi trættedes ikke.

Frederik Hegel.
Efter en Kultegning af P. S. Krøyer.

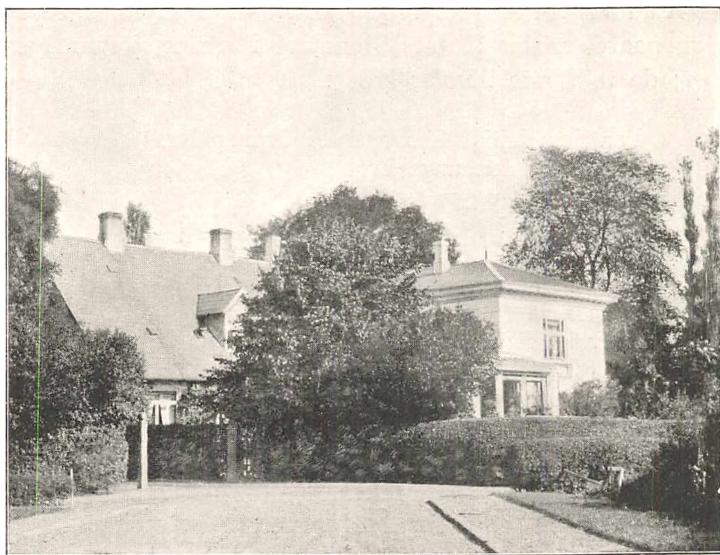
Men Skovgaards Lykke bar ogsaa Styrke i sig. Udefra kom den i talrige Venners Skikkelse, i den Glans af Storhed og det Pust af Taknemmelighedens Varme, de bragte med sig; og indefra i den Samlivets Inderlighed, som prægede Familien, og i den Forøgelse, som denne fik. Foruden sit første Barn, Datteren Elisabeth, der blev født 1. August 1875, blev Fru Julie Hegel i Juni 1879 Moder

til Datteren Agnes, og i. August 1880 til den i Hegels foranstaaende Brev omtalte Søn, der fik sin Farfaders Navn Frederik. Paany havde Hegel Lejlighed til at vise sit Hjærte for Børn, og hans Glæde over dem var ikke mindre end Forældrenes. En smuk og hjærtelig Overensstemmelse herskede i Huset, en sund Harmoni, som blev baaret oppe først og fremmest af den unge Frue. Et Digt af Kaalund fra August 1880 »Hilsen til de Lykkelige paa Skovgaard« maler Husets Stemning i varme, jævne Farver; de to første Strofer lyder:

Paa den dejlige Skovgaard i Ordrup Krat
 ligger den unge Frue
 saa fin og yndig at skue.
 Er hun syg? O nej — kun en Smule mat,
 der er sket et Himlens Mirakel:
 Storken har bragt en kostbar Skat!
 Beth maa ej gjøre Spektakel.
 Diavolo, Husets gamle Hund,
 maa kjønt holde Fred med Katten,
 slet ikke gjø, men holde sin Mund,
 selv naar Noget pusler om Natten.
 Den unge Frue trænger til Ro —
 de spørgende Øjne, de sjældne to,
 saa forunderlig dybe og smukke,
 hun trænger til lidt at lukke —
 thi paa Skovgaard gynger en Vugge!

— For Familien som for Husets Gæster blev da Skovgaard det Hjem, hvor der var godt at være. Her mødtes Hegel med sine Venner fra de forskellige Lejre, og midt i den daværende literære og politiske Strid skabte han dem her et Fristed, hvor de »lod Vaabnene hvile«, og hvor Modstandere kunde samles uden Mislyd. Skønt Hegel havde løst sin betydeligste Opgave længe inden Skovgaard, blev hans Navn dog knyttet til dette Sted og efter ham hans Slægts. Her levede han sine sidste Aars lykkeligste Timer, og det var her, at han i 1884 ved den

tidligere omtalte Fest for de nordiske Boghandlere viste sin Magt og sin Rigdom paa saa stor og fornem Vis. Skovgaards skønne, danske Naturomgivelser stemte med hans egen Karakter; i denne lyse Frodighed, i denne blide Fred langt fra Alfarvej følte han sig hjemme. Stille og tilbagetrukket laa det og dog nær Hovedstaden, og stil-

Skovgaard efter Ombygningen.

færdigt og tilbageholdende levede han sit Liv og dog til alle Sider knyttet til Nuets Begivenheder.

Da Hegel sidste Gang flyttede ind fra Skovgaard for ikke mere at gense Stedet, havde han indviet en Tradition, som blev fortsat i mange Aar, men hvis dybeste Livskraft dog slukkedes med hans. Hans Personlighed hørte til der, som den hørte til inde i den Forlagsbygning, han selv havde ladet opføre, og hvis Stils enkle Renhed var som et Udtryk for hans Væsen.

Den 11. Maj 1887 fyldte Hegel 70 Aar. Dagen fejredes som sædvanlig ude paa Skovgaard, i et sommerligt Forarsvej, der gav de nysudsprungne Skove en usædvanlig Skønhed. Mange af Hegels Venner var samlede derude til en stor Herre-Middag, og den gamle Vært nød som saa ofte før det alle Anskuelser repræsenterende Selskab,

Frederik, Elisabeth og Agnes Hegel.

hvis modstridende Meninger dæmpedes af Dagens og Stedets Fredhellighed. Men de, som kendte Hegel bedst, kunde dog spore Alderens Indflydelse ikke blot i hans Træk men i hans Væsen, og den tilsyneladende uangrebne Mand var i Virkeligheden mærket.

Imidlertid var Hegel rask og rørig Sommeren igennem og arbejdede i sin Forretning som før, lidt mere pirrelig maaske, og undertiden greben af en sygelig Frygt for ikke at kunne bære de store Forfatter-Forskud, men for-

øvrigt med sin vante Energi. Det var i denne Sommer, at han foretog sin sidste, tidligere omtalte Udflugt til Nøddebo, til det lille Hus, som en Gang havde været hans Hjem, og til alle de kendte Barndomssteder; det var som en Valfart for ham; som om han følte, at hans Livs Ring snart var sluttet, og han derfor maatte søge tilbage til dens Begyndelse.

Fr. V. Hegels Arbejdsværelse paa Skovgaard.

Blandt Skovgaards Gæster denne Sommer var ogsaa Bjørnstjerne Bjørnsons Datter Bergliot, der opholdt sig der et Par Maaneder og hvis Nærværelse var en daglig Glæde for Hegel. I et Brev af 29. Sept. 1887, skrevet umiddelbart efter Datterens Hjemkomst til Paris, takker Bjørnson Hegel med følgende Ord:

Dejligste dejlighed, jeg kan hilse dig fra Bergliot; nu er kl. 11 formiddag, nu vågnede hun, æfterat ha sovet fra kl. 8 i gåraftes, d. v. s. i 15, fæmten timer uten en eneste gang at

være våken. Hun kom igårmorges kl. 10—11. Hun la sine fortællinger om eders utrolige ælskværdighed og eders godhed mot hende, og om alle sine oplevelser, hun la dem som et

Fr. V. Hegel med Bergliot Bjørnson.

1887.

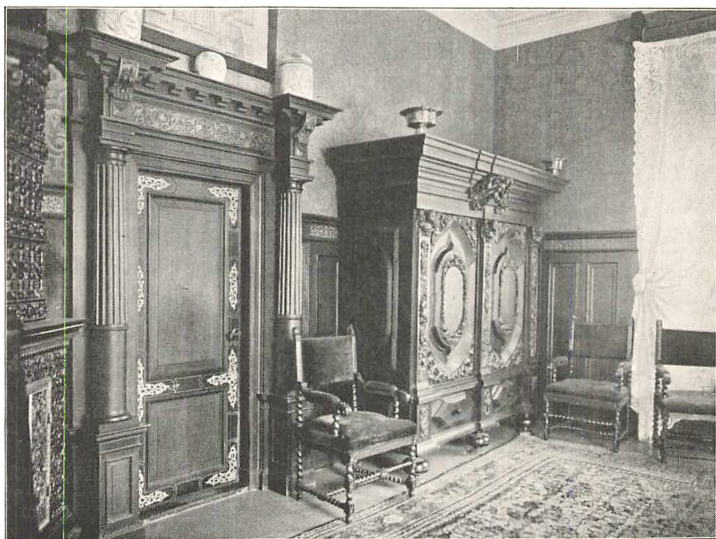
blomsterstøv over hele huset, og jog det på nyt op igjen med sin latter, hværgang hun kom på noget morsomt.

Vor taknæmlighed mot eder kan vi slet ikke gi ord. Hennes væsen bar med solskin og fred fra eders hjem, hennes ord

27*

behøvedes ikke; og så satte hun sig til at spille danske sange og fortalte, at dem måtte hun spille for dig, du gamle. Og jeg så dig sitte der i dine minner og din hjærtensgodhed, og jeg tænkte mig også fræm til den dag, da du ikke længer sat der . . . . .

Det viste sig snart, at »den Dag« var nærmere, end Bjørnson eller nogen anden tænkte. I Begyndelsen af No-

Fr. V. Hegels Arbejdsværelse paa Skovgaard.

vember, mens han endnu boede paa Skovgaard, blev Hegel syg, og skønt han efter nogen Tids Sygeleje igen kom op og kunde flytte til Byen, var hans Kræfter dog stærkt svækkede.

Nedbrudt vendte Hegel tilbage til Klareboderne, hvor han var begyndt, til Lejligheden paa første Sal, som han havde beboet siden Fru Deichmanns Død. Ind i December fik han et Tilbagefald, og ligesom sin Forgænger, Søren Gyldendal, før ham, endte han, tredie Juledag 1887, sine Dage her, hvor han havde udført sit Livs betydnings-

fulde Arbejde, i det samme Hus som han, som Fuldførelsen af den Bygning, han havde lagt Grunden til.

Hegels Død følte dybt af alle, med hvem han havde staaet i Forbindelse, men dybest mellem Danmarks og Norges Forfattere, af hvilke de fleste og de største skyldte ham mere, end der kan gøres op. Det blev sagt af mange, i Digt og i Prosa, hver havde sin Tak at bringe.

Allerede under hans Sygeleje kom det til Orde fra mange Sider, saaledes skrev Magdalene Thoresen ved Efterretningen om hans alvorlige Tilstand:

Kjære J. Hegel!

Den 20. Decb. 1887.

Jeg bedrøves saa inderligt ved Deres Faders Sygdom, at jeg maa tillade mig at sende Dem et Par Ord, saa De ikke skal tro — at fordi jeg bor saa langt borte, og har saa vanskeligt ved at faa Bud til Byen — jeg derfor er borte fra Dem med min Hengivenhed og Sympathie. Aa nej! Deres Fader har i høj Grad været min Ven og Støtte, og skulde Gud kalde ham bort nu, da vil det blive mig et stort Tab. Men maaske, kjære Hegel, kan det endnu blive godt. Et regelmæssigt Levned lægger Styrke i de gamle Aar, og om end Livskraften synker stærkt, kan den dog i et sundt Legeme godt komme op igjen. Gud give det maatte blive saa! Men idet jeg her ved Aften nedskriver disse Linjer, slaar en ængstende Tanke mit Sind: i denne Stund kan allerede Skjæbnen have gjort sit mørke Træk!

Ja saa vil jeg dog sige Dem, kjære Jakob Hegel, at ikke mange Fremmede vil føle den Sorg dybere end jeg.

Hils Deres kjære Hustru og vær selv inderligt hilset fra Deres
Magdalene Thoresen.

Ogsaa Kielland, som opholdt sig i Frankrig, udtrykker i følgende Linjer til Jacob Hegel sin Ængstelse for, hvad der kunde ske:

Asnières 22. Dec. 87.

Kjære Jacob Hegel! nu er jeg ganske bekymret; der stod i Avisen, at Deres Fader fremdeles er saa syg; og jeg havde

gaaet og tænkt mig, at han bedredes. Ak — om gode Ønsker kunde hjælpe noget!

Hils ham, hils ham fra mig den gamle Hædersmand; og sig ham Tak for alt, om det skulde vende sig saa sørgeligt, at han maatte gaa bort fra os!

Og til Dem og Fru Julie sender vi vor Julehilsen, som denne Gang samler sig i denne ene Tanke — dette ene Ønske, at han maa komme sig.

Deres hengivne

Alexander L. Kielland.

Og da Sygdommens Udfald omsider er blevet Døden, giver saa godt som alle Hegels Forfattere Udtryk for deres Deltagelse og for Følelsen af det Tab, som ogsaa de har lidt. Her skal kun medtages et Par Breve, der paa særlig karakteristisk Vis udtaler den fælles Erkendelse af, at den Mand, som nu var død, havde været en klog Arbejder og et stort Menneske.

Dybt grebet skriver Magdalene Thoresen Dagen efter Hegels Død:

Kjære Jacob Hegel!

Den 28. December 1887.

Aa for et sørgeligt Budskab! Og just igaar tænkte jeg det saa helt anderledes. Jeg har nemlig selv været sengeliggende i nogle Dage, og da jeg igaar følte mig saa meget bedre, indgav min Stemning mig den Tro, at nu var det ganske vist ogsaa meget bedre med Hegel! Naa — bedre end nogensinde havde han det visselig, »vel død er hele Sagen«, siger det gamle Ord, og det har Ret. Thi »vel død« er ikke det: at have godt og vel faaet Ende paa Tilværelsens Møje; men det er den stille Døds Afslutning paa et velført Liv. Og det er jo hvad der kan siges om Deres kjære Fader. Den Mand er isandhed »vel død«. — Der kan siges meget til hans Æresminde desforuden; thi hvem har skrevet sit Navn ind med større Ære i Nordens litterære Historie end han! At han samlede de Store under sit Firma — det var Et; men at han med sin humane Forsorg beskyttede de Unge og hjalp det spirende Talent — det var et Andet. Thi vil den Mand savnes storligen! Og dette betydningsfulde Eftermæle har han gaaet og bygget op med stille nobel Færd — med

aldrig svigtende trofast Haand! Der synes ikke i hans lange Liv at ligge een Dag spildt. Nej — den Mand er *vel død*.

Men det er Ræsonnementet — Hjærtet taler anderledes. Thi mit Hjærte er saa bedrøvet ved den trofaste Vens Død, at jeg ikke kan sige Dem det. Jeg synes ikke jeg kan tro det, jeg synes der maa findes en Udvej, — men Døden er en Vished, som ikke rokkes! Saa hvile han i Fred!

Min kjære Jakob Hegel — med Deres kjære Hustru! modtag min inderligste, deltagende Hilsen og Tak.

Deres gamle Ven
Magdalene Thoresen.

Skønnest gav dog Holger Drachmann Sorgen sit Udtryk i følgende Digt:

Træd varsomt
igennem de rige Stuer:
derinde ligger en Mand,
som har arbejdet meget,
udrettet meget,
opnaaet meget —
han sover.

Han har lukket sine Øjne
i Kredsen af sine Kæreste;
han tager sig det Blund,
som han tidt har trængt til,
men sjældent undte sig.
Træd kun nærmere,
Du som holdt af ham
og som ikke nænner at forstyrre ham!
Derinde ligger en nidkær Arbejder,
en trofast Ven,
en god Mand —
han er død!

Det er haard Vinter
imod Aarets Slut:
den udmarvende Vind
ringer med Stormkrogen for vort Vindu
den lange, mørke Nat;
og ved Morgen læser vi
om Sygdom og Trang, om Fattigdom og Død!

Han, den rige Mand dér,
 som selv fordrede saa lidet,
 som ej kunde undvære Kærlighed,
 og som selv gav af et stort Hjærte,
 han var begyndt at frygte
 for denne onde Tid.

Men vi, som nu snart vil bære ham bort
 paa Rejsen imod en evig Sommer,
 vi, som ogsaa frygter denne Tid,
 og som til Hælvten har forskyldt den selv —
 vi, som har lært at isne hinanden
 med den bidende Vinds Blik,
 vi som lever i en fortsat Vinter,
 fordi vort Hjærte ikke vil tø
 og lade grønne Spirer
 smile imod Solen:
 vi ville staa beskæmmet
 for denne gamle, trætte Arbejder,
 der sendte vore Bøger ud i Verden,
 altid i Bekymring for,
 at de skulde stifte Krig og Ufred,
 men selv elskede at sidde hjemme,
 flittig, ubemærket,
 og stifte Fred og gøre Godt! —

Kan hændes det er gaaet Mange,
 som det gik mig:

Jeg kom hjem til Børnene
 i den triste Skumring;
 de sad ved deres Legetøj,
 og jeg fortalte dem:

Gamle Hegel er død!
 Da listede de sig, en efter en,
 stille bort fra deres Leg,
 og de hviskede dæmpet: Ak er han død!
 Han var saadan en god Mand!

Gamle Ven! Raadgiver og Ven for Mangfoldige,
 halvvejs en Fader for mig:
 Kan Du ønske Dig en bedre Mindetavle
 end Børnenes Ord.

Fra Frankrig sender Schandorph Jacob Hegel nedestaaende Brev, der suppleres smukt med det paafølgende Uddrag af et senere, skrevet faa Dage efter Hegels Fødselsdag den 11. Maj:

Courbevoie, Station Asnières
90 bis Rue de Bécon 28. Dec. 87.

Kjære Hegel og Frue!

Efter Modtagelsen af Depêchen brast min Kone i Graad, jeg maatte gaa ene et Par Timer.

Du og Din Hustru, hvem det største Slag har ramt, vil nok kunne forstaa, i hvor store Kredse det forplanter sig.

Vi to har mistet en rigtig trofast Ven. Mere end en Snes Aars Minder bryder ind paa os. Hvor var Din Fader god og kjærlig! Hvor var det trøstende at søge ham, naar Noget gik En imod.

Det er et rigt Liv, der er afsluttet. De, der har havt med ham at gjøre i hans store Virksomhed, vil alle savne ham; for os, som har kjendt ham i den snævre Kreds, fuldstændiggjøres det almindelige Billede, som saa mange har af ham, ved mange fine og elskelige Træk. Hvem, der ikke har været ene, rigtig ene, med gamle Hegel, forstaaer ham ikke fuldt ud. Det, der rørte sig stillest i ham, var det Elskeligste ved ham.

Det gjør mig ondt, at Omstændighederne hindre mig i at gaa med i det store Følge og være med til at jorde et Stykke af min Livshistorie. To Gange har han grebet ind i den paa den nydeligste Maade: da jeg var i Italien 1878, og da jeg, forladt af min Kampfælle, stod som Kombattant mod Noget, der den Gang betød Noget — ved Nytaaret 1880.

Og I Stakler, som har staaet om hans Sygeleje! Alt, hvad et Par gode Venner kan ønske Eder, bringer vi Jer af et fuldt Hjerte. I kan vel tænke, at I ikke er ude af vort Sind i lang Tid. Jeres Trøst bliver jo først og fremmest Børnene. Gid de maa voxte sunde og dygtige og gjøre Bedstefader og Jer Ære.

Min Kone beder mig stadig, mens jeg skriver, at hilse og atter hilse fra hende.

Eders inderlig hengivne
Schandorph.

90 bis Rue de Bécon Asnières, 18 Maj (1888).

Kjære Ven!

Nej — det kunde aldrig falde mig ind at være vred, fordi Du i al Din Sorg og under alle de Vanskeligheder, som har fulgt Sorgen, ikke har faaet Tid til at skrive mig til.

Du skal have Tak, fordi Du gjorde det quand même.

Hvor Du, Din Kone og Frøken Oluffa maa savne Jeres kjære gamle Fader! Jeg har aldrig været blind for hans Begrænsning, men jeg har haft endnu mere aabent Øje for hans fine Takt, for hans kjærlige Hjerte, for hans uendelige Dygtighed.

»Tænk Dig,« sagde min Kone — »hvis vi nogensinde kommer hjem — vil det da ikke være underligt, at gamle Hegel er borte?«

Hvorfor holdt vi saa meget af ham? Det vil være mig næsten umuligt at forklare det. Men jeg har slaaet mangt et Slag for ham. Han var saa trofast, saa kjærlig — og hvad jeg sagde paa Vers, gjentager jeg nu »en confidence« — han var inderst i sin Sjæl en fri Mand. Han har vist det, den Gang jeg sloges med Ploug, — da han en Aften kom op i Frederiksborggade — jeg skulde censurere ved Officersskolen — vi fulgtes ad hen over »Svineryggen« i Mulm og Sne — han sagde: »Gjør de Dem Fortræd for Alvor, saa ved De, at jeg er Deres Ven.«

Det kan jeg aldrig glemme.

Og saa det skønne og flotte Hus! Vi har haft saa mange rare Timer hos ham og hos Jer, I kjære! Man kunde være der, som man vilde. Den kjære Frihed blev altid respekteret.

. . . . . Altsaa:

Til Skovgaard gaar Hilsener med de bedste Ønsker for Jer, I kjære gode, gamle, tro Venner. Mindes os af og til.

Din hengivne

Schandorph.

Paa Hegels Begravelsesdag sendte Molbech, en af Husets ældste Venner, Jacob Hegel efterstaaende Brev:

Kjære Hr. Hegel!

Bagsværd d. 3die Jan. 1888.

Medens Klokkerne ringe og kalde Deres Faders mange Venner sammen i Kirken, for at sige ham det sidste Farvel,

sidder jeg, som var en af hans og Husets ældste Venner — og sandelig ikke den mindst oprigtige og trofaste, her paa tredie Uge indespærret i mit Værelse og kan ikke vise Dem og Deres Hustru min Deeltagelse paa anden Maade, end ved nogle fattige Ord. Lad da i det mindste disse sige Dem, at jeg er dybt bedrøvet over min gamle Vens Død, at jeg i Tanken gjennemløber hele den lange Række af Aar, hvori jeg har kjendt ham, og at jeg taknemlig mindes de mangfoldige Beviser paa hans Velvillie og Venskab, som jeg under vort lange Samliv har modtaget. Denne personlige Velvillie, som udsprang af hans kjærlige Sind og blev næret baade ved fælles Erindringer og ved Overensstemmelse i Anskuelser, indskrænkede sig ikke til almindelig Deeltagelse i mine udvortes Skjæbner, men gennemtrængte saa at sige ethvert Forhold, hvori vi stod til hinanden, ogsaa Forretningsforholdet imellem Forlægger og Forfatter. Hvor uegennyttig han viste sig i dette, behøver jeg ikke at sige Dem; men hvad der gav denne Uegennyttighed dobbelt Værd, var den Kilde, hvorfra den udsprang, og den Maade, hvorpaa den gav sig Udtryk. Aldrig glemmer jeg saaledes den oprigtige Glæde, der lyste ud af hans milde Øjne hver Gang han i sin Tid meddelte mig, at et Oplag af »Ambrosius« var udsolgt og et nyt fornødent. Det var ikke Forretningsmandens Tilfredshed over en ubetydelig, i hans Bedrift forsvindende Vinding, det var Vennens Glæde over at bringe sin Ven et kjærkomment, opmuntrende Budskab. Gud velsigne ham for hans kjærlige Hjærte og lade os mødes engang der, hvor Kjærlighed er den Vægt, hvormed Sjælene veies.

Jeg kan ikke slutte dette Brev uden at omtale en Drøm, jeg havde i Nat eller rettere i Morges, og af hvilken jeg vaagnede i en egen, baade trøsterig og veemodig Stemning, som endnu i dette Øieblik fylder mit Sind. Jeg syntes, at jeg kom op til Dem for at meddele (en underlig Modsigelse!), at jeg maatte holde mig inde og ikke kunde følge Deres Fader til Graven. Alting var stille; Gardinerne trukne for, og der brændte Lys i de inderste Stuer. Jeg henvendte nogle Ord til Dem og Deres Hustru, som begge vare sørgeklaedte, og gik derpaa alene ind i Deres Faders Værelse, hvor Lysene brændte. Til min — jeg vil ikke sige Forundring, thi man forundres ikke let over Noget, naar man drømmer — men til min Overraskelse kom han mig der selv imøde. Udtrykket i hans Ansigt var alvorligt, men dog venligt, han

rakte mig Haanden som sædvanlig, og da jeg, besynderligt nok, undskyldte, at jeg ikke kunde være tilstede ved hans Jordefærd, sagde han, idet han klappede mig paa Skulderen: »Det behøves ikke, nu har jeg det godt«. Derpaa forandredes Drømmen og jeg saae ham igjen, med samme Udtryk og i samme Dragt ovre i Bogladen, hvor han gik langsomt fra Hylde til Hylde, som for at eftersee Alt. Enhver arbeidede paa sin Plads, og jeg havde en Følelse af, at de Alle vare nedtrykte og sørgede over hans Død, men Ingen af dem ændsede hans Tilstedeværelse, det var som om jeg alene kunde see ham. Ved Døren til hans Værelse gav han mig atter Haanden, og derpaa saae jeg ham ikke mere. Døren vedblev at staae aaben, men han var der ikke. I det samme vaagnede jeg, og det var ligesom jeg endnu følte hans Haandtryk. »Träume sind Schäume«, hedder det vel, men for mig har denne Drøm en Betydning ved den Stemning, den har fremkaldt hos mig, og ved at vende mine Tanker fra Døden til Livet.

Hils Deres Frue hjertelig fra mig og lev begge saa vel, som Sorgen og Savnet vil tillade. Bevar mig Deres Venskab, som jeg bevarer min Hengivenhed for det gamle Huus og dets Beboere, med hvem jeg mødes i kjærlig Erindring om den Bortgangne og i tillidsfuldt Haab om en virksom og lykkelig Fortsættelse af hans Gjerning.

Deres hengivne
Chr. Molbech.

Og Bjørnstjerne Bjørnson, der maaske mere end nogen anden var kommen Hegel nær:

Kristiania 11te februar 1888.

Kære Jakob.

Innerlig tak for dit kære brev. Jeg kom igår og rejser videre imorgen, og det er omtrent alt mit svar; ti deraf forstår du alt. Jeg skrev dig ikke engang et brev til æfter din dejlige fars død; — som jeg vilde og kunde skrive om min beste vän, var der ingen fred til; nej, ikke et øjeblik fred — og det blir det ikke på lang tid ænnu. I al hast gav jeg nogle linjer, som »Verdens Gang« brukte, deri jeg også nævnte dig; men jeg gjorde det ikke under navn, skønt jeg selv var nøjd med, hvad jeg skrev, og gjerne vilde, at du skulde læse det.

Ænnu på en måned æller to, blir jeg ved på min vandrevej, hvis intet kommer ivejen. Jeg vil bli fri man. Så har jeg min store roman i bakhånden og vilde gjerne gøre en del annet også (skrive sange). Men mellem vandretiden og romanen blir der plass for noget om din far, hvis vi tillsammans finner form og lejlighed. Når mine »Aulestad-viser« kommer engang i tiden, skal første sang bære din fars navn og i en hvær henseende være ham værdig.

Tak for at du skrev om hans siste timer og dødsmaate. Tak. Du kan ikke tro, som du gjorde mig en tjeneste med det; for jeg har strævd så med det; nu vet jeg, hvordan det gik til; nu ser jeg ham.

Ja, Jakob, nu er det du og Julie! Gid I nu snart tar full glæde af arbejde og vilkår, og kan i eders samvittighed møte ham som løn for godt dagværk og smil til eders lykke. — Som jeg er hos eder i dette øjeblik, og som jeg har været det i mange på de milelange vinterrejser i Norge!

Blir det længe, til vi ses mon? Jeg føler det så. Men hvad det blir, vi holder sammen, og du skal mælde mig, om der sker noget, som ændrer eders familiesamfun eller vilkår; du skal holde mig for din fars væn; han hadde kanskje en bedre æn mig. Men jeg ikke.

Din Bjørnst. Bjørnson.

Karoline hilser innerlig.

Men i Tidsskriftet »Ny Jord« tegnede Schandorph Hegels Billede i det tidligere citerede Digt, der i sin varmt-følte Helhed samlede hans væsentligste, hans blivende Træk, saaledes som de ogsaa træder frem af denne Skildring. Derfor skal det medtages her:

1817—1887.

Sikre Pæle ned han havde rammet,
Grunden, hvor han stod, var fuldt hans egen.
Dog var han saa dæmpet, fast forlegen
netop paa sin egen sikre Grund.

Han, som kjørte med saa fast et Haandgreb
Digterhestene med Tøjler lange,
han — et fattigt Barn — var altid bange
for at støde til en fattig Haand.

Han — et fattigt Barn — han kjendte nøje
 Frygt og Bæven for de trange Veje.
 Mangen vildsom Aand han skaffed Leje,
 naar han skjønnet Vingens Flyvekraft.

Han var fuld af Kjærlighed i Sindet,
 og hans Haand sig strakte gavmild aaben
 mod de unge Mænd, som kræved Vaaben
 til den smerterige Aandens Kamp.

Alting skete tyst, og daarlig led han
 Tak fra disse mange hjælpne Venner.
 Naar han saa, at de med sikre Hænder
 brugte Vaabnene, han smilte glad.

Overbærende til alle Sider,
 sky for altfor trodsig rejste Faner,
 angst for altfor vidt udsvungne Baner,
 men med sikker Sans for ærlig Færd

lod han sine Venner kæmpe,
 hejsed Flag for dem til skjønne Fester,
 samlede i sin Bøgehave Gjæster,
 som var Fjender uden for hans Grund.

Men i Huset, hvor han selv opmærksom
 sad og spejdede ved Bordets Ende,
 kunde Stridens Luer aldrig brænde,
 thi han slukte dem med Øjets Smil.

Spøg han elsked, hviskede En i Øre
 Ord, som kunde ramme — aldrig saare.
 Og hvor evnede han at bedaare
 En ved sine sagte Skulderklap.

Lattermild han var og nem til Taarer,
 Hjertet talte fra hans blanke Øje,
 mens han altid regned ud saa nøje,
 hvordan bedst han glædede en Ven.

Hans Gemyt laa fjernt fra Had og Harme,
 men Tyranner kunde Vreden vække.
 Han har budt mig sine Hænder begge,
 da jeg kæmpede mod en Tyran.

Gamle Hegel kom i Timer silde,
 mens omkring mig raste Skjældsords Bulder,
 sagde, mens han klappede min Skulder:
 »Kniber det, saa kom De blot til mig!«

Tak for mange gode, glade Timer!
 . . . Venner to, som færdes i det Fjerne,
 beder Vinternattens røde Stjerne
 hilse kjære gamle Hegels Grav.

S. Schandorph.

Asnières, 16de Januar 1888.

For at rejse Hegel et synligt Minde dér, hvor han var født, skænkede Jacob Hegel kort Tid efter Faderens Død en betydelig Kapital til Oprettelse af et Rekonvalescent-hjem for ubemidlede Kvinder.

Indtil et passende Sted fandtes, indrettedes Hjemmet midlertidigt paa Skovgaard; men allerede efter et Aars Forløb flyttedes det til Fredensborg By, hvor en stor Villa var bleven købt og indrettet til dette Øjemed. Og her, hvor Frederik Vilhelm Hegel for snart hundrede Aar siden saa Dagens Lys og tilbragte sine første Barndomsaar, udføres nu i hans Navn den hjælpsomme Gerning, hvis Formaal er i saa nøje Overensstemmelse med hans egen følsomme Karakter. Thi Hegels Hjælpsomhed strakte sig langt udenfor de Omraader, der er omtalt i denne Bog og som havde Tilknytning til hans Virksomhed; mange var de, som søgte ham, og faa, der gik uhjulpne fra ham. Men han gav ikke i Blinde, og den, som kom til ham med sin selvforskyldte Fattigdom, blev ikke vel modtaget. Som han selv havde arbejdet stærkt i sit Liv, krævede

Det første Rekonvalescenthjem i Fredensborg.

han den samme Vilje til at virke af den, han skulde hjælpe. Ogsaa derfor blev det Hjem, som bærer hans Navn, fortrinsvis bygget for Kvinder af den arbejdende Stand.

»Frederik Vilhelm Hegels Minde« i Fredensborg.

I Aaret 1907 blev det oprindelige »Frederik Vilhelm Hegels Minde« nedrevet og en ny Bygning opført, efter Tegning og under Ledelse af Arkitekt Clemmensen. Som Rekonvalescenthjemmet nu ligger ved »Fr. Hegels Vej« i

»Frederik Vilhelm Hegels Minde« i Fredensborg.

Fredensborg, med Plads for 10 à 15 Kvinder ad Gangen, er det et smukt og værdigt Monument over Hegel, rejst i hans Fødeby og for hans egne Midler.

Saaledes vil det dér bevare Mindet om ham gennem Tiden.

Tre Breve om Fr. V. Hegel

Fra Alex. L. Kielland.

Den første Gang jeg saa din Fader, var i 1878, da jeg kom tilbage fra Paris og rejste hjem til Stavanger med Halen mellem Benene. Mit hele Udbytte af den store Opstandelse, hvormed jeg havde forladt Teglværket og Forretningen, Kone og tre Børn, var tre eller fire Smaa-stykker indskrevne i en fransk Stilebog.

Vistnok havde jeg læst et Par af dem for Bjørnson, og han havde sagt, at han vilde anbefale mig hos Gylden-dal. Men først længe bagefter fik jeg vide, hvor eftertrykkeligt han havde gjort det, og hvor meget bedre han ligte mine Smaastykker end jeg anede hin Aften hos Fritz Thaulow.

Georg Brandes, som jeg i mit Hjertes Taknemlighed og Beundring vilde have opsøgt, han var ikke i Byen; til Edvard Brandes havde jeg endnu ikke vovet mig op — det blev først en af de siste Dage, før jeg rejste hjem. Gamle Delbanco, som havde lært min Onkel Axel at spille Fløite, han gjorde mig den Tort at afslaa Novelletterne, som jeg bød »Illustreret Tidende«; og jeg mindes, han skrev, at Ideen til »Slaget ved Waterloo« var allerede kjendt og brugt i den danske Literatur i »Revuen« af Fritz Holst.

Saa du kan vide, jeg var ikke meget værd, da jeg fremstillede mig for din Far i det bittelille Kontor, hvor vi siden skulde sidde og le saa mangan Gang — han og jeg.

Jeg var jo 30 Aar, havde været gift og Forretningsmand i 6 Aar og kom lige fra et langt Ophold i Paris, saa jeg har vel ikke netop seet ud som de Forfattere, der i Almindelighed kom luskende ind i Klareboderne med tre-fire Smaastykker i en Stilebog.

Den Gamle gjorde ogsaa store Øine; men da han hørte, at jeg aldeles ikke bragte noget Manuscript, men bare kom indom for at melde, at jeg muligens snart kom til at sende ham noget, da smilede Justitsraaden og sagde meget venligt, at Bjørnson havde anbefalet mig, og at det skulde være ham en Glæde, — naar jeg engang havde noget — en stor Fornøjelse — han haabede — o. s. v.; dermed skiltes vi for dengang.

Næste Aar kom jeg tilbage for at leie Bekvemmelighed i København; og fra det Øieblik aabnede sig din Faders Hus for mig og blev staaende aabent til idag.

Det forekommer mig, at du eller en anden har fortalt mig, at Justitsraaden under vor første Correspondence i det første Aar følte sig noget uvis i sin Dom om den nye Forfatters Person.

Det har været Forretningsmanden — er jeg vis paa. Jeg mindes udmærket vel, at jeg, lige fra det begyndte at gaa godt for mig, holdt fast paa, at Forlæggerne ere arge Blodsugere og at Forfatterne blir udplyndrede — en Theori, som du ved, jeg trofast har holdt paa til denne Time. Det var ganske vist noget uvant for Gamle Hegel at støde paa en Forfatter, som ikke blot forlangte fint Papir og sit eget Udstyr, men som talte Ord og Bogstaver og førte lange og bitre Feider om en eller to Linier mindre paa Siden. Nu bagefter maa jeg le; men dengang tog jeg det meget alvorligt.

Alligevel blev din Far vist snart beroliget, da han saa mig igjen; thi han lærte mig snart at føle og forstaa, at jeg var kommen i Hænderne paa en god og faderlig Ven, der var overlegen nok til at le af Smaatingene. Og ikke

en eneste Gang er der faldet et koldt Ord mellem os; men naar jeg skrev, var jeg paa min høie Hest.

Min første og bestemtteste Iagttagelse ved Justitsraad Hegel er overhovedet den, at han lo af os.

Jeg tror, at han syntes, Forfatterne var den snurrigste Bande i Verden; og naar han gik imellem os, tror jeg, han havde en liden Spænding som en Dyretæmmer. Men naar vi passerede Stolen i det lille Kontor — hver efter sin Tur — er jeg vis paa, han mange Gange gned sine Hænder og lo — inderligt og stille med sig selv, — saaledes som han kunde le.

Jeg mindes en Gang af de mangfoldige, naar jeg kom ind til Byen fra Østerbro og skulde have Penge. Vi sad og snakkede fortroligt i Kontoret om Bøger og Forfattere. Saa trak Justitsraaden ud en vel tillaaset Skuffe, hvoraf han udtog et allerede dengang gammelt Nummer af »Punch«.

Gjellerup havde skrevet noget om Georg Brandes — omtrent saaledes: Du har draget den første Plougfure, i hvilken Danmarks Digtere gaar syngende bagefter. Herover havde »Punch« lavet en Karikatur, der forresten var saa glimrende gjort, at vist mange husker den endnu, — især var Schandorph ubetalelig som en liden rundbenet Bondemand, der gaar saa fornøiet i Plougfuren med sit Trækspil og synger i vilden Sky.

Det var en Fornøielse bare at se, hvor Gamle Hegel frydede sig over dette Billede, medens han aabenbart var saa bange for, at nogen skulde vide, han gjemte det, at jeg følte hans Fortrolighed som en Hæder. Men da jeg gik ud gennem Gaarden og endnu lo af Karikaturen, sagde jeg til mig selv: mon vi ikke er der allesammen i den Gamles Skuffe?

Jeg mener i Sandhed ikke, at han lo af noget, der kunde ligne Ondskab; men han var med sit blide Væsen alligevel en skarp og overlegen Menneskekjender; og naar

han lo af mig, fordi han syntes, jeg var morsom, saa tror jeg nok, han lo endnu bedre af »Forretningsmanden«, naar han var alene med sig selv.

Den næste Egenskab, jeg lagde Mærke til ved Justitsraad Hegel, var hans for alle iøjnefaldende Beskedenhed. Jeg har hørt, at han aldrig lod sig melde som Justitsraad, men bestandig bare som Boghandler Hegel; og jeg har seet ham mangfoldige Gange hjemme ved hans eget rige Bord vende sig rundt paa Stolen og sige: mange Tak! til Tjeneren, som skjænkede Vin.

Det var næsten for meget af det gode. Ganske vist var hans Natur og derfor ogsaa hans Væsen saa fjærn som vel muligt fra alle de Hensynsløsheder, som gjerne følger Rigdommen — især hos den selvgjorte Mand. Men han var alligevel et altfor betydeligt Menneske til at blive saa ganske borte — selv blandt sine egne Gjæster; han ud-slettede sig selv næsten mere end det var klædeligt.

Deraf den almindelige Vildfarelse, at Chefen for Gyldendal var en ængstelig Mand. Ja — der var én Ting, som han var ræd for, og det var for alt, hvad der grænsede til det Frivole. Men det var ingenlunde Forlæggerens Ængsteligheder; det var en rent personlig — næsten legemlig Fornemmelse af, at det var ham ækelt.

Nei — Frederik Hegel var modig som en Løve. Jeg gad vide, hvorledes Nordens Literatur skulde seet ud uden ham. Hvem vilde trykket og betalt og sat det fineste Forlæggernavn paa Bjørnson og Ibsen, dengang det norske Morgenblad med Monrad, Lochman og de andre Mørkets Leietjenere skjærmede for Lyset herhjemme? — mangfoldige Værker, hvor Forlagets Tab var øiensynligt, vilde Nordens Videnskabelighed og Almenkundskab have maattet savne endnu i mange Aar, kanske bestandig, om ikke Gyldendal — ført af Frederik Hegel — havde lagt sin Glans dertil.

Det var en Gang — formodentlig da »Arbejdsfolk« kom

ud — at Hegel med sin poliske og hemmelighedsfulde Mine viste mig noget i det lille Kontor. Det var Bestillingen paa den nye Bog fra en af de allerførste Boghandlere i Christiania. Den lød paa 60 Exemplarer i fast Regning, — »hvis Bogen intet Anstød giver«.

Lykken vilde, at da jeg kort Tid efter kom til Christiania, indfandt sig den samme norske Forlagsboghandler hos mig og holdt Talen om Patriotisme. Jeg fortalte ham da om hans egen Bestillings-Ordre, hvorefter han gik.

Det har aldrig faldt mig ind, at nogen kunde anse mig for en daarlig Nordmand; men jeg vilde gjerne, at vi herhjemme alle skulde indse, hvor langt vi vilde ligget agterud uden denne danske Mand; og naar vi nu er saa langt fremme, skyldte vi stor Tak til denne ene Mands hensynsløse Mod.

Thi Justitsraad Hegel, som gik paa Gymnastik-Parti med selve Bispen, havde mere at udstaa, end vi kanske ved, for de Bøger, han udgav; og det netop i de Kredse, hvor han havde sin Æresfølelse, og som han for sit personlige Vedkommende langt mindre kunde undvære end Forfatternes brogede Skare. Han var jo i mange Stykker, hvad de Danske kalder en Besteborger, og naar han forlagde Bøger, som han meget vel viste vilde »vække Anstød«, saa maa Ingen tro, det var bare for Gevinstens Skyld.

Han havde først en blandt Boghandlere yderst sjelden Følelse af Forpligtelse overfor Literatur. Det er jeg vis paa, at alle de vilde bevidne, som gennem Aarene hjalp ham med at bedømme, hvad der kom ind af Manuscript. For denne Forpligtelse strakte han sig langt forbi den forsigtige og beregnende Forlægger, og mangengang endnu et lidet Stykke til af pure Godhjertethed og Medlidenhed med Forfatteren. Men endnu var der noget bagved, som jeg tror, kanske de færreste har faaet Øie paa.

Jeg havde skrevet etsteds — jeg ved nu ikke hvor —

noget, som han syntes var for dristigt; — ikke i Retning af det Frivole — det hænder aldrig; men der stod noget, som ialfald dengang syntes svært nærgaaende mod Bispen og det øvrige Gymnastik-Parti.

Justitsraaden gned sig i Hænderne og antydede lempe­ligt, om der ikke kunde være Mulighed for at faa for­mildet et Par Steder i Manuscriptet. Men jeg holdt mig naturligvis stiv; og saa slog han det hen.

Men bagefter — da vi havde faaet vor Overhaling baade Forfatteren og Forlæggeren og vi sad i Kontoret og lo og talte om Bogen og Forargelsen og nyt Oplag, spurgte jeg: Men hvad sagde Bispen?

Aa — de har i Grunden saa inderlig godt af det! sva­rede Justitsraaden; og i det samme gik der over det gode venlige Ansigt et Glimt, som var af en anden Verden.

Det var et Glimt fra Bunden af den lille fattige Drengs Sjæl, som forsigtig og beskeden, men aldrig ræd var ste­get op paa Ryggen af de Store og som kjendte dem nede­fra og bagfra.

Inderst inde var han sig vel bevist sin Overlegenhed — ikke bare Pengenes, men sin Klogskabs og sin Karak­ters Overlegenhed; og naar en af os — hans Forfattere — slog et Slag, som han følte traf, flammede det op, som af en Ild, der var omhyggeligt overdækket. Derfor var der stundom noget underfundigt ved hans Beskedenhed; og naar jeg saa, hvor mange der var, som tog Feil af ham, tænkte jeg mange Gange: Ja! I skulde bare vide!

Alt dette var omsluttet af et stille og stormfrit Liv, pletfrit og rent indtil Blufærdighed, men med kloge Øine, der saa mere end nogen anede; dertil et Hjerte saa føl­somt som nogen Kvindes og et Mod saa uforstyrreligt som faa Mænds. — Saaledes synes jeg, din Fader var.

Dec. 1904.

Alexander L. Kielland.

Fra Bjørnstjerne Bjørnson.

Alexander Kiellands brev til dig, kjære Jacob Hegel, om din fars egenskaber og karakter, er mesterligt. At Kiellands synsmaade ikke helt er min, og at enkelte udtryk synes mig for stærke, minker ikke min beundring.

Efter dette har jeg alene at udfylle.

En stille, klog elskelighed ud av ualminnelig forstaaelse, tror jeg, var det centrale i din fars væsen. Dette er ogsaa det indtryk, han gav, selv i det flygtigste møde.

En mand, fast bunden til dem og det, han skyllte (eller trodde at skylle) sin fremgang og sin livslykke. Urokkelig troskab og overbærenhed mod de første, samvittighedsfullt ansvar i erkjendtlighed og som avbetaling for det andet.

Derav et selvløst, jeg tør sige ærbødigt forhold, der gjorde ham selv saa elskelig og hans dømmekraft saa sikker. Efterhaanden som livserfaringen øget hans domsævne og hans værdisans, fik den en tilsætning av humor. Hans gode samvittighed og hans ypperlige hode slog sig sammen om at avle denne muntrations-raad og opdrage ham efter tidens lejlighed.

En skulde høre ham i bogladens lille særrum modtage kunder eller dem, som ønsket at blive det.

Ingen forretningsmand paa jorden er saa udsat for at snakkes ihjæl som en forlægger. Alle kommer ind til ham i den faste tro, at en forlægger intet andet har at gjøre end at høre paa dem. At han opbygges ved deres blotte

nærvær og fortrylles av deres vittige ondskab over andre og deres vilde forhaabninger om dem selv. At forskuddene er selvfølgelige og gjælden en bagatel. At den blodige uret, som er gjort dem, interesserer hele verden, og de planer, de har, ligesaa. At deres selvros ikke mærkes og deres udflugter tages for gode.

En skulde høre og se Hegel, naar han efter et kvarters tortur med sit elskværdigste smil sa: »Gaa til fullmægtig Larsen!« Replikken fortjente at blive klassisk; ti »spitzbuberiet« i den var mangfoldigt. Først med hensyn til den tids-ødende besøger, som straks fangede nye haab, dernæst med hensyn paa fullmægtig Larsen, som slet ikke kunde tales ihjæl av den grun, at han talte selv.

»Gaa til fullmægtig Larsen!« vilde i Hegels ælskværdige form sige: »Gaa fanden ivold!«

Forholdet til selve fullmægtig Larsen var av samme art. Hegel lod ham altid gaa for den mærkelige mand, han ikke var. Men naar lejligheden bød sig ved en boghandlers død eller en voksende provinsbys trang til mere boglade, hed det: »Skulde De ikke nu, kjære Larsen — De trækker jo ogsaa paa aarene — tænke paa at ned-sætte Dem som selvstændig?« Men det vilde fullmægtig Larsen ikke. Vel, saa vedblev fullmægtig Larsen at gyde sin altid lige ælskværdige, lige langsomme talestrøm over de intet ondt anende snakkere, til hvem det lød: »gaa til fullmægtig Larsen!«

I samtale var Hegel aarvaagen og lydør som faa, lige snar til imødekommenhed som til skjælmeri. Hans ansigt laa midt imellem, og overgangene i det var kostelige.

Han forstod alting straks; men var det ikke efter hans sinn, sendte han lumske spørsmåal ivej, og derunder begynte ansigtet at spille. Ja, det kunde bli saa morsomt, at al videre forhandling i grunnen var overflødig — for dem, han ikke holdt av eller ikke gav sin tillid. For os andre var hans langmodige godhed til at overvinne. Dog bare

til et vist maal. Han var ikke sentimental, og han lod sig aldrig bortføre.

De fleste mennesker nægter sig hjemme, naar noget banker paa, som de ikke forstaar. Men denne kloge mand nægtet sig ikke hjemme, da du fik lidenskab til sport, eller naar jeg maatte ha betydelige forskud, fordi politiken i Norge bant min arbejdsævne. Han begreb det ene lige saa lidt som det andet; men saa stor var hans agtelse for individuel udvikling og for patriotisk selvfølelse, at vi begge fik, hvad vi behøvede.

Uden ham hadde jeg ikke kunnet give mit bidrag til det arbejde, som Norge dengang trængte haardst til, og som forløste det stærkeste i min natur.

Mens man her hjemme gik og væntet paa min fallit, kjøpte jeg paa hans kaution og ved venners hjælp villaen i Munkedamsvejen. Ved en foredragsrejse i Sverige gjorde jeg den gjældfri og kjøpte mere til. Da kom din far op til en forlæggerkongres i Kristiania. Du og din unge brud var med. Alle tre var I ude hos os. Jeg tog din far tilside for at vise ham ejendommen og hvad jeg hadde kjøpt til. Han saa straks, at herud maatte byen hen, naar den skulde udvide sig. Han spurte: »End den mark til vest av din ejendom, hvorfor kjøber du ikke ogsaa den?« — »Den er mig tilbudt for 6000 Specier (24000 kroner)« — »De pænger skal jeg lægge ud for dig«.

Saadan var han.

Jeg torde ikke. Jeg trængte til at komme bort fra Norge en stund. Skulde jeg ha min familie med, saa kunde jeg ikke ta mere paa mig. Men hadde jeg slaat til, saa hadde jeg aaret efter faat 30,000 species (120.000 kroner) for det stykke.

Paa hans klarblik og mod som forretningsmand følgende prøve. Jeg takket I. P. Jacobsen for hans oversættelse av »Arternes oprinnelse«, som dengang vakte stort opstyr. Jeg spurte, hvordan det gik til, at han gjorde

det arbejde. »Jo«, svarte han, »jeg hadde offentliggjort et kapitel (eller mere) i Steenstrups tidsskrift. Det forskrækkede alle, som til da trodde paa »Skabelsen«. Men Hegel, som var klogere end de andre markens dyr, kom til mig og spurte: »kan jeg ikke faa hele bogen?«

Dog — jeg oplevet ogsaa prøver paa hans for store forsigtighed. Saaledes, da jeg hadde sendt ham de to tredje dele av »Det flager«. Boghandleren i ham frygtet for, at bogen blev for stor. Det voldte, at slutten blev sammentrængt. Men nætop den burde ha været behandlet med bredt humor i en rummelig rejserute.

Som det er let at skræmme op en fantasi, som er dypt inne i det eneste ene, ved at forespejle den farer der, hvor den ikke er kjænt!

Men som vi hadde det godt sammen! Hvor var han trofast og ærlig, hvor var han ælskelig i brev og omgang, og *det* var mere for min hustru og mig dengang end at han var vor *saving bank*. I den skarpe og lange kamptid, vi gjennemgik, hadde vi nemlig ikke mange venner. I det fjærne maaske; men ikke nærhos. Vi hadde i Kristiania to — 2 — familier, vi omgikkes; vi vant heroppe ogsaa to — 2 — familier i Lillehammer. Men ham hadde vi altid i baghaand.

Han var vor tilflugt, vor ankerplass. Hans hjem det kjæreste vi visste. Hans tro paa os, hans omsorg for os, hvor ofte gjorde den os glad og trygg. Undertiden rørte den os ved sin fine sans. Ti husk, hvor forskjellige vore naturer var!

Hvad skal jeg sige mere, som ikke Alexander Kielland alt har sagt?

Jo, at den arv, han gav os, viser, hvor hans hengivenhed var ægte. Jeg mener dere to. Det er jo som han ikke er død.

Din

B. B.

Fra Georg Brandes.

Man anmoder mig om af min personlige Erfaring at føje nogle Ord til ovenstaaende smukke og levende Skildring.

Saa beskedent Alexander Kielland end taler om sig selv og sin første Optræden i Literaturen, lader dog ingen Sammenligning sig anstille mellem hans Værd for et Forlag som det Gyldendalske og mit. Han var i Stand til straks at blive en yndet Forfatter, hvis Skrifter vilde afgive Grundlag for en god Forretning; ikke saaledes jeg, der ikke var Digter og snart efter min første Optræden havde Alt imod mig.

Det er derfor naturligt, at Alexander Kielland næsten fra første Færd kom til at staa vor fælles Forlægger meget nærmere end jeg for min Del nogensinde kom ham. Frederik Hegel har holdt langt mere af ham end af mig, og Kielland har derfor lært ham nøjere og bedre at kende, end jeg har kunnet.

Saa længe jeg var i Tyverne, havde jeg det Indtryk, at min danske Forlægger syntes rigtig godt om mig; han havde ogsaa søgt mig, da jeg kun var 22 Aar gammel, havde tilbudt mig sit Forlag, tre Aar senere knyttet mig til *Illustreret Tidende* og erklæret sig meget tilfreds med den Interesse, mine Artikler i Bladet vakte. Han indbød mig jævnlige til sit Hus og viste sig da fra sin elskværdigste Side imod mig.

Den Storm, mine første Universitetsforelæsninger fremkaldte, lod ham ganske urørt, vakte snarere hans Sympati. Han brugte ofte i Samtale Ordet *Forfølgelse* om den Behandling, for hvilken jeg i Pressen var Genstand, skønt han selvfølgelig, idetmindste officielt, stod paa mine Angriberes Side og allermindst kunde tage Parti imod dem. Mine Vanskeligheder med ham opstod først fra det Øjeblik af, da jeg forbandt mig med andre. Da Tidsskriftet *Det nittende Aarhundrede* var blevet grundet, kom min Broder betydeligt mindre let til Rette med ham end jeg, og der tilfaldt mig derfor nu og da den ikke helt behagelige Mæglerrolle. Samtidigt gjorde Holger Drachmann mig adskillige Knuder. Da jeg f. Eks. havde bevæget Hegel til Udgivelse af Paul Heyses *Verdens Børn* paa Dansk, meddelte Drachmann hvem der vilde høre det, at nu havde Georg faaet narret Hegel til at udgive en lynende ateistisk Roman, der nok skulde sætte Lus i Skindpelsen herhjemme — hvad naturligvis i en saa lille By som Kjøbenhavn straks kom Forlæggeren for Øre og foranledigede en Anmodning fra ham til mig om en Samtale, det ikke var morsomt at føre og ikke ganske let at lede til et godt Resultat. Samtidigt satte man stadigt ondt for mig hos ham. Ikke blot misbilligede mine Modstandere selvfølgelig, at han udgav mine Sager og dem, jeg anbefalede til Udgivelse, i Trykken, men, hvad værre var, tilsyneladende Tilhængere, der iøvrigt ikke forsømte Lejlighed til at gaa mig under Øjne, arbejdede lønligt paa at undergrave min Stilling til Forlaget.

Det Blik for det værdifulde Nye, som udgjorde Frederik Hegels ualmindelige Styrke, fornegtede sig dog ingenlunde. Jeg husker min Forbauselse, da Drachmann en Dag i 1875 meddelte mig, at *Dæmpede Melodier* vilde udkomme paa det Gyldendalske Forlag. Ikke blot var Springet fra Andreas Schou til Hegel stort. Men at Drachmann, der i Pressen var stemplet som fritænkensk So-

cialist — hvad dengang var noget andet og værre end nu — ja som Oprører mod alt Ædelt og Godt, nu skulde udkomme hos Gyldendal, det betydede, at der for Fremtiden ikke mere gaves én saliggørende Retning og nogle Udsbud, men to lige berettigede Grupper, en stor og en ganske lille, der var i Vækst. Snart derefter udgav Hegel da ogsaa *Fru Marie Grubbe*, og Angrebene paa denne Bog gjorde saa lidet Indtryk paa ham som de tidligere Angreb.

Jeg har andensteds fortalt, hvilket truet Liv det lille Tidsskrift *Det nittende Aarhundrede* førte og af hvilke Grunde det hurtigt maatte gaa ind. Jeg har dér berørt, hvad Alexander Kielland fremhæver, hvor pinligt det relative Frisprog paa det kønslige Omraade var Hegel og at han selv var blufærdig til det Yderste. Kielland kalder det, at han var »ræd for alt hvad der grænsede til det Frivole« og hævder, at det ikke var som Forlægger, at han var betænkelig derved, men fordi dette Frivole var ham personligt imod. Det er meget muligt, at Kielland deri har Ret. Men det kan ikke nægtes, at under Begrebet det Frivole kom ret meget til at gaa ind, som Andre vilde give et bedre Navn, og at Literaturen maa ømme sig, naar den kastreres ved Samarbejdet mellem et forskræmt Publikum, en forhyklet Presse og en blufærdig Forlægger.

For egen Person havde jeg i dette Punkt ikke det ringeste at beklage mig over, da der i mine samlede Skrifter ikke findes en Linje som i den Henseende kunde give selv den ængsteligste Forlægger Anstød.

Kielland kalder det en Vildfarelse, at Chefen for den Gyldendalske Boghandel var en ængstelig Mand. »Nej — Frederik Hegel var modig som en Løve«.

Vel ikke netop som en Løve. Ordet Løve er ikke det, som naturligt kommer En paa Læben, naar man tænker paa den stiltfærdige Mand, der med saa megen Kløgt le-

dede sit Forlag og saa redebon gav sine Forfattere For-skud. Han var modig som en stor Forretningsmand og paa samme Tid forsigtig som en dansk Justitsraad. Han vidste paa en Prik, hvor det var klogt at vove og hvor det var uklogt at gøre det.

Naar Hegels Følelser for mig personligt i en Aarrække syntes noget kølnede, beroede det da paa særegne Forhold. Først derpaa, at han havde svært Bryderi af sit Venskab for mig. Da han i sit Hjertes Velvilje tillod sig at undertegne den Adresse, som i September 1877 fem og fyrretyve ansete danske Mænd henvendte til mig i Anledning af min Bosættelse i Berlin, var han den eneste af Underskriverne, over hvem man i Pressen faldt. Han, der i sin beskedne og dog mægtige Stilling hidtil havde været uangreben og uangribelig, blev haanet og latterliggjort — hvad havde han med den Sag at gøre, hvad forstod han sig paa den, hvorfor skulde han som Forlægger trænge sig ind mellem alle disse Forfattere og Universitetslærere? — Det var ham sikkert overmaade pinligt.

Dertil kom, at mens jeg nu i Aaringer var udenlands, de, som hidtil havde sat ondt for mig hos ham, kunde tage fat med større Klem. Der er en Enkelt, hvem jeg i dette Punkt med god Grund har særlig mistænkt. Jeg erfor, at Hegel ved en vis Lejlighed havde erklæret, at Venskabet mellem ham og mig ikke længer var varmt, og da jeg gennem andre forsøgte at udforske, hvad Grunden kunde være, blev det mig antydet, at Hegel troede, jeg havde sagt noget Nedsættende om ham, havde kaldt ham en »Dumrian« eller lignende — hvilket Ord vel omtrent var det dummeste, man kunde anvende om ham. Jeg havde selvfølgelig aldrig sagt saadan noget; men da jeg tidt i private Udtalelser var baade overgiven og overstadig, har det ikke været vanskeligt at faa den pirrelige Mand sligt bildt ind, og han blev naturligvis da mere forbeholden.

Dog tør jeg sige, at i de Aar, der gik hen fra min Hjemkomst til Danmark og til hans Død, var vort Forhold atter det bedste, og vi havde aldrig det flygtigste Sammenstød. I Mellemtiden havde jeg lært adskillige udenlandske Forlæggere at kende, havde været nødt til at underskrive Kontrakter med alle Slags smaalige Bestemmelser i, der endda ikke sikrede mig imod at blive narret, eftersom de altid opsattes af den stærkere Part, og jeg var da des mere taknemmelig for i Danmark at have en Forlægger, overfor hvem det aldrig var fornødent at sikre sig og med hvem jeg aldrig undertegnede nogen Kontrakt, en, hvis mundtlige Ord var saa godt som Stempelpapir og som vilde have taget den oprigtigste personlige Del i mit Held som Forfatter, i Fald jeg i hans Levetid havde kunnet rose mig af noget.

Georg Brandes.

Skrevne mange Aar efter Hegels Død bekræfter disse tre Breve de foran trykte, samtidige Breves Skildring af ham. Ligesom der kun kommer én Dom til Orde om hans fremragende Evner som Forretningsmand, fælder de ogsaa kun én Dom om hans Egenskaber som Menneske: Anerkendelsens og Taknemmelighedens.

Med dette lykkelige Eftermæle hviler Hegel i sin Grav.

Mange af de Forfattere, for hvis Liv hans Gerning fik Betydning, er i de forløbne Aar fulgt efter, og den Tid nærmer sig, da hele dette Afsnit af den danske og norske Literatur, til hvilket Hegels Navn uløseligt er knyttet, gaar ind under Historiens Horisont.

Men ligesom hans Forlag den Dag i Dag bestaar som det største i Norden, vil hans Navn blive staaende som den danske Boghandels største. Han løste ikke blot den Opgave, Livet stillede ham; men han løste den historisk.

Derom bærer dette Værk sit Vidnesbyrd.

Fr. V. Hegels Grav.

Noter

JACOB OG BOLETTE DEICHMANN

Den Gyldendalske Boghandel har resideret følgende Steder:

1772—73: Trompetergangen Nr. 112.

1773—76: Store Helliggejststræde Nr. 143.

1776—87: Silkegade Nr. 66.

Fra 1787: Klareboderne Nr. 3.

Side (C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie.)

7. Om Søren Gyldendal se: C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Historie.
8. Søren Gyldendal var tre Gange gift. Første Gang fra 1772—76 med en Lærredshandlers Enke Maren Thomasdatter. (Eneste Barn af dette Ægteskab Jens Gyldendal, 1773—1791). — Anden Gang fra Maj 1779—April 1790 med Bolette Cathrine Kraft, Datter af Prof. Jens Kraft i Sorø. Hun døde i Barselseng efter at have født Bolette Cathrine Kraft Gyldendal, der siden blev Fru Deichmann. — Tredie Gang fra December 1790—1802 med Frederikke Halling, f. Kraft, Søster til Bolette og Enke efter Pastor Halling. I dette Ægteskab havde han Sønnen Jens Kraft Gyldendal, der levede fra 1792—1858.
11. Søren Gyldendal boede et Aar i Trompetergangen Nr. 112.
12. Om Jacob Deichmann se: »Mindeskript i Anledning af Kancelliraad Jacob Deichmanns og Hustrus Legats 25aarige Jubilæum.« Udg. som Manuskript af Legatets Bestyrelse.
14. Om Bolette Deichmann, se ovennævnte Mindeskript.
17. Fru Deichmanns Halvbroder, senere Overkrigskommissær Jens Kraft Gyldendal.
26. Deichmann købte Hindsels (c. 29 Tdr. Hartkorn og noget Fæstegods) ifølge Skøde af 26. Juni 1809 for 22,000 Rdl. og solgte ifølge Skøde af 21. Maj 1811 for 29,000 Rdl.
28. Prof. Chr. Molbech, der siden 1804 var ansat ved Biblioteket, og som i flere Aar boede i Deichmanns Hus, var medvirkende ved denne Ordning. I sin Dagbog (se senere) noterer han den 27. Dec. 1815: »talt med Conf. Moldenhawer om at overdrage Deichmann Bibliothekets tyske Commissioner, og han syntes hertil ikke at være uvillig.« Og den 11. Marts 1816: »Erholdt Deichmann den første Bestilling af tyske Bøger til Kongens Bibl.«
29. Bibliotekar Julius Clausen har velvilligt undersøgt Bibliotekets Gavebog og Katalog for 1854, men der findes hverken da eller senere noget som helst meddelt om denne Gave. Werlauff

Side

har altsaa ikke selv indført Bøgenes og Givernes Navne, og Molbech, under hvem sligt sorterede, har rimeligvis udskudt det og siden glemte det. I Gavebogen for 1854 staar fire Blade blanke, hvilket tyder paa, at et eller andet har skullet indføres. Se: Brev fra Hegel til Fru Deichmann, Side 197. Gaven, som findes paa Biblioteket, var den første, store Originaludgave af W. Scotts Værker, 1820—21, bestaaende af:

1) Poetical Works. I—XII. 1820.

2) Novels & Tales of the Author of Waverley. I—XVI. 1821.

31. Se: Das alte und neue Buchhändlerheim. Leipzig 1888.

32. Koch, muligvis A. Koch, Bogtrykker.

— Vogel, F. C. W. (d. 1837), tysk Boghandler, Medlem af den i 1825 stiftede tyske Boghandlerforenings Bestyrelse. Han overtog Forretningen, der var grundlagt 1730, i Aaret 1808 og førte den frem mellem de betydeligste.

— Reimer, G. A. (1776—1842), en af Tidens mest ansete Boghandlere i Tyskland, var Forlægger bl. a. for Brødrene Schlegel, Fichte, Novalis, Arndt, Niebuhr, Brødrene Grimm; til flere af dem stod han i nært Venskabsforhold, og hans Hus i Berlin samlede mange af Tidens berømteste Mænd. En ivrig Patriot, deltog i Frihedskrigen og var med i flere Slag.

32 og 34. Prins Emil sandsynligvis yngste Broder til Hertug Frederik Christian af Augustenborg. (Jul. Clausen).

33. Bølling, Underbibliotekar ved det kgl. Bibliotek J. A. Bølling.

34. Sibbern, F. Chr. (1785—1872), Filosof, var en Ven af Deichmann.

37. Brockhaus, Fr. A., (1772—1823) en af Tysklands fremragende Boghandlere, hvis Firma under Sønnerne Friedrich Br. og Heinrich Br. hævdede den vundne Anseelse.

45. De citerede Linjer fra »Mindeskrift i Anledning af Cancelliraad Jacob Deichmanns og Hustrus Legats 25aarige Jubilæum, 1904.«

48. Af andre Lejere i Klareboderne 3 kan nævnes: c. 1800: Venne-selskabet; fra 1804: Det bestandig borgerlige Selskab. Senere var 2den Sal udlejet til de to Familier Justitsraad Flensborg og Justitsraad Hald.

52. Chr. Molbech (1783—1857) var, som det er fremgaaet af Deichmanns Breve, dennes gode Ven. Af hans Dagbog, som ejes af Sønnen O. C. Molbech, har tidligere enkelte Uddrag været offentliggjorte.

53. Winge, Kancelliraad Oluf Bang Winge (?).

— Viborg, Prof., Carl, (1783—1844), Forstander for Veterinærskolen fra 1822.

56. Hos Bruun (Overbibliotekar Chr. Bruuns Farfar) var Deichmanns Fætter, Rasmus Deichmann (d. 1876 i Aalborg som pens. Provst) Huslærer; han blev gift med en Datter af Præsten.

57. Fru Becher, gift med Hofapoteker B. paa Store Købmagergade, hvor S. Gyldendals Enke boede en Tid. Eller Justitsraad Bechers Hustru, født Dinesen, en Søsterdatter af Fru Gyldendal, altsaa Fru Deichmanns Kusine.

59. Prof. jur. J. L. A. Kolderup Rosenvinge. (1792—1850).

— Deichmanns Moder.

— Rimeligvis Hanne Langberg, med hvem Molbech senere blev gift.

60. C. J. Heise (1787—1857), Oversætter, Seminarieforstander, død som Præst i Birkerød.

- Side
60. Engelstoft, rimeligvis Prof. L. Engelstoft (1774—1851).
61. Fr. Chr. Petersen, Prof. i Filologi (1786—1859).
— Christiane M. D. C. L. Ibsen (1799—1890), Datter af Havneskriver Ibsen, siden Sibberns Hustru.
65. P. Hjort (1793—1871), Prof., en Tid Lærer i Sorø, flyttede til Kbh. og udgav siden flere forskellige Bøger, bl. a. 2 Bind Brevsamlinger fra kendte Mænd. (Se: Side 235—36).
— Breve til og fra F. C. Sibbern, udgivne af C. L. N. Mynster.
66. Salomon Soldin (1774—1837), Boghandler og Journalist, Redaktør af Ugebladet: »Nyeste Skilderi af København« (1804—25).
Stifter af den Soldinske Stiftelse.
— Boghandler og Bogtrykker A. Seidelin; bl. a. Forlægger af Inge-mann's første Arbejder.
- 66—67. Se: Chr. Molbech og Kamma Rahbek: En Brevveksling. Udg. af Chr. K. F. Molbech.
69. Christian Winther blev 1841 af Christian VIII valgt til at under-vise Prinsesse Mariane af Mecklenborg-Strelitz, Frederik VII's Forlovede, i Dansk, i hvilken Anledning han opholdt sig i Neu Strelitz Sommeren 41. Han vedblev efter Prinsessens Bryllup i Kbh. at undervise hende indtil Foraaret 42.
71. Lauritz Deichmann var bleven saaret i Krigen; blev Aaret efter forfremmet til Løjtnant og fik Dannebrogskorset.
— Jacobine Deichmann var en Broderdatter af J. D. Hun lærte sin senere Mand, Boghdl. H. A. Samuelsen, at kende i København i 1848, blev gift 1851, bosat i Hamar, og døde Foraaret 52.
74. Fru Münster, Moder til Kammerherre og til Kommandør Münster.
77. Dr. Mansa, Frederik Vilhelm (1794—1879), var Familien Deichmanns Huslæge og Ven. (Se senere.)
79. Kunsthistorikeren N. L. Høyen (1798—1870) var med paa Rejsen.
80. Peter, Fru Deichmanns Kusk.
84. Bøllings Datter blev gift med Grosserer Volquartz.
85. Jakob Deichmanns Fødselsdag var den 4. Juli.
86. »Det er smukt af Dem, kjære Fru Deichmann, at De erindrer mig om den 4. Juli, men ikke sandt — De ved nok at denne Erin-dring ikke behøvedes. Lise og jeg have alt forlængst talt om den Dag og have flere Gange været ude ved den Bortgangnes min usigelig kjære Velgjører og faderlige Vens Grav. Med Taknemmelighed og Kjærlighed velsigne vi hans Minde.« (Brev fra Hegel.)
88. General Radetzki (1766—1858), førte fra 1831 Kommandoen over de østerrigske Tropper i Norditalien. Generalguvernør over Nord-italien. Afgjorde Krigen 1848—49 med Sejren ved Custozza 25. Juli.
89. Deichmanns Dødsdag, 23. August.
92. Datter af Boghandler Gleerup i Lund.
93. Holmer, Valdemar (1833—84), Læge, Overkirurg ved Kommune-hospitalet.
100. Overbibliotekar Chr. Bruun: »Erindringer fra det gamle kgl. Bib-liothek«.

O. O. BAGGE

- Side
105. Om O. O. Bagge se Erslevs Forfatterleksikon, samt Thaarups Dansk polyteknisk Tidsskr., Hefte 2.
108. Johan Ludvig Mansa (1740—1820), fra 1799 Gartner og Slotsforvalter ved Fredensborg Slot. Forfatter af forsk. Havebrugs-Skrifter. Blev oprindeligt indkaldt fra Holland for at forestaa Haven paa Marienlyst (1785).
111. Citatet fra Emil Hannovers Bog om Eckersberg.
— C. W. Eckersberg (1783—1853) var kommen til København i Maj 1803.
112. J. F. Clemens (1749—1831).
113. Om Johan Bülow (1751—1828) se: Clausen og Rist: Fra Byen og Hoffet. Breve til Bülow, Sanderumgaard.
— Meddeelt af Emil Hannover.
114. Verset meddeelt af Kmhr. Vind, Sanderumgaard.
116. Kmh. Christopher Schiller Bülow (1770—1830) var Brodersøn af den tidligere nævnte. 1806 købte han Nordfeldt og Aalebæk. 1818 gik han fallit, og 1821 dømtes han til at have sit Embede som Stiftamtmand forbrudt; forinden var han flygtet til Hamborg, hvor han døde.
117. Karen Nielsen blev født paa Straarup 31. Dec. 1789 og døde i København 12. Aug. 1856. — Hendes Fader: Hendrik Nielsen (født i Svendborg ^{13/9} 1752) købte Straarupgaard 1788; ejede senere Thorning Mølle og døde ^{20/1} 1827. Han ægtede 1782 Elisabeth Lund (1763—1811).
118. Bagge tænker paa Embedet i Davinde.
125. C. D. Gebauer (1777—1831) havde i sine senere Aar noget Samarbejde med Bagge. Deres Venskab varede til G.'s Død.
— J. P. Møller (1783—1854), Landskabsmaler, boede sammen med Eckersberg i Paris 1810. (Se senere, Brevene fra Eckersberg til Bagge).
— J. Holm, Landskabsmaler.
— J. L. Camradt, Blomstermaler, arbejdede meget sammen med Bagge. Bag paa et Maleri, han i sin Tid forærede Bagge, og som nu ejes af Frk. Oluffa Bagge (— en Nature morte; en Kat løber med en Due, en Kone slaar efter den med sin Kost —), har han skrevet:
- »Om det Engang tilfældigt skulle hende,
En Listig Katt, sig i dit Kjøkken sneeg,
Med arved Drift for der sig at tilvende
En Fugl, en Pølse, Fløde eller Steg —
Jeg raader til, ham her en Kost at bruge,
Og uden Komplimenter videre,
Alleene ikke ham med denne true
Men Lad' ham føle Birkerisene;
dog maae forsigtig; holde Dørren lugt
den ellers der igiennem tager Flugt.
- J. L. Camradt«.
125. Om Eckersbergs Kone, Christiane Hyssing, se nærmere: Emil Hannovers Bog om Eckersberg.

- Side
129. Bagge søgte 1812 »beneficium paupertatis» til Skilsmisedomms Erhvervelse for Eckersberg, der 1810 havde ægtet sin Søns Moder, Christiane Hyssing.
132. Traditionen ang. Eckersbergs Maleri af Bagges Hustru er meddelt af Emil Hannover.
- Schumacher, Professor i Astronomi ved Universitetet i Altona. Spillede en betydelig Rolle.
137. Paa Grund af den dyre Porto formaner Bagge til at skrive »tæt og smaat».
156. Blicher var Fættersøn af Digteren og hed Claus Stefanus Blicher. Han var født i Understed, hvor hans Fader Jens Christian Bl. var Sognepræst, i Aaret 1820, og han døde som Fæstehusmand paa Køgelhede Mark, Hellevad Sogn, 10. Dec. 1894. Hans Moder hed Pauline Abrahamine Kølle. Hans Hustru Inger Marie Tomasdatter døde i Ørum 1901, 84 Aar gl.
(Meddelt ved Forf. Jeppe Aakjær og Diedrich Chr. Blicher-Petersen.)

FR. V. HEGEL

165. Dette maa bero paa en Fejltagelse. Filosoffen Georg Vilhelm Friedrich Hegel (f. 1770 i Stuttgart, d. 1831 i Berlin) havde kun to Søskende, en Broder og en Søster. Broderen var Officer og døde ugift før Hegel selv. Slægten stammede oprindeligt fra Østrig, hvor Navnet ikke er ualmindeligt. Mulig var Fr. V. Hegels Plejefader indvandret til Danmark fra Østrig og har langt ude været beslægtet med Filosoffen.

(Meddelt af Dr. phil. Anton Thomsen.)

169. Politiken, 28. Dec. 1887.
189. Se: C. Nyrop: Den danske Boghandels Historie II, 214.
194. Ang. Fru Hegel, meddelt ved H. F. Mansa.
197. Se: Breve fra Fru Deichmann Side 79—94.
- Peter, Fru Deichmanns Kusk.
- Ole, Bud i Forretningen, Line, Pige hos Fru Deichmann.
- Se foran: Werlauffs Brev til Fru Deichmann, Side 29.
- Jens Gyldendal, Søn af forannævnte Agent Jens Gyldendal.
198. Svend Hendrik Bagges ældste Datter Andrea (gift Wegener).
201. Svend Hendrik Bagge.
211. Frederik Vilhelm Mansa (1794—1879) — Familien Deichmanns Læge — blev født paa Marienlyst som Søn af den tidligere nævnte Gartner og Slotsforvalter. Han blev Student fra Herlufsholm 1812, tog 1818 kirurgisk Eksamen og nedsatte sig 1822 som Læge paa Vesterbro. Blev Stabslæge i Marinen og senere Overlæge ved Sætatens Hospital, hvorfra han tog sin Afsked 1864. Han var en i flere Retninger højt begavet Mand, der udfoldede ivrig literær og videnskabelig Virksomhed, tog stærkt Del i Musiklivet — han var selv en udm. Violinist — og efterlod sig bl. a. en betydelig, af ham selv nedskreven Nodesamling, hvilken han testamenterede Musikkonservatoriet. Gift 1828 med Vilhelmine Bech, som døde 1851, efter hvilken Tid han boede sammen med to ugifte Søstre og en Broderdatter.

Side

213. Georg Brandes's tidligere citerede Nekrolog.
214. Carl Andreas Reitzel (1789—1853), Boghandler, var bl. a. Forlægger for H. C. Andersen, Ingemann, Hauch, Heiberg, Hertz, Paludan-Müller, Chr. Winther, Søren Kierkegaard, Sibbern o. fl. Fader til Brødrene C. V. Reitzel og Th. Reitzel, som fortsatte Forretningen.
215. Kritikeren Clemens Petersen, som havde gjort Bjørnsons Bekendtskab under dennes Ophold i Kbh. Vinteren 1856—57, var den, der indledede Forbindelsen mellem Bjørnson og Hegel.
— Tønsberg, Chr., var Boghdl. i Christiania (f. 1813, d. 1897).
216. Bjørnson var Teaterdirektør i Christiania fra 1865—67.
217. Den 2den April 1864 forlod Henrik Ibsen Norge og kom paa Rejsen Syd paa gennem København.
221. Se: Brev fra Bjørnson 15. April 1873, 2det Bd., Side 49.
221. Overlærer K. Knudsen (1812—1895) norsk Skolemand og Sprogforsker, fra 1852—1880 Overlærer ved Christiania Katedralskole. Arbejdede energisk for Maalsagen, udgav bl. a. »Om Lydene, Lydtegnene og Retskrivningen i det norske Sprog« (1846). — »Tyskhet i Norsk og Dansk«. »Unorsk og Norsk eller Fremmedords Afløsning«. Var Medstifter af »Det norske Teater«.
222. Ang. denne Polemik mellem Hegel og Camilla Collett se Bind II, Breve fra og til Henrik Ibsen. I »Aftenposten« for 26. Januar 1880 giver Fru Collett sin Fremstilling af sit Mellemværende med Hegel og udbryder: »Og hin mand, der på sådan måde sveg sit ord til mig, åbner døre og arme på vid væg for verker som Magnhild og Mansana, voldsomhedens, tøjlesløshedens forherligelse!« (Se nedennævnte Pjece.)
223. De forskellige Indlæg i denne Forlæggerpolemik findes samlede i »Striden om norske Forfattere og danske Forlæggere«, der blev udgivet paa Cammermeyers og P. T. Mallings Forlag i Kristiania 1880. Asbjørnsens Artikel stod i »Mgbl.« for 13. Nov. 1879. »Norsk Forlagsforening« var nogen Tid forinden stiftet med det Formaal at forhindre, at norske Forfattere søgte Forlæggere i Kbh.
- 227—31. Georg og Edvard Brandes udgav fra Oktober 1874 og til Efteraaret 77 »Det nittende Aarhundrede«, Maanedsskrift for Literatur og Kritik.
227. Fortællingen »le droit du seigneur« var af Edvard Brandes. Er aldrig bleven udgivet.
239. Fuldmægtig August Larsen var 20 Aar, da han i 1863 begyndte i den Gyldendalske Boghdl. Han havde forinden gaaet paa Grüners Handelsakademi og en kort Tid været hos P. G. Philipsen.
241. Dahl, Boghdl. Joh. Dahl i Kristiania, der som tidligere nævnt var en af Deichmanns Lærlinge og Ungdomsven af Hegel. Han udfoldede i Norge en ret betydelig Virksomhed og roses af Samtidige som den driftigste Forlægger i Christiania.
244. Se endv. Brev fra Hegel til Pontoppidan i Kapitlet »Hegel og Forfatterne« Side 354.
245. Ang. Georg Brandes's Bog om Berlin, se Brandes's Breve i 2det Bind. Bogen udkom hos P. G. Philipsen.
255. Georg Brandes kom til Rom i Efteraaret 1870. Midt i November blev han angreben af Tyfus og indlagt paa »det præjisiske Hospital paa den tarpejiske Klippe ved Capitolium«. Efter et Par Maaneders Sygdom blev han omsider udskreven, men snart efter

Side

- atter indlagt, nu for en heftig Aarebetændelse; først 25. Marts 1871 kunde han forlade Hospitalet. (Se: Georg Brandes: Levned, I Bind, Side 375—91.)
- Om Brandes's første Forbindelse med Hegel se samme Værk, Side 187.
258. Politiken, 28. Dec. 1887. (Ogsaa Side 267, 270, 282.)
- Om J. P. Jacobsens Oversættelse af Darwin, se Bjørnson's Brev Side 445—46, samt II Bind, Breve fra J. P. Jacobsen.
260. Se: Fr. Barfod: Fortællinger af Danmarks Historie, 2det Bind, Side 419.
264. P. Dorph (1810—91), Præst i Øster-Egesborg.
265. M. Galschiøt: Ill. Tid. 5.—1.—1888.
282. Vilh. Bergsøe's »Svar til Holger Drachmann fra Esrom Sø«, trykt i »Ude og Hjemme«, Marts 1878.
284. Heegaard, P. S. V. (1835—84), Prof. i Filosofi.
285. Vodskov, H. S. (f. 1846), Æstetiker og Religionshistoriker; udgav: »Spredte Studier« (1884), oversatte Taine: »Den engelske Litteraturs Historie« (1874—77).
287. Heegaard udgav 1880: »Om Opdragelse, en Fremstilling af Pædagogiken og dens Historie«.
293. Amalie Møller (o: Müller), senere Amalie Skram.
294. Charles B. Waite: A history of the Christian religion. Se ang. Oversættelsen af denne Bog 2det Bind, Side 116.
301. Stortinget bevilgede Ibsen Digtergage 12. Maj 1866. I Juli samme Aar fik han ved kgl. Resolution et nyt Rejsestipendium paa 1400 Kr.
304. Hegel skriver 1869: »Angaaende Afsætningen paa Deres »Solén i Siljedalen« kan jeg ikke sige noget bestemt. Kun Floor i Bergen og Dahl i Christiania have meddelt mig, at den i disse Byer ikke har gjort saa megen Lykke som Deres forrige Bog, ikke vundet saa stor Udbredelse. I »Fædrelandet« har den endnu ikke været omtalt, og Anmeldelserne i »Dagbladet« og i »Berlingske Tidende« vare ikke heldige.«
- Prof. Rasmus Nielsen (1809—1884).
- »Et rigt Parti«, opført paa det kgl. Theater i April 1870.
307. Molbech var kgl. Theaters Censor fra 1871—1881.
312. August Larsen, Hegels Fuldmægtig.
- I et Brev fra Hegel til Henrik Ibsen skriver Hegel ang. Vekslerer H. P. Hansen: »Ja, H. P. Hansens Fallit kom Alle her uventet. Jeg har staaet i Forbindelse med dette Firma i nogle og tredive Aar og har altid havt uindskrænket Tillid til det. Jeg slipper jo ikke ganske for Tab ved Hansen; men heldigvis er det ringe i Forhold til, hvad det kunde have været, om Katastrofen var sket i April eller Mai Maaned.«
316. Vilh. Møller redigerede fra 1870—74 »Nyt dansk Maanedsskrift«.
319. Georg Brandes: »Ludvig Holberg«; udkom i Anledning af og til 200 Aarsdagen for Holbergs Fødsel 3. Dec. 1884.
329. Den omtalte Digtsamling er »Halvhundrede Digte«, som udkom 1878.
330. »Eva« udkom midt i Januar 1881, 2det Oplag straks efter. Det blev opført paa det kgl. Theater 12. Januar 81.
- Sagen ordnedes saaledes, at Boghandler Eibe udleverede til G. B., som Repræsentant for Hostrup, Restoplaget af de hos

- Side
ham udkomne 12 Komedier mod en kontant Betaling af 3500 Kr. Komedierne Salgspris var 6228,25 Kr.
330. Eibe, F. H., Boghdl., (f. 1816) var stud. theol., blev af Deichmann hjulpet til at etablere sig i 1845.
337. »Brændende Spørgsmaal« udkom i Særtryk Marts 79. Se forøvrigt H. V. Kaalunds samlede Digte.
— »Foreløbigt Gjensvar til min Ven Digteren S. Schandorph«. Marts 79. — Senere, Maj 79 »Idealitet og Realitet«. Redegjørelse og stutteligt Gjensvar til Digteren, Dr. phil. S. Schandorph. (Se H. V. Kaalund: Samlede Digte).
338. Det ovenf. nævnte Gjensvar.
— Ang. samme Sag se foreg. Kapitel, Side 282—83.
340. Perthes, Fr. C., tysk Boghdl., (1772—1843), havde en betydelig Boghandel i Hamborg og var en formuende Mand, men ruinedes under den franske Invasion. Grundede derpaa et nyt Forlag i Gotha 1822. (Se bl. a.: Breve fra F. C. Sibbern, II Bd., Side 49).
— Fru Edgrens Fortællinger udkom under Titlen »Billeder af Livet«.
— Den i Molbechs Brev omtalte Søn er Forf. O. C. Molbech.
341. Narcissus, Novelle af Adolph Wilbrandt. Udk. 1882.
— Otto Ludwig: Mellem Himmel og Jord, oversat af Chr. K. F. Molbech, udk. 1886.
344. Antagelig »Sange ved Havet«. P. Hansen var Red. af »Nær og Fjært«.
— »Paa Sømands Tro og Love« udkom 1878.
345. »Prinsessen og det halve Kongerige« udk. 1878.
347. I »Ungdom i Digt og Sang«, 1879, findes »Islandsdigtet« optaget. (Se Side 283).
348. Schandorph rejste i Efteraaret 1877 paa det Anckerske Legat til Italien, hvor han bl. a. opholdt sig et halvt Aars Tid i Rom.
349. »Fra Provinsen«, en Novellesamling, udk. 1876.
353. Hegels Fødselsdag var den 11. Maj.
360. Den i Collins Brev omtalte Bog af Bjørnson er »Over Ævne«, I Del.

S. H. BAGGE

372. E. Fenger (1814—84) blev Lektor ved det medicinske Fakultet 1843, og Forstander for Veterinærskolen første Gang 1856.
— Adolph Hannover (f. 1814—94), Læge, konkurrerede til Lektoratet i pathologisk Anatomi, men besejredes af Fenger. Betydelig videnskabelig Virksomhed, har udg. flere videnskabelige Skrifter. Fader til Prof. Hannover ved Polyteknisk Lærestalt, Kunsthistorikeren Emil Hannover samt Bogtrykker M. A. Hannover.
— Carl Viborg (1783—1844), Professor, Forstander for Veterinærskolen fra 1822, efter Erik Viborgs Død.
374. Nicolaj Ravn (1815—98), Læge, samtidig med Bagge og hans gode Ven; en Del af Rejsen foretog de sammen, var bl. a. sammen i Paris. Senere Overlæge ved Kommunehospitalet.
376. Dahl, Johan Christian Clausen Dahl, norsk Maler, f. 1788, d. i Dres-

Side

- den 1857, hvor han havde levet og virket i mange Aar. Har muligvis været en Ungdomsven af O. O. Bagge.
379. Frederik 3: Frederik Hegel. Da Brevportoen dengang var temmelig dyr, sendtes Brevene fra og til Bagge med de Bogpakker, der udveksledes mellem Gyldendalske Bogh. og den stedlige Forretningsforbindelse.

DET HEGELSKE HUS

396. Paa »Hjortevang« boede Alexander Kielland med sin Familie under sit Ophold i Danmark fra 1881—83.
411. Dr. Rode, Gotfred Benjamin (1830.—78), Forfatter og Skolemand. Oprettede 1874 Højskolen paa Skovgaard. Han var gift med Orla Lehmann's Datter, Margrethe Lehmann, og er Fader til Ove og Helge Rode.
- 414 og 415. Elisabeth Hegel, gift første Gang med Kammerjunker Fr. Ibsen (d. 1905), anden Gang med Sverigs nuværende Gesandt i Kristiania Baron G. Falkenberg.
 Agnes Hegel gift med Grosserer Harald Fritsche.
 Frederik Hegel gift med Kathleen Redington.
415. Det citerede Digt af Kaalund findes i hans samlede Digte, udgivne af Otto Borchsenius.
419. Bergliot Bjørnson, gift med Henrik Ibsens Søn, Dr. Sigurd Ibsen.
440. M. J. Monrad, norsk Professor i Filosofi, Hegelianer; skrev imod Maalet. Han optraadte flere Gange som Literaturanmelder og fremkaldte bl. a. som saadan en stærk Polemik om Ibsens »Brand« i 1866 ved en udførlig Omtale af dette Arbejde i »Morgenbladet«.
- Lochmann, Ernst Ferdinand (1820--91). Professor i Medicin ved Kristiania Universitet. (Se: Halvorsen norsk Forf. Lex.)
441. Se ang. denne Episode Bind II, Breve fra Kielland, Side 455—56.
445. Ang. Bjørnsons Ejendoms køb og de omtalte Grunde se Bind II, Side 38—42 og Side 49.
447. Se: Georg Brandes: Levned. I Bind. Side 395.

NAVNEFORTEGNELSE

A

- Abildgaard, N. A., Maler: 66.
Adler, D. B., Gehejmerraad: 80.
Allen, C. F., Prof.: 262—63, 266,
299.
Andersen, Carl, Forf.: 283, 347.
Andersen, Informator: 108.
Andrea, Bagge, 198.
Arndt, Ernst M. (tysk Forfatter): 34.
Arnold, tysk Boghdl.: 379, 382.
Asbjørnsen, P. Chr.: 223, 266, 409.
d'Auchamp: 202.

B

- Bagge, Svend Olufsen, Arkivar: 106.
Bagge, Karen: 152.
Bagge, O. O., Kobberstikker: 68,
103—158, 166—172, 174—75,
280, 369, 373, 400, 407.
Bagge, Karen, f. Nielsen: 121—158,
166—70, 369—70.
Bagge, Elisabeth Ulrica Eleonora:
125, 174—75, 370.
Bagge, Frederikke Vilhelmine: 152,
157—58, 207.
Bagge, Vilhelmine Sophie: 132, 157
—58, 207.
Bagge, Henriette Oline: 132, 153,
157—58,
Bagge, August Adolph: 132, 152.
Bagge, S. H., Prof.: 98, 157—58,
167, 194, 201—03, 204, 369—87,
391, 395, 407.
Bagge, Julie, f. Reiersen: 381, 385.
Bagge, Elisa Wilhelmine: 158, 395.
Bagge, Eugenie Henriette: 158, 395
395, 426.
Bagge, Oluffa Petra: 158, 233, 353,
395, 426.
Bagge, Frederik August, Hofbogtr:
158.
Bagge, August Louis, Direktør: 158
Bagge, Henriette Anna: 158, 395.
Bagge, Julie: 203, 265, 387.
Barfod, Fr.: 259—64, 266.
Barfod, Frue: 203.
Backe (?): 75.
Becher, Frue: 57, 60, 207.
Bergsøe, Vilhelm: 244, 257, 266,
282, 318, 320—21, 363.
Bernhardt, Sarah: 409.
Bertouch, Hofjlm.: 83.
Beuchel, Bogbinder: 289.
Beyer, Grosserer: 18.
Beyer, Frøken: 71.
Bille, C. St. A.: 252—53.
Bindesbøll, Arkitekt: 140.
Bine (?): 57.
Bismarck: 398.
Bjerring, Prof., Landstingsmand:
204.
Bjørnson, Bjørnstjerne: 100—01,
189, 214—218, 220—22, 233,
240, 242, 247, 253—54, 266,
268—70, 293, 301—04, 349, 353,
360, 401, 405, 408, 418—20,
428—29, 437—38, 440.
Bjørnson, Karoline: 411, 429.
Bjørnson, Bergliot: 418—19.

Blicher, Husmand: 155—57.
 Blicher, Steen Steensen: 156.
 Blaumüller, Edv.: 295—96.
 Bock, tysk Prof.: 376.
 Borchsenius, Otto: 227, 268, 334,
 343—47, 355, 357, 405.
 Brandes, Georg: 169, 190, 213,
 225—30, 237, 245, 255—56, 257
 —58, 266—67, 270, 282, 292,
 310, 318, 349—52, 359, 405, 437,
 439, 447—51.
 Brandes, Edv.: 225—30, 237, 266,
 318—19, 437.
 Brosbøll, Carl: 300 (se Etlar).
 Brockhaus, tysk Boghdl.: 37—38.
 Brockmann, tysk Maler: 373, 379.
 Brodersen, cand. theol.: 374—75.
 Bruun, Præst: 56, 59.
 Bruun, Jfr.: 62.
 Bruun, Chr., Bibliotekar: 100.
 Brunnichske Bogtrykkeri: 171.
 Buch, Elisabeth Sophie: 12.
 Bull, Ole: 294, 405.
 Buskerud, Herregaard i Norge:
 70—72.
 Bøgh, Erik: 266, 290, 295.
 Bølling, Bibliotekar: 29, 33, 62, 84.
 Bülow, Johan, Gehejmekonferens-
 raad: 113—124.
 Bülow, C. S., Kmhr.: 116—24.
 Baade (Maler?): 373.

C

Calderon, Pedro de la Barca: 33—34.
 Camradt, J. L.: 125, 151.
 Christian, Prins: 128.
 Christiane, Pige hos Deichmann:
 84, 88, 93.
 Clausen, Stifts-Provst: 62.
 Clausen, H. N., Prof., Landstings-
 mand: 204.
 Clemens, Madam: 24, 26.
 Clemens, J. F.: 111—151.
 Clemmensen, Arkitekt: 433.
 Colban, Marie: 266, 308—11.
 Collett, Jonas: 309.
 Collett, Camilla: 222, 237, 266.
 Collett, Godsejer: 74.
 Collin, Etatsraad, Jonas: 19, 132,
 139, 144, 147, 149.
 Collin, E., Etatsraad: 192—93, 360.

Constable, Boghdl., Edinburgh: 28.
 Cruse, O. B., Fuldm.: 98—99.

D

Dahl (ell. Dall, Boghdl.?): 17.
 Dahl, Maler: 373, 376.
 Dahl, Joh., Boghdl. i Kristiania:
 40, 42, 172, 215, 241, 243.
 Dahlerup, cand. theol.: 374.
 Dall (Boghdl.?): 18—19.
 Darwin's Skrifter: 258, 350.
 David, fransk Maler: 131.
 Deichmann, J.: 2—3, 7—8, 12, 26,
 27—76, 77—102, 108, 119, 150,
 170—182, 189—191, 193, 197,
 210, 237, 241, 243, 247, 339, 342
 —43, 391, 401.
 Deichmann, Bolette: 15—26, 29,
 31—38, 47—102, 154, 167, 175,
 193—210, 252, 339—40, 394—
 95, 408, 420.
 Deichmann, Jacobine: 70—76.
 Deichmann, Laurits: 71—75.
 Deichmann, Johanne: 48—100, 175,
 198—207, 395, 397.
 Deichmann, P. Chr.: 70.
 Deichmann, Rasmus, Provst: 85,
 93.
 Deichmann, Lauritz Bartholomæus,
 Præst: 12.
 Deichmann, Hanne jun.: 201—02.
 Delbanco, O. H., Boghdl.: 191,
 243, 256, 437.
 Dietrichson, L.: 219.
 Dorph, P., Præst: 264.
 Drachmann, Holger: 234, 266, 268,
 282—84, 290, 294, 296, 318, 334
 —36, 343—47, 349, 359, 405,
 423, 448.
 Drejer, Louise: 207.
 Dreyer, Fr., (Bogtrk.): 62.
 Dunker, Bernhard: 309.

E

Edgren, A. Ch., Frue: 341.
 Eckersberg, C. W.: 111—116, 119,
 125—34, 137, 141, 145, 148—50,
 177.
 Eckersberg, Julie, Datter af ovenn.
 113, 134.

- Eckersberg, Erling, Søn af ovenn.:
125—32, 134, 149—50, 168.
Eckersberg, Julius, Søn af ovenn.:
237.
Eckersberg, Mine: 372.
Eibe, F. H., Boghdl.: 330, 332—33.
Elster, Kristian: 266, 294.
Emma (?): 60.
Emil, Prins: 34—35.
Engelsbreth, Provst: 62.
Engelstoft, L., Prof.: 60—62, 199.
Eriksen, Gross.: 382.
Etlar, Carit: 266, 298—300, 311
—16.
Ewald, Johs.: 106.
Ewald, H. F.: 240, 257, 266, 298
—300, 361—62, 405.
Exner, Forstander: 239.

F

- Faber, J., Boghdl.: 173, 191, 237.
Fabritius's Klub: 51.
Falkenberg, Chr., Boghdl.: 202,
237—38, 395.
Falkmann, Journalist: 232.
Feilberg, M. W., Boghdl.: 40, 173
—74, 243.
Fenger, Lektor: 371—72.
Fibiger, Johs.: 296.
Fleierskou, Thehandler: 149.
Flensborg, Justitsr.: 93, 396.
Floor, C., Boghdl.: 40, 173, 176,
243, 372.
Fog, Biskop: 405.
Fogh (?): 80.
Foghtmann, Cancelliraad: 12, 15,
26.
Freund, Billedh.: 85—86.
Friis, Præst i Havslunde: 11.

G

- Gad, G. E. C., Boghdl.: 191.
Galschiøtt, M.: 265.
Gebauer, Maler: 111, 125, 130, 134
—35, 148.
Giødwad, Red.: 70, 93, 98, 200.
Gjellerup, Karl: 439.
Gleerup, C. W., Boghdl.: 40, 42,
72, 92.
Gleerup, Pauline: 92, 207.

H

- Hahn, Læge: 371—72.
Hahn, (tysk Boghdl.): 35.
Hald, Justitsr.: 93, 396.
Hammerich (tysk Boghdl.): 37.
Hammerich, M., Prof.: 199, 204.
Hannover, cand. med.: 371—72.
Hansen, C. M.: 239—40.
Hansen, Peter, Prof.: 295, 344, 413.
Hansen, H. P.: 312, 314—15.
Hansteen: 202.
Hanne (Langberg): 59—65.
Hauch, Carsten: 299.
Heiberg, J. L.: 56, 58—59, 65, 299.
Heegaard, S.: 266, 284—295, 297,
349, 352, 405.
Hegel, Jakob Ferdinand: 165—
167, 370.
Hegel, Ane Kirstine Nielsdatter:
165—167.
Hegel, Fr. V.: 2, 3, 7—8, 30, 44,
45, 48, 68, 70, 72, 74—75, 76—
101, 105, 111, 125, 152, 154—
157, 163—452.
Hegel, Elisabeth Ulrikka Eleonora:
157, 179—80, 194—210, 384, 398
—99, 401—02.
Hegel, Jacob: 2, 75, 78, 80, 84,
91, 94, 100, 157—58, 194, 197
—98, 200, 216, 265, 269, 353
—54, 394, 406—17, 421—23,
425—29, 431, 443.

Hegel, Julie: 105, 158, 353, 383, 406, —17, 422—23, 425—29.
 Hegel, Elisabeth: 338, 409, 413, 417.
 Hegel, Agnes: 354, 413, 415, 417.
 Hegel, Frederik: 354, 414—15, 417.
 Henningsen, Jfr., gift Gyldendal: 48.
 Hertugen af Toscana: 84—87.
 Heyse (?): 51, 61.
 Heyse, Poul: 287, 350, 448.
 Hjort, P., Prof.: 39, 65, 235—36, 395, 401.
 Holberg, L.: 35—36.
 Holst, Fritz: 437.
 Holm, Medhjælper i Gyldendalske Boghdl.: 33, 37.
 Holm, J., Maler: 125, 133—34.
 Holmer, Læge: 91, 93.
 Hostrup, Chr.: 266, 292, 330—33.
 Huseby & Co., Boghdl.: 235.
 Høedt, Skuespiller: 74.
 Høst, Andr., Boghdl.: 204.
 Høyen, Prof.: 77, 79—90, 98.
 Høyer, Ekstraskriver: 106, 111.

I J

Ibsen, Henrik: 215, 217—20, 241—42, 246, 253—55, 266, 284, 290—91, 297, 301—03, 311, 321, 349, 359, 361—62, 405, 440.
 Ibsen, Jfr. (senere Fru Sibbern): 61—62.
 Ingemann, B. S.: 221.
 Irminger: 203.
 Iversen, C. G., Boghdl.: 191.
 Jacobsen, J. P.: 231, 258, 266, 290, 364, 405, 445.
 Janson, Kristofer: 266.
 Juel, Jens, Maler: 112.
 Juel, Julie, Datter af ovenn.: 113, 124, 132.
 Juel, Sanne, Datter af ovenn.: 134.
 Jørgensen, A. D.: 266.

K

Kielland, Alexander: 266, 270, 280, 290, 294, 319, 421—22, 437—42, 443, 446, 447, 449.
 Klubien, Højesteretsadvokat: 254.

Knudsen, K., Overlærer: 221.
 Koch (Boghdl.?): 32.
 Koop, Maler: 111, 136.
 Krak (?) (tyesk Oversætter): 36.
 Krieger, Gehejmerraad: 307.
 Kaalund, H. V.: 266, 282, 333—39, 343—44, 346, 405, 415.

L

Lange, Boghdl. i Bergen: 11.
 Lange, Thomas: 266.
 Lange, Thor: 266.
 Langballe, A., Fuldm.: 43, 93, 95, 173, 209, 237, 395.
 Larsen, August: 239, 256, 287, 312, 444.
 Larsen, Ed., Landstingsmand: 204.
 Lassen, Kammerraad: 299.
 Lehmann, D. V., Boghdl.: 239, 265.
 Levin, Grosserer: 375.
 Lind, Jenny: 72.
 Lind, Th., Boghdl.: 191, 243, 395.
 Lje, Jonas: 254, 266, 270, 284—85, 293—94.
 Lisle, Leconte de: 296.
 Liunge, Boghdl.: 152.
 Lochmann, E. F., Prof.: 440.
 Longmann, Hurst & Co., Bghhdl., London: 28.
 Lose, C. C., Boghdl.: 191, 243.
 Luno, Bogtr.: 323, 327.
 Lyngé (?): 57.

M

Madvig, J. N., Prof.: 30.
 Magnussen, Finn: 30.
 Mansa, Fr. V., Dr. med.: 68, 77, 80, 84, 91, 95, 98, 100, 108, 149, 152, 197, 202—04, 207—211, 371—72, 408.
 Mansa, Johan Ludvig, Slotsgartner: 108—11, 165.
 Mansa, H. F., Boghdl.: 176, 209, 238.
 Martensen, H. L.: 226, 259—64, 266, 350, 360, 394, 400.
 Marstrand, W.: 83.
 Molbech, Chr.: 28, 30, 32—33, 38, 49, 51—68, 98, 100, 200, 202—03, 401.

Molbech, Chr. K. F.: 266, 307, 310,
320, 339—43, 360, 401, 426—28.
Molbech, Carl, Broder til ovenn.:
119.
Mohr (tysk Boghdl.): 36.
Moldenhawer, D. G.: 28, 29, 33, 57.
Moltke, Oversætter: 202.
Monrad, M. J., Prof.: 440.
Mortensen, Jens: 7—8.
Munch, A., Forf.: 98.
Møhl, A. W., Boghdl.: 40, 173.
Møller, Poul: 58.
Møller, J. C., Maler: 111, 125,
128—31.
Møller, J., Boghdl.: 40, 42, 172.
Møller, H. M., Godsejer: 158.
Møller, Lissa, gift Bagge: 158.
Møller, M.: 371.
Møller, Vilhelm: 266, 316—18.
Møller, Amalie, g. Skram: 293.
Mynster, J. P., Biskop: 65, 89, 221,
266, 350, 400—01.
Müller, P. C.: 30.
Müllertz, Læge: 290.
Mülendorf (?): 126.
Münter, Frue: 74, 83.
Münter, Kammerherre: 98.
Münter, Dr.: 123.

N

Nathan, Pianist: 74.
Napoleon: 51.
Niebuhr (tysk Forfatter): 34.
Nielsen, Karen, gift Bagge: 117
—158.
Nielsen, Henrik, Kobberstikker:
153, 158
Nielsen, Justitsr.: 199.
Nielsen, Boghdl.: 202.
Nielsen, Rasmus, Prof.: 260—61,
266, 304, 400.
Nissen, Henneke, Sangerinde: 71.
Nyegaard, Justitsraad, Sagf.: 98.
Nyrop, C., Prof.: 7, 242, 246, 267.

O

Oehlenschläger, Adam: 349.

P

Paludan-Müller, Fr.: 251—52, 349.
Paschoud, Boghdl., Paris: 28.

Paulsen, John: 266, 286—88.
Petersen, (Professor F. C.): 34, 61.
Petersen, Carl: 69—70.
Petersen, Clemens: 233.
Petersen, Julius, Prof.: 385.
Peter (Kusk): 24, 80, 84, 93, 97,
197, 199—200, 208, 395—96.
Perthes, tysk Boghdl.: 340.
Philipsen, P. G., Boghdl.: 244—45.
Pingel, Dr. phil.: 352.
Pio, Boghdl.: 315.
Piper, Bager: 170.
Ploug, Carl: 200, 226, 233, 261, 290,
307, 360, 426.
Pontoppidan, Henrik: 266, 354
—360.
Poulsen, Emil, Skuespiller: 331.
Prinz, tysk Professor: 376.

R

Rabenhorst, Boghdl. i Leipzig: 52.
Radetzki, General: 88.
Rahbek, Knud Lyhne: 30, 62,
65—66.
Rahbek, Kamma: 66.
Rasbech, Provst: 13.
Ravn, N., Læge: 374—75.
Recke, Frk.: 61.
Recke, Ernst v. der: 266, 337.
Reiersen, Andr., Gross.: 382.
Reiersen, Julie Charlotte, gift
Bagge: 157, 194, 382.
Reiersen, A. P., Læge: 207.
Reimer (Boghdl. i Berlin): 32, 38.
Reitzel, C. A.: 3, 30, 39, 41, 175,
213—14, 243—44, 293.
Reuter, Fritz: 355.
Richardt, Chr.: 221, 244, 246, 254,
257, 266—67, 295—96, 328—30.
Richterske Kaffehus: 31.
Richter, tysk Prof.: 376.
Riemenschneider, A. C., Boghdl.:
362.
Rimestad, C. V.: 199.
Risting, Gartner: 395.
Rode, Gotfred, Forf.: 221, 263, 411.
Rosenvinge, Kolderup, Prof.: 38,
56, 59—62, 79, 98.
Rost, Maler (?): 149.
Rothe, Stiftsprovst: 98.

S

- Salicath, Fred.: 50.
 Salicath, Frue: 71.
 Sander, Bladudgiver: 62.
 Schandorph, Sophus: 256—57, 268,
 280—81, 290, 292, 296, 337—38,
 346, 347—50, 353—54, 389, 405,
 425—26, 429—31, 439.
 Scharling, Henrik: 266.
 Schepeleyn, G., Præst: 350—53.
 Schlegel, Frk.: 72.
 Schiller: 28, 67.
 Schirtz, tysk Maler: 373—74, 379
 —80.
 Schitz (?), Kobberstikker: 137.
 Schiødte, J. M., Zoolog: 374.
 Schouw, J. F., Prof.: 79.
 Schou, Andreas, Boghdl.: 354, 448.
 Schumacher, Prof.: 132, 136, 139,
 144, 147—48, 150.
 Schumann (Boghdl., Leipzig): 376,
 379—80.
 Scott, Walter: 30, 197.
 Seidelin, A., Boghdl.: 66.
 Semming, v., Major: 80.
 Sibbern, F. C.: 34, 38, 50—53, 59
 —62, 65.
 Sibbern, Jfr.: 71.
 Siebek, Magister: 33.
 Sirabelle, Hotelvært: 91.
 Simony, Justitsminister: 98.
 Skovgaard, P. C., Prof.: 83, 90.
 Skram, Erik: 231, 266.
 Skram, Amalie: 233, 235, 237.
 Soldin, S., Bogtrk.: 66.
 Sophie, Pige hos Fru Deichm.: 93.
 Sreckelsen, Frk.: 99—100.
 Steen, C., Boghdl.: 41, 244, 315.
 Steenstrup, M. G. G.: 446.
 Steinacker, tysk Boghdl.: 37.
 Stage, C., Boghdl.: 239, 265.
 Sturm, tysk Forf.: 152.
 Sturzenbecker: 204.
 Suhr, Etatsraadinde: 312.
 Sverdrup, Johan: 224.
 Swane (?): 62.

T

- Tardiens, G., Kobberstikker: 148.
 Tietgen: 213.
 Tikiøb (?): 19.
 Thaulow, Fritz: 437.
 Thiele, Andr., Bogtrk.: 395.
 Thielemann, Billedh.: 94.
 Thoresen, Magdalene: 219, 243,
 266, 301—07, 311, 362, 402,
 421—23.
 Thorvaldsen, Bertel: 92.
 Thyberg, cand.: 374—75.
 Topp, Prokurator: 18.
 Topsøe, V.: 266.
 Tønsberg, Boghdl.: 215—16.

V W

- Vest, Knud, Præst: 397—401.
 Vodskov, H. S.: 231, 285, 357.
 Vogel, F. C. N. (Boghdl. i Leipzig):
 28, 32—38.
 Voss: 28.
 Wadum, J.: 13, 18, 23, 30.
 Wahl, N. A.: 8, 11—12, 15, 17—26,
 27.
 Wegener: 299.
 Welhaven, J.: 224, 266.
 Werlauff, E. C.: 29, 197, 299.
 Wessel, Joh. H.: 106.
 Wessel, Holga, gift Bagge: 158.
 Wiborg, C.: 53, 56—62, 372.
 Wiborg, Frøken: 70.
 Wilbrandt, Adolph: 340.
 Winge (?): 53, 57, 60.
 Winther, Chr.: 69—70, 251.
 With (?): 79.
 Wittgenstein, Sayn, Fyrstinde: 311.
 Wolff (?): 80.
 Wroblewski, Otto B., Boghdl.: 41,
 243.
 Wurm (tysk Operasanger): 35.
- Ø
- Ørsted, A. S.: 66, 140.
 Ørsted, Sophie: 65.

BILLEDFORTEGNELSE

Hegel, Fr. V., Farvetryk.

Søren Gyldendal og Jacob Deichmann

- Side
1 Klareboderne 3, Façaden.
3. Søren Gyldendals Signet.
9. Søren Gyldendal. (Helside.)
13. Jacob Deichmanns Moder.
14. Jacob Deichmann og Fru Deichmann som unge.
15. Jacob Deichmanns Autograph.
16. Herregaarden Hindsels.
17. Fru Wadum.
19. Lieutenant Jens Gyldendal.
21. Fru Frederikke Gyldendal. (Helside.)
26. Søren Gyldendals Grav.
40. Boghdl. Joh. Dahl (Kristiania).
41. Boghdl. M. W. Feilberg (Kristiania).
42. Boghdl. C. W. K. Gleeup (Lund).
45. Jacob Deichmanns Grav.
49. Jfr. Johanne Deichmann (som ung).
50. F. Chr. Sibbern.
52. Ungdomsbillede af Chr. Molbech.
58. Chr. Molbechs Autograph.
61. Hanne Langberg, Chr. Molbechs Forlovede.
63. Chr. Molbech. Blyantstegning.
69. Chr. Winther.
72. Deichmanns Landsted i Lyngby.
73. do.

Side

78. Fru Bolette Deichmann.
78. Frk. Johanne Deichmann.
81. Fru Bolette Deichmann (Otto Bache pinx.). (Helside.)
85. J. Deichmanns Gravmonument. (Efter Freund).
90. Bolette og Hanne Deichmann.
95. Fru Deichmanns Dagligstue.
96. do.
97. Fru Deichmanns Køretøj.
99. Fru Deichmann, Cruse, Frk. Spreckelsen. (Otto Bache pinx.)
102. Søren Gyldendal. Medaillon.

Oluf Olufsen Bagge

105. O. O. Bagge. Miniature af Eckersberg.
107. O. O. Bagges Moder. (Camradt pinx.).
109. Oluf Olufsen Bagge. (Helside)
112. J. F. Clemens. (Jens Juel pinx.)
113. Sanderumgaard. (O. O. Bagge del.).
115. Fremtiden. (Stik af O. O. Bagge efter Tegn. af Eckersberg).
118. Karen Nielsen.
120. Nordfeldt. (O. O. Bagge del.).
122. Johan Bülow til Sanderumgaard. (Helside).
124. Adelgade Nr. 302, nuv. Nr. 17.
127. C. W. Eckersberg. (C. Petersen pinx.).

Side	Side
133. Fra Furesøen. (Tegn. af Eckersberg).	205. Professor S. H. Bagge med Familie. (Helside).
133. Parti fra Lyngby. (Tegn. af J. Holm).	208. Skipperhuset ved Esrom Sø. (Tegn. af C. Wiwel).
134. Autograph; Sanne Juel.	209. Hegels Barndomshjem i Nøddebo.
135. Bagge paa Vej ud i Verden. (Tegn. af Gebauer).	211. Etatsraad, Dr. med. Fr. V. Mansa. (Helside).
141. Karen Bagge. (Eckersberg pinx.). (Helside).	213. Fr. V. Hegel. (1865).
145. Oluf Olufsen Bagge. (Eckersberg pinx.). (Helside).	214. Boghdl. C. A. Reitzel.
151. Damen med Harpen. (O. O. Bagge del.).	217. Bjørnstjerne Bjørnson.
153. Den gamle Nationalbank.	219. Henrik Ibsen.
154. »De seks Søstre«.	223. P. Chr. Asbjørnsen.
158. Stik af O. O. Bagge.	227. Edvard Brandes.
	229. Georg Brandes.
	232. Erik Skram.
	233. Amalie Skram.
	235. Prof. P. Hjort.
	238. Boghdl. Chr. Falkenberg.
	239. Fuldmægtig August Larsen.
	243. Hegels Landsted ved Emilie Kilde.
	245. Fr. V. Hegel. (1870).
	249. Fr. V. Hegel. (A. Dorph pinx.) (Helside).
	258. J. P. Jacobsen.
	261. Biskop Martensen.
	263. Frederik Barfod.
	265. Klareboderne 3. Den gamle Sidebygning.
	266. Klareboderne 3. Det nye Bag- og Sidehus.
	268. Skovgaard før Ombygningen.
	269. Parti af Haven paa Skovgaard.
	271—73. Hegels Autograph.
	277. Hegel i sit Kontor. (Fr. Henningsen pinx.) (Helside).
	280. Skovgaard. Den gamle Hovedbygning.
	283. Holger Drachmann.
	284. Jonas Lie.
	288. John Paulsen.
	291. Prof. S. Heegaard.
	297. Hegels Landsted ved Emilie Kilde. (Tegn. af Aagaard).
	303. Magdalene Thoresen.
	308. Marie Colban.
	313. Carl Brosbøll. (Monier pinx.).
	317. Vilhelm Møller.
	321. Vilhelm Bergsøe.

Frederik Vilhelm Hegel

161. Fr. V. Hegel. Ungdomsbillede. (Helside).
163. Udenfor Nørreport. (Efter S. H. Petersen).
165. Ved Nøddebo. (Carsten Henriksen pinx.).
166. Hegels Barndomshjem i Nøddebo.
169. Klareboderne 3. Den gamle Baggaard.
171. Klareboderne 3. Parti af Gaarden.
173. Fr. V. Hegel. (1834).
176. Boghdl. Floor. (Bergen).
177. Parti af Nørreport. (Eckersberg pinx. (?)).
179. Fru Elisabeth Hegel. (Helside).
182. Gyldendalske Boghandels Firmamærke.
185. Fr. V. Hegel. (Helside).
191. Fr. V. Hegel. (1863).
195. Fru Elisabeth Hegel. (Otto Bache pinx.). (Helside).
198. Hegels Sommerbolig »Vennerslyst«.
200. Redaktør Gjødwad.
201. Agent J. Gyldendal.
202. Chr. Molbech. (Radering af M. Petersen).
203. Fru Deichmanns Landsted i Lyngby.

Side	Side
323. Meir Goldschmidt.	396. »Hjortevang«, Hegels Sommerbolig, 1860—61.
324. Goldschmidts Autograph.	397. Strandpromenaden.
327. Meir Goldschmidt.	399. Knud Vest.
329. Chr. Richardt.	400. Udsigt fra »Christiansdal« (Akvarel af Aagaard.)
331. C. Hostrup.	403. Fr. V. Hegel. (Helside).
335. H. V. Kaalund.	406. Julie Hegel, f. Bagge.
341. Chr. K. F. Molbech.	407. Jacob Hegel.
345. Otto Borchsenius.	409. Fr. V. Hegel med Elisabeth Hegel.
348. S. Schandorph.	410. Skovgaard før Ombygningen.
351. Fr. V. Hegel. (1868).	411. Fra Haven paa Skovgaard.
358. Henrik Pontoppidan.	412. Drivhuset paa Skovgaard.
361. H. F. Ewald.	413. Agnes og Elisabeth Hegel. Kultegn. af Krøyer.
365. Gyldendalske Boghdl.s Firmamærke.	414. Frederik Hegel. Kultegn. af Krøyer.
Svend Hendrik Bagge	
369. Prof. S. H. Bagge.	416. Skovgaard efter Ombygningen.
371. Fr. V. Hegel. (1840).	417. Frederik, Elisabeth og Agnes Hegel.
377. Prof. S. H. Bagge. (Erling Eckersberg del.). (Helside).	418. Fr. V. Hegels Arbejdsværelse paa Skovgaard.
381. Fru Julie Bagge. (Prof. Storch pinx.).	419. Fr. V. Hegel med Bergliot Bjørnson.
383. Fru Bagge med sin Datter Julie.	420. Fr. V. Hegels Arbejdsværelse paa Skovgaard.
384. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.	432. Det første Rekonvalescenthjem i Fredensborg.
385. Fru Julie Bagge.	432. »Frederik Vilhelm Hegels Minde« i Fredensborg.
386. Prof. Bagge og Fr. V. Hegel. (1887).	433. do.
Det Hegelske Hus	
391. Fr. V. Hegel med Hustru og Søn. (Helside).	453. Fr. V. Hegels Grav.

